

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavsrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i marginen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

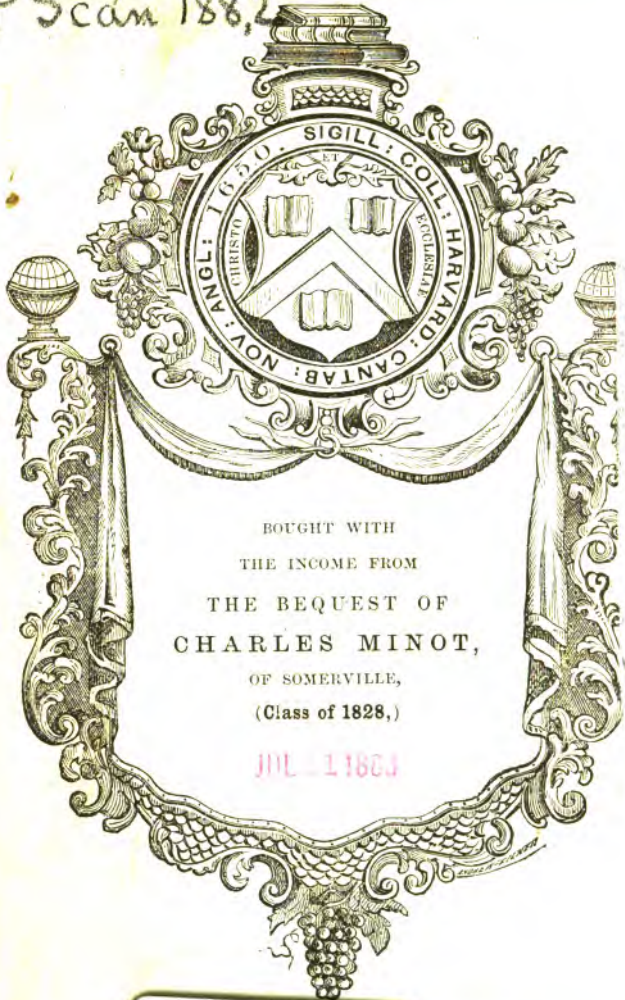
- **Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål**
Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.
- **Ikke bruk automatiske søk**
Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.
- **Behold henvisning**
Google-"vanmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.
- **Hold deg innenfor loven**
Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavsrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

Om Google Book Search

Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på <http://books.google.com/>

P Scan 188,2

BOUGHT WITH
 THE INCOME FROM
 THE BEQUEST OF
 CHARLES MINOT,
 OF SOMERVILLE,
 (Class of 1828,)

JUL 1 1883

Folketennen.

Et Tidsskrift

udgivet af

„Selskabet for Folkeoplysningens Fremme.”

Tredie Aargang.

(Med et Tillægshefte.)

Kristiania.

Trykt i V. L. Mallings Bogtrykkeri.

1854.

PS can 1882

JUL 22 1883

Heinrich Jund.

Jndhold.

	Side.
Historiens Værd	1.
Om norske Folkenavne	32.
Selskabets anden Aarsberetning	49.
Om Selskabets Virksomhed	59.
Tidender fra Ind- og Udlandet	62, 113, 161, 266, 383.
Om Haldan Svarte og Skjøn Hagnbild	73.
Folkfang	77.
De to Dødsdøder	80.
Noget om Folkelivet ved Sjøkanten	103.
Sladder og Bagtalelse	107.
Noget af Geognosi og Geotogi	121 og 337.
Norge sammenlignet med andre Lande	142.
Borgaren paa Utrøst	159.
Om Lærketræet	169.
Ansgarius	232.
Kortfattet Fremstilling af den nyere tydske Barkfloddyrkning	281.
Et Par Selskaber	375.

Rettelser.

- Side 137 4de Linje nedenfra: „Strala“ læs: Strata
— 141 4de L. ovenfra: „til saadanne“ udgaar.
— „ 14de L. — „saa,“ læs: for
— „ 15de L. — „saa,“ læs for
— 275 1ste og 2den Linje nedenfra skal staa: men kun om
Røstbal Annekts under Førde Præstegjæld.
-

Historiens Værd.

(Af D. 31g.)

Der har i „Folkevennen“ oftere været meddelt historiske Stykker, det vil sige, Underretning om, hvorledes det er gaaet til i Fortiden, enten hertillands eller andensteds i den vide Verden. Af og til har jeg ogsaa prøvet at indstærpe, at Historien igrunder er al Visdoms Kilde og Grundvold, og at historisk Kunskab derfor er nødvendig for ethvert Menneſte, der vil faa sund Forstand paa Folkelivet, Menneſtelivet og det kristelige Liv. Det er ligeledes Meningen herester at gjøre alt Vort for at oplive Folkets historiske Sans; og da jeg i sidste Aargang har givet en Udsigt over det Vigtigste i hele Menneſkeslægten's Historie, sættet Synet paa hele Menneſte-Stammen, det hele Træ, saa skulde vi nu med des større Iver og Nyttedvæle ved den enkelte Folkegren, hvortil vi selv hører — ved vort eget Folk og Land, vore egne gjæve Fædre, vor egen Folke-Natur og vor egen Fortid. Ethvert Folk er sig dog selv nærmest; og ve det Land, hvis Børn gjør sig til Andres Ubekatte, og vil være Andet end Vorherre har slabt dem til! Dermed er det ingenlunde Meningen, at vi hovmodig skal op-høje os selv og ringeagte Andre; Enhver er god for sig, og alle Folkeslag er Herrens Gjærning; men ikkebestamindre er det en urokkelig Sandhed, at der er Forstjel paa Folkeslag ligesaavel som paa enkelte Menneſter, at Gud har slabt nogle til Et og andre til noget Andet, og at vi vel skal lære alt Godt af hverandre, men at man kun gjør sig til Nar ved at ville være som Andre i de Ting, hvortil man ikke selv

er rigtig oplagt. Derfor siger jeg, at vort eget Folk er os i alle Maader nærmest, og at vi aandelig saavel som legemlig har bedst af at holde os hjemme, efterat vi allerede først har set os lidt om i Verden.

Men nu faldt det mig ind, at vi dog kanstte gjorde rettest i, først at betragte Historien lidt nøjere, førend jeg ledsager mine Læsere videre ind i dens ærbørdige Gravkammer. Der er tilvisse endnu Adskillige, som mener, at den har Lidet eller Intet at betyde — at dens Fortællinger kan være morsomme (trøjsomme) nok, men heller ikke mere. Derfor tænkte jeg som saa: Lad os da engang ret for Alvor overveje det Spørgsmaal: Hvad har Historien virkelig at betyde? — Jeg vil prøve at gi ve et fuldstændigt Svar, men jeg vil iforveien bemærke, at jeg har fundet god Hjælp i et lignende Stykke af den danske Præst F. G. Boisen, i hans ypperlige Blad „Budstikken“, som jeg her tildels ogsaa benytter.

At Historien nutildags ikke altid agtes som den bør, det kan man vide af mange Ting. Det er f. Eks. en ret almindelig Talebrug, naar Nogen fortæller Noget, som synes En urimeligt, da at sige: det er nok en Historie du der kommer med, retsom om Historien skulde være aldeles upaalidelig, næsten som et løst, dumt Eventyr. Netop paa samme Vis er det, naar Mange hertillands kalder Romanerne „Historibøger“; ti ogsaa dette vidner om, at Historien ikke holdes synderlig i Agt og Ære, at man har et bagvendt Begreb om den, som om den næsten bare var til for at more og fornøje. Behøver man flere Vidnesbyrd, saa kan man blot se hen til Almuskolerne; ti hvormange af dem har vel hidtil drevet noget alvorlig paa med Undervisning i Historie? At lære Bogstaver, stave, læse, regne- og skrive er Altsammen godt nok til sit Brug, men jeg paastaar, at Kjendskab til Historie er fuldkommen ligesaa vigtig, og jeg skal siden bevise denne Mening. Saaledes tænker imidlertid ikke Folk

ialmindelighed; endog den hellige Historie, Bibelhistorien, ringeagtes saapas, at man ofte gjemmer den tilsidst, istedenfor at den burde gaa foran baade Katekismus og Spørsmåalsbog. Kirkehistorisk Undervisning, der i vor forvirrede Tid ogsaa maatte være paatrængende nødvendig, meddeles endnu sjældnere; Verdenshistorie næsten aldrig, og Fædrelandshistorie kun ved en enkelt Skole iblandt. Men saa ringe har ikke Historien været agtet gennem alle Tider; ja der var en Tid, da den her i Norden og maasse allermost i Norge holdtes højere i Ære end alle andre Steder paa Jorden. Det var i Norges Oldtid og et Stykke udgjennem vor Middelalder (til Aar 1300 efter Kr.), kort sagt, medens her var folkelig Aand og folkeligt Liv, ligetil den sorte Død baade aandelig og legemlig overfaldt os, — det var da, at gamle Frøasagn gik fra Mund til Mund, fortaltes fra Slægt til Slægt, ved Langilden i Høtter og Kongeborge om Vinterkvældene, ved Tingsteder, Stæbner og Dffergilder, paa Vikingstibe og Balpladser, og tilsidst blev begravet i den Mængde skrevne Sagaer, hvortil ingen anden Folkegren har Mage. Det var altsaa ikke bare i Hedningtiden men hele 300 Aar efter Kristendommens Indførelse, at Historien holdtes højt i Ære; men saa indslumrede Folkeaanden og sov i hele 500 Aar, og skal den nu, som vi haaber, for Alvor opvaagne til et frugtbart og glædeligt Samfundsliv, da maa Historien atter komme til sin Ret; ti den er just den gamle Visd omskilde i Norden.

Efter disse 500 Aars Folkesøvn er det nu saa rimeligt, at der skal Tid til, før man rigtig vaagner op, og at der i den aarle Morgenstund høres mange underlige forvirrede Røster. En stor Del af Folket har i al denne Tid drømt sig ind i visse falske Drømme og kjender sig ikke rigtig selv igjen; det er ikke saa let en Sag at gniide al Søvn af Djæne efter den lange mørke Nat. Derfor faar man i Forsningen være bered paa mange Fejltagelser, Mistkjen-

delfer og adskillig Modstand, og dog undskyldte Folk, om de ikke straks kan eller vil skjønne sit eget Bedste. — Der høres f. Ekf. slige Meninger, som at større Oplysning er overflødig, unyttig ja endog skadelig — at man baade i Tale og i Skrift, i Sind og i Sæder, let kan blive formeget norst, og det paa samme Tid, som der desværre er altfor Mange iblandt os, der har saaledes forgabet sig i det Udenlandske, at man baade hemmelig og offentlig vover at foragte Nørskheden, skjønt vi Alle trængte til bort hele Liv at leve os mer og mere ind i den. Paa samme Vis er det med Historien; ogsaa den maa som saameget andet Godt finde sig i endel Ringeagt endnu, men jeg trøster mig her som i andre Tilfælde: Vi vare, til Folket vaagner rigtig op og skjønner sit eget Bedste, saa vil det sikkert komme paa andre Tanker; og med dette Haab kan man godt holde ud enstund under mørke Udsigter ja selv under Mistkjendelse og Modstand, ti blir bare Enden god, da er Alting godt.

Førend vi gaar videre, er det kanske ikke afvejen at lægge Mærke til Navnet Historie. Det betegner nemlig Alt hvad der er sked, og Alt hvad der fortællers derom. Denne Fortælling kan da enten bevares ved at gaa fra Mund til Mund uden at blive opskrevet, og da kaldes den Sagn, d. e. det, som siges. Før Strivekonsten kom igang, havde man naturligvis ingen anden Historie end Sagn-Historie, og den var vistnok ikke paalidelig i Et og Alt. Men efter al Rimelighed blev dog Sagnene ingensteds paa Jorden saa lidet forandret og saa tro bevaret som her i Norden; ti her havde man visse Mænd, som især sørgede for, at de store Begivenheder og Bedrifter ikke glemtes; man havde Skalde, som digtede Viser, der ved sine Rimbogstaver fæstede sig godt i Hukommelsen; og til disse Viser var da gjerne Sagnene knyttet i en vis bestemt Skikkelse, saa de ikke let kunde gaa af Minde. (Alt dog ogsaa de upaalideligste Sagn har stor Betydning, det skal vi siden se). Sine mærkelige, sam-

menhængende og ordentlige Sagn kaldte vore Forsædre Sæ-
gaer, og da de siden blev opstrevet, gav man ogsaa Bæ-
gerne det samme Navn. Ordet Saga betyder egentlig det
samme som Sagn, eller det, som siges; og begge disse
Navn betegner igjen omtrent det samme som det fremmede
Ord Historie. Et andet fremmedt Ord, Krønike, be-
tyder tildels det samme; dog minder dette Navn mer om
Tiden, og Krøniker kan vel derfor snarere ombyttes med
Ordet Aarbøger.

Naar vi nu lægger Mærke hertil, at Historie eller Saga
betegner Alt, hvad der fortælles os fra de gamle Dage,
Alt hvad vi ved om vore Forsædre og om Hændelserne i
Verden, — da er det let at fatte, at Historien maa være
meget gavnlig, at den baade kan og skal give os Viddom og
Forstand. Hvis nemlig et Menneske ikke gaar tankeløs gjen-
nem Verden, da maa han være klogere i sit tredivte end i
sit tyvende Aar, klogere i det firetiende end i det tredivte og
endnu forstandigere i det 60de. Der er rigtignok, som man
ved, stor Forskiel paa Mennesker; men ogsaa den allerdum-
meste blir dog noget forstandigere med Aarene, saafremt han
ikke med Flid lukker Øjnene og Ørene igjen, og lader For-
stand og Hufommelse aldeles sove. Det er et sandt Ord,
at „Mennesket lærer saalænge det lever“. Kunde han nu
leve dobbelt saalænge som har gjort, f. Eft. 150 Aar, saa
maatte han jo blive endnu klogere; og havde han levet et
Liv af 1000 Aar, vilde følgerig hans Erfaring, Kunstaber
og Indsigt atter være højere. Men nu hænger Menneske-
slægten saaledes sammen, at den ene Tid kan lære af den
anden, hvis den bare vil. Hele Menneskeslægten lever paa
Jorden et fælles Liv af mange tusinde Aar; den ene Slægt
lærer af den anden og samler endda flere Erfaringer til, og
derfor kan Mennesker nu være forstandigere og have bedre
Indsigt i alle Ting baade timelige og evige end for 100,
endfjor 1000 Aar siden. En saadan Udbilling og Frem-

vækst mangler Dyrene, fordi de vel har en Sjæl men ingen Aand; de er ikke klogere nu, end de var for 1000 Aar tilbage; det er den aandelige Sammenhæng, Udvikling og Vækst, som adskiller os fra dem. Men hvilket Middel er vel bedre end Historien til at give os en saadan større Indsigt? Der ser vi, hvad vore Fædre har gjort og sagt og tænkt, og hvilke Erfaringer de har samlet. Alle disse Erfaringer kan vi da føre os til Nytte, undgaa de Fejltagelser, som de har gjort sig skyldige i, og tilegne os deres Visdomsraad. Historien skal saaledes være os et Spejl, dels til Efterfølgelse og dels til Advarsel. Har vi selv kun en 30—40 Aars Erfaring, saa kan vi, ved at tage hele Menneskeslægstens Erfaringer til Hjælp, lægge en god Sum Indsigt til vor egen. Det er af de Gamle man skal lære Visdom. Det klogeste Menneske uden historisk Forstand dømmer visselig mere fejl, end En, der blot er Halvparten saa begavet men kjender nøje til Fortidens store aandelige Statskammer.

Naar man desuden tænker sig om, saa er ogsaa Historien en Kunst, der maa være meget naturlig og høvelig for os Mennesker. Al Kunst er jo igrunden god, naar den bare bruges ret. Dette gjælder altsaa ikke blot Kunsten om Vejen til Salighed; det gjælder ogsaa Kunsten om Naturen og Verdens Indretning, om den bedste Maade at drive Næringsveiene paa, og meget Andet. Men næst efter Kristendomskunsten er der vel ingen Kunst, der kan sættes højere end den historiske. Historien handler om Mennesker, og Mennesket er jo den ypperste Skabning paa Jorden, større end hele den øvrige Natur, fordi det er skabt i „Guds eget Billede“ og har Del i Aandens Verden. Om Mennesker, der har levet, kjæmpet og arbejdet, om deres Hændelser og Bedrifter, Tanker og Tro, kort sagt, om hvorledes vore Forfædre har haft det gennem Tiderne — derom er det, Historien gir os Underretning. Hvor

gjærne vil ikke Barnet høre, hvad Far og Mor har oplebet, hvorledes det har været med Bedsteforældre og Forældre før dem! Og kunde man saaledes fortælle om alle Forfædrenes Led for Led lige tilbage til Adam, saa skulde man nok endda se, at de Smaa vilde høre; derfor burde ogsaa Historie fortælles i hver eneste Skole, ligesaavel som man lærer Børn Læsning, Skrivning og Regning. Men just fordi Barnet finder Smag deri, er det klart, at Kunststik om Fortiden og de henfarne Slægter er naturlig for os, og vil være os Alle kjær, saafremt vi ikke er bleven udstjæmt paa en eller anden Maade. Jo barnligere vort Sind er, jo mere glæder man sig visseelig i Historien; men deraf følger ogsaa, at Sværmere og forstruede Romanlæsere ikke liker den synderlig.

Der er en Indbending, som man overalt maa berede sig paa, naar man i vore Dage ivrer for borgerlig Dplysning, og som ganske sikkert ogsaa fremsættes imod Historien. Der er nemlig Mange, som uden tvivl vil sige, at det er Synd at befatte sig med historisk Dplysning, at man kun skal arbejde for sin Saligheds Sag og intet videre. — Jeg kan godt forstaa, hvorledes slige Meninger opkommer, og hvorledes Folk endog længe vedblir at holde fast paa dem; men jeg kan derimod ikke tro andet, end at Enhver, som faar tilstrækkelig Dplysning og virkelig vil overbejse Sagen, ogsaa maa komme til at skjønne, at hine Meninger er aldeles falske. Det samme gjælder, foruden Historien, om mange andre Ting i Livet, og jeg tror derfor, at det er bedst, om vi engang for Alvor undersøger denne Sag.

Den Mening, som jeg her har nævnt, grunder sig som oftest paa Uvidenhed og Misforstaaelse. At „Et er fornødent“ til Salighed, at al Verdens Visdom ikke formaar at skjænke os det evige Liv, at Mennesket er ilde hjulpet for Evigheden, hvis han ikke i levende, hjærtelig Tro tilegner sig sin Daabspagt — det er altsamment sandt og vist i alle

Maader; og ve det Menneske, som mener andet! Men deraf følger slet ikke, at Mennesket kun skal tænke paa de gudelige Ting, kun tale og læse om dem, og lade alt Andet fare; vi skal tværtimod bruge Verden, kun vogte os for at misbruge den, og ikke hænge Hjærtet derved, som om den var det højeste Gode. Sjælen er ypperligere end Begæret, men derfor skal vi dog ikke ringeagte og ødelægge det sidste, ti ogsaa det er Vorherres Gjerning. Netop saaledes er det med Kunster og Rigdom, og Alt hvad nævnes kan; enhver jordisk Ting er god for sig og skal bruges til sit Brug, men Intet skal foragtes og hades, undtagen det, som Vorherre udtrykkelig har forbudt. Men nu har han dog saa langtfra forbudt os historisk Oplysning eller nogen anden Kunst, at vi tværtimod opmuntres dertil. Uden historisk Oplysning havde vi ikke vidst, hvad vi nu ved om Gud; ti ogsaa Kristendommen er historisk, det vil sige, den er sket i Tiden og aabenbaret i Verden; den drejer sig om Personer, der har levet og lidt; den indeholder Fortællinger, der rigtignok er meget højere og herligere end al anden Historie men er dog kommen til os paa samme Maade, dels ved mundtlig Overleverelse og dels ved Bøger. Var det Synd at befatte sig med Historie, hvorfor indeholder da Bibelen saamange Historier om Juda og Israels Konger, om Edomitterne, Syrerne, Babylonierne, Assyrerne og Egypterne? Ti om disse samme Folk, saavel som om flere, fortælles der ogsaa i Verdenshistorien. — Var det Synd at befatte sig med Naturvidenskaber, hvorfor prises da Salomon, fordi han skrev en hel Bog om allskens Træer, Blomster og Urter, kort sagt, en hel Naturhistorie? hvorfor bad da Gud selv Job om at betragte alle underlige Ting i Naturen, og hvorfor viste Jesus Disciplene hen til Markens Blomster og Himmelens Fugle? — Eller dersom Musik og vakre Toner var Synd, hvorledes kunde da de Fromme i det gamle Testamente, netop naar de vilde love og prise Gud, synge og

spille paa Harpe og alffens Instrumenter? Og hvorledes kunde Jesus sige, at der ianledning af den forlorne Søns Hjemkomst hørtes Musik o. s. v. i Faderens Hus, dersom disse Ting i og for sig selv var Djævelens Værk, især da hin Fader skal være et Billede paa den himmelske Fader selv? — Nej, isandhed! læser vi Bibelen uden Selvflogskab, saa vi hverken vil lægge Noget til eller tage Noget fra dens Ord, da ser vi klart nok, at Gud ingentunde foragter nogen Kunst eller nogen stjern Kunst, men vil tværtimod, at vi skal bruge dem ret og glæde os i dem. Derom gjælder det kun, at de bruges rettelig. Moses lastes i Bibelen for Bantro, men han lastes ingensteds fordi han lærte al Egypternes Visdom, og det omendstjont Egypterne var Hedninger. Hvad Gud fordømmer, det er altid først og fremst Bantroen, Hjærtets Bantro; dernæst alt andet Ondt, som bor i Hjærtet eller udspringer derfra; men han fordømmer aldrig de udbortes Ting, som han har givet os; han fordømmer kun os, saafremt vi misbruger dem. Det er just denne Sag, som endevendes af Hyllere og gjærningshellige Folk; de spør først efter slige udbortes Ting, som Vorherre ikke har sagt noget imod. En saadan Adfærd har stort Skin af Hellighed, og dog er det intet andet end Munkewæsen igrunden.

Spør man, om da slige Meninger bestandig udspringer af idel Hylleri, saa svarer jeg: Nej; det tror jeg aldeles ikke. Jeg tror meget vel, at ogsaa mange Mennesker paa sin Vis er ærlige og oprigtige, omendstjont de slaar Brag paa ydre Oplysning, Kunstaber og Konster. Men hvoraf kommer da en saadan uhyre Fejltagelse? vil man sige. Jo, jeg forstaaer nok, hvoraf den kommer. Naar Mennesker, som ikke har synderlig kristelig, endnu mindre menneskelig og slet ingen folskelig Oplysning, naar saadanne Mennesker pludselig vaagner op af Syndens Svov, føler sig sønderkruust under Lovens Hammer og ser intet andet end Synd i sig,

Døden under og Fordømmelsen over sig, — da forstaaer jeg godt, at de kan falde paa at tro, at Alt i Verden er Synd og skal afflyses, undtagen ene og alene Guds Ord. Medrette tror de at være kommen paa bedre Veje end tilforn; men saa ledes de ind paa en ny Afvej, idet de mener, at næsten Alt, hvad de før har brugt og gjort, maa rent forkastes, som om alt det Naturlige var Synd. De glemmer, at skjønt Naturen, Verden og de jordiske Ting ganske vist er besmitet, saa kan det, som virkelig er naturligt, dog renses og fornyes, og det skal paa ingen Naade fordømmes, saavist som baade Naturen og bort eget Begeme engang skal opstaa forklaret; det kunde dog umulig gjensødes, forklares og fornyes, dersom det var Ondt tilbunds, ligesaavist som Djævelen umulig kan gjensødes. Er man nu ikke saa heldig at træffe et Menneske eller idetmindste en Bog, som bringer En til bedre Indsigt — og dette er jo dobbelt vanskeligt, naar man selv har kun liden Oplysning — saa blir flige statters Folk gaaendes i denne Indbildning, indtil den efterhaanden blir todfast hos dem. I flige Opvækkelses-Tilstande, da Hjærtet er sønderknust og fuldt af Kummer, er det intet Under, om man ej er istand til at være glad; men saa fristes Mennesket til at tro, at al Glæde paa Jorden er syndig, og at man med Flid skal gaa i en bestandig Sorg med Graad og Sul og vende al Hu bort fra de ydre Ting. Denne Tanke er en ligesaa stor Grundvildfarelse som den største Syndesikkerhed, og begge har sit Udspring fra den samme Løgnens Mand. Levende Kristendom bestaar i Harvaagenhed, flittig Bøn og inderlig Kjærlighed, men den bestaar ingenlunde i idelig Selvpinsel eller i udvortes Adskillelse fra alle jordiske Ting. Luther s. Gf. gennemgik en baade alvorlig og langvarig Sjælekamp, men han blev ikke paa Munkevis med Flid staaende deri; han gif videre, og aldrig har vel en Mand været ivrigere til ogsaa at dyrke alle verdslige Videnslæber; aldrig har heller Noget været

frimodigere og gladere, eller mindre foragtet. de udbortes Ting end han gjorde i sit senere Liv.

Sin Indbildning er som sagt en Grundbildfarelse, hvori hele Munkesæsenet og al Gjerningsbellighed har sin Rod. Er man først for Alvor inde paa de Tanker, at den største Syndighed ligger i de udbortes Ting (istedenfor ene og alene inde i vort eget Hjerte), og at vi blir meget bedre ved at afholde os fra visse udbortes Skikke, Kunstaber og Konster — da er der snart ingen Grænse mer for Menneskets Paafund. Først tror da En (tværtimod Bibelens Ord og Eksempler), at al Dans, alle Skuespil, alle Romaner, kort sagt, al ydre Fornøjelse ikke blot er Synd men endog saa stor Synd, at man først og fremst spør, om et Menneske afholder sig derfra eller ikke, og indbilder sig, at dette er den sikreste Prøvesten paa sand Kristendom, skjønt Bibelen ikke med et eneste Ord forbyder Sligt. Dernæst gaar en Anden et Skridt videre og mener, at ogsaa al Musik er Synd. Og fordi man saaledes staar paa Lovens Standpunkt og trækker under den, istedenfor at tro Evangeliet, saa piner man sig fremdeles, og finder ingen rigtig Fred, førend man atter kan opbitte ny Helliggjørelsesmidler. Saa mener man f. Eks., at det er Synd at besøge sine Venner og Slægtninge engang imellem, at gjøre et lidet Gæstebud, et Bryllup eller en Digførd — uagtet Jesus ogsaa deltog i saadanne Selstaber. Derpaa kommer Luren til timelig Oplysning, Skoler, Bøger og Læsning — Altsammen fordømmes, fordi det ikke er gudeligt nok. Atter gaar En og Anden et Skridt længer, forkaster enkelte Prydekter, som Gravstøtter, Guldringe og Knapper, eller endog al stikkelig Paaklædning og nærrende Føde, og begynder med Fastedage og Legemspinsler, i den Indbildning, at Alt, hvad der hører Legemet til, er Synd. Ja, man har endog ganske nylig haft Eksempler paa, at Folk har dræbt sine Børn og legemlig korsfæstet sig selv, for at frelse Sjælen og blive salig. Saaledes for-

Rod disse Mennesker Bibelens Ord om at forsfæfte Kjød; og, mærkværdig nok, alle Gjerningshellige beraaber sig paa Bibelen, som de indbilder sig at forstaa saa godt, selv da naar de ligefrem modsfiger den. — Man maa lægge vel Mærke til, at var alle de nævnte Ting virkelig Synd for os, saa maatte de samme Ting ogsaa været Synd i det gamle Testaments Tider. Bistnok er der Forskjel paa den gamle og den ny Pagt, paa Lovens og paa Naadens Husholdning; men denne Forskjel bestaar just deri, at der i det ny Testamente er mindre udvortes Strængthed end i det gamle. Om Sabatens Helligholdelse, om alstens Skikke og Cereemonier o. s. v. var der dengang mange strænge Lovbud, som ikke længer gjælder; dette Lovens Nag og Tyranni, denne Trældom, blev de Troende fritaget for, da Kristus kom. Derfor er det kun en selvgjort Indbildning, at vi paany skulde være kommen under en endnu strængere Lov end i Jødetiden — eller at hine Ting, som var Jøderne tilladt, skulde være os forbudt. Nej isandhed, Synd er Synd; og var verdslige Kunstaber, Musit o. s. v. virkelig Synd for os, saa havde de ogsaa været Synd for alle Mennesker i det gamle Testamente; ligesaavist som at f. Ekf. Tyveri og Døgn var Synd da som nu, og blir Synd saalænge Verden staar.

Der kunde nævnes mange flere Eksempler paa sliG Gjerningshellighed, baade grovere og finere, ifra alle Kirkens Tider, Kirkehistorien viser os nok af dem, baade enkelte Mennesker hist og her, og hele Partier, og jeg siger her som saa tit: Kjendte Folk Kirkehistorien bedre end de gjør, saa vilde Mangt og Meget hos os være anderledes end det er. Men det Anførte kan være nok til at vise, at man er inde paa en gal Vej, naar man ikke vil vide af Andet end det, som er sørgeligt, eller det, hvorved Guds Ord og Navn alene nævnes. Gaar vi derimod ret Forstand paa Guds Gjerninger baade i Naturens og Naadens Rige,

baade i det kristelige, menneskelige og folkelige Liv, da vil vi ikke adstille, hvad Gud har sammenføjet — ikke adstille Begem og Sjæl, det Udvortes og det Indvortes. Begge Dele hører ham til, og Alt skal bruges hvortil det er skabt, kun ikke misbruges.

Andender vi nu dette paa Historien, saa faar vi allsaa om den det samme Svar: Brug den kun! brug den ligesaa flittig som du f. Eks. bruger din Jord! ingen af disse Ting kan gjøre dig salig, men derfor er de ikke alene uden Synd; de er endog til stor Nytte. Historien fører endog, naar den betragtes ret, netop til Kristendommen; den peger just mod „det ene Fornødne“, ja man kan med Sandhed sige, at den indeslutter Kristendommen i sig, at Kristendommens Land er Historiens egentlige og rette Kjerne. Dog, derom skal jeg siden tale. Her vil jeg kun tilføje, at i grunden har nok de allerfleste Mennesker Smag for Historie; endog de, der anser verdslige Kunstaber for en slags Synd, synes nok, at det er ganske hjært at læse eller høre Noget om vore gjæve Fædre. Bring dem blot en rigtig god Fortælling, f. Eks. om Olaf den Hellige, Einar Lambestjælver o. s. v., saa vil man se, at de dog gjerne havde Lyst til at høre gamle Frasagn nu ligesaa vel som i Sagatiden, dersom de bare torde ligesom driste sig til. Det gaar hermed som med Musik. Jeg har set Almuesfolk, som havde faat den Lante fast i Hovedet; at Musikken var Synd, og at man ret gjorde en gudvelbehagelig Gjærning, om de sønderbrød en ustyldig Fiolin — jeg har set slige Folk høre nøje efter og følge med Byens Soldatermusik; de var i grunden glade i Tonerne, og jeg har hørt dem sige, at slig Musik er vakker, men at det nok maatte være Synd alligevel. De havde nu engang sat sig fast i den Indbildning.

At man har slige bagvendte Meninger, som her er omtalt, det kommer vistnok ofte af en daarlig Kristendomsundervisning. Man finder gjerne, at Folk beraaber sig paa

Pontoppidans „Forklaring“, som om dens Ord var ligesaa uroffelige som Bibelens. Man raaber lige ibrigt paa ham, hvad enten han siger Noget, der kan bevises af Bibelen, eller ej. Naar saa Folk mangler Kjendstab til Kirken idethele, saaledes som den var i hele 1700 Aar før Pontoppidans Tid, og man desuden mangler almindelig menneskelig og folkelig Dplysning, saa tror man straks, at Alt, hvad der afviger en liden Smule fra Pontoppidan, ogsaa maa være urigtigt, om man end ti Gange kan bevise, at det blev lært og trod i Kirkens første Tider. Hertil kommer, at man ofte ligefrem misforstaar Pontoppidan og tillægger ham Meninger, som han aldrig har haft. Hvorfor han saaledes misforstaaes, kommer igjen uidentvibl af de ulykkelige Sprogforhold; Mængden er halv fremmed for det Skriftsprog, der findes i Bogen, og som desværre ogsaa mangan Præst og Lærer følger altfor stibt, til ret at kunne fattes af den norste Almue. Der er en saadan Kløft mellem Folkets Tungemaal og Tankegang, og vore fleste Boglærdes, at de sidste tit blir staaende ligesom udenfor det første, kommer ikke Folket nær og kan ikke synderlig indvirke paa det. Værre og værre blir det isaahenseende, jo flere latinske og tyske Elementer de Studerende indsuger; og næppe er der mange Ting, som for Tiden er vigtigere, end at vore Embedsmænd faar en mere virkelig folkelig Dannelse, end mange af dem har. Som sagt, der er i Bøgerne ialmindelighed, og „Spørsmaalbogen“ ligesaa, Ord og Talemaader, som tages i en anden Mening end Bonden tar dem, — Ord, som har mange afvigende Betydninger, saaat dermed snart menes Et og snart et Andet. Naar nu Almuesmanden ikke er saaledes inde i Skriftsproget, at han kjender det tilfulde, saa er det ikke at undres over, om han misforstaar mange Ting i Bogen. Jeg skal nævne et Eksempel. Ordet „Verden“ betyder tildeels i Bibelen det samme som Alt, hvad der tilsammen er syndigt og ondt, og derfor hedder det, at vi skal fly Ver-

den og hade den. Men Verden kan ogsaa betyde alle Mennesker, eller endog alle skabte Ting; og vil man derom give den Formaning at hade Verden, da tar man naturligvis fejl. Saaledes er det og med Ordet Kjød; snart betyder det det Syndige i os, som skal „forsvæstes“; snart betyder det Legemet, og snart igjen den menneskelige Afmagt. Akkurat ligedan er det med Ordene aandelig og naturlig, og derfor er det en stor Fejltagelse, naar man mener, at Bibelen fordømmer afslags Naturlighed. Der er noget i Menneskenaturen, som indeholder Levninger af Guds billedet, og som derfor kan gjensødes; der kan findes Kjærlighed til Far og Mor, til Folk og Fædreland, ja endog til Fremmede og Fiender; kun maa vi vel huske, at det naturlige Gode ingenslunde er rent for Guds Øje og altsaa heller ikke nok til Salighed. Derfor skal Menneskenaturen heller ikke undertues og ødelægges (dette gjælder kun om det Onde i den, „den gamle Adam“); nej, Menneskenaturen overhovedet skal derimod gjensødes, renses og fornyes. — Naar nu Pontoppidan gjør Forskjel paa den Helligaands Dplysning og historisk Kunstskab, da mener han heller ikke, som Rogle tror, at den sidste er skadelig; han mener kun, at den ikke er nok til Salighed, og deri har han visselig ret. Det er paa samme Vis, at man misforstaar ham, naar man snakker om Romaner, Skuespil o. s. v. Han siger slet ikke, at alle disse Ting er Synd i og for sig selv; han siger ikke engang, at de stedse frister og leder til Synd; han siger kun, at de kan lede dertil. Men den Ting, som blot kan udrette noget Galt, kan ogsaa udrette noget Godt. Waaben, Jød, Bægemedler ja Livet selv kan bruges og lede til Synd, men derfor er disse Ting i sig selv noksaa gode og gavnlige. Synden ligger ikke i dem, men i Menneskets Hjærte.

Jeg haaber nu, at Enhver, som vil se og ikke forsætlig forvender mine Ord, ogsaa virkelig fatter, at Historie og alle andre Kunstaber er aldeles uskyldige i sig selv. Jeg

haaber ogsaa, at saadanne velmenende Bæfere er enig med mig i, at vi ikke bør gjøre os alstens egne Bud og kalde andre Ting Synd, end dem, som Guds eget Ord udtrykkelig kalder saa. Jeg vil bede Gud om at overbejse disse Blade ret vel, saa kan jeg mellem os betragte det som afgjort, at ingen som helst borgerlig Oplysning er forkæstelig, og saa kan jeg med Tryghed undlade tiere at svare derpaa.

Nu siger man rimeligvis som saa: Det er godt og vel, at historisk Oplysning ikke er Synd; men kan du ogsaa vise os, at den virkelig nytter til noget? Naar denne Kunst, som du selv har sagt, ikke kan gjøre os salige, og den dog vel heller ikke kan skaffe os Venge, Klæder eller dagligt Brød, hvad Nytte er der saa i den? — Ja, her staar vi just ved Knuden, mener jeg; det er netop Ulykken, at man ikke forstaar sig paa mer end 2 Slags Liv: et Dyreliv, som opholdes ved at fylde Maven og klæde Kroppen, og det evige Liv i de Troende, som næres ved Naadmidlerne. Det trænger derfor til at indskærpes, at der imellem disse 2 Slags er et naturligt Menneskeliv, som altsaa er højere end Dyrelivet, men som forresten kan ytre sig baade hos Kristne og Ukristne. Dette Liv skal ogsaa have Næring, og det sker ved levende Kunster, som oplyser Hovedet og opvarmer Hjertet. Til en saadan Næring for Menneskeaanden maa især henregnes Historie og Poesi. At regne, skrive, lære Jordbrug og Handværker, Sjømandskunst og Bergværksdrift, det holder Ingen for Synd, fordi det hjælper til at skaffe os udvortes Ophold. Men Historien og Poesien agtes af Mange ikke nær saa højt, og hvorfor? Jo, fordi de ikke kan fylde Maven. Men er det da mindre vigtigt, at gode Følelser vælkes, at levende Tankter indpræntes, at Mennesket faar Sans og Smag for det, som er venligt og skjont, for Videnskaber og Konster, lærer at kjende og elske sit Folk og Fædreland, og blir villigt og

Dygtigt til at arbejde paa dets indre og ydre Lykke? Er alt dette kanste til ingen Nytte, fordi det ikke kan spises? Wis-selig ikke! — Men netop disse og lignende Ting kan Hi-storien og Poesien hjælpe til at frembringe.

Her kan nu atter tænkes en Indvending, omtrent saa-lydende: Det er vistnok sandt, at Fædrelandskjærlighed har Meget at betyde, at Smag for Videnskab og Kunst er af stor Bigtighed o. s. v.; men kan ikke alt dette fremmes bedst derved, at Folk blir sande Kristne? — Men hertil maa be-mærkes, at fordetsførste staa det ikke i vor Magt at faa Kristendommen til isandhed at gjennemtrænge alle Menne-sker, ja vi kan umulig engang vente, at det vil ste; der vil altid findes mange baade Navnkristne og Ukristne iblandt os, og disse vil da idetmindste have godt af en saadan hi-storisk-poetisk Dplysning. For det andet kan hint naturlige Mennekeliv ogsaa paa en vis Maade blomstre hos Andre end sande Kristne, omend ikke saa herligt som hos dem. Der har været mange tusinde Hedninger, som har elsket baade Slægtninger, Fremmede og Fiender, elsket Konge, Folk og Fædreland saa højt, at de ofrede Livet for dem, elsket Kon-ster og Videnskaber og frembragt særdeles gode borgerlige Indretninger. De samme Folk vilde vistnok blevet endnu lykkeligere, hvis de af Hjærtet havde annammet Kristendom-men; men naar nu dette, som allerede sagt, ikke kan ventes overalt, saa maa man dog ialfald ønske dem den Dannelse, de kan modtage — kort sagt, ønske menneskelig og fol-kelig, historisk-poetisk Dplysning. For det tredie, saa vil ogsaa sande Kristne have særdeles godt af en saadan Dp-lysnings, saafremt ikke deres kristelige Liv skal bære skjæve og sygelige Frugter, og saafremt de skal tage virksom Del i Lan-dets borgerlige Anliggender. Man blir ikke altid en klog og kraftig Statsborger, blot fordi man har kristelig Tro. — Slutningen blir altsaa den, at almen-menneskelig og fol-kelig, især historisk-poetisk Dplysning er ønskelig hos Alle.

Som mine fleste Læsere vel ved, er der flere Slags Historie til. Den hellige Historie (Bibehistorien) agtes heller ikke saa højt eller bruges saa flittig, som den efter min Mening burde; men at den er vigtig, indrømmer dog vel Alle. Omtrent det samme gjælder ogsaa Kirkehistorien; den er desværre endnu forlidet kjendt hos os, men den holdes dog gjerne i en vis Agt og Ære*). Saa kommer vi til Verdenshistorien og dernæst endog til Fædrelands-historien; begge disse er det især, vi her skal holde os til, og det er en underlig Ting at forkaste dem, saafremt man har Agtelse for de to første. Det er den samme Gud, som styrer Kirken og Verden, og aabenbarer sig i al Historie. Forskjellen er kun den, at han i Bibehistorien viser sig allertydeligst; i Kirkehistorien er hans Styrelse lidt mindre soleklar, i Verdenshistorien endnu mindre og i Fædrelands-historien mindst; dog har han i ingen af dem ladet sig uden Bidnesbyrd. Den samme Gud, som ikke engang for-glemmer Spurvek og Straaet men sørger for det aller-mindste, han styrer ogsaa den hele Verden; han tillader Men-nester, Konger og Folkelag at leve og særdes hver efter sin fri Vilje, men derhos har han selv sin Finger med i Spil-let. Derfor kan og skal vi kse ham i den hele Historie; kun da faar den sand Betydning for os, ellers ikke. Be-tragter vi den ikke saaledes, men ser ligesom kun med aandelige Gaase-Djne i dens herlige Spejl, da blir Historien ikke andet for os end et slags stort, sandt Eventyr. Og det er heller intet Under, om den ringeagtes, naar man ikke har faat andet Be-greb om den end saa.

Dog, nogen Nytte havde Historien endda med sig, om den saa ikke var andet end endel sande Fortællinger om, hvad visse Mennesker har udrettet i Verden. Den var idetmindste endda en rig Grube af Eksempler paa Dyder og U-

*) Den sundeste Kirkehistorie for Folket er paa vort Sprog vistnok Nørdams.

der, de sidste til Adbarsel, de første til Efterfølgelse for os. Naar vi ser Kong Inge Baardsen i den kolde Baarnat jages op af sin Seng i Nidaros, kaster sig halvnaagen i Elven og svømmer over, men blir saa liggende stiv af Kulde paa den anden Side, og naar vi saa ser, at Reidulf kommer, river Klæderne af sig selv, svøber demkring Kongen og bærer ham saa paa Akslerne bort til en sikker Gaard — da kan en sliq Trofasthed og Kjærlighed ikke andet end gjøre os godt og styrke vort Hjærte. Naar vi hører, at den første Krig paa Jorden opkom, og ser, at enkelte Menneſter og hele Slægter, s. Eſt. Vølsunge-Slægten, raser imod hinanden og ødelægger hverandre, altsamment for Guldets Skyld, da lærer disse Fortællinger fra Hedningtiden os det samme som Bibelen, at Gjerrighed er en Rod til alt Ondt. Naar de gamle Kjæmper stævnede udover de brusende Bølger for i fremmede Lande at vinde Ære og Guld, men vendte saa tilbage til Hjemmet for tilsidst at hvile sine Ben her, hvor deres Bugge havde gaat; og naar vi ser, at Haakon den Gamle heller vilde være Konge i det lille Norge end Keiser i det store Tyskland — da kan det ikke slaa fejl, at dette maa vække mangan Sjal til mere Fædrelandskjærlighed, end der nu ialmindelighed findes hos os. Eksemplet har, siger man, en forunderlig Magt, og Historien er just fuld af Eksempler, baade onde og gode.

Ser vi nemlig hen til Fædrelandshistorien (Norgeshistorien), da er det endvidere klart, at den desuden bringer en anden Nytte. Den er en aldeles nødvendig Grundvold for Enhver, som vil tage virksom Del i Folkelivet og i Fædrelandets borgerlige Sager. Vore Bønder har medrette saat en god Del af sin gamle Frihed igjen; de skal være med i Formandskaber, hvor det gjælder om at gavne ikke blot sig selv og sine Nærmeste men hele Menigheden (Kommunen); de kan ogsaa være med at vælge Mænd til Størtings, eller endog selv komme did; men hvorledes kan

alt dette udrettes forsvarligt, dersom de ikke baade kjender Fædrelandets Tilstand og elsker det? Hvorledes kan de forstaa sig godt paa Bøvgibningen, dersom de ikke kjender Landets Fortid, Love og Indretninger i gamle Dage? Er desuden Fædrelandshistorien, som allerede sagt, et vigtigt Middel til at vække Fædrelandskjærlighed, saa fortjener den vel ogsaa at holdes i Agt og Ære og ret at dyrkes med Iver og Flid. Desmere fortrolig man blir med den, des inderligere vil man elske det hele Folk, og ikke blot den Grænd, den Bygd eller det Amt, hvor man selv har hjemme; des større Behag vil man finde i Hjemmet, og ikke i Utide og uden tilbørlig Grund forlade Landet, som nutildags alt for ofte sker. Der vil da vækkes mere Lyst og Længsel efter i alle Ting at ligne Fædrene, at slægte dem paa; ligne dem i Kjærlighed til Fødestavnen; ligne dem i Mod og Manddom, dersom det engang gjælder at ofre Liv og Blod for Fædrelandet; ligne dem baade i Frimodighed, Ærlighed og Billighed, naar de møder frem i Tingsalen og skal tolke Folkets Lærv og Trang. Man vil da føle sig som Blod af deres Blod og Aand af deres Aand, ihukomme, at vi er kaldet til at fortsætte den Gjerning, de har begyndt, og agte os vel for at vanslægte fra dem, eller arbejde saa de kun har Skam af os.

Saabist som det altsaa er, at al Historie har sin store Nytte, naar den læres og betragtes ret, saabist er det ogsaa, at vort Folks egen Historie fremforalt maa være os dyrebar. Det er ganske sandt, at da alle Folkeslag er udsprungne af samme Slægt, af samme Menneke-Mod, saa er der ogsaa en menneskelig, en aandelig og hjærtelig Oplysning, som er fælles for dem alle, som de alle har godt af at faa; og dertil hører hele Mennekehedens Historie eller Verdenshistorien. Men ligesaa sandt er det, at ethvert Folk ogsaa har noget Særegt, noget Gjendommeligt, hvorved det adskiller sig fra andre, — at der er en egen aandelig Duft, som

gjennemstrømmer ethvert af dem — kort sagt, at det har en egen Folke-Aand, en egen Aandsbestaffenhed (Folkelighed eller Nationalitet), en særegen Maade at tænke og føle og at betragte Livet paa. Denne Folkelighed trænger høilig til at vækkes, renses, styrkes og oplives, hvis Folket skal blive hvad det bør. Og her staar vi atter ved den Sandhed, at Folkets egen Historie er den bedste Næring for Folkeligheden. Det norske Folk er vistnok noget anderledes nu end i Fortiden (det maa jo nødvendig være saa); og dog er der saa uendelig Meget, hvori Kjærnen af Folket endnu er saagodtsom uforandret. Ved at læse i Fædrelandets gamle Sagaer er det ligesom Folket kjender sig igjen; det ser sine egne Tanker, fornemmer sin egen Aand og kan betragte de hensotne Kjæmper som gamle Kjendinger, skjønt de aldrig saa dem i Livet.

Man kunde maaste tilføje, at det endog er vor bestemte Pligt at lære Forfædrene at kjende. Det 4de Bud paa-lægger os at hædre Far og Mor, og man plejer gjerne føje til, at det samme gjælder om Husbondsfolk, Lærere og Øvrigheds personer. Man gjør paa denne Maade Budet videre, end der egentlig ligger i Ordene, og man har vistnok Ret dertil. Men ligesom det her udstrækkes i Bidden, saa kan det vist ogsaa udstrækkes i Tiden, saaledes at det gjælder flere Fædre end vor nærmeste Far — kort sagt, gjælder Forfædrene. Dem bør vi altsaa holde i Ære, men det gjør vi ikke, naar vi ikke engang ved, at de har været til. Og ligesom der høves et langt og lykkeligt Liv „i Landet“ for det Menneske, som hædres Far og Mor, saaledes er der visselig Bøjsignelse i at mindes Forfædrene og elske sit Land og sit Folk. „Blodet er dog gjerne tyktere end Vand“, og har man ikke engang synderlig Kjærlighed til sine Nærmeste, sit eget Folk, saa har man endmindre sand Kjærlighed til den øvrige Menneskeslægt; lige-

saar vist som at den, der ikke elsker Far og Mor og Søskende, han elsker igrunden Ingen.

Men er det nu, vist, at det indre højere Mennekeliv ligesaavel som Folkelivet har stor Nytte af Historien, saar har vi ogsaa deraf Nytte for det udbortes Liv. Vi har set, at Historien kan virke paa Hjærtet, styrke Fædrelandsfjærligheden, opvække Tapperhed, Selgjørenhed og andre Dyder; men den virker ogsaa paa Forstanden og vækker Menneket til med mere Livslyst, Iver og Dygtighed at bruge alle sine Kræfter. Og da kan det ikke slaa fejl, at den ogsaa hjælper til at forminste Fattigdom og timelig Nød. Der er nemlig ingen Tvivl om, at Armoden vilde blive meget mindre, naar Folk bare havde rigtig Arbejdslyst; og netop til at opfriske Livslysten, til at glæde, styrke og opmuntre Menneket, netop dertil har Historien en vidunderlig Kraft.

Vi staar nu allersidst ved den stærke Nytte af Historien, og det er, at den ogsaa kan forberede og understøtte det kristelige Liv, idet den tydelig henpeger paa Gud. Det er allerede før sagt, at Kristendommen just er Historiens Kjerne — at alle Begivenheder for Kristus forbereder hans Komme, og alle senere peger tilbage paa ham — ja at Kristendommen selv er historisk, er en Del af Historien, fordi den er aabenbaret i Tiden. Historien vidner om Sandheden; den vidner klarligen for Alle, som har Øjne at se med, at Kristendommen er det Herligste, der har vist sig paa Jorden; ti intet Andet har baaret saamange glædelige Frugter som den. Historie er jo intet andet end Efterretninger om Menneke-Slægten, enten den hele eller en Del deraf; netop derfor viser den os, hvad der har levet og rørt sig blandt Mennekerne i Verden gennem Tidernes Løb, det Onde saavel som det Gode. Historien er altsaa et Spejl for det jordiske Mandeliv, viser os Kampen mellem Sandhed og Løgn, og hvorledes den første

Lidt efter lidt har sejret, netop fordi alle Begivenheder ledes af Herrens Haand. Historien viser os følgende Menneskeandens og Folkeandernes Udvikling fra Klarhed til Klarhed, Trin for Trin, under Forsynets Styrelse. Men alt dette maa dog føre til Gud og ikke fra ham. Han er den samme, som styrer Verden og den kristne Kirke; og den verdslige Historie faar derfor først sin fulde Betydning ved at betragtes som en Lands - Historie. Naar man saa af Historien ser, hvorledes Sandheden, Mandslivet og Lyset ja endog mangt et Folk (f. Eks. det norske i 1814) vidunderlig frelstes, netop naar det truedes af overhængende udbrortes Fare, da er det vel klart, at det saalangt fra er Synd at lære Historien at kjende, at den tværtimod højlig vil styrke vor Tro og vort Haab og skjænke os mangen aandelig Glæde, som vi ellers vilde savne. Hvor godt gjør det ikke mangengang at se tilbage paa sin Barndom og paa sit hele Liv, og ret betænke alle Herrens Førelser med os. Men i Historien har vi et endnu større og rigere Liv at bestue end vort eget, nemlig Folkeslagenes og hele Menneskeslægten's Liv ligesaa dens Barndom indtil vore Dage. — Til Bestyrkelse paa, hvad jeg her har sagt om Historiens Digtighed, kan jeg ikke andet end tilføje følgende Ord af Moisen:

„Historien er som en Egn, der er udbredt for vore Øjne, og som vi kan overse fra et højt Sted. Der se vi, hvad der har tildraget sig i Verden gennem Aarhundreder, vi se Tider, som er at ligne med Havet, naar det er stille og blankt som et Spejl, med Himlen i sin Favn; saadanne Tider har der været i vort eget Fædreland og mange Steder paa Jorden; vi se Tider, som er at ligne med det fredelige og trable Liv i Skove, paa Mark og Enge, men vi se ogsaa Tider, som maa lignedes med Naturen, naar den er i sin forfærdelige oprørte Tilstand, naar hele Folkeslag staa op imod hinanden, og der flyder Strømme af Blod, naar et Folk føres til Manden af Afgrunden, men frelses dog

vidunderlig, ligesom Skibet, naar Stormen pludselig tier og Bølgen lægger sig. Og naar vi nu betragter dette Syn, som Historien fremstiller for os, med vore egne Øjne, da er det jo nok vidunderligt, men vi se dog ingen Haand, som styrer alle disse Begivenheder; vi se kun Menneskeløst eller Menneskebaarlskab, og vi kommer ikke Ham nærmere, som holder alle disse Traade i sin Haand. Men naar vi betragte det Altsamment med opladte Øjne, og vi kan se, at det er ikke et blindt Tilfælde, som regjerer i Verden, at den samme Gud, som rejser og lægger Bølgerne i Naturen, han gjør det samme ogsaa i Verdens Begivenheder, og vi kan se den underlige Sammenhæng, som her finder Sted, — og Det maa vi kunne se, naar vi er Kristne og vil se det, vil ikke forsættelig tillukke vore Øjne for dette store Syn, Historien fremstiller for vore Øjne, — da begriber jeg rigtignok ikke, hvorfor en saadan Betragtning ikke lige saa fuldt skulde styrke vor Tro paa en levende Gud og føre vort Hjærte nærmere til Ham, som en Betragtning af Naturen. Jeg ved dog, at naar vi, som er Kristne, ser tilbage paa vort eget Liv, fra Barndomstiden til den Alder, vi nu har naaet, saa er vi dog saa ofte blevne styrkede i vor Tro paa Gud og komne til den Slutning, at han, som hidtil hjalp, vil fremdeles hjælpe; men nu er Historien ikke en Fremstilling af vort Levnetsløb, men af hele Menneskeslægstens Levnetsløb, i hvilket den samme Gud aabnbarer sig som i vort eget, og derfor maa en Betragtning af dette ikke mindre kunne føre os til Gud, end Betragtningen af vort eget. Vi høre ellers Kristne saa ofte klage over, at deres Tro er svag; og af disse Klager heller ikke ere ugrundede, det viser sig nok som baade i Mangel paa Tillid og Kjærlighed; men ere nu disse Klager virkelig oprigtige, og vil man gjerne, det skal blive bedre, hvorfor da skyde det Middel bort, som Historien byder os? Man sig kun ikke: vi har ingen Vejlighed til saaledes at studere Historie, ti her er ikke Tale om at stu-

deres Historie, men kun om man vil se, hvad Historien fremstiller for vore Øjne, eller om man vil forsættelig være blind derfor, som Noget man enten i sin Uvidenhed bilder sig ind, at man kjender godt nok, eller som man ikke stjøtter om at lære. Det er Ubviljen mod Historien, jeg her søger at bekjæmpe; naar den først er overvunden, og der kommer en god Vilje istedet, da trækker den et stort Læs, saa faar man nok Lejlighed til at kjende saa meget af Historien, at man i den kan se i et Spejl Guds underlige Sjerninger“. — Naar man først har gjort sig lidt bekjendt med den, og man saaledes „stiger op paa det høje Sted og ser ud over Begivenhederne, saavidt som Øjet naar, da er jeg vis paa, man skal erfare, at Historien peger op mod Himlen ligesom Taarnene paa vore Kirker“.

„Vor Tid er desuden af den Bestaffenhed, at de fleste Mennesker maa føle, endog uden Hensyn til Kristendom, at de behøve Oplysning og Dannelse. De fleste har en Følelse deraf og derfor ogsaa et Ønske om at opnaa en højere Grad af Oplysning og Dannelse; eller, har de opgivet dette med Hensyn til sig selv, saa vil de dog nok skaffe deres Børn en saadan Dannelse.

I denne Henseende er det nu jeg vil pege paa Historien som det bedste Middel, jeg kjender, til Landens Udvikling og Dannelse. Hvad nu vore Almuskoler angaar, da er Hovedopgaven at skaffe Børnene de mekaniske Færdigheder: læse i Bog, skrive, regne, og man synes da at gaa ud fra den Forudsætning, at naar de have disse, saa vil de selv ved Hjælp af dem kunne erhverve sig Lands-Udvikling og Dannelse. Jeg antager nu denne Forudsætning for meget falsk. Kunde Børnene kun opnaa en nogentunde Grad af Lands-Udvikling i Skolerne, da vilde de langt lettere derved erhverve sig de mekaniske Færdigheder, end de ved Hjælp af disse vil komme til Lands-Udvikling. Hvor denne ikke finder Sted, har man slet ingen Brug for disse, hvorfor man

og ser, at de Fleste, naar deres Skoletid er omme, lægge dem paa Hylden og, naar nogle har ere gaaede, slet ikke mere ere i Besiddelse deraf. Hvor Lands-Evrerne ere udviklede, der trænger Landen til de mekaniske Færdigheder, og vil nok vide at erhverve sig dem, selv om der var anvendt mindre Tid paa deres Erhvervelse i Skolen. Derfor vilde jeg ønske, at man i vore Skoler vilde anvende den yderste Flid paa, og betragte det som Hovedopgaven, at udvikle Børnernes Lands-Evrer og give dette Fortrinnet for at skaffe dem mekaniske Færdigheder. Og her maa jeg da høre paa Historien. Man begynde kun strax med at fortælle Børnene, selv om de ere meget smaa, om hvad Historien indeholder, Sagnene saavel som de virkelige Begivenheder, begge Dele ere lige stikede til Landens Udvikling. Enhver veed jo dog, hvor gjerne de vil høre, og tror man da ikke, at det ganske anderledes udvikler deres Lands-Evrer, naar de sidde med spændt Opmærksomhed og med Anstrængelse af alle deres aandelige Kræfter og lytte til en saadan Fortælling, der paa tusinde Maader lader sig anvende paa det nærværende Liv, end naar de sidde og læse sig over en Bog, hvoraf de ikke forstaa det Halve, eller med en Pen i Haanden for at tegne nogle Bogstaver. Vil man sige, at dette sidste dog ikke kan undlades, saa vil jeg svare: det er heller ikke min Mening; kun en livlig Fortælling af Historien i Epidsen, som det ubetinget vigtigste; derefter det Andet, saavidt Tiden strækker til. Dermed er Spørgsmaalet afgjort, om der ogsaa skal undervises i Kristendom, thi en ordentlig historisk Undervisning tager naturligvis Kristendommen med, og det ikke som en enkelt Del af Historien, men som Surdejen i den hele Masse, som Traaden i det Hele.

En saadan Udvikling og Fremstilling af Verdens-Begivenhederne er det jeg ønsker man vilde gjøre til Hovedopgaven ved Undervisning, baade de Ungres og Eldres; den skal ikke blot tjene til Troens Bestyrkelse, men ogsaa til en

menneskelig Uddikling af Hands-Evnerne og føre til en bedre Dannelselse end den, som man søger at opnaa paa andre Maader. Blandt disse sidste maa jeg nu nævne at lære fremmede Sprog. Man siger gjerne, man vil lære disse Sprog, og da navnlig det tyske, for den Nyttens Skyld, man kan have deraf, enten, naar man kommer i Forbindelse med tykstalende Folk, eller forat kunne læse de tyske Bøger. Derfor nu dette virkelig var Sandhed, at man ønskede at lære fremmede Sprog for Nyttens Skyld, da skulde jeg ikke have det mindste derimod; thi vel tror jeg, at man overvurderer denne Nytte meget, men Nytte kan man unægtelig have deraf, Fornøjelse ogsaa, og hvad der kan tjene dertil, kan man nu ogsaa gjerne lægge sig efter, naar man kun ikke derved forsømmer det Bigtigere. Men Sagen er den, man taler i Almindelighed ikke Sandhed, naar man siger, at man vil lære Sprog for Nyttens Skyld, det er tværtimod meget ofte en ren Forfængeligheds Sag. Forældre sætte en Ære i, at deres Børn kan en Smule af de fremmede Sprog, skjønt den Smule, de kan, umulig kan bidrage til deres virkelige Dannelselse, kan kun tjene til at smigre forfængelige Forældre, naar andre Ligefindede fatte store Tanker om deres Børn og rose dem som dannede og velopdragne. Det er denne ulyksalige Betragtning, at det at kunne noget af fremmede Sprog er et Legn paa Dannelselse, selv hvor Mandløsheden er nok saa stor, og at hvo, som intet kan deraf, heller ikke maa gjøre Fordring paa Dannelselse, der har voldt usigelig meget Ondt. Derfor er Historien bleven sat til Siden; hvor der fandtes Mennesker, som havde Lyst og Evner enten til selv at lære Noget eller til at lade deres Børn lære Noget, der kastede man sig strax over de fremmede Sprog og lærte alligevel ikke mere deraf; end hvad der var netop nødvendigt til at bevare det fælske Skin af Dannelselse i forfængelige Menneskers Dine; og Midlet til en virkelig Dannelselse, men som nu ikke er i Ny i den saataldte

dannede Verden, det blev ubenyttet. Man plejer dog ellers at holde for, at det er godt, ordentligt at kunne sætte sine Tanker paa Papiret, og det er virkelig ogsaa et temmelig sikkert Tegn paa Dannelse, hvilke Tanker et Menneske kan sætte paa Papiret og paa hvad Maade. Et Brev kan saaledes være en temmelig sikker Prøve paa Dannelse. Men man maa dog endelig ikke tro, man lærer at sætte sine Tanker ordentlig paa Papiret i det danske Sprog derved, at man lærer en Smule Lyst eller Fransk; heller ikke maa man tro, at det dermed er gjort, naar man kan skrive en taalelig Haandskrift og bogstaverne fejlfrit. Først og fremst kræves der, at der er Tanker i Hoved og Hjærte, som fortjene at sættes paa Papiret, og det er saadanne Tanker, som faaes ved Hjælp af Historien. De fleste maa dog vist have erfaret, hvorledes selv en ubetydelig lille Fortælling kan fremkalde mange Tanker hos et Barn, kan foranledige dette til at komme frem med mange Spørgsmaal. Naar saa efterhaanden ved en livlig Fortælling Leppet drages tilside, som skjuler Fortidens Begivenheder, naar et Menneske lidt efter lidt bliver hævet op paa det høje Sted, hvorfra det kan overse Fædrenes „Digten og Tragten“, da er det vidunderlig, hvorledes dette fremkalder Selvbetrægtninger i et Menneskes Sjæl over Tingenes Gang, hvorfor den var saaledes og ikke anderledes, hvorledes Billederne af dem, som engang virkede i Verden, kan komme til at svæve for Sjælen, fylde den med Lyst til at skægte dem paa, som led og stred for Sandhed og vandt et hæderligt Eftærmæle.

Det er dog aabenbart ogsaa Maaden; hvorpaa Kjærlighed til Fædrene og det Land, hvor de byggede og bode, fremkaldes og næres. Naar vi saaledes har foretrukket det Fremmede for vort Eget, har ringeagtet vore Fædre, deres Bedrifter og deres Sprog i Sammenligning med de Fremmede og hvad dem tilhører, da kom det ogsaa af, vi fik Intet at høre om vore Fædre; det var det Fremmede, vi sys-

lede med, naar vi ellers kom lidt videre end til at stabe i en Bog; vi fik det Indtryk, at her hjemme maatte der Intet være, som fortjente vor Opmærksomhed, siden vi henvises til det Fremmede, naar vi vilde tænke at faa nogen Dannelse og vinde nogen Agtelse blandt Mennesker. Historien knytter Hjærtet til det himmelske Fædreland, idet den styrker Troen paa ham, som hjalp hidtil og vil saa fremdeles; men den knytter ogsaa Hjærtet til det jordiske Fædreland og til Fædrenes Sprog.

Den lærer os ikke, at vort Fædreland er bedre end andre Lande, eller vort Modersmaal bedre end andre Sprog, en Værdom, som heller ikke er os gavnlig; men den lærer os, at begge Dele er os selv bedst tjenlige, og at intet Folk kan bestaa, der kaster Brag derpaa. Historien fremkalder Selvtænkning, begejstrer for hvad der er godt og ædelt, udvikler de aandelige Evner, og fremmer en Mandsdannelse, som vil komme os til Gavn, i hvilken Stilling vi end komme i Livet. Den sætter os istand til at blive andre Mennesker til Gavn og Glæde; thi vi kan jo dog ikke nægte, at det er fornøjeligt at høre paa Folk, der levende kan drage Fortids Begivenheder frem til Værdom for den nærværende og den kommende Tid. Jeg begriber saaledes slet ikke, hvorledes Nogen skulde kunne lade sig bedrage og forføre af Gjendsebere, Mormoner eller saadanne lignende, der af Historien havde lært dem at kjende, og set, hvad det er de føre til; og i de vanskeligste politiske Forhold skal man finde Vejledning i Historien, thi det er som der staar hos Prædikeren: der er det intet Nyt under Solen; man skal kunne kjende det igjen, hvad der kommer frem, og lære at dømme rettelig derom.

Tilslidst har jeg at møde en Indvending, som lettelig gjøres: at der dog i Historien er Meget, som ikke er paa-lideligt. Dette er forsaavidt ganske sandt, som de ældste Tiders Historie især er en Sagnhistorie, og Sagnene

er vistnok mangengang forandret i Tidernes Løb, førend de blev opskrevet. Men man skal lægge Mærke til, at der er heller Ingen, som udgir dem for Tros-Artikler; vi skal kun tage Sagnene som de fortællés, og forresten ikke bry os videre om det Urimelige og Underlige i dem. Et Sagnet vakkert, saa kan vi have stor Nytte deraf alligevel, om det end skulde være opdigtet; ligesaavist som vi har Nytte af de Signelser, Jesus digtede. En Ting lærer vi ialfald at kjende af Folkets Old-Sagn, og det er Folkets egen aandelige Natur, „Forsædrenes Digten og Tragten,“ Hjærtelag og Tankegang, kort sagt, Folkets „indvortes Historie.“ Disse Sagn er dog udgaaet fra Folket selv; saaledes som vi nu ser, at Guderne og Heltene der fremstiges, netop saaledes tænkte Fædrene, at Menneskene burde være“. Derfor er det en mærkelig Forskjel paa Oldsagnene hos de forskjellige Folk, f. Eks. hos Nordboerne og Grækerne. Hos det ene Folkslag drejer f. Eks. disse Sagn sig mest om ærlig, koldblodig Kamp paa Liv og Død; hos et andet især om sanselig Kjærlighed og Kvindeligt o. s. v. Der gives Intetsomhelst hverken i Fortiden eller Nutiden, der saa tydelig aabenbarer os Folkeaadens inderste Bæsen, som Gude- og Heltedagnene; og er det nu vist, at disse ingensjeds paa den hele Jord var vakrere og mærkeligere end hos os, saa siger vi frit, at vi kan have saare godt Haab om Nordens Drillingfolk, naar de bare engang vaagner ret. — Jeg skal sluttelig nævne et Eksempel. Der fortællés, at der i gamle Dage var en Sjolonge her i Norden ved Navn Hagbard, som blev forelsket i en dejlig Prindsesse Signy, der ogsaa gav ham sit Ja og lovede ham evig Trost. Hendes Forældre vilde imidlertid ikke vide af deres Kjærlighed, især da han i Kamp havde dræbt begge hendes Brødre. Men Kjærligheden gav ham alligevel Mod; han tog paa sig Kvindelæder og vovede sig ind i sin Eftedes Tomfrubur; og Signy, som vidste, at han nu var i Fare,

forfikkede højt og heiligt, at hun ikke vilde leve længer end han, men følge ham i Døden. Huset blev ogsaa snart omringet, Høgbard toges tilfange efter tappert Modstand og førtes afsted for at blive hængt. Men da han stod ved Galgen langt borte paa Marken, havde han Lust til at prøve Signys Trostskab og bad om, at hans Kappe først maatte blive hængt. Signy, som saa den svæve i Luften og trodde, at det var Høgbard selv, stak da Ild paa sit Jomfrubur og brændte sig inde med alle sine Jenter; men da han nu saa, at Luen slog ud af Huset, udbrød han i høje Glædestraad, priiste hendes mageløse Trostskab og døde med Fryd for at faa hende i et andet Liv. — Sæt nu, at dette Sagn ikke var sandt men blot opdigtet af en eller anden Sagamand i Oldtiden, saa er det sandelig ligesuldt af stor Betydning; ti det Folk, som for Alvor mente, at Kjærligheden kunde blive saa stærk, at den ene ofrede Livet for den Anden, dette Folk var selv ikke fremmedt for Kjærlighed, og det samme Folk, som priiste Signys Trostskab, og digtede Sangederom, mente naturligvis ogsaa, at de Elskendes Trostskab burde være stærk som Døden." — Det er derfor heller intet Under, at der siden i Norden virkelig fandtes Eksempler paa en saadan mageløs Kjærlighed, f. Eks. Olaf Trygvessens Dronning, Thyre, der døde af Sorg 9 Dage efter hans Fald.

Jeg har allerede peget paa, at Menneskelivet egentlig har 3 Sider; 1) det udbortes, legemlige Naturliv, som vi har tilfælles med Dyrene, idet vi trænger Mad, Drikke, Klæder og Husly, forplanter vor Slægt, fødes, lever og dør — 2) det indbortes, aandelige eller højere Naturliv, som baade halve og hele Kristne ja endog Ukristne har tilfælles med hverandre, idet vi gaar frem i Oplysning, Kunstaber, Konster, Fædrelandskjærlighed og borgerlig Dannelse, kort sagt, i menneskelig Udvikling — 3) det kristelige, etige eller overnaturlige Liv, som alene kan staves-

i os ved Kroen og ved Naademidlernes rette Brug. Som alt Godt, kan disse 3 Livstrin meget vel forenes og understøtte hverandre; men sammenblandes maa de ikke, saasnart vi vil tænke og tale ret klart om de timelige Ting. Jeg vil inderlig ønske, man stedse maatte have denne Sandhed for Øje, at Menneskelivet er tredobbelt og derfor ogsaa trænger til tredobbelt Udvikling. Gjør vi det; faar vi blot virkelig Forstand paa Livet i sin hele Fylde — da vil Mangt og Meget staa klarere for os, da vil vi ikke ringeagte nogen timelig Kunst, allermindst Historien, der ret isandhed kan kaldes menneskelig — om Mennesker og for Mennesker. At den maa finde ret Indgang i Skoler og Huse — ikke blot igjennem Bøger men ved levende Fortælling — det er da mit inderlige Ønske og mit lyse Haab.

Om norske Folknavne.

(Af J. Aasen.)

Det er en bekjendt Sag, at vort Fædreland i meget lang Tid var forfaldet til en Ufriheds og Uvirksohmheds Tilstand, hvori vore Forfædres gamle Minder bleve deels forglemte og deels forvanstede eller ialfald ikke fremstillede paa den Maade, som bedst passede til Folkets Tarv og Trang. Det er ogsaa bekjendt, at denne Svagheds Tilstand netop indtraf paa en Tid, som var meget vigtig for Folkenes aandelige Fremgang og Dannelse. Bogtrykkerkunsten kom i Brug, den lutherste Forbedring i Kirkevæsenet blev indført, og Oplysningen begyndte at stige med raskere Fremstrid end nogenfinde før. Men alligevel blev det længe, førend nogen Oplysning blev udbredt iblandt os, og imidlertid var Folkets Hu og Smag bleven forvædet og draget paa Afveie, som

førte dertil, at man kun lærte fremmede forfængelige Moder og foragtede sin egen gamle og sømmelige Skik. Bort Land havde fra de ældre Tider et ganske rakkert Forraad af Bøger og Skrifter i Folkets eget gamle Tungemaal, men disse Bøger bleve aldrig prentede eller bekjendte iblandt Folket; de saa Bøger, som bleve læste i Landet, kom hid fra et andet Land og vare skrevne i et andet Sprog. Af vore gamle Love fik man danske Oversættelser; af vor gamle Historie fik man danske Udto; af vore gamle norske Andagts-Bøger fik man intet paa Prent. Naar norske Bøger og Breve siden bleve fundne paa et eller andet Sted i Landet, saa indbildte man sig, at man ikke forstod dem, og man indbildte sig det saa længe, at det tilsidst blev virkelig Alvor. At en saadan Tilstand maatte føre til Forvanskning af det gamle Tungemaal, af de gamle Stedsnavne og Mandnavne med meget andet, er naturligtviis let at begribe. Men da vi nu i den seneste Tid have faaet større Leilighed til at kjende Tilstanden og større Frihed til at gjøre Forbedringer derved, saa kan der dog være Haab om, at man endnu kunde rette og opreise noget af det, som er forfaldet, ja at endog en stor Opreisning kunde skee, naar kun Sandheden var almindelig bekjendt, og Folk vilde kjendes ved den og give Slip paa adskillige Meninger, som ved enhver grundig Prøvelse findes at være falske.

Det er især vore saakaldte „Folke-Navne“, det er Mænds og Kvinders Døbrnavne, som jeg denne Gang har tænkt at tale om. Bel er der allerede givet saa gode Oplysninger om denne Sag af Professor Munch i den norske Folke-Kalender (for 1849 og 1854), at det nu kunde synes ufor-nødent at skrive mere derom; men alligevel kunde det være ønskeligt, at ogsaa Folkevennens Læsere maatte faa noget at vide om denne Sag. Den Forvanskning, som paa sine Steder er indkommen i disse Navne, er vistnok en Ustik, som alene grunder sig paa, at Folk ikke veed hvad der er det

rette; og det første Naad herimod maa altsaa være at give Oplysning om Sandheden og at udbrede denne Oplysning, saa vidt omkring som muligt.

De Folknavne, som forefindes i vort Land, adstille sig i to forskjellige Slags, nemlig norske og fremmede; men foruden disse to Slags er der ogsaa endeel forfuskede Navne, som ikke høre nogensteds hjemme. De egentlige norske Navne ere naturlignviis de ældste og bedst passende til Sproget; men iblandt de fremmede Navne er der ogsaa nogle, som ere meget gamle i Landet, da de have begyndt at komme ind kort efter Kristendommens Indførelse, altsaa for henved 800 Aar siden. I adskillige gamle Skrifter og især i en stor Brevsamling (Diplomatarium), som man har begyndt at udgive, have vi nu en god Leilighed til at kjende disse Navnes Forekomst i det trettende, fjortende og femtende Aarhundrede. De norske Navne i disse Breve ere saare mangfoldige, og nogle af dem findes ogsaa i stor Mængde, saasom Bjørn, Erling, Gunnar, Hallvard, Olaf, Sigurd; Gudrid, Gunnhild, Ingebjørg, Mognhild, Sigrid o. fl. De optagne fremmede Navne ere rigtignok ikke mange, men nogle af dem forekomme meget ofte, saasom: Andreas, Jon, Magnus, Mikolaus, Paal (s: Paulus), Peter; Margreta, Kristina, Katharina o. fl. De fleste af de saaledes indførte Navne ere tagne af Kristendommens Historie, nemlig deels af det nye Testamente, og deels af de senere tilkomne Fortællinger om Kristendommens Udbredelse i de sydlige Lande.

Naar man vil betragte, hvorledes de to Slags Navne nu ere fordeelte i Landet, da mærker man snart en stor Forskjel imellem de forskjellige Landstaber. Der er en stor Deel af Landet, hvori de gamle norske Navne endnu have Overvægten; dette er især Tilfældet i Strækningen paa begge Sider af Langsfjeldene, nemlig i Naabygdelaaget, Tellemarken, Hallingdal og Balderø, og paa Vestsiden især i Hardanger, Bøss og Sogn, — altsaa i de Egne, som ogsaa

have den rigeste Arv af det gamle Sprog, og som, med Hensyn til ægte Folkedigtning og Sagn og Sæder, kunne betragtes som Kjernen af Landet. I nogle af disse Egne, især i Naabygdelaget og Tellemarken, have de norste Navne en saa stor Overbægt, at de øvrige Navne kun udgjøre et saare lidet Tal. I den nordligste Deel af Bergens Stift er derimod en stor Deel fremmede Navne og mange Forvanskninger indkomne, og noget lignende er nok ogsaa Tilfældet i Trondhjems Stift. I Nordland synes, mærkeligt nok, de bibelske Navne at være de overveiende, og især findes der en usædvanlig Mængde af det gamle Testamente, hvoriblandt mange, som sjelden eller aldrig høres paa andre Steder, saasom Isak, Benjamin, Esaiel, Jeremias; Esber, Judith og saa videre. I den nedre Deel af Agerhuus Stift eller de saakaldte Storbgyder findes derimod en stor Tilblanding af nyere fremmede Navne, som rimeligviis have udbredt sig fra indflyttede Ffolk.

Naar man dernæst sammenligner det nuværende Navne-Forraad med det, som findes i de gamle Skrifter, da finder man, at endeel gamle Navne ere enten gaaede af Brug eller blevne sjeldne, medens derimod en stor Mængde fremmede Navne ere tilkomne. Mærkeligt nok seer det ud til, at de fleste af disse Forandringer maa være foregaaede i de sidste hundrede Aar. Der findes nemlig adskillige Navne-Lister*)

*) En temmelig stor Navne-Liste for Bergens Stift er at finde i E. Pontoppidans norste Glossarium eller Ord-Register (fra 1749). Blandt de ægte gamle Navne, som den indeholder, ere mange, som nu synes at være forældede, saasom Alvald, Andor, Arugrim, Audgrim, Finnved, Gjurd, Hall, Olmod, Saffinn, Bemund; Anfrid, Angjerd, Angunn, Hallfrid, Hallgjerd, Torild, Torgjerd, Torgunn.

I Strøms Beskrivelse over Søndmør (fra 1762), i Biel's Beskrivelse over Ringerige (fra 1743) og i Wilsse's Beskrivelse over Spudeberg i Smaalehnene (fra 1780) findes lignende Navnelister med adskillige ægte norste Navne, som nu synes at være gaaede af Brug.

i nogle Bøger, som ere udgivne i det forrige Aarhundrede, og som indeholde Beskrivelser over en eller anden Deel af Landet; og i disse Lister findes mange gode Navne, som nu synes at være reent bortkomne, endstjønt det dog vel er muligt, at de endnu kunne bruges i en eller anden liden Aftrog i Landet. Endnu viskere synes det at være, at mangfoldige nye og forfulede Navne netop ere tilkomne i den seneste Tid. Der er en vis Nyheds-Syge, som er indkommen paa mange Steder; man synes at det gamle er for simpelt, og at man maa have noget, som er mere fint og fornemt. Saa snart et gammelt Navn er blevet noget sjeldent paa et Sted, synes man strax, at det er stygt og burde være aflagt. Naar vi høre et sjeldent gammeltdags Navn i en vis Bygd, f. Ex. at der er kun een Mand, som hedder Tormod, Torbjørn, Hallkjell eller deslige, da ere vi sædvanlig visse paa at høre, at Manden selv er stamfuld og ærgerlig over sit Navn; og det er altsaa rimeligt, at det ikke oftere bliver opkaldet. At en saadan Tro er falsk og fører til Daarstab, er rigtignok baade vist og sandt; men den grunder sig sædvanlig paa Uvidenhed og er derfor meget at undskyldte, indtil en bedre Kundskab kommer. Man kjender ikke noget til Landet udenfor sit Præstegjeld eller Fogderie og veed altsaa ikke, at der ere store Bygder og Fylker, hvor slige gammeltdags Navne bruges i stor Mængde. Man kjender ikke til vor gamle Historie og veed altsaa ikke, at der har været lange Tider, da Landets Høvdinger og høieste Mænd kunde hjælpe sig med meget simple Navne, saasom: Bjørn, Ulf, Rjetel, Kolbein, Torkjell o. s. v., og Landets fornemste Fruer maatte lade sig nøie med meget smaaafolkelige Navne, som Ingerid, Sigrid, Magnid (Mandi), Gro, Nasa og saa videre.

Da det imidlertid ofte kan falde vanskeligt at stjelne imellem norste og fremmede Navne, ville vi her betragte disse forskjellige Nætter noget nærmere, og især lægge Mærke til de norste Navnes Egenstaber.

Blandt de norske Navne lægge vi først Mærke til de korteste, som udgjøre et enkelt Ord og ikke ere sammensatte. Mange af disse have fuldkommen Lighed med et bekjendt Ord, saa at man deraf kan gjøre Slutninger om Navnenes Betydning i Almindelighed. Saadanne Navne ere: Dreng, Svein, Karl, Gjest, Bjørn, Hank, Stein, Dag, Brand, Odd, Helge, Dyre, Fuse. Nogle kunne nu synes at være uforstaaelige, men lade sig dog forklare af et eller andet Ord i det gamle Sprog, f. Ex. Gunne og Hilda, af gamle Ord, som betyde Strid. Andre ere derimod meget vanskelige at forklare; men deres Forekomst i gamle Skrifter, saavelsom deres Form, viser dog, at de ere egentlig norske Navne. — Foruden de her omtalte gives der ogsaa nogle korte Navne, som sjelden eller aldrig bruges alene, men derimod ofte i Sammensætning med et foregaaende Ord. Saadanne Navne ere: Gjeir, Mod, Mund, Vald, Vard; Bjørg, Dis, Gjerd, Rid, Trud, Bor, og flere. Og ligesom der altsaa er visse Slutningsord, saaledes er der ogsaa visse Begyndelsesord eller Forstavelses, som sjelden eller aldrig staae alene, saasom: Arn (An), As, Ragn, Ve, Gunn, Her, Vig, Sig, Aud, Hall. Disse blive altsaa sammensatte med de før omtalte Slutningsord, ligesom ogsaa de øvrige korte eller enkelte Navne blive sammensatte med hinanden paa forskjellige Maader. — Der gives altsaa en stor Mængde sammensatte Navne, hvoraf vi her udvælge følgende til Exempler:

Mandsnavne, som gaae ud paa
 bjørn: Asbjørn, Sunnbjørn, Torbjørn;
 finn: Anfinn, Dagfinn, Steinfinn;
 gjeir: Asgjeir, Hallgjeir, Torgjeir;
 grim: Hallgrim, Steingrim, Torggrim;
 fjell: Askjell, Hallkjell, Torkjell;
 leit: Gunnleit, Herleit, Willeit;
 mod: Hermod, Dimod, Tormod;
 mund: Asmund, Hermund, Solumund;

stein: Hallstein, Torstein, Dystein;
 ulv: Bjørgulv, Gunnulv, Dvulv;
 vald: Gunnvald, Ingvald, Sigvald;
 vard: Hallvard, Haabard, Folkvard;
 ved: Anved, Finnved, Sigved.

Kvindenavne, som gaae ud paa
 ber (bera): Åsber, Ingeber, Torber;
 bjørg (bjør): Anbjørg, Gubbjørg, Ingebjørg;
 borg: Herborg, Hildeborg, Valborg;
 dis (diis): Halldis, Herdis, Tordis(?);
 frid: Anfrid, Hallfrid, Sigfrid;
 gjerd (gjær): Åsgjerd, Ingegjerd, Valgjerd;
 gunn (gunna): Angunn, Hildegunn, Torgunn;
 hild (bilða): Brynhild, Sunnhild, Ragnhild;
 laug: Anlaug, Åslaug, Torlaug;
 ni (ny?): Gudni, Signi, Torni;
 rid: Gudrid, Ingerid, Sigrid;
 trud: Gjertrud, Sigtrud;
 veig: Mannveig, Sølveig;
 vor: Gunnvor, Sigvor.

Heraf kan man allerede gjøre sig et Begreb om de
 norste Navnes Form og Klang i Almindelighed. Hvad
 derimod deres Betydning angaaer, maa jeg tilstaae, at det
 vilde falde vanskeligt at give nogen tydelig Oplysning der-
 om; for det første vilde dette udkræve en langvarig Granst-
 ning af vort hele Navnesforraad fra de allerældste Tider og
 tillige af det gamle Navnesforraad hos de beslægtede nordiske
 og tydske Folkelag, og for det andet vilde Fremstillingen
 heraf blive alt for tør og vidtløftig for et Almue-Skrift*):

*) For dem, som maatte ønske at vide lidt mere herom, kunde
 dog følgende tilføies. Forstavelsen An (i Anbjørn o. s. v.)
 hedder i det gamle Sprog Arn og synes at betyde Drn.
 Ragn og As (Ås eller Ds) betegner en Guddom; altsaa
 synes Asmund at være det samme som Gudmund. De be-

Det seer ogsaa ud til, at man i gamle Dage ikke har regnet det saa nøie med Betydningen, da der endog gives adskillige Navne med en utækkelig Betydning, saasom: Ljot, Skjalg, Uspal og flere. Og at man heller ikke nuomstunder regner det nøie dermed, kan sees paa de mange nygjorte Navne, som ikke betyde nogen Verdens Ting.

Men hvorledes det nu end kan være med Betydningen i de særskilte Tilfælde, saa er der alligevel en Betydning ved det Hele, og den bestaaer deri, at det er Folket selv, som engang i Tiden har dannet disse Navne af sit eget Maal og efter sin egen Tanke. Det er disse Navne, som egentlig tilhøre os, og som have tilhørt vore Forfædre saa langt op i Tiden, som vor Historie rækker. Dette maa dog vel have noget at betyde. Der er noget, som de Særde kaldte „Nationalitet“; det betegner alt det særegne Lag og Bæsen, som tilhører et Folkslag eller en Lands-~~et~~ Nation). Det er altsaa et naturligt Kjendemærke paa et Folk, som er af samme Oprindelse, har brugt samme Tungemaal, beboet samme Land og haft samme Skjæbne igjennem Tidernes Løb. Dette ~~ette~~-Lag vil vise sig i Folkets Sind og Tilbøielighed, saavel som i dets hele Viis og Bane; men allermost vil det vise sig i Tungemaal og alt hvad som dertil hører. Og dette ~~ette~~lag er altsaa en Ting, som Folket ikke lettelig kan kaste fra sig og som det heller ikke behøver at kaste fra sig. Folket kan vel stige høit i Oplysning og blive meget bedre end før; men det kan alligevel beholde sin gamle

tyder noget helligt, men Ved (Vid) er Træ. Vig betegner Strid. Sig (Sigr), Seirvinding. Aud, Rigdom. Gjeir, Spyd. Kjell (en Forkortning af Kjetel), Kjedel. Mund, en Gave. Vard, Vagt, Forsvar. Vera, en Hun = Bjørn (altsaa er Torbjørn og Torvera et Par). Bjørg, Hjælp. Gunn og Gild kan betegne Strid; efter den hedenste Tro var det et Slags gode Mander, som havde Tilshyn med Ari-gen. Dis har været omtrent det samme, dog kan det ogsaa betyde en Vige.

Stil, saavidt som den hverken er skadelig eller usømmelig. Det kan lære mangfoldige nye Kunster og Arbeidsmaader af et andet Folkeslag, men det behøver derfor ikke at lære dette Folkeslags hele Levemaade og Talemaade eller indføre denne i Stedet for sin egen; thi hvis Værdommen virkelig er saa vigtig og nyttig, at hele Folket kan have godt af den, da lader den sig nok forlige med Folkets hjemlige Maal og Sæder. Dette er en stor Fordeel for de forskjellige Folk. For det første kan man undgaae den Banstjævne at omstabe sig, hver Gang man skal lære noget nyt; for det andet kan man have den Fornøielse, at man netop hævder og styrker det gamle ved det nye, som man lærer. Ligesom et sjeldent og simpelt Navn kan komme til Ære ved en udmærket Mand, som bærer dette Navn, saaledes kan og et simpelt gammelt Ord komme til Ære ved at bruges som en ny Betegnelse for en stor og ophøiet Tante; — en Tone eller Melodie af et gammelt Bygde-Vers kan bruges til en ny og vakker Bise, som snart bliver bekjendt over hele Landet; en gammel Kunst, som bruges i en eller anden Aftrog, kan faae adskillige Forbedringer og siden blive almindelig bekjendt med alle de gamle og simple Navne, som dertil hører. Paa saadan Maade kan en ny Stil falde Folket naturligt og tækkelig. Naar derimod en ny Kunst eller Værdom skal medføre en Omstabelse af Sproget og Levemaaden, da vil man for det første faae en dobbelt og mangfoldig Moie, som man vel kunde have undgaaet; dernæst vil man faae see en forskerdeligt Mængde Fustlerier og en plump og utækkelig Udførelse i det Hele; og endelig vil man see en Strid eller Splittelse i Samfundet, da nemlig kun en liden Høb vil være istand til at fuldføre sin udbortes Omstabelse i nogen Hast, og denne Høb vil da indbilde sig at være bedre end de øvrige, hvilket snart vil vække Had og Misundelse fra den anden Side.

Der er den særdeles Dyd ved de gamle hjemlige Navne, at de passe til Folkets Tungemaal og indeholde saadanne

Byd-Lag, som Folket er vant til fra gammel Tid og altsaa kan udtale med Lethed. Biskof kunne nogle af dem med Tiden blive lidt forvanskede ved en magelig Udtale; vi kunne saaledes mærke os Navnene Arnbjørn, Arnstein og Arnthor, som allerede i meget gamle Breve skrives Anbjørn, Anstein og Andor, — ligesom vi ogsaa i daglig Tale have visse Afvigelser fra den gamle Form, saasom: Guri for Gudrid og Gunnild for Gunnhild. Men disse Afvigelser ere dog som intet at regne imod de Forandringer, som ere foregaaede med mange af de fremmede Navne. Man lægge Mærke til, at Navnet Johannes har kunnet gaae over til Jehans, Jens, Hans, Jan, Jon og Jo; ligeledes Laurentius til Lavrans, Lorenz, Lavritz, Lars og Lasse; Nikolaus til Nikulas, Niklis, Nigils og Nils; Katharina til Karen, Karina, Kari og Trine; Kristina til Kristi, Kirsti, Kirstina og Stine. Biskof bør nu ikke alt dette ansees som Forvanskning, da det ofte kun var en naturlig Tilværelse efter den norste Udtale; og vi see ogsaa i de gamle Skrifter, at nogle af disse Navne havde allerede tidlig faaet en bestemt norst Form, saasom Jon for Johannes, Paal for Paulus, Peter for Petrus, med flere. Men Exemplerne vise dog, at de fremmede Navne ere udsatte for saa voldsomme Forkortelser, at Navnet tilsidst kan blive en tom Byd, som ingen forstaaer eller tænker noget ved. Og i dette Tilfælde har Navnet tabt sin egentlige Værdighed og har saaledes intet Fortrin for de indenlandske Navne.

Det er alligevel ikke vor Mening, at alle fremmede Navne skulde uden Forstjæl udelukkes. Det maa atter nævnes, at vore Forsædre, allerede kort efter Kristendommens Indførelse i vort Land, begyndte at optage adskillige saadanne Navne, deels efter Apostlerne og andre Menneſter, som omtales i det nye Testamente; saasom: Jakob, Andreas, Mathias; Maria, Anna, Elisabeth; — og deels efter andre navnkundige Menneſter fra de følgende Tider, saasom Laurentius,

Klement, Benedikt; Helena, Agatha, Cecilia. Og netop det samme gjorde man ogsaa i andre Lande, hvor disse Navne vare ligesaa fremmede som hos os. De ere altsaa at betragte som en fælles Arv, en Sam-Gie for alle de kristne Folkeslag. Ogsaa de andre Folk have, hvert paa sin Maade, gjort visse Forkortelser ved disse Navne og læmpet dem saaledes, som det faldt dem bekvæmest efter deres særegne Talebrug og Maalsføre. Disse Navne have altsaa et dobbelt Værd, nemlig ved de store Minder, som de betegne, og ved deres almindelige Brug i Kristenheden. Men dette gjælder dog fornemmelig om Navnene paa Kristendommens første Benner og Bekjendere, som omtales i det nye Testamente og saaledes ere bedst bekjendte for alle. Hvis man derimod vil medtage saavel de ældre bibelske Navne som de nyere Navne af Kirkehistorien, da vil Forraadet blive alt for stort og mangfoldigt, og Navnenes Form eller Lyd vil blive for meget forskjellig, saa at deres Tillæmpning efter Landets Talebrug vil give Leilighed til megen Forvanskning. Det retteste synes derfor at være, at man skulde holde sig kun til det nye Testaments Navne, saasom de ere de mest bekjendte og mest værdede ved gammel Brug og tillige de vigtigste og værdigste til Opkaldelse. Herved vilde et passende Forhold indtræde, da de fremmede Navne kom til at udgjøre et kun lidet Tal, medens derimod de gamle indenlandske Navne kom til at udgjøre Hoved-Styrken af Navne-Forraadet.

Der findes ellers en heel Hob af fremmede eller uægte Navne, som synes at være indkomne paa forskjellige Maader i den senere Tid, og som gjerne kunde være borte. Nogle synes at være tilkomne ved Opkaldelse af indflyttede Folk fra andre Lande, saasom: Didrik, Albert, Gjert, Sander (Alexander), Emil, Anton; Sofia, Regina, Kanutta, Kristense, Lovise, Skarlotta. Nogle synes at være tillavede ved et Slags Opkaldelse af bekjendte Navne, saaledes som: Olaus (efter Olav), Karolus (efter Karl), Britanus (efter

Brita); ligesaa: Hannika, Janika, Milste, Masfi. Hertil høre de allerfleste af de Kvindenavne, som gaae ud paa „ina“, f. Ex. Karolina. Det er kun meget faa af disse Navne, som have nogen Grund, saasom Petrina, Paalina, Severina, som nemlig ere ægte Navne, forsaavidt de ere overførte fra de sydlige Lande, hvor de passe til Sproget og til den Ord-dannelse, som der har været brugelig. De øvrige ere derimod sædvanlig forfuskede Navne, som man har gjort af en eller anden Stubbe af et bekjendt Navn, saaledes som: Hansina, Jensina, Milfina, Larsina, Larina og Sarina. Men det værste Fuserie er det dog, at man ogsaa har gjort saadanne Navne af ægte norske Navne, saaledes som Mattina (efter Mattar), Ivrina (efter Ivar), Olina (efter Olav); ligesaa Torina, Arina og Haakina, — og at man endog har taget ægte norske Kvindenavne og vanskabet dem ved et saadant upaasende Tillæg, saasom „Gurina“ i Stedet for Guri (eller egentlig Gudrid) og „Mandina“ i Stedet for Mandi *). Dette er omtrent, som om man vilde sige „Brudine“ i Stedet for Brud, eller „Broderine“ i Stedet for Søster. Begyndelsen er norsk, men Enden er langt anderledes. Og at lægge latinske eller franske Endestavelser til norske Ord, det er omtrent som at sætte Fløiels Bøder paa Badmaals Klæder; det er en Stas, som kommer paa urette Sted og derfor kan siges at være bortkastet.

Der er en Ufsik, som er opkommen i den senere Tid paa adskillige Steder, og som hjælper meget til, at slige fremmede Navne og Endelser maa komme i Brug. Man har nemlig indbildt sig, at det skulde være saa „snaudt og fattigt“ at have bare et eneste Navn, og man har derfor sørgt for, at Børnene fik i det mindste to Navne om ikke flere. Nu er det let at skjønne, at naar man slaaer to Navne

*) Hertil hører ogsaa „Torina“, forsaavidt det er opkaldet efter Tora eller Tore (Kvindenavn). Ligesaa „Serina“, hvis det skal betyde Sigrid (Siri) og ikke Severina. *

sammen, da maa man lave det saa, at de kunne klinge sammen, og derfor er det nyttigt, at især det sidste Navn er noget mygt og bvieligt og har en liden Hale eller „Spæl“ i Enden; og til dette Brug er altsaa de fremmede Navne langt bedre stillede end de norske. Til Exempel herpaa kunne vi nævne de mange Sammensætninger med Olav (som man da kalder Ole) og Anna (som man tildeels kalder Ane), saasom: Ole Martinus, Ole Bastian, Ole Korneles; Ane Petrina, Ane Magrete o. s. v. Undertiden synes man endog, at to Navne er for lidet, og lægger for Sikkerheds Skyld endnu et eller to til. At dette er en Ufsik, som burde aflaffes, kan man vide allerede deraf, at det slet ikke er fornødent for Landsfolk, og at der er store Landstaber, hvor hvert Menneſke har bare eet Navn og hjælper sig godt med det. Med Byfolk er det en anden Sag, da der kan være mange Slægter, som have samme Familienavn, f. Ex. Hansen, Nilsen eller deslige, og det altsaa stundom kan være nyttigt, at et Menneſke har to Navne. Paa Landet behøves dette ikke, da Gaardsnavnet her træder i Stedet for Familienavn, og Gaardene sjelden ere saa store, at der paa eet Sted kan være mange Menneſker, som have samme Navn og Fadersnavn. De mange Navne ere derimod ofte til Nøie baade for den, som har faaet dem, og for andre Folk, som skulle bruge dem, iblandt andet for dem, som skulle holde Bog over Folketallet paa et Sted og saaledes idelig ere nødte til at indføre disse lange Navne i sine Lister og Bøger. De ere til Skade ved det, at de give Leilighed til megen Forvanskning, som før er sagt, og de ere fornemmelig at laste, fordi de grunde sig paa bare Forfængelighed, paa Lyst til Stas og Storhed; og dette er noget, som ikke duer.

Det maa ogsaa betragtes som en Ufsik, at man har været saa tilbvielig til at opkalde Kvinde efter Mand, og Mand efter Kvinde. I andre Lande, hvor Sproget giver

Leilighed til at forkænge et Navn med visse Endestavelser, kan en saadan Oplaldelse godt have Sted; men i vore nordiske Sprog er der ikke nogen Form, som er ret passende til dette Brug. Det er kun sjelden, at der gives to Navne, som kunne kaldes et Par, saasom Helge og Helga, Tore og Tora, Haldor og Haldora, Olav og Olava, Ulsbjørn og Ulsbera; og endog i disse Tilfælde synes Navnene at være særskilte, saa at man neppe kan sige, at det ene kommer af det andet. Der er saaledes sjelden nogen Leilighed til en saadan Oplaldelse, hvis man ikke skal forvanske Navnene. Og heller ikke synes en saadan Oplaldelse at være fornøden. Naar man oplalder et Barn efter en gammel eller afdød Slægting, da maa jo Hensigten dermed være deels at man vil bevare Navnet i Slægten, og deels at man vil have et levende Minde, et fornyget Billede af den gamle, naar han engang er borte. Men naar dette skal være, da maa Barnet høre til samme Kjøn som den, det hedder efter. En Kvinde kan ikke ret gaae i Stedet for en Mand, og en Mand ikke heller i Stedet for en Kvinde; thi Ligheden vil da blive meget ufuldkommen. Og naar Navnet desuden skal forandres, saa bliver jo Oplaldelsen heller ikke fuldkommen. Det synes altsaa at være rettest, at man kalder Mandfolk efter Mandfolk, og Kvindfolk efter Kvindfolk, og lader Barnet faae Navnet heelt og uforvansket, saavidt som det ellers er et stikkelig Navn.

Den Forvanskning af Navnene, som her er omtalt, er imidlertid ikke indtraadt overalt, men kun i en Deel af Landet. Der er endnu en stor Landstrækning, hvor Stikken med Navnene er upaaklagelig, og især er dette Tilfældet i Tellemarken og flere af de omliggende Egne. Her hører man sædvanlig kun ægte norske Navne, og ialfald ere de fremmede meget faa; thi Folkets gamle Sands og Smag er endnu saa vel bevaret, at man nogenlunde veed at gjøre Forstjæl paa det hjemlige og det fremmede, eller at man ligesom kjender

det paa Byden, om Navnene ere norste eller ikke. Man indlader sig ikke paa at omskabe Mandsnavne til Kvindesnavne; thi naar man vil opkalde en Mand, da bier man, til man faaer en Søn, som altsaa kan faae Navnet uforandret; og faaer man ingen Søn, saa lader man Døpkaldelsen være. Fremdeles bruger man kun eet Navn til hvert Barn, og man behøver altsaa ikke at forvanske et Navn for at faae det til at klinge sammen med et andet. Kort sagt, Etikken er saaledes, som man kunde ønske, at den skulde være overalt*).

Paa de Esteder, hvor Navnene ere mest forvanskede, kunde man efterhaanden rette paa mangt og meget, naar man kun vilde, og man tillige vidste, hvad der var det rette. Slige forvuskede Navne som Gurina, Torina og Olina, kunde strax ved første Døpkaldelse føres tilbage til Guri (Gudrid), Tora og Olava (eller Olov); slige som Mattina og Haakina kunde gøres til Mandsnavne eller ogsaa udelukkes. Nye og fremmede Navne kunde udelukkes; gamle norste Navne kunde optages, og især saadanne, som før have været brugelige i Bygden og kun i den sidste Tid ere blevne tilsidefattede. Og dette vilde vel ikke heller falde saa særdeles vanskeligt. Thi paa de Esteder, hvor fremmede Navne ere mest

*) Den gamle Skik at opkalde sine Forældre først — er nok endnu nogenlunde almindelig og fortjener at vedligeholdes. Den første Søn af et Par Hgtefolk bliver opkaldet efter Mandens Fader, og den anden Søn efter Konens Fader; de to første Døttre blive ogsaa opkaldede efter sine Bedstemødre, og først naar Sønnerne eller Døttrene blive flere end to, blive andre Slægtinger opkaldede. Heraf kommer det, at man ofte kan kjende Slægterne fra hverandre paa deres Navne, og at Mændene paa en Gaard ofte igjennem lange Tider have haaret de samme Navne stiftveis, f. Ex. Olav Arneson og Arne Olavson. Dette vilde endnu oftere være Tilfældet, hvis det ikke saa tidt hændte, at den ældste Søn gik ud af Rækken enten ved en tidlig Død eller ved bortflyttelse.

i Brug, pleier man gjerne at tage det meget løseligt med Opkaldelsen, saa at man tidt lader sig nøie med den første Stavelse af Navnet, f. Ex. Anna efter Andreas; ja at man endog stundom lader sig nøie med den første Bogstav f. Ex. naar man kalder Johan efter Ingebrigt. Der hvor man tager det saa løseligt og er fornøiet med saa lidet, der er jo intet i Veien for at indføre gamle Navne igjen, naar som helst man vil. Kan man opkalde Anna med Anders, da kan man ogsaa opkalde det med Andor eller Anstein eller noget slikt; man kunde sætte Bjørn i Stedet for Bernt, Jostein for Tokum, Magnild for Maret o. s. v. Dette blev rigtignok et nyt Fustlerie, men det blev ikke værre end de forrige Fustlerier, hvorved man indførte noget nyt og ubeskjendt og derimod forstjød eller forvandrede de gode gamle Navne, som saa mangen ærlig Mand og Kvinde havde baa-ret. Naar man endelig vil fuste, da er det bedre at fuste sig ind paa den rette Bei end paa den urette.

Det er endnu nødvendigt at sige nogle Ord om Navnernes Skrivemaade. Dersom Folk havde kjendt mere til vort gamle Sprog, vilde de haade have agtet vore Navne høiere og tillige skrevet dem bedre, end som nu skeer. Paa en Tid, da man maatte lære sig til at skrive danskt i Stedet for norstk, var det naturligt, at Navnene ofte maatte blive forvandrede ved at læmpes efter Danstken, og at den rette gamle Skrivemaade maatte efterhaanden blive glemt. Men da vi nu endelig høre os selv til og ikke længere lyde Danmark eller noget andet Rige, vilde det dog være ganske sømmeligt, at vi rettede paa et og andet af det, som har været forvansket, og at vi idet mindste skrev vore Navne paa vor egen Maade. Bistnok er der nu adskillige Tilfælde, hvor Udtalen i Bygderne viger af fra den gamle Form, saa at der kan være Tvivl om, hvilken Form man skal holde sig til; men i de fleste Tilfælde har man dog noget vist at rette sig efter, og ialfald burde man ikke gjøre Sagen endnu mere forvirret

ved at forvænde Navnene for at faae dem til at passe til Dansten. Vi burde saaledes skrive: Einar, Steinar, Sveinung (ikke Euer, Stener og Svennung); ligesaa: Svein, Finn, Gunnar (ikke Svend, Find, Sunder); Ivar, Heidar, Mattar eller Ottar (ikke Iver, Reier og Otte eller Otto); ligesaa: Styrkaar (ikke Stærker), Haakon (ikke Haagen) og Olav eller efter den gamle Form Olaf (og ikke Ole). — Fremdeles burde man holde sig til den gamle Form, naar den nuværende Afvigelse grunder sig kun paa en vis Magerlighed eller Slaphed i Udtalen. Vi burde altsaa skrive: Tormod, Audun, Endrede (i Stedet for Tormo, Auen, Endre), Gyda eller idetmindste Gjæda (for Jæde eller Jæa), Trond, Sivind (for Tron og Euen) Baard, Fingard (for Baar og Fingal), Helge, Berge (for Helje og Berje), Egjel eller Egjel (for Giel), Giliv (for Elles), Dyuulv, Brynjult, Tjostolv (for Dvel, Brynjel og Kjøstel), hvorved er at mærke, at de sidste Navne ogsaa kunne skrives med „Ulf“ efter den gamle Maade. Dog maa man herved vogte sig for at blande forskjellige Navne sammen eller at bygge paa løse Gissninger, da det i saadanne Tilfælde er bedst at holde sig til Udtalen, saalænge som man ikke har Visshed om noget rettere.

Endelig vilde det være godt, om man kunde komme til at skrive „Son“ og „Dotter“ efter Fadersnavnet (f. Ex. Einarson, Einarðdotter) i Stedet for Søn (eller „Sen“) og Datter. Thi Son og Dotter ere dog de rette gamle Former i Norskt saavel som i Svenskt, og det er ikke andre end Dansten, som har Søn og Datter. Ordet Son hedder ogsaa omtrent ligedan i Tydskt og Engelskt, og man kunde saaledes maastee sige, at der er henimod en femti Millioner, som sige „Son“, men ikke stort over een Million Mennesker, som sige „Søn“. Men det er nok ogsaa Tilfældet med mange andre Ord, at den norske Form kommer mindre overens med den danske end med den Form, som bruges i andre og større Lande. Vi see altsaa, at man undertiden tager

stortlig feil, naar man troer, at man netop ved at „danste“ dygtigt skulde blive mere fornem eller mere ligeflettet med den store dannede Verden, — da der ialfald er mange Tilfælde, hvori man kunde komme lettere til det ved at bruge sit eget Maal.

Jeg havde tænkt at tillægge et Navne-Register eller en Liste over alle de nu brugelige norske Navne, saa vidt som de ere samlede; men da dette Stykke er allerede blevet noget langt, saa bliver det paaefelligst at lade Navnelisten beroe til en anden Gang.

Selskabets aarlige Generalforsamling

afholdtes den 21de Februar. Regnskabet for 1853 fremlagdes, hvorpaa Formanden oplæste følgende Aarsberetning:

„Bestyrelsen har herved den Ære at fremlægge for Generalforsamlingen Regnskabet for 1853. Af samme sees, at Selskabets Udgifter, som i dets første Aar udgjorde omtrent 1674 Spd., have i 1853 beløbet sig til 2302 Spd. 54 ß. Kassebeholdningen, som i Regnskabet for 1852 opførtes med 490 Spd. 50 ß, men som efter Fradrag af de Udgifter, der ikke vare udbetalte ved Regnskabets Slutning, udgjorde omtrent 283 Spd., er i det nu fremlagte Regnskab opført med 556 Spd. 116 ß. Enkelte mindre betydelige Udgifter for forrige Aar ere dog endnu uafgjorte, saa at den virkelige Kassebeholdning kan ansættes til omtrent 540 Spd. Selskabets virkelige Beholdning er saaledes i 1853 trods de større Udgifter i dette Aar fremfor det foregaaende Aars blevet forøget med omtrent 257 Spd.

Af Selskabets Tidsskrift er udkommet 6 almindelige Hefter, tilsammen med 21 Ark.

Desuden har Bestyrelsen ladet oversætte og tildels omarbejde Prof. Berlins belønnede Præisestift: „Läsebot i Naturläran för den Svenske Allmoget“, der, forsynet med Træsnit, er blevet Medlemmerne tilskillet som Tillægshefte under Tittelen „Naturlære for Almuen“. Bogen er 27 Ark. Selskabets i 1853 udgivne Skrifter udgjøre saaledes tilsammen 48 Ark, som ere bleve Medlemmerne tilsendte gennem Brevposten.

I Henhold til en Repræsentantskabsbeslutning saalydende: „Repræsentantskabet meddeler sit Samtykke til, at det Diemed, som Selskabet for Folkeoplysningens Fremme har stillet sig, for Fremtiden ogsaa søges opnaaet ved Anvendelse af det levende Ord“, har Bestyrelsen tilstaaet en Mand, der ønskede at prøve, hvorvidt det kunde lykkes ham, især ved Foredrag over enkelte Stykker eller Partier af Fædrelandets Historie, at bidrage en Skjærb til Selskabets Formaal, Understøttelse til at foretage en Reise for paa forskjellige Steder i Oplandet at holde saadanne Foredrag. Bestyrelsen har senere modtaget Beretning om Reisens Gang og om Indholdet af de holdte Foredrag.

Da Smaalehnenes Amtsformandskab har ønsket at erholde 1000 Exemplarer af det Afssnit i Jensenius's, paa Selskabets Bekostning udgivne, Beskrivelse over Bratsberg Amt, der handler om Grunddigning, saa er Bestyrelsen derved bleven foranlediget til at lade tage et særstilt Aftryk af dette Afssnit paa 2000 Gr., hvoraf de ønskede 1000 Gr. ville blive Smaalehnenes Amt tilstillede mod et passende Bederlag. Den meddeelte Udsigt over Selskabets økonomiske Forholde viser, at Selskabet fremdeles omfattes med megen Deeltagelse, ihvorvel Bestyrelsen maa beklage, at kun faa af vore Videnskabsmænd og Skribenter hidindtil have understøttet Selskabet med sine aandige Kræfter. Idet vi udtale det Haab, at Selskabets Alliggende for Fremtiden vil blive kraftigere understøttet ogsaa i denne Retning, ville vi tilføie

den Bemærkning, at vi altid have anset det for at være i Selskabets Interesse at byde Forfatterne gode Honorarer.

Kristiania i Bestyrelsen for Selskabet for „Folkeoplysningens Fremme“ den 21de Februar 1854.

Hartvig Nissen. H. Rasch. M. J. Monrad.
K. Knudsen. Job. Friis.“

Dernæst oplæstes Revisorernes Antegnelser til Kassererens Regnskab for Aaret 1852, hvorefter Generalforsamlingen anerkjendte Regnskabets Rigtighed. — Efter en længere Debat (Samtale) angaaende Selskabets Virksomhed i de tvende hencundne Aar, stredes til Valg af Repræsentanter med Suppleanter og af tvende Revisorer. Valget havde følgende Udfald:

Repræsentanter: Konsulent H. Nissen (med 35 Stemmer), Professor Rasch (35), Bogtrykker Malling (34), Professor Munch (32), Oberst Th. Broch (32), Overlærer Daa (30), Lektor Friis (27), Ivar Nafsen (26), Professor Keyser (26), Professor Monrad (26), Pastor Berels (26) og Overlærer Knudsen (24).

Suppleanter: Kjøbmand Frølich (23), Biskop Arup (22), Pastor Steensrud (21), Skolebestyrer M. J. Nissen (21), Expeditionssekretær Ryhn (20), P. C. Asbjørnsen (19), Bergmester Sere (18), Kandidat E. Sundt (18), Kandidat Brandt (16), Korpslæge Schübeler (15), Lektor Unger (15) og Raadmand Ebbel (14).

Revisorer: Bureauchef D. Røder (29) og Adjunkt Bødiker (20).

I det følgende Repræsentantmøde (Den 27de Februar) blev den forrige Bestyrelse gjenvalgt. Til Suppleanter valgtes: Overlærer Daa (9 St.), Oberst Broch (9), Ivar Nafsen (8), Pastor Berels (7) og Prof. Munch (5)

efter Lodtrækning med Prof. Keyser, der ogsaa havde 5 Stemmer.

Bestyrelsen har senere gjenvalgt Hartvig Nissen som Formand og Prof. Monrad som Viceformand.

Sluttelig meddele vi her iaar som ifjor en Fortegnelse over Selskabets Medlemmer for nærværende Tid.

Kristiania Stift.

1. Kristiania Stiftsprovsti.

Kristiania. 250.

Aker. 7.

2. Nedre Romerikes Provsti.

Skjedsmo. 4.

Mitedal. 10.

Serum. 2.

Ursloug. 4.

Høland. 4.

Fet. 7.

Gnebal. 3.

3. Øvre Romerikes, Sol- ørs og Odalens Provsti.

Gjerdrum. 2.

Ullensaker. 2.

Hurdal. 12.

Gidsvold. 2.

Næs. 4.

Hof. 1.

Baalser. 1.

Naasnæs. 4.

Grue. 43.

Binger. 5.

Søndre Odalen. 5.

Nordre Odalen. 14.

4. Sedemarkens Provsti.

Løiten. 2.

Nomedal. 1.

Stange. 1.

Bang. 9.

Næs. 7.

Ringsaker. 16.

5. Østerdalens Provsti.

Kvitne. 3.

Tolgen. 4.

Tønsøet. 12.

Hendalen. 6.

Trysil. 5.

Elverum. 10.

6. Gudbrandsdalens
Provsti.

Dier. 10.
 Ringeby. 8.
 Søndre Fron. 8.
 Nordre Fron. 24.
 Waage. 13.
 Lom. 6.
 Bæsjø. 5.

7. Totens Provsti.

Vestre Toten. 1.
 Østre Toten. 8.
 Bardal. 12.
 Biri. 1.
 Faaberg med Lillehammer. 14.
 Gaukdal. 3.

8. Valders Provsti.

Land. 20.
 Søndre Murdal. 1.
 Nordre Murdal. 13.
 Vestre Slidre. 3.
 Østre Slidre. 4.
 Wang. 1.

9. Sadelands, Ringerikes
og Sallingdals Provsti.

Jævnaler. 1.
 Gran. 15.
 Hole. 8.
 Norderhov. 2.
 Næs. 9.

Gol. 2.
 Hal. 1.

10. Kongsbergs Provsti.

Modum. 14.
 Sigdal. 5.
 Eker. 5.
 Sandsvær. 9.
 Kongsberg. 26.
 Roslag. 2.

11. Drammens Provsti.

Drammen. 28.
 Lier. 4.
 Hølen. 1.
 Hurum. 2.
 Åster. 11.

12. Øvre Borgesyfjels
Provsti.

Stibtvéd. 3.
 Kraakstad. 1.
 Næs. 1.
 Drøbak. 2.

13. Vestre Borgesyfjels
Provsti.

Rosk. 51.
 Naade. 8.
 Dnsk. 2.
 Baaler. 1.
 Sarpsborg. 1.

14. Mellem Borgesyfelses
Provsti.

Rattestad. 7.

Trykstad. 7.

Gidsberg. 11.

Hødenæs. 4.

15. Nedre Borgesyfelses
Provsti.

Borge. 5.

Stjeberg. 20.

Berg. 8.

Jd. 1.

Frederikshald. 38.

Frederikstads. 15.

16. Nordre Jarlsbergs
Provsti.

Skouger. 5.

Hof. 4.

Holmestrand. 19.

Sande. 1.

Baale. 7.

Borre med Horten og Has-
gaardstrand. 23.

17. Søndre Jarlsbergs
Provsti.

Lønsberg og Cæm. 26.

Nøtters. 9.

Stofte. 6.

Annebo. 1.

18. Laurviks Provsti.

Laurdal. 8.

Sandessjord. 2.

Hedrum. 2.

Tjødning. 5.

Laurvik. 18.

Frederiksbærn. 4.

19. Bamble Provsti.

Gjerpen. 13.

Vorsgrund. 2.

Gidanger med Brevik. 18.

Statbelle. 2.

Langesund. 2.

Kragerø. 7.

Drangedal. 2.

20. Nedre Tellemarkens
Provsti.

Skien. 22.

Solum. 5.

Holden. 6.

Bø. 1.

Saude. 7.

Kristiansands Stift.

21. Kristiansands Stiftsprovsti.
Kristianssand. 30.
22. Øvre Tellemarkens
Vestfjeldske Provsti.
Hjertdal. 1.
Silgjord. 13.
23. Øvre Tellemarkens
Vestfjeldske Provsti.
Hvideeid. 5.
Miasedal. 6.
Laurdal. 5.
Mo. 5.
Binje. 3.
Moland. 5.
24. Østre Aedenes Provsti.
Risør. 16.
Gjerrestad. 2.
Holt. 15.
Tvedestrand. 9.
25. Vestre Aedenes Provsti.
Østre Moland. 1.
Arendal. 11.
Homedal. 1.
Diestad. 1.
Froland. 1.
Grimstad. 10.
Vestre Moland. 7.
- Lillesand. 15.
Tved. 2.
26. Raabygdelagets Provsti.
Bygland. 5.
Odbærnes. 7.
27. Mandals Provsti.
Bjælland. 8.
Mandal. 30.
Søgne. 1.
Holme. 16.
Nordre Undal. 1.
28. Listers Provsti.
Banse og Farsund. 7.
Kvinesdal. 5.
Flættefjord. 21.
29. Dalernes Provsti.
Lunde. 1.
Bakke. 1.
Ekersund. 2.
30. Jæderens Provsti.
Ly. 2.
Heiland. 1.
Haaland. 2.
31. Stavangers Provsti.
Stavanger. 27.
Hetland. 2.

Rennesø. 1.

32. Rysfytte Provsti.

Nærstrand. 1.

Skjold. 4.

33. Kærumsunds Provsti.

Torvestad. 1.

Bergens Stift.

34. Bergens Stiftsprovsti.

Bergen. 116.

35. Nordhordlands Provsti.

Fane. 7.

Sund. 1.

Fjeld. 9.

Haus. 10.

Hammer. 3.

Hosanger. 1.

Lindaas. 9.

36. Søndhordlands Provsti.

Finnaas. 4.

Kvindherred. 4.

Lysnæs. 8.

Os. 3.

37. Særdanger og Vosse
Provsti.

Strandebarm. 18.

Rinservik. 8.

Graven. 14.

Voss. 12.

38. Indre Sogns Provsti.

Lyster. 2.

Hafsto. 2.

Sogndal. 1.

Murland. 9.

39. Ytre Sogns Provsti.

Balestranden. 2.

Ladvig. 4.

40. Søndfjords Provsti.

Aflevold. 14.

Ytre Holmedal. 12.

Indre Holmedal. 10.

Rinn. 15.

Førde. 4.

Tølfst. 2.

41. Nordfjords Provsti.

Stryn. 8.

Indviken. 7.

Gloppen. 5.

Daviken. 3.

Sels. 2.

Sid. 4.

42. Søndre Søndmøres
Provsti.

Hers. 2.

Hjørrendsfjord. 1.

Ulfsfien. 2.

Balden. 1.

43. Nordre Søndmøres
Provsti.

Orstoug. 3.

Borgund med Kalesund. 21.

Norddalen. 6.

Trondhjems Stift.

---

44. Trondhjems Stifts-
provsti.Trondhjem og Ballandet.
123. *)

45. Komsdals Provsti.

Grytten. 1.

Næsset. 1.

Bos. 3.

Bestnæs. 3.

Bolsø med Mosde. 27.

Bod. 1.

46. Nordmøres Provsti.

Skarnæs. 10.

Tingvold. 9.

Kristiansfund. 35.

Etangvik. 27.

Sunddal. 3.

Surenadal. 4.

Aure. 3.

Edø. 6.

47. Søndre Dalernes.
Provsti.

Ortedal. 13.

Meldal. 1.

Opdal. 4.

Støren. 16.

Holtaalen. 11.

Høraas. 7.

48. Nordre Dalernes
Provsti.

Børsen. 5.

Brynæsset. 1.

Melhus. 1.

Kløbu. 22.

Selbu. 1.

Strinden. 15.

*) Deraf gaar 30 Eksempl. til „Bidenstaberens Selskab“.

49. Fosens Provsti.

Hitteren. 8.
 Stadsbygden. 5.
 Orlandet. 8.
 Hafford. 1.
 Bjørnør. 7.

50. Indherreds Provsti.

Nedre Etjørdalen. 17.
 Øvre Etjørdalen. 10.
 Lerviken. 1.
 Frostøen. 7.
 Skogn med Levangen. 21.

Bærdalen. 1.
 Beitstaden. 20.
 Stod. 4.
 Sparbu. 4.
 Jøndersen. 12.
 Ytterøen. 11.

51. Namdals Provsti.

Snaasen. 4.
 Overhalden. 7.
 Grong. 1.
 Fosnæs. 14.
 Kolvereid. 5.
 Nærø. 6.

Tromsø Stift.

---

52. Søndre Helgelands
Provsti.

Alstahaug. 13.

53. Nordre Helgelands
Provsti.

Næsne. 3.
 Hemnæs. 4.
 Mo. 1.
 Lurs. 6.
 Nøds. 4.

54. Søndre Saltens Provsti.

Skjerstad. 1.

Folden. 6.

55. Nordre Saltens Provsti.

Lødingen. 6.
 Øfoten. 2.

56. Vesterdaalens Provsti.

Hassel. 5.
 Sortland. 1.
 Ørnæs. 1.
 Dværgberg. 8.

57. Lofotens Provsti.

Borge. 2.

Bærø. 1.

58. Senjens Provsti.

Ibestad. 5.

Trondenes. 2.

Trans. 1.

Venst. 5.

59. Tromsø Provsti.

Tromsø. 40.

Stjærø. 1.

60. Vestfinmarkens Provsti.

Alten. 2.

Loppen. 4.

Hammerfest. 5.

Risstrand. 3.

61. Øst-Finmarkens Provsti.

Lebesby. 2.

Næsseby. 12.

Badss. 30.

Wardø. 4.

Kjøbenhavn. 1.

Om Selskabets Virksomhed.

Ogsaa ved dette Aarsliste har jeg et Par Ord at tale med Selskabets Medlemmer. Jeg ytrede ifjor ved disse Lieder, at de i 1853 vilde faa et endnu „større Arktal“ end det første Aar, da de ialt modtog 40 Ark. Dette Løfte er ogsaa blevet opfyldt; ti som allerede bemærket i den her aftrykte Aarsberetning, har Selskabet i 1853 udgivet ikke mindre end 48 Ark; og at det er temmelig Meget for Pengene, det tilstaar vist Enhver, som har lidt Kjendskab til de sædvanlige Bogpriser. Imidlertid har vel ikke alle Selskabets Medlemmer et saadant Kjendskab, og just derfor har jeg trod at burde opløse den Sag. Den gjængse Boghandler-Pris nufortiden er nemlig omtrent 4 Skilling Arket (for større Ark 5 eller 6 eller endog indtil 7 Skilling); og blot 3 Skilling Arket, saaledes som Selskabets Skrifter i det første Aar (1852) beløb sig til, er derfor allerede meget godt Kjøb, endfige i 1853, da Prisen er 2½ Skilling. Hertil kommer det Gode, at Skrifterne uden Udgift for Med-

lemmerne tilsendes dem med Posten, samt endvidere, at „Naturlæren“ er leveret i indbunden Stand. Alene denne Bog vilde efter de gjængse Bogladepriser have kostet mindst 108 Stilling.

Den, som alligevel synes, at han faar forlidet for sin Daler, tænker rimeligvis paa den billige Pris, som Nyttestamenter og enkelte Blade og Skolebøger sælges for. Men Sagen er den, at det ny Testamente umulig kunde trykkes og sælges for 48 Stilling, naar der ikke var en Mængde rige og velgjørende Følk baade indenlands og især i England, som aarlig tilskyder store Pengesummer for at gjøre den hellige Skrift saa overvætted billig. Det er altsaa Bibelselskaberne, især det store brittiske, vi har at takke for, at Nyttestamenter og Bibler faaes for meget bedre Kjøb, end der ellers kunde ske, naar de skulde betales efter sit Værd. — At enkelte Blade og enkelte Skolebøger sælges til en Pris af 2 Stilling Arket, eller endog lidt billigere, har derimod sin Grund i, at Søgningen er saa stor. Sagen er nemlig, at det koster ikke ret saa meget mere at trykke ti tusinde Stykker (Eksemplarer) af en Bog end at trykke to tusinde. Forstjellen er kun Papirets Pris og Trykkerlønningen, men dette er bestandig de mindste Omkostninger ved Bogtrykningen; det sværeste og kostbareste er derimod Sættingen; naar først hele Bogens Indhold er sat sammen, Bogstav for Bogstav, Ord for Ord, Rad for Rad og Side for Side, saa gaar det fort med at trykke mange tusinde Stykker, om man vil. Desflere man nu trykker (d. e. desstørre Oplaget er), des billigere kan ogsaa Bogen sælges. Og nu forstaar da vel Enhver, at Folkeoplysnings-selskabet, som kun har halvtredie tusinde Medlemmer, ikke kan levere sine Bøger fuldt saa billige som f. Eks. en liden Bibelhistorie, hvoraf der trykt kan trykkes baade ti og tyve tusinde paa engang; det er, som sagt, meget godt Kjøb alligevel. Tilføje kan jeg ogsaa, at Medlemmerne i dette Aar

sandsynligvis vil faa fuldkommen ligesaameget som i 1853. Men endnu vigtigere er det, at jeg i det paabegyndte Aar har gode Udsigter til at faa endel Bidrag fra flere dygtige Mænd, hvorved „Folkevennens“ Indhold vil blive mere afvekslende og alsidigt, end det hidtil har kunnet blive.

Der er endnu en Ting, hvorom jeg maa udtale mig lidt. I et Par Breve saavel som i et offentligt Blad er der fremsat Spørgsmaal, om Selskabets Bestyrelse ikke tænker paa at udgive Snorre Sturlesens norske Konge-Sagaer, og man har ment, at dette var lovet i Selskabets Indbydelse. Men hertil maa bemærkes, at det ikke bestemt var lovet men mest nævnt som et Eksempel paa, hvormed det kunde udrettes, saafremt Selskabet blev rigtig stort. Lægger man nu Mærke til, hvad jeg ovenfor har sagt om Bogtrykker-Omkostningerne, saa vil man indse, at hvad der kunde udrettes f. Eks. med fem tusinde, det kan umulig ske med Halvparten saa mange Medlemmer; hvert Medlem kan ikke faa saameget nu, som det kunde, hvis Selskabet f. Eks. var dobbelt eller tredobbelt saa stort som det nu er. Tingen forbyder sig altsaa nu af sig selv, det vil da sige for Øjeblikket; ti at Udsigterne siden kan vende sig og blive gunstigere, er slet ikke umuligt.

Men sæt endog, at Selskabet nu havde haft Penge nok til at begynde med det Størværk at udgive Snorre — det var endda tvivlsomt, om denne Gjerning kunde kaldes den vigtigste eller burde være den første, Selskabet tog fat paa. Efter min og fleres Mening maa denne Sag nu betragtes noget anderledes end endel Aar tilforn. Der er nemlig, foruden Snorres Bærk, ogsaa en ustyrtelig Mængde andre norske Sagaer fra Middelalderen, der indeholder mangt og meget Mærkeligt, som ikke findes hos Snorre, men som ligesaavel fortjente at blive bekjendt for Folket. Efterhaanden som disse Sagaer er bleven draget frem for Lyset, sammenlignet med hverandre og det Hele nøjagtig prøvet, viser det

fig ogsaa, at enkelte Ting hos Snorre er urigtigt; ligesom og Enhver ved, at der i hans Bog findes Et og Andet, som der ikke ligger synderlig Sag paa at vide. Hertil kommer endnu, at Snorres Beskrivelse ikke gaar længere end til henimod Aar 1200, og en stor Del af den senere Tid er sandelig lige vigtig at kjende for os. Af alle disse Grunde tror jeg, at Selskabets Medlemmer, ja hele Folket, vilde være bedre tjent med at faa en ret fuldstændig Norges-Historie, hvor det Bedste af alle Sagaer blev fortalt omtrent med Sagaernes egne Ord, og hvor desuden det Vigtigste efter Sagatiden tages med. Det, som hos Snorre er ufuldstændigt, urigtigt og ubigtigt, blev da paa denne Maade dels fuldstændiggjort og rettet og dels udeladt; og et saadant Arbejde er nu en forholdsvis let Sag, efterat vor lærde Professor Munch har røddet Bejen i sit Kjempeværk: „Det norske Folks Historie“. — En sliq fuldstændigere Skildring-af Norges Fortid er allerede under Arbejde. Det hele Værk vil idetmindste blive 3 Gange saa stort som „Naturlæren“; første Del deraf skal forhaabentlig blive leveret Medlemmerne i dette Aar, og saa kan de naturligvis gjøre sig en Mening ogsaa om det Øvrige. Da det sidste Aars Erfaring har lært os, hvor overordentlig sent og usikkert det gaar med at befordre saa mange og store Pakker, som et stort Tillægshæfte udgjør, med Posten, vil der blive gjort alt hvad gjøres kan, for om muligt iaar at faa Tillægshæftet færdigt til Afsendelse endnu medens Damparten er igang.

D. Sig.

Tidender fra Ind- og Udlandet.

Januar og Februar Maaned d. A. har der omkring vore Kyster, tildels ogsaa inde i Landet, været rasende Storme

og andet Uvejr. Helt og her ved Havkanten er en Mængde Skibe forliste; endog paa selve Bergens Havn har flere Fartøjer taget alvorlig Skade. To Kirker i Trondhjems Stift, nemlig Orlandets og Vigtens, er opbrændt af Lynild. Baarsfiskeriet paa Bergens- og Stavangerkanten har heller ikke kunnet drives ret ståt og stændigt; dog har alligevel Fiskerne haft ganske bra Fortjeneste, da Silden har staaet i høj Pris.

Jærnbanen mellem Kristiania og Njosen er endnu ikke rigtig færdig; dog har Størstedelen af den været brugt siden ihest; og det lader til, at den vil lønne sig godt. Ogsaa ivinter, da Snefaldet var som størst, gik Bogn-Toget sine daglige Turer frem og tilbage uden at hindres af Sneen; den første Bogn i Rækken blev nemlig saaledes indrettet, at den kunde sope Sneen bort af Skinnerne.

Et andet Storbærk til Landets Havn er blevet færdigt i disse Dage, og det er en Jærnkjæde-Bro over Glommen lige over Sarpfosken ved Sarpøborg. Broen er henimod 200 Alen lang og har kostet omtrent 30,000 Daler. — Adskillige Steder i Landet arbejdes der ogsaa paa at skaffe flere Dampskibe tilveje.

Det norske Folk ejer mangan Mand i By og Bygd, der har godt Greb paa Maskin-Indretninger og sikkert vilde blive store Mechanikere, naar de fik tilbørlig Undervisning. Ogsaa nylig har man set mærkelige Eksempler derpaa. En Urmager Kristian Nordal i Fets Præstegjæld har nemlig opfundet en Maskine til at gjøtte Hægter med. Den bestaar af 2 Dele, hvoraf den ene forfærdiger Krogene, den anden Mallerne; men begge Dele er saaledes sammensat, at det Hele gaar paa en Gang, idet et Menneske kun drejer en Binde i Maskinen paa samme Maade som man drejer en Slibesten. Maskinen kan gjøre smaa eller store Hægter, efter som man stiller den til; den er ikke tungere, end at en 10-12 Aars Gut har Kraft nok til at dreje den, og den leverer idetmindste 16 Par Hægter hvert Minut. —

Bøksmager Gregersen i Kristiania har opfundet et nyt Redskab til at fange Ulve med, der bestaar af 2 lange Jærntroge, som aldeles sikkert og kraftigt griber Udyret om Halsen, saasnart dette snapper det udbængte Aagn.

De Lapper, som i Novbr. 1852 begik Mord, Røveri, Tyveri og Mordbrand i Kautolejvo i Finmarken, har nu ved Højesteret faat sin Dom. Fem af dem er dømt til Livsstraf; dog er 3 af disse siden anbefalet til af Kongens Naade at faa beholde Livet og sættes i Strafarbejde paa Levetid. Syv Personer er desuden dømt til livsvarigt Strafarbejde, en Mængde Andre til Strafarbejde fra 12 Aar og nedover til 8 Maaneder, Enkelte ogsaa blot til nogle Dages Fængsel. Ialt er her over 30 Personer domsfældt for hine gruelige Ugjærninger, som de i sin Forblindelse kaldte et Bært til Guds Ære.

Den Tildragelse, som hertillands er den vigtigste paa Nyaaret, er dog vel Stortingets Sammenkomst. Det er denne, som Bergeland kaldte „Norges Højtidsstund“, da „enhver Norges Dal“, alle Landets Egne, ligesom møder frem og samsnakker i Ting salen, saaat Tinget blir som et Billede paa det hele norske Folk. Det er derom han synger saaledes:

„Agdesid og Trøndelagen
Sammen nu kan veksle Ord;
Dovre i sin Døl er dragen
Nu til Linge for sit Nord.

Se, der sidder Gudbrandsdalen
I en gammel Gubbe graa!
Naar han rejser sig i Salen,
Høre alle Fylker paa.

Blaa som sine egne Fjorde
Sidde de dervesterfra;
Høje Oppland tar tilorde
Som paa sit Hejdslova.

Der er Horden og Halogen;
 Dølen taler Landets Ret;
 Som den klare Dels i Stogen
 Dybt og hjemligt klinger det.

Ridaros og Bjergvin sidder
 Der i gjære Borgermand;
 I en Dommer og en Ridder
 Triner Oslo frem igjen.

O, hvad Fryd for dine Laarne
 Akershus i hviden Sky!
 Herredag af Odelsbaarne
 Samles atter i dit Ly*.

Stortinget bestaar iaar af 107 Mænd, der efter Grundlovens Befaling samledes den 1ste Februar. De første 8 Dage gaar gjerne med til at undersøge Stortingsmændenes Fuldmagter, det vil sige, om enhver af dem er lovlig valgt og saaledes medrette er Tingmand — samt til at vælge Lagtingsmænd og inddele Stortinget i Komiteer *). Alle

*) Dersom hele Stortinget fra først af skulde behandle Lovforslagene, vilde mange Medlemmer faa lidet at bestille og altsaa megen Tid og Arbejdskraft spildes. Derfor deler Tinget sig i mange smaa Afdelinger eller Komiteer, saaledes at hver af dem kun faar en Sort Lovforslag at arbejde paa. De faste Komiteer iaar er: 1) Konstitutionskomiteen (7 Medlemmer), som har at behandle Alt, hvad der angaar Grundloven; 2) Kirkekomiteen (9 Medlemmer); 3) Justitskomiteen No. 1 (7 Medlemmer) og 4) Justitskomiteen No. 2 (7 Medlemmer), der begge har at behandle Lovforslag om Rettergang, Politis- og Dommervesen; 5) Toldkomiteen (9 Medl.); 6) Militærkomiteen (9 Medl.); 7) Gasse- og Pensjonskomiteen (7 Medl.); 8) Budgetkomiteen (9 Medl.), der søger at greje Landets Indtægter og Udgifter; 9) Bankkomiteen (7 Medl.); 10) Næringskomiteen No. 1 (7 Medl.), og 11) Næringskomiteen No. 2 (7 Medl.), der begge har Lovforslag om Næringsvejene at behandle; 12) Vejkomiteen (9 Medlemmer). Desuden udvalger

Fuldmagter blev iaar taget for gode, og den 8de Februar blev Tinget højtidelig aabnet. Statsholder Løvenskjold, oplæste den kongelige Tale, og en af Statsraaderne en Beretning om Rigets Tilstand i de sidste 3 Aar, hvorpaa Stortingets Præsident (Formand) som sædvanlig svarede med nogle passende Ord, der sluttede med det Ønske: „Gud bevare Kongen, Fædrelandet og Broderriget!“ — Om Stortingets Virksomhed kan der endnu ikke være Stort at sige; ti der skal Tid til at modtage alle Sager og saa, naar dette er gjort, at operbeje og prøve dem tilbørlig i Komiteerne. Dog, en vigtig Beslutning er allerede fattet, og det enstemmig: nemlig at Regjeringen kan anvende 300,000 Spdr. til Udrustninger, for i disse farlige Tider at være paa sin Post.

Efterat Begyndelsen af dette Stykke allerede var sat, fortælles der fremdeles om flere Ulykker. I Bjørnsunds Fiskevær i Romsdalen er ikke mindre end 23 Huse bortrevet af Storm og Sjøgang. Ogsaa paa Trondhjems Havn er et Skib ødelagt, og ved Kristiansund er død Fisk og døde

Odelstinget en Protokolkomite af 9 Medlemmer, der har at gennemgaa Regjeringens Protokoller for de 3 sidste Aar, samt en Decissions-Komite (5 Medlemmer), der undersøger og foreslaar, hvad der endelig skal gjøres med de offentlige Regnskaber, som allerede er gennemgaaet af Statsrevisorerne. — Dog udnævnes ikke hine Komiteer ligefrem af Stortinget selv; dette vælger derimod først en Valg-Komite (15 Medlemmer), som igjen ordner de andre Komiteer. — Naar enhver Komite har faaet de Sager, som passer for den, saa undersøger den, hvad der bør gjøres med dem; og saasnart Komiteen har tilstrækkelig overvejet en Sag, nedskriver den sin Mening derom og sine Grunde derfor, og sender dette til Stortinget eller Odelstinget; dette kaldes en Komite-Indstilling. Naar saa nogle Dage er forløbne, forat enhver Stortingsmand har kunnet gjøre sig ret bekendt med Indstillingen, behandles den i Odelstinget eller Stortinget, hvor enhver af dem har Lov til at ytre sig, og hvor det gjerne kommer an paa de fleste Stemmer, om Indstillingen antages som den er, eller forandres eller endog rent forkastes. De Sager, som behandles i det samlede Storting, er dermed færdige; de derimod, som hører under Odelstinget, maa gaa videre til Lagtinget, som da enten bifalder Odelstingets Beslutning og sender den til Regjeringen for at stadfæstes (sanktioneres) af Kongen, eller ogsaa sender den tilbage til nøjere Overvejelse og ny Behandling i Odelstinget.

Fugle drevet iland i tusindvis. Strejffisteriet paa de Kanter har hidtil været umuligt at drive.

— I Udlandet er der just ikke mange Ting, som i denne Tid fængsler vor Opmærksomhed. Det kan maasse næpnes, at der i Sverrig nu som saait er indtruffet flere Post-røverier, og at Biskop Nynster i Danmark er nylig død i en Alder af 78 Aar. Han var berømt for sin Lærdom og Betsalenhed og har forfattet mange Skrifter, hvoriblandt endel gudelige; det bedste og mest bekendte af dem er vistnok hans »Betragtninger over de kristelige Troeslærdomme«.

Siden Napoleons Fald og Norges Forening med Sverrig, altsaa i hele 39 Aar, har der ikke været nogen almindelig europæisk Krig, men nu ser det ud til at bryde løs. Rusland og Tyrkiet har nemlig kæmpet siden ihøst, og England og Frankrig ruste sig af alle Kræfter for at hjælpe Tyrkerne. Det kunde maasse synes lidt underligt, at kristne Niger saaledes understøtter Mohamedanerne imod et andet kristent Nige (Rusland), men Sagen er alligevel ganske naturlig. Det er sandt, det har ikke hændt ofte, at Kristne har søgt Tyrkernes Venkab og Bistand, ligesaa lidt som skaffet dem Hjælp. Fra den Stund Tyrkerne ødelagde det græske Kejserdømme og gjorde Konstantinopel til sin Hovedstad (Aar 1453), var de længe en Skræk for Kristenheden; de tænkte kun paa med Jld og Sværd at gjøre alle Folkeslag til Mohamedanere, og vedblev i over 200 Aar at true Naborigerne med Død og Undergang. De belejrede endog 2 Gange den tykke Keiserstad Wien, som sidste Gang (1683) frelstes ved den tapre polske Konge Johan Sobiesky. De Kristne betragtede i al denne Tid Tyrkerne som et slags Djæble, der skulde forfølges paa Liv og Død, hvor man end traf dem; — at slutte Venkab eller Forbund med dem, ansaaes som den største Vanære for en kristen Regjering.

I de sidste 150 Aar, og især i de sidste 80, er alt dette blevet meget anderledes. Tyrkerne er ikke længer farlige for noget europæisk Nige; de har lidt saamange Nederlag og mistet saamange Landstaber (især til Østerrig og Rusland), at de nu har ondt nok for at forsvare sig selv; ja, det tyrkiske Nige i Europa vilde maasse forlængesiden været ødelagt, dersom de store Magter blot havde kunnet enes om at dele det. Men den ene Kniv har holdt den anden i Sliren; af Statsklogskab har man altsaa fundet det rettest

at lade Tyrkiet bestaa. — Hertil kommer, at Tyrkerne nu er begyndt at lægge sig efter større Oplysning, og at de ikke længer er nær saa grusomme som i gamle Dage; ja mange af de fornemmere Tyrker er næsten ligesaa venlige mod de Kristne som mod sine egne Troesforvandre. For en 2—3 Aar siden, da Ungarerne kjæmpede for sin Selvstændighed men blev underkuet af Overmagten, flygtede deres fornemste Mænd til Tyrkiet; og den tyrkiske Regjering tog dem i Forsvar og nægtede at udlevere dem, da Russerne og Østerrigerne vilde have fat i dem og afstraffe de Ulykkelige. Kort sagt, den tyrkiske Regjering er udbortes ligesaa bra som somme andre Regjeringer i vore Dage.

Men i de samme 150 Aar, hvori Tyrkernes Magt har minket, er Rusland derimod vokset til en skrækelig Størrelse. Fra Peter den Stores Tid har dette Rige udviklet sig til alle Kanter; man siger, at han gav sine Efterfølgere et slags Testamente, hvori han paalagde dem at yppe Riv med Naboerne, indblande sig i deres Anliggender, vække indbyrdes Splid iblandt dem og benytte enhver Leilighed til at fratage dem Landstykke for Stykke, indtil omsider hele Europa kunde komme i Ruslands Bold. Hermed kan det være som det vil, men vist er det, at Rusland under Peters Efterfølgere dels med List og dels med Magt har tilrevet sig store Landstrækninger, især fra Sverrig, Polen og Tyrkiet. Ligesom Romerne i gamle Dage har Rusland vidst at bære sig underfundigt ad, og gaat sikkert og driiftigt omend tildels lidt langsomt frem; og da den russiske Regjering (ogsaa i Lighed med den romerske fordum) er navnkundig for sin Haardhed, er det intet Under, om Ruslands Naboer har frygtet for denne truende Jætte. — Hvad det endnu mangler er især bekvemme Sjøhavne; Krigshavnene i Østersjøen og det hvide Hav ligger nemlig tilfrosne en stor Del af Aaret; og dets Skibe i det sorte Hav er saagodtsom indestængt, saalænge Tyrkerne beholder sine nuværende Landstaber i Europa. Derfor er der ingen Tvivl om, at det især er den russiske Regjering magtpaaliggende at faa Herredømmet over Tyrkiet, og dermed over Sundet ved Dardanellerne og Konstantinopels Havn, som gjerne kan kaldes den bedste i Verden. Men England og Frankrig indser ogsaa godt, at lader de først Rusland komme saavidt, saa er det lettelig forbi med hele Europa, altsaa ogsaa med dem; og derfor finder

de det aldeles nødvendigt at støtte Tyrkiet, saa det fremdeles vedblir at være et selvstændigt Rige, og med det samme sætte en Pind for Ruslands Udvidelseslyst.

Det er nu 80 Aar siden Rusland for første Gang (1774) tvang Tyrkerne til at overlade sig endel Landstæder, hvorved hint Rige allerførst fik fast Fod ved det sorte Hav; og siden den Tid har Russer og Tyrker saaatige levet som Hund og Kat. Henimod 20 Aar senere opstod igjen Krig mellem begge Riger, og Enden blev, at Ruslands Grænser flyttedes end længere mod Vest. Atter 20 Aar længere frem i Tiden (1812) maatte Tyrkerne ogsaa give Slip paa store Strækninger, hvorved den mægtige Elv Donau nord i Tyrkiet tildels blev Grænsen mellem begge Magter; og i 1829 fik endvidere Rusland endel vigtige Der mellem Mundingerne af denne Elv. Men alt dette var endda ikke det værste for Tyrkiet; ti værre var det, at 3 tyrkiske Provinser, Fyrstendømmerne Servien, Moldau og Valakiet, kom paa en saadan Maade under Ruslands Indflydelse, at der idelig blev Anledning til ny Tvist med Tyrkiet; og det kan derfor med Sandhed siges, at dette Rige i den senere Tid ikke har haft Fred længere end Naboen har villet. Allerede 1774 maatte Porten (saaledes kaldes gjerne den tyrkiske Regjering) ibensjende til Bestyrrelsen af disse Fyrstendømmer love at tage Hensyn til den russiske Gesandts *) Raad, og snart gif Rusland endnu videre i sine Fordringer. Om saa Aar indsatte Keiseren en særegen Konsul **) i Fyrstendømmerne, som stadig skulde have Dje med de tyrkiske Stattholdere der, og klage over dem, saasnart de gjorde Noget, han ikke likte. Paa denne Maade blev der ofte Anledning til Tvist, og hver Gang fik de ulykkelige Fyrstendømmer føle Ruslands Tryk; ti Keiseren lod dem gjerne besætte med sine Tropper, indtil Sultanen enten havde afstaaet ham

*) Gesandt kaldes den Minister, som en vis Regjering sender til et fremmed Hof for der at vaase dens Lær. Vor Konge f. Glf. har en saadan Gesandt i England, en i Frankrig, en i Rusland, en i Østerrig o. s. v.

**) Konsuler kaldes visse Embedsmand, som Regjeringen indsætter i fremmede Lande især for at have Dje med det, som vedkommer Rigets Sjøfart og udenlandste Handel. De udvælges gjerne blandt Kjøbmandene, og af Konsuler har Regjeringen ikke som af Gesandter kun en i hvert Land, men en i hver af de allervigtigste udenlandste Handelsbyer.

mere Land eller paa andre Maader givet efter for hans Fordringer. I 1826 kom det saavidt, at Statholderne (Hospodarerne) i 2 af Fyrstendommerne ikke længer skulde vælges af Sultanen men af de Store i disse Landstaber; Sultanen skulde kun stadfæste Valget, men hverken skulde han kunne afsætte Statholderne eller paalægge Fyrstendommerne Skatter, uden at Rusland gav sit Samtykke dertil; desuden maatte Sultanen kun have Soldater i nogle af Fyrstendommernes Fæstninger. Siden vilde han med Magt afryppe disse utaaelige Vænter, men den følgende Kamp tjente kun til at gjøre hans Tilstand end værre; ved Freden 1829 maatte han nedrive flere af sine Grænse-Fæstninger, og love, at ingen Tyrk skulde bosætte sig nord for Donau, samt afstaa endel Landstrækninger til Fyrstendommerne. Disse skulde vel betale Sultanen en vis aarlig Skat, men til Gjengjæld derfor maatte han tilstaa dem store Handels-Fordele, og den, som fra nu af blev Fyrstendommernes egentlige Skyts-herre, det var Ruslands Keiser. Tyrkerne skulde desuden betale Rusland store Pengesummer i Krigsomkostninger; men da de længe manglede Penge, holdt Russerne Fyrstendommerne besat i hele 5 Aar, og imidlertid indrettede de Regjeringsformen der aldeles efter sit Hoved.

Paa denne Tid indtraf det, at en af Sultanens Underkonger, Paschaen (Statholderen) i Egypten, Mehemed Ali, gjorde Opstand og vilde rive sig aldeles løs. Han gik ogsaa frem med saadan Magt og Lykke, at Sultanen kom i den yderste Knibe og vidste ingen anden Raad end at bede Rusland om Hjælp imod Oprørerne. Keiseren var ikke sen til at hjælpe, ti derved fik han jo saameget bedre Anledning til at blande sig i Tyrkiets Sager; han kom med en stor Hær og skaffede Sultanen Fred med Mehemed Ali, der maatte lade sig nøje med at faa Statholderværdigheden arvelig for sin Familie; men til Gjengjæld maatte Sultanen indgaa et særegt Forbund med Keiseren (1833) om altid at staa hinanden bi. Saaledes blev Tyrkiet igrunnen Ruslands Medskab. Men dette Forbund var ikke efter de andre Magters Sind; de fik det derfor ophævet 1841, og alle 5 Stormagter (England, Frankrig, Østerrig, Preussen og Rusland) lovede ved denne Lejlighed, at ingen Lands del mere skulde skilles fra det tyrkiske Rige, at det altsaa skulde forblive helt og ubeskåret. Tyrkiet syntes

nu at skulle faa Fred og gode Dage, men Rusland fandt snart Lejlighed til ny Tvist — i Fyrstendømmerne nemlig. De Store dernede (Bojarerne) var tildels misfornøjet med sine Hospodarer og klagede baade til Tyrkiet og Rusland, men det sidste Rige vidste altid at greje Sagen paa sin Vis, saaledes at den tyrkiske Regjering tabte al Indfyddelse, og Fyrstendømmerne blev behandlet næsten som aldeles russiske Landskaber.

Saaledes omtrent gik det da indtil ifjor. Da forlangte Kejseren at faa en lignende Beskyttelsesbrev over alle Kristne i Tyrkiet, som den han hidtil havde haft over Fyrstendømmerne. Man maa nemlig lægge Mærke til, at Tyrkerne blot er Herrefolket i det europæiske Tyrki, og at den største Del af Sultanens Undersaatter er græsk-katolske Kristne, har altsaa samme Religion som Russerne. Men Sultanen kunde naturligvis ikke gaa ind paa Keiserens Begjæring; ti derved vilde hele Riget komme til at staa mere under Kejseren end under Sultanen selv, og blive ligesaa underkuet som hidtil kun Fyrstendømmerne var. Kejseren lod da paa gammel Vis sine Tropper rykke ind i disse Fyrstendømmer, og dermed brød Krigen løs. Den føres nu paa Grænsen (ved Donaufloden) samt ogsaa i Asien østfor det sorte Hav.

Tyrkerne har kæmpet drabeligt; de faar ogsaa god Hjælp af mange landflygtige Polakker, der altfor vel har prøvet, hvor haardt Ruslands Tyranni er at bære. Tilshes har de rigtignok lidt et stort Nederlag, idet endel af deres Flaade blev aldeles ødelagt af Russerne (ved Sinope paa Lilleasiens Kyst); men tillands har de staaet sig nok saa godt uagtet den russiske Overmagt. Det største Slag hidtil var ved Esitate (fra 6te til 10de Januar), hvor Russerne mistede baade Sejeren og 4 til 5,000 Mand. — Værre end Ruslands Angreb er det maaske for Tyrkerne, at deres talrige græsk-katolske Undersaatter nu begynder at gjøre Opstand, rimeligvis opbidet dertil af Russerne.

Kejser Nikolaus gik sig i denne Tid en hellig Mine, som om han kæmpede for Troens Skyld; men Stormagterne ved meget vel, at dette kun er et Paastud for en uretfærdig Gjærring; og derfor vil ingen af dem staa ham bi, ikke engang Østerrig, som ellers har ham meget at takke for, ja England og Frankrig er endog hans aabenbare Modstand-

dere og har nu lært at holde ihop, efterat de i mange hundrede Aar har staaet hinanden imod næsten i alle Krige. En forenet engelsk og fransk Flaade er forlængesiden sejlet ind i det sorte Hav og har befalet de russiske Skibe at pakte sig tilbage i sine Havne; i disse Dage sejler en meget stor engelsk Flaade til Østersjøen; en Mængde franske Krigsskibe er dels paa Farten og dels under Udrustning, og 20,000 engelske tilligemed 80,000 franske Landtropper, er undervejs til Tyrkiet: kort sagt, det ser ud til, at der vil blive en hed Sommer. Der er en mærkelig Kraft og Drift i det engelske Folk i Farens Stund. Matroser og Soldater kappes nu om at blive med paa Toget; de tilbyder frivillig sin Tjeneste i saadan Mængde, at Regjeringen ikke har Brug for dem alle; Læredrenge løber bort fra Børststederne for at blive Skibskotte o. s. v. Englænderne ved naturligvis ligesaabel som vi, at Krigen er et Onde; men de ved ogsaa, at den er nødvendig i et Tilfælde, hvor det gjælder om at tugte et overmodigt Rige, der ikke vil lade andre Folk være i Fred. England og Frankrig vil her slaa til for Alvor, forat de desværre kan faa Ende paa Kampen.

Vor Konge har i Forening med Kongen af Danmark erklæret, at de 3 nordiske Riger vil være nøjtrale, d. e. holde sig udenfor Striden, behandle begge de krigsførende Parter paa samme Vis og forresten beskytte sin Handel. Nene Krigsmaterialier skal vi ikke skaffe nogen af Parterne, men alle andreslags Varer kan deres Orlogsflibe forsyne sig med hos os; kun i nogle af vore aller vigtigste Havne maa de ikke løbe ind. Denne Nøjtralitet har alle Magter fuldkommen samtykket i, undtagen Rusland, som nok gjerne vilde prøve at skræmme os til at hjælpe sig. Just derfor har Kongen nu fundet det nødvendigt at foretage Rustninger baade tillands og tilvands. Den svenske Rigsdag har dertil enstemmig bevilget 2½ Million Rigsdaler Banko (omtrent 1 Million Speciedaler); og vort norske Storting har, som før sagt, ligeledes enstemmig givet 300,000 Daler til samme Djemed. Der er vist Ingen bertillands, som ønsker, at vi maa tage Del i Krigen, og derfor glæder vi os over, at ogsaa Kongen gjerne vil undgaa den.

Om Hålfdan Svarte og Skjøn Ragnbild. *)

(Efter Snorre).

Landet omkring Kristianiafjorden kaldtes i gamle Dage **Wisen**, og tilhørte engang, før Norge blev samlet til et eneste Rige, Kong Hålfdan Svarte, der blev kaldet ~~for~~ for sit dejlige sorte Haares Styld. Men Kong Hålfdan ejede ikke blot Kysten om Kristianiafjorden, men efter sin Moder **Nasa Stor-raade**, der havde ladet sin egen Husbond og Egtemand tage af Dage, fordi han med Magt havde gjort hende til sin Dronning, arbejde han hele Agdesiden, eller Kyststrækningen ligetil vestforbi Næsset, og ved sit Sværd og sin gode Lykke vandt han tillige det frugtbare **Thoten** og **Land** og **Hedemarken**, hvor Kornet dengang som nu gulnede **Nissens** og **Randsfjordens** Bredder, og hvor gjilde **Bjælkehaller** og **Bondestuer** sendte sin **Nøg** op igjennem **Bjorbullerne**, saalangt **Ojet** kunde naa. Hålfdan Svarte var altsaa en mægtig **Drot** for de **Lider**, da mangen Konge her i Norge, som tog **Landstyld** og førte **Krige** baade **tillands** og **vands**, ikke havde større **Kongerige** end et **Næs** saa stort som **Hurumslandet** eller **Næsodden**.

Men Hålfdan Svarte var ogsaa en „**aparte Drot**“, som der staar i **Wisen**, thi han holdt oprigtig af sit **Folk**, sørgede for dets **Vel** og gav det **Lov** og **Landskret**,

„og **Kov** og **Kan**
kom da i **Ban**
og **Folk** sit **fyldte Lader**“.

*) Denne „**Fortælling** efter **Snorre**“ er os tilsendt af en navngiven **Mand**; og skjønt et fuldstændigere **Udtog** af **Fædrelands**historien, som før meldt, antages at ville udkomme, har man dog ikke trod at burde udelukke dette lille **Stykke** fra „**Folkevennen**“, da det er særdeles godt fortalt.

D. Wig.

6

Og at han igjen var afholdt af sit Folk, det sees klart deraf, at da han i en ung Alder døde ved at kjøre sig i Isen paa Nandsfjorden, saa kom der Udsendinger fra forskjellige Dele af Landet for at faa Liget at begrave hver i sin Hjembygd, og Kong Halvdans Lig maatte derfor deles i fire Parter, der bleve højlagte i de fire Houge, som den Dødsdag (siger Snorre) kaldes Halvdanshouge. Men det mest sparte ved Halvdan Svarte var dog, at han blev Stamfader til den gjære og navnkundige Kongeslægt, der siden i mange hundrede Aar sad paa Norges Kongestol, og som begyndte med hans Søn Harald Haarfagre. Denne Søn havde Kong Halvdan med Dronning Ragnhild, og hvorledes det gik til, at han fik hende til Dronning, skal jeg her fortælle.

Saa mægtig en Drot Halvdan Svarte var, saa ejede han dog ikke det vakre og frugtbare lille Ningerike, skjønt det laa saagodtsom midt inde i hans Kongedom. Thi Ningerike havde sin egen navnkundige Drot, der rimeligvis heller ikke havde givet det fra sig for godt Kjøb, om Noget havde forlangt det af ham, og det var Sigurd Hjort, der nedstammede fra den vidtberømte Kjempekongen Ragnar Lodbrok. Selv var Sigurd Hjort saa gjæv en Kjempe, at han i Tolvaars-Alderen ganske alene havde givet sig i Kæft med tolv Bersærker og fældet dem alle. Sigurd Hjort havde en Datter, som hed Ragnhild, der var „en herlig og rask Pige“ og i stort Ny for sin Fagerhed. Han havde ogsaa en Søn, som hed Guttorm. Der fortælles, at Sigurd Hjort ofte plejede at drage ganske alene ud i Skogene paa Jagt efter store Rovdyr, som voldte Skade paa Folk og Kvæg. Men en Høstdag havde han redet saa langt tilfjæds, at han var kommen udenfor Ningerikes Grænser og ind paa Hadelands, som dengang hørte Halvdan Svarte til. Her mødte han et Rovdyr af et andet Slags, nemlig en Bersærk og Drabsmand fra Hadeland, som hed Hake

Hadelands Bersærk, og som laa i Skogen med tredive Kjemper for at passe op den gamle Konge fra Ringerike, hvem han vilde tillivs. Disse Nøvere overfaldt Kong Sigurd og dræbte ham, men Kongen slog dog forinden saa godt ifra sig, at tolv Bersærker bleve paa Pladsen, og Hake selv mistede sin ene Haand, samt beholdt flere dybe Mærker efter Kampen.

Nu drog Hake til Sigurd Hjorts Kongsgaard og tog Skjøn Ragnhild og Guttorm og førte dem tilligemed en Mængde Gods og Guld og Sølv hjem med sig til sine Gaarde paa Hadeland. Her lod han gjøre istand til Gilde og agtede at holde Bryllup med Kongedatteren. Men Far hendes, Sigurd Hjort, havde dog mærket Hansmanden saaledes, at der ikke kunde blive noget af med Brylluppet for det Første. Hake Hadelands Bersærk maatte holde Sengen hele Høsten og udpaa Vinteren, thi hans Saar tog sig ilde op.

Nu traf det sig saa, at Kong Halfdan Svarte just paa den Tid var i Julegilde paa Hedemarken. Der spurgte han Hakes Udaad, og dette voldte ham stor Harm, thi Kong Halfdan var „en Sandheds og Retfærdigheds Mand“, som baade selv holdt Lov og Ret og vilde tillige, at Andre skulde gjøre det. Kong Halfdan kaldte straks til sig en af sine Hirdmænd — han hed endda Haarel Sand, den samme — og bød ham væbne sig godt og søge sig ud nogle raske Svende og drage over til Hadelandskjæmpen efter Sigurd Hjorts Datter. Haarel han gjorde som Kongen bød, tog hundrede Mand med sig og lagde i Vej til Hadeland. Han stelte det saa, at han kom til Hakes Gaard i Otten, mens Bersærken og hans Felt endnu laa i dyb Søvn, hvorpaa han omringede Gaarden og brød ind der, hvor Hake laa. Her fandt han Ragnhild og Guttorm, som han tog med sig tilligemed alt det Gods, han kunde faa fat paa, og da dette var gjort, satte han Ild paa Skaalen, eller den Bygning, hvor Hakes Huskarle laa, og rejste saa tilbage

den samme Vej, han var kommen. Haaret Sand havde en gjild teltet Bogn med sig, og paa den satte han Sigurd Hjorts Søn og Datter og lod saa staa hjemover paa Juleføret. Men Hadelandsbersærken havde imidlertid faaet Sønnen af Djnene, og samlede i Hast de Bersærker, som ikke vare blevne indebrændte og lagde af Gaarde efter Kong Halsdans Mænd. Han kom ogsaa tidnok for at se dem sætte over Njøsøisen med Ragnhild og Guttorm paa den prægtige Karm, men da blev han saa findt, at han vendte sit Sværdhjalte mod Jorden og rendte sig Dden i Livet.

Paa den anden Side af Bandet stod Kong Halsdan, og da han saa Følget med Bognen i Spidsen, skjønnede han, at Haaret Sand havde udført sit Værde godt og vel, og han lod straks sende Bud omkring i Bygden og bede til Gjæstebud. Og da Sigurd Hjorts Børn kom iland, tog han kjærsligen imod dem, og da han havde seet Skjøn Ragnhild, saa bejlede han til hende og fik hendes Samtykke, og der stod den samme Dag Bryllupsgilde paa Kongens Gaard paa Hedemarken. Saaledes blev Halsdan Svarte gift med Moder til Harald Haarvagre, og hun blev "en mægtig Dronning".

Der fortælles, at Dronning Ragnhild, som var "viis og forstandig" og meget sanddrømmende, engang, før hun endnu havde bragt Harald til Verden, havde en underlig Drøm. Det tyktes hende, at hun stod i sin Urtegaard og tog en Torn ud af sin Særk. Men medens hun holdt den i Haanden, vokste den saa, at den blev til et stort Træ, hvis ene Ende slog Rødder i Jorden, og hvis anden Ende hævede sig høit op i Luften, og udbredte sig saaledes, at hun knapt kunde se derover. Den nederste Del af Stammen var rød som Blod, men Stammen opefter var fager grøn og Grenene hvide som Sne. Der var mange og store Kviste paa Træet, nogle højere oppe, andre længere nede, og

saa store var Træets Grene, at hun syntes de udbredte sig over hele Norge, ja end meget videre.

Men vise Mænd og Skjalde, hvem denne Drøm blev fortalt, udlagde den til, at den var et Barseel om den mægtige Kongestamme, som skulde udgaa fra Dronning Ragnhild med hendes Søn Haarfagre, hvis Regjering i Begyndelsen var blodig som Træets Rod, men derefter lykkelig og blomstrende som den grønne Stamme, medens hans talrige Afkom udbredte sig over Landet som Træets fagre Krone og bragte Ære og Lykke over Norge.

Men har Ragnhild drømt rigtig sandt, saa har endnu ikke Norges Pylketræ skudt sine sidste Grene.

Folkesang

i Anledning af Udvandringen til Amerika.

Naar favnlang Istav ved Taget hænger,
 Naar Binden voldelig Sneen slænger
 Og fylder Kjøkken og fylder So,
 Ved Mississipi jeg da gad ho,
 Ved Mississipi jeg da gad ho.

Naar Læden tom er, og Kvæget brøler,
 Mens Baaren endnu i Syden nøler,
 Paa Norges Vinter jeg harmes da
 Og ønsker mig i Amerika. :.

Naar Ljaa og Rive jeg ført har længe
 Paa næsten græslose, haarde Enge,
 Da vil jeg bort fra vor magre Jord
 Tidhen, hvor Alt uden Gjødsel gror. :.

Naar tidlig Frost mig til Agren kalder,
 Og grønne Havre for Sigden falder,

Da gad jeg reise for fulde Seil
 Didhen, hvor Hosten slaar aldrig feil. ::

Der vorer Græsset som Humleranker,
 Og Vinterfor man paa een Dag santer
 For Koen, stor som en Elefant, —
 Hvor er ei Alting dog der galant! ::

Der The og Kaffe og Mælk og Rømme
 Vil Kolonisterne oversømme,
 Der Flest og Hvede er dagligt Brød,
 Der vugges hvæt Mand i Lykkens Stjød. ::

Kolumbi Verden maa ei ha' fristet
 Den Skjebne, Eden at have mistet,
 Og er det saa, vil jeg brat derhen
 For Paradiset at faa igjen. ::

Min Ven — saa hører jeg Dig at sige;
 Men heri er' vi ei ganske lige —
 Ei Alle passe den samme Sko,
 Ei Alle hylde den samme Tro. ::

Hver Jordens Ting haver tvende Sider,
 Lidt en er sort, skjont den anden hvid er;
 Vend det, Du rose vil, rundt omkring,
 Træt fra dets gode dets onde Ting. ::

Et Eden anden Betydning haver
 End blot et Forraad af Jordens Gaver —
 Hvor ofte var ei en Nat og Nig
 I al sin Lykke ulykkelig! ::

Mon Sorgen ei kan opslaa sin Bolig,
 Mon Gravens Slummer er mere rolig
 Hinsides bredden Atlanteris,
 Mens Norges Odelsmand der vil dø? ::

Nei Synden, Sorgen de Bæsnar onde
 Ei føre Krig blot med Norges Bonde —

Reis Verden om, der er aaben Vej,
 Navn, saa det Sted, hvor du fandt Dem ei. ::

Dg hvem tør sværge for noget Nige,
 At Lykken aldrig dets Børn skal svige —
 Hvem kan forsikre, at Hunger ei
 Til Viinland gode skal finde Vej? ::

Thi selv i Lande, hvis Egne fløde
 Af Mælk og Honning og Vine søde,
 Selv der blev stundom sig Trang for Brød,
 At eget Foster en Moder nød. ::

Dg nu den Kulde, paa hvem vi klage —
 D ei for dens Skyld vi plat forsage
 Saalange Faaret har Skind og Uld,
 Saalange Lien af Bjørk er fuld. ::

Naar denne splittet i Dvnen luer,
 Naar tætte Bægge jeg rundt mig stuer,
 Da ingen Reise jeg raader til,
 Jeg gjør mit Klima saa varmt jeg vil. ::

Ja, sandt er det, her er liden Sommer,
 Thi det er længe før Vaaren kommer;
 Men naar den kommer, den yndig er,
 Dens lange Savn gjør den dobbelt kjær. ::

Dg sandt er det, man maa Jorden pløie
 Med mindre Fordeel og mere Nøie
 I Norges Dal end ved Beaver Flod,
 Men taber Normand vel derfor Nød? ::

Man kjæder Norges, vor Moders Skifte,
 Hun sine Sønner fortjaler ikke,
 Hun føder sparsomt, men føder dog,
 Gjør Savn for Maden, er Hendes Sprog. ::

Ja vil Du søvniq Din Dont forsømme
 Dg om et Eden bag Havet drømme,

Dg vækkes ifkun ved Glasses Klang,
Saa blir nok Dalen dig her for trang. ∴

Men selv hint Prærielands Gunst sig vender
Fra døsig Mand og fra dovne Hænder —
Ja skal Du vandre i Hænkens Fjed,
Vil Sveden rende paa Flasket ned. ∴

Hvor Solen brænder de fede Lande,
Dg Dunster stige fra raadne Bænde,
Mon der en Normand kan a a de let?
Nei, snart han blir nok af Dage mæt. ∴

O, stod de op ifra deres Grave,
Som Norges Gaarde opryddet have,
Saae Vitte rømme fra dyrket Hjem —
Mon Synet vel kunde glæde dem? ∴

Nei, Fædres Sved vil jeg elste, ære,
Paa deres Tomter jeg mig vil nære,
Dg naar jeg samles lig dem til Hæ,
Hos deres Been mine Been vil bo. ∴

Norsk Skaal for Klipper og Sne og Balker,
For Norges Sommer, lidt kort men valker;
For hver, som noies med Stand og Sted —
Fyld D i Skaalen og gjør Bæst! ∴

J. D. Bæst.

De to Dpfiddere.

(En Fortælling af Anthon Bang.)

Vold havde, paa de sidste tyve Aar nær, i umindelige Ti-
der været een Mand's Eiendom og i samme Slægt, og denne
Slægt havde været om just ikke rig saa dog altid velstaaende.
Det havde været Bønder af det gode gamle Slags: arbeid-

somme, tarvelige, forsynlige. Bold havde altsaa født sin Mand godt; den havde en frugtbar Jordbund, god Havnegang, baade Hjemhavn og Sæterhavn, og betydelig Skog; den havde desuden andre Herligheder saasom Sag- og Møl-lebrug, baade til eget Behov og til Dreie. Hvad Gaardens Drift angaar, da vilde man nok nutildags ikke sætte den syn-derlig høit, men hvordan den nu end var, saa var Kornsta-buret paa Bold aldrig tomt for Korn, og eet Aaar bragte ikke Eieren af Bold paa Knæerne. Tyve Melketjør, vel holdt baade Sommer og Vinter, gav en vaffer Afdraat, og Bolds Smør og Ost fandt villige Kjøbere. Boldsfolket var meget anseet i Bygden ikke alene for sin Velstand, som jo altid giver Anseelse i denne Verden, men hvad der er mere, for en hæderlig og retskaffen Wandel. Det var dog ikke frit for, at Boldsfolket var stolt af sin gamle Slægt og af de Hundreder, de havde ude paa Henter, medens naturligtvis ingen Hestelse hvilede paa Gaarden; man havde ingen Banker den Tid at ty til efter Laan, og saaledes hjalp man sig uden dem; man satte Læring efter Næring dengang, og kjendte ikke til Frygt for Forsaldstiden af Henter og Afdrag, som nu-tildags forbitrer saa mangen Mand Livet.

Det kan vel være en 40—50 Aar siden, at Bold eierdes af en Mand ved Navn Thore; han havde to Sønner, Knut og Arne; da han blev gammel, delte han Gaarden mellem disse fine to Sønner, forbeholdende sig Aar (Føderaad) for sin og Hustrus Levetid samt Husværelse hos Knut, der var den ældste. Noget ordentlig Udskiftning af Eiendommen fandt dog ikke Sted; kuns det dyrkede Land blev skiftet, saaledes som det endnu altsfor ofte til stor Skade for Jord-bruget findes skiftet mellem en Gaards Dyfiddere, nemlig en Agerlap hist og en Agerlap her, Alt om hinanden saa-ledes at en ordentlig Drift er umulig.

Thore Bold havde i sine yngre Dage været en dygtig og driftig Mand, som ingenlunde vanslægtede fra Boldsfolket,

men Brændevinet blev i hans senere Leveaar hans som saamangen Mand's Ulykke. Det var den Tid, Brændevinsbrændingen til Vandets Fordærvelse blev frigiven. Alle Mand skulde brænde og altsaa ogsaa Thore Bold; men hvad brændte man Brændevin for uden for at drikke det, og drak gjorde da baade Gammel og Ung, baade Mand og Kvinde, Gud hjælpe os! Det var en fæl Tid, da der „kogtes“ Brændevin i hver Hytte, hvor der fandtes en Gryde og en Næve Mel eller nogle Poteter. Men ogsaa det var en Overgang, Folket reiste sig atter fra sit dybe Fald, og nu er Brændevinet forvist til Byernes Fyldekipper; det er ikke længer en daglig Drik, ja det gaar an at holde baade Bryllup og Gravøl uden Brændevin, der mere og mere kommer i Foragt, eller rettere sagt, Følberi ansees nu for en Last. Men desværre i Thore Bolds Dage var det en Skam ikke at have Brændevin i Huset, og det var en daarlig Kar som ikke kunde drikke sin Pot. Thore Bold var en gjæstfri Mand — Gjæstfrihed var en gammel Dyd i Boldsflægten — og Alle som besøgte ham maatte have en Dram eller to, og Thore naturligvis drikke dem til. Saaledes gik det til, at Thore Bold blev en Fyldebøtte, og at han som en Følge deraf forsømte sit Gaardsbrug, hvilket atter førte til Forringelse af Velstanden. Der laa ikke længer et Mars Beholdning paa Kornstabet; det hendte nu ikke saa sjelden, at Thore Bold maatte købe baade Frø- og Brødtorn. Saaledes forandrede Lidene sig. Thore mærkede det selv, og førend han blev saa sløv, at han var aldeles ligegyldig for, hvorledes det gik, var det, at han overlod Gaarden til sine Søner. Men desværre! det var ikke langt fra, at Knut og Arne drak ligesaameget som Faderen. De blev imidlertid gift, det forstaar sig; hvilken Jente i Bygden vilde vel sige Nej til Bolds gutterne? De fik Børn, men Velværelsen var borte; den havde de forskjertset. Saa baskede de i nogle Aar, og det gik bestandig nedad Balke. Boldsfolket

havde ikke længer Penge paa Henter, tværtimod var de dybt i Gjæld til Banken og havde Røie med at klare Henter og Afdrag. Det gik fortere med Arne end med Knut med Odelæggelsen, endstjønt det gik fort nok med Beggeto. Samme Aar som Thore foer heden i en Brændevinsrus — hans Hustru var død nogle Aar før — havde Arne gjort rent Bord; først var Heste og Kjør, Indbo og Redstaber sat til Auktion, og saa kom Banken og tog Gaardparten, som kjøbtes af en udenbygdes Mand. Arne fik for det Første Tilhold hos Broderen, men kom inden sin Død paa Fattigkassen.

Den Mand, der kjøbte den halve Del af Bold, hed Steingrim; han var en Husmandsøn, ja, saa underligt gaat det til i denne Verden, en Husmandsøn satte sig i Højsædet paa Bold, hvor i mange hundrede Aar, storættede Bønder havde siddet. Men den gode gamle Malm, som saalænge havde gjort Boldesfolket anseet i Bygden, og som tilsidst gik tilgrunde i Brændevinskjedlen, fandtes igjen i Husmandsgutten. Steingrim havde været ude at tjene fra han var 9 Aar gammel, og han havde stedse opført sig vel, været ordentlig og paapasselig og ræd om Sit, saa han havde lagt sig Adskilligt til Bedste; Steingrim kunde saamen baade læse og skrive, og det ret godt for en Almuesmand. Det havde truffet sig saa heldigt, at han kom som Læter til Præsten, og hvad han ikke lærte i Skolen, det lærte Præstens Sønner ham om Vinterkvældene. Den Lyst til Læsning, han dengang fik, fulgte ham hele Livet igjennem, og kom ham ved mange Leiligheder til Nytte. Da Steingrim var 25 Aar gammel, havde han lagt sig henved 100 Daler til Bedste, og disse satte han i Fæhandel, hvorved han i Løbet af nogle Aar forøgede Kapitalen saa betydeligt, at han kunde købe Halvdelen af Bold og uden at gjøre Gjæld skaffe sig Besætning og Redstaber. Steingrim havde allerede været gift i flere Aar med en Vige, som han havde tjent sammen med. Handi, saa hed hun, var en dygtig Kone og

hjælp sin Mand troligen paa Veien til den Velstand, som de gjorde sig saa vel fortjent til, ti de var Begge strævsomme og derhos brave og skikkelige Folk.

Randi var ellers ganske mismodig over Gaardhandelen, ti Knut var ingen hyggelig Nabo, og Sameiet var derfor dobbelt byrdefuldt. Husene, der tildels eiedes i Fællesskab, var forfaldne og Jorden aldeles forsømt. Men Steingrim tog uforsagt fat paa Arbeidet; han var selv en dygtig Tømmermand og havde god Indsigt i Jordbruget, hvilken han stadigt forsøgede ved Læsning i gode Bøger, der handlede om Landbovæsenet. Det Første, han foretog sig, var at faa Gaarden udskiftet; han havde vel en hel Del Krangel med Knut derom, der mente, at det var en unødvendig Ting, og han havde desuden ikke Penge; men Steingrim gjorde Udlæg, og saa maatte han da tilsidst til. Saa tog Steingrim fat paa Husene; hvad der kunde flyttes af de gamle, flyttede han og opførte dem paa en ny og bekvemt beliggende Tomt, et godt Stykke fra Knuts Huse. Steingrim vidste godt, at det ikke duer at have Husene klinede ind paa hverandre, og allermindst at flere Opstidere bo sammen i en Klynge.

Efter 5 Aars Forløb havde han alle sine Huse i fuld Stand, dels opført frant, dels ombygget, men Alt bekvemt og godt indrettet. Saaben stod saa nær Elven, at Træstæ og Hakkelsemaskinen dreves med Vand, en Fordel, som ikke noksom paastjønnes og derfor sjelden benyttes, hvor Anledning gives — og denne gives meget ofte i dette paa Elve og Bække rige Land. Fjøslet var af Sten og havde Gjødselkælder, og Vandspring var indrettet saavel der som i Stuebygningen. Ogsaa hertil gives der meget ofte Anledning, som dog sjelden benyttes, uagtet man aldrig kan have for meget af Vand paa en Gaard eller let nok Udgang til samme. Bekostningen er som oftest ikke stor, naar man har Slog selv til Henderne. Hvor der ikke er Anledning til Spring, kan dog ofte Vandet ledes i aabne Hender over

Jorden. Den, der saa Steingrims gode, vel indrettede Huse, og vidste hvor ringe hans Midler havde været, og at det for en meget stor Del var hans egne Hænders Gjerninger, maatte høilig forundres over, hvorledes han i saa faa Aar havde kunnet udrette saameget, og endda ingenlunde havde forsømt Jordbruget; man vilde tværtimod finde lige saameget at forundre sig over, naar man saa den Mængde nybrudte Jord, de dygtige Komposter og de mange Gjerder, dels af Sten og dels af Træ. Men hvad formaar ikke Nepneskets Flid at udrette, naar den bruges med Omtanke og Udholdenhed!

Efter 10 Aars Forløb havde Steingrim sin Gaard i fuld Stand, baade Husene og Jorden, der dreves efter Reglerne for Vækselbrug. Vestre-Bold var en Eiendom, som var værd at have; det Ene med det Andet var i den fortrinligste Stand og Orden. I den lyse, luftige Stald stod et Par dygtige Arbeidsheste og et vakkert Føl; ti Steingrim havde en Følhoppe for ved Opdrætningen af en smul Hest at kunne forskaffe sig Aar om, andet en Ekstra-Indtægt af en Hundrede Daler. I Fjøsset, der var saa vel indrettet og triveligt, som Fjøs kunde være, hilsedes den Indtrædende af 10 Melkekjør, fulde og fede, og nogle Ugnaut. I Sæuhuset fandt 30 Sauer Alt, hvad de kunde ønske sig, nemlig tilstrækkeligt og luftigt og lyst Rum, ikke at tale om rigeligt Foder; ti det var Regel paa Vestre-Bold, at baade Folk og Fæ skulde have fuldt op af Mad og Drikke. Steingrim og Mandi var enige om den Ting, at det ikke alene er uforvarligt ikke at sørge godt for dem, hvis Forsørgere vi er, men at vor egen Fordel tilfiger os at gjøre det. Hvor kan man vente sig Trost og god Vilje af sine Tjenestefolk, naar man ikke behandler dem godt? Hvor kan man vente sig ordentlig Hjælp af Hestene eller rigelig Melk af Kjørene eller Uld af Faarene, naar man ikke føder dem vel? Steingrim behøvede aldrig at grue for, at Hestene skulde gaa klar ved et strengt Arbejde. „Jeg ved, de har Marv i Benene“,

sagde han, naar En eller Anden undrederes over, hvorledes han skulde faa al sin Ager pløiet og harvet og rullet bare med to Heste, og derhos Arbeidet gjort saaledes, som han pleiede at gjøre det — og han slikkede det ikke over med en Hærefod, han. "Jeg ved bedst, jeg, hvad Mel og Havre de har spist i Vinter; vel har de en 50—60 Maal Ager at overfare, men endda lover jeg for, de skal være i lige god Stand naar Baaraannen er forbi, som naar den begynder". Steingrims Heste havde imidlertid ikke staaet paa Stas, om Vinteren heller; tvertimod, de havde haft streng Kjøring hele Tiden, men det gjør ikke en dygtig Hest Noget, naar den bare passes godt, faar rigeligt Foder, tilstrækkelig Hviletid og behørig Pudsnings, og det Sidste er ligesaa nødvendigt som det Første. Man hører ofte Folk forundre sig over, at deres Heste ikke er i bedre Stand, uagtet de har faat saa og saa mange Tønder Havre og desuden rigelig og kraftigt Hø; men naar man ser den lortede, mørke, utrivelige Stald og ser de upudsede Heste, er det ikke det mindste forunderligt i, at Hestene ikke trives; Hesten er et meget rensligt Dyr, ja ikke alene Hesten men alle vore Husdyr elsker Renlighed; uden den trives de ikke; Mennesket er virkelig det Dyr, der bedst finder sig i Urenlighed, og fordi Stalddrengen og Budejen ikke bryr sig om at vaske sig, tænker de Hestene og Kjørene skal have samme slette Smag; men det er saa langt fra Tilfældet, at de vil langt hellere modtage sit Foder af et Par rene Hænder end lortede. Giv Hesten Vand i en lortet Bøtte, og den drikker ikke. Alt dette vidste Steingrim godt, og som en fornuftig Mand rettede han sig derefter, om det ogsaa kostede en Smule Umage. Mandi gjorde paa sin Side det Samme i Fjøsset og lønnedes godt derfor, ikke alene af sin egen Bevidsthed og af Kreaturenes Hengivenhed, men ogsaa med megen og god Melk i Melkestaben (Asten, Kakeren). Mandi var aldrig i Fodertnipe; hun slap at høre det hungrende Kvægs

hjerterstjærende Jammer; alligevel fældte hun mere end en Taare for Naborns Kvæg, som ikke saa sjelden styrtede af Sult. Det hændte mere end en Gang, at Mandi stod op om Natten, naar hun ikke kunde saa sove for Jammeren i Fjøsset paa Østre-Bold, og stoppede en Sæl fuld med Hø, hvormed hun listede sig hen i Nabo-Fjøsset for at stagge de arme Dyr for en liden Stund. „Jeg holder det ikke ud, Steingrim“, sagde den blødhjertede Kone, naar hun stod op og kastede Klæderne paa sig for at foretage sin Nattevandring, der vist er optegnet histoppe; og Steingrim, der ogsaa havde Hjerte i Livet og det et varmt Hjerte, gjorde ingen Indvending, ja, det hændte vel stundom, at han stod selv op og tog med et Par Kander Havre til Hestene, som ikke havde bedre Dage end Kjørene.

Man fik allerbedst Begreb om, hvad Steingrim havde udrettet i de 10 Aar, han havde haft Vestre-Bold, naar man sammenlignede denne med Østre-Bold. Det var som Forskjellen mellem Dag og Nat. Paa Vestre-Bold var hvert Hus, det mindste med det største, i den bedste Stand; de fleste Huse var bordklædt og flere af dem malet. Man maatte blive vel tilmode, naar man kom ind paa den rummelige Gaardsplads og saa sig omgivet af alle disse vakre Bygninger, der dannede en aaben Firkant. Allerede ved Synet af Gaardsrummet maatte den Tanke paatrænge sig Bestueren: her bor en Ordensmand. Her saa man ingen Medslaber ligge slængt omkring; Pladsen var som den var sopt. Men hvor var Medslaberne? Under Staburet saaes en hel Del Slæder, og i et stort Skjul blev man var forskjellige Bøgne, og paa Bæggene hang Plogene. Det Indre af Husene svarede til det Ydre. Ordenen og Renligheden var isinesfaldende. Dagligstuen var vel ikke saa ren og fin som fornemme Folks Dagligstuet, men den var Alt, hvad man kan forlange af en Bondes Hus, hvor Folk gaar ud og ind den hele Dag fra Fjøs og Stald og Skog og Mark,

og har for sig alt Andet end Broderi og Klaverspil. I den hvidtede Weis stod blanksturede Gryder, langs Bæggene hvidsturede Bænke, og Sangbordet var ikke mindre rent, besat med appetitligt udseende Grødfade med tilhørende Melleskaale. En Seng med Kallæde, Fars og Mors egen, stod i det ene Hjørne; i det andet stod et gammeldags Otte-dags Slag- uhr. Stasstuen var trivelig, men ganske simpelt møbleret; ikke andet end malede Træstole og et malet Slagbord samt et Par Slabe. Men lagde den gjæstfri Mandi sin selv- virkede, snehvide Dug paa Bordet og satte frem en indby- dende Melkeringe, en Britte med det deiligste gule Smør, en ypperlig Sammelost og godt Fladbrød, saa gad jeg vidst, om ikke Kongen gjerne havde sat sig tilbords og i sit stille Sind tænkt: Sid jeg var Steingrim Vestre-Bold! Ja, misundelsesbærdige norste Bonde, en Konge kunde nok sætte at bytte sin Stilling med din; ti hvem er mere sin egen Herre end Du, vel at mærke, naar Du er som Du bør være: arbeidsom, tarvelig, sparsommelig, ordentlig og ædruelig! Du regjerer aldeles uindstrænket i dit Rige; Du behøver ikke at spørge hverken Statsraad eller Storting om Lov til at gjøre, hvad du finder for godt; ikke heller behøver Du at spørge dine Naboer om Lov til at gjøre dette eller hint; Du er uindstrænket Herre i dit eget Hus og paa din egen Eiendom; naar Du er træt, saa kan Du hvile Dig, naar Du er sulten, kan Du spise, medens en Konge som oftest er en Slave af Hofflittene (Ceremoniellet). Tak derfor, norste Bonde, den gode Gud for din Lod, og gjør dig værdig til den!

Og dette gjorde Steingrim Vestre-Bold, og Herrens Bel- signelse hvilede synligt over hans Gjerning. Steingrim glemte aldrig at give Gud Æren for, hvad Nyttigt og Godt han gjorde; Steingrim elskede Oplysning, han elskede Læsning i gode Bøger, men fjærest var ham dog den Oplysning, han hentede i Bøgernes Bog; flittigt granskede han i den

hellige Skrift, og den Kundskab, han derved vandt om Gud og hans Gjærninger, undlod ikke at paatrykke hans hele Væsen det Præg af Alvor og Ydmyghed, som er den sande Kristens Særkjende. Steingrims Ord og Eksempel udøvede naturligvis en saare gavnlig Indflydelse paa hans huslige Kred, hvori hans brave Hustru havde en ikke ringe Del, ti hun holdt Guds Ord ligesaa kjært som han. De opdrog deres Børn i Gudsfrygt og til en kristelig Wandel og virkede i denne Henseende Alt, hvad de formagede, paa Tjenestefolkene.

Men vi vil nu forlade Vestre-Bold og se os om paa Østre-Bold. Der kunde endnu være meget at se paa det sidste Sted, men Du kan tro mig paa mit Ord, kjære Læser, det Gne var som det Andet der, Alt Orden og Hygge og Trivelighed, — det være sig i Fjøs eller Stald, paa Laaven eller paa Staburet, det var Alt det samme. Paa Staburet fandtes som i de gode gamle Dage paa Bold et Nars Beholdning af Korn, og de savnløse Fladbrødstøer og de fulde Melbøler og Flestestinkerne under Taget vidnede om den Forsynlighed, som er saa nødvendig i et Land som Norge, der er saa afhængig af Tilførselen fra Udlandet, og hvilken Tilførsel saa let formedelt uforudsede Tilfælde kan udeblive.

Dog lad os nu forlade Vestre-Bold; det koster Overvindelse at forlade et saa hyggeligt Sted, men vi kan dog ikke blive der bestandig; naar man vil betragte Menneskelivet, faar man ikke dvæle hele Tiden ved dets lyse Sider, man faar nok ogsaa tage de mørke med; om ogsaa dette er mindre behageligt, er det dog nødvendigt, hvis vi vil erhverve et rigtigt Indblik i Livet.

Set Du, kjære Læser, derborte paa Sletten i et Par Riffestuds Afstand, hin Klynge af Huse? Det er Østre-Bold. Allerede i denne Afstand opdager Du Forskjel mellem den og hin Gaard Du netop forlod. Der er ingen

malede Bordflædninger, ja ikke engang hvide Tømmerbægge, det er graat og svart altihop. Men Alt ældes, det forstaar sig; et Hus, som er et Par Hundrede Aar gammelt eller mere, kan ikke se saa lysende ud som et 10 Aars gammelt Hus. Et kan vi dog forlange, og det er, at Huset er godt vedligeholdt, at Taget er istand og Spillen forsvarlig; men hvorledes ser Tagene ud paa Østre-Bold? Somme er kroget som en Bue, andre er indsunket paa Midten, og Væggene gaar i Bugter ud og ind; et Par Huse ligger ganste paa Siden. Det ser ud som om et Jordstjælv skulde have været ifærd med det Altsammen. Kommer man nærmere, ser man, hvorledes Windstier og Rønder mangler overalt, hvorledes Skorstenspiberne synes at ville falde sammen, hvorledes det Hele alene holdes oppe ved Støtter og Stræver. Hvilket sørgeligt Syn! Hvilket Billede af Fattigdom og Uselselighed! Hvor dybt dog Mennesket kan synke! Dyret i fri Tilstand tager ikke engang tiltakke med en saadan Bolig. Se, Fuglen udbedrer hvert Aar sit gamle Nede, men naar Mennesket først har overgivet sig til Læd og Lidelighed, er en Svinesti det god nok.

Skal vi gaa videre? Du kan vel tænke Dig, Læser, hvorledes det ser ud indenfor hine Bægge, under hine Tæge, som det synes at være forbunden med Livsfare at komme ind under. Men lad os imidlertid gjøre et Forsøg. Se, først denne Gaardsplads. Mon Fienden har huseret her? Gaardsredflaber ligger strøet omkring i Dørtpytterne; hist en Bogn med brækket Aksel, her en Slæde med een Mej; her en sundkjørt Plog, hist en Harv, hvori de fleste Tænder fattes; omkring Væggene ligger henslængt Bøtter uden Høv, Kar uden Baand, bare en Hob Staver. Skal vi lige ind i Fjøs og Stald? Det er rigtignok ingen Kreaturer inde nu, men vi skal ikke angre derpaa; vi er tvertimod glade derover; ti havde vi kommet ind i dette Fjøs ved Vaastetider, skulde vi have seet et Syn, der kunde bragt os til at

græde Blod; vi vilde have seet et Snes Kjør, næsten bare Skind og Ben, Haaret afgnisset paa de skarpeste Steder; vi vilde have anseet det umuligt, at disse udfultede Dyr kunde leve til Marken blev bar, og dog hang Livet i dem saalænge. Og dette er det gamle Voldsfjøs, berømt baade inden- og udenbygdes for sine vakre Kjør. Hvad er det nu andet end en Mordertule, hvori Guds Skabninger lider Døden tifold, Dag efter Dag! Ve Eder, J, som engang skal svare Skaberens til disse Liv, som han betroede Eder! Det vilde have været det samme Syn i Stald og i Saukjøs; man kan slutte sig til Dyrenes Behandling fra Husenes Tilstand. Vi har nok af det, vi har seet, ikke sandt? Skal vi se ind i Stuebygningen? Jeg mener, det er ikke værdt. Se Døren der paa een Hængsel; se de sønderflagne Vinduesrunder, erstattet med Filler eller Træstykker. Det er nok, det er nok! Lad os gaa; vi har seet nok; vi har seet formeget; hvad vi har seet, har gjort os ganske hjertesygge.

Men vi skulde dog vel først hilse paa Gaardens Folk! Na, det behøves ikke; der er ingen, som bryr sig om den Fremmede paa Østre-Vold; ingen venlig Husmoder kommer Dig imøde i Døren; Knut, Staffar, har til sin Ulykke været Entemand i mange Aar; han havde en brav Kone, men selv en Engel vilde i Bængden gaa træet under Samlivet med en Drukkenbolt. Ildrid Østre-Vold græmmede sig til-døde; nu ja, hun er ikke den Første som har gjort det, Gud bedre os! Det stygge Kvindfolk, som staar i Døren og glor paa os med de frække Dine, er Knuts Husholderste; hun deler Bord og Seng med ham uden Kirkens Betsignelse; hun har Knut aldeles under Piffen og stikker unna Alt, hvad hun kan faa Tag i, til Fordel for de flere uægte Børn, hun har, hvoraf dog Ingen med Knut; men der er snart ikke mere at tage; Knut er snart ligesaa snau som hans Broder Arne. Dersom vi vilde spørge Kvindfolket, hvor Knut var henne, vilde hun upaatvivlelig svare: Na han.

ligger drukken inde i Bænken. Af Tjenestefolk er der adskillige vi ser driver omkring. Slige Folk, som Knut, trænger mange Tjenere, ti selv bestiller de Intet, og da de altid har god Lykke til at faa det største Fante- og Tyvepak, der findes i Bygden, kan man vide der bliver ikke udrettet meget af hver. I en Ting er de imidlertid dygtige, disse Dagtyve, og det er i Madfadet og i Drikkelaget. Med Alt dette var Knut intet slet Menneſte, han var en ſtakkars Drickertul, og dermed er alt Fornødent ſagt om ham; det Slags Folk er ſig altid ſelv lig, hverken ond eller god, akkurat ſom et Siv, en ſtor Plage for ſig ſelv og Andre. Mærkværdig nok, havde dog Knut en Ting, ſom var værd at eie, og det var en Datter, Bygdens vakreſte Jente og — hvad man ikke ſkulde vente at finde under Knut Øſtre-Bolds Tag — en ſaa brav og dygtig Pige, ſom nogen Mand vil ſønſte ſig til Kone. Men der gives Nogle, ſom intet Ondt bider paa, og ſom paa en mærkværdig Maade forſtaar at opdrage ſig ſelv under de ugunſtigſte Forhold. Vorherre maa ſikkert tage ſaadanne i ſin beſynderlige Baretægt. Ingeborg Øſtre-Bold miſtede ſin Moder, da hun var 6 Aar gammel, og ſiden havde hun ikke haft for gode Dage; Huſholderſten var rigtig en Djævel i menneſkelig Skikkelse, og hun plagede Pigebarnet paa alle Sæt og Viſ, og hos Knut var ingen Hjælp at faa, ti vel holdt han ſaameget af Datteren ſom han kunde holde af Nøgenting udenfor Brændevinsflaſten, men han var altfor ſløv og uſel til at kunne forſvare Barnet mod et ſligt Menneſte, ſom Huſholderſten var. Han var deſuden enig med denne deri, at han vilde giſte Ingeborg bort til en Perſon, der gik under Navn af „Frier-Per“ i Bygden, Heftehandler og Magerkarl af Profefſjon, en ſtor Kjeltring, og ſom havde Nygte efter Fortjenefte, en Drikker og Spiller og Slagsbroder; men Fyren havde Penge, og han havde laant Knut ſaameget, at han kunde tage Gaarden fra ham, naar han vilde. Frier-Per, der havde ſaaet dette Udnavn for-

medelst hans mange og ubeldige Frierier — ti ingen stikkelig Jente vilde have ham — havde endelig kastet sine Dine paa Ingeborg, saasnart hun var bleven konfirmeret, og havde af-
 tungnet Faderen det Løfte, at han skulde faa hende tilægte om 2 Aar. Man kan vel skjønne, hvorledes Ingeborg syntes herom. Foruden alle de ovennævnte slette Egenstaber, havde Frier-Per den i en 15 Aars Viges Dine utilgi-
 velige Feil, at han var gammel og styg. Desuden var hun vokset op med Steingrim Vestre-Bolds ældste Søn, Einar, og de unge Menneſter havde fælles Godhed for hverandre og havde givet hverandre deres Tro. Forældrene paa begge Sider var ikke ubidende herom, og hvorvel Einar's Forældre nok heller havde seet, at Sønnen havde søgt sig en Kone andetsteds end i slikt et Hus som det paa Østre-Bold, saa kjendte de dog Ingeborg fra Barnsben og vidste, hvilken stikkelig Vige hun var, og saaledes vilde de ikke være Sønnen imod i dette Stykke; men Knut derimod vilde In-
 tet høre om et Giftermaal med „Husmandsungen“, saa kaldte han Einar; ti trods sin usle Forfatning, var han dog endnu stolt af sin gamle Slægt, og mente, at han vanærede denne mere ved at gifte sin Datter med Sønnen af en Husmands-
 søn, hvor hæderlig end baade Fader og Søn var, end ved sin egen for Gud og Menneſter forargelige Wandel. Men om ogsaa Knut havde kunnet lade sig snakke tilrette, saa vilde dog aldrig Husholderſten have givet sit Minde til en For-
 bindelse mellem Ingeborg og Einar, dels fordi hun havde faaet Penge af Frier-Per for at understøtte hans Frieri, men fornemmelig fordi hun hadede Mandi Vestre-Bold af sit ganske Hjerte, saaledes som den Onde altid hader den Gode. Og Mandi var god, og god selv mod Nabofolkene, der ide-
 lig trængte til Tjeneste og slet ikke klammede sig ved at mod-
 tage saadanne af „Husmandspakket“ paa Vestre-Bold. Imid-
 lertid led Ingeborg meget ondt hjemme; Faderen overhængte hende med Bønner om at tage Frier-Per, der selv ikke und-

lod jævnlig at fremstille sin smukke Person for Pigen, men Husholdersten var dog den værste af Ingeborgs Plageaander, ti hun anvendte baade Trusler og Kneb for at bringe Pigen i Frier-Per's Bold. Ingeborg var derfor glad, da hun, Sommeren efter hun var bleven konfirmeret, fik Lov at ligge i Sæteren; men heller ikke her var hun fri for det modbydelige Syn af Frier-Per, som efter den almindelige Landskit eller rettere sagt — Ustik ofte indfandt sig om Lørdagskvældene. Men hun havde dog altid en Udvei at blive ham kvit paa, nemlig ved at tage sin Tilflugt til Nandi Westre-Bold, der laa i Sæteren tætved. Sin Forlovede, Einar, saa hun, som man kan tænke sig, ikke sjelden, og saaledes er det ikke underligt, om hun ønskede, at Sommeren aldrig vilde tage nogen Ende.

Men Tiden gaar sin jævne Gang, uden at agte paa Menneskenes Ønster. Høsten nærmede sig med stærke Skridt, og hvis vi vil aflægge et Besøg i Boldsæterne, førend Folket flytter hjem med Kreaturene, maa vi skynde os. Først maa vi dog gjøre en Tur over Steingrim Westre-Bolds Jorder og glæde os ved Synet af hans frodige Agre, som nu netop er skjær. Vi vil følge med Steingrim paa en Vandring, som han en Søndags Eftermiddag i Begyndelsen af September foretog sig for endnu engang at glæde sig ved Synet af sine Agre, førend Sigden havde gjort sit Værste eller rettere sagt Bedste med dem. En sagte Vind bevægede Kornet og bragte det til at gaa i Bølgegang. Steingrim standsede nu og da ved de gulnende Havreagre; han tog hist og her et Uks, for at se om Topkornene begyndte at ville falde af; da er det Tid at skjære Havren uden Opbald; ti bier man til det hele Uks er modent, vil man upaatvivelig miste de øverste Korn; om de nederste Korn ogsaa synes grønne, vil de dog modnes paa Støren. Mange, mange Tønder Havre gaar Nar om andet tabt formedelt for silde Stur. Perlen blandt Steingrim's Agre var dog en Bygager, un-

dersaaet med Græsfrø; de lange svære Aks vippede tungt hid og did for Vinden; Bygget maa gives god Tid til at modnes i; skjær man det for tidligt, svinder det betydeligt under Tørkingen. Men dette Byg var fuldmodent, og den næste Aften vilde finde hele dette gyldne Hav ophængt paa Stær. Denne Bygager laa lige ved det Gjerde, der skilte Gaardene ad, og hvem skal vi se staa og læne sig over Gjerdet og betragte Ageren uden Knut Østre-Vold! Han skulde da ogsaa ud og lufte sig lidt; han vilde vel ogsaa se paa Agrene sine, kan jeg tro, men da han formodentlig ikke fandt noget, som var værdt at se paa sine egne Eiendele, rædede han bort til Gjerdegaarden for at se paa Naboens Ager. Der stod han nu, Vællingen af saamangen staut Bonde, ret et tro Siestykke til sine falskefærdige Huse og vandrevne Jorder; det viste sig tydeligt paa ham, hvorledes Brændevinet omstaber Folk. Man kunde se, at han engang havde været en stor, stærk Kar, men nu var han troget i Hvg og Knæer, Skindet hang i Poser omkring Benene; rindende, rødskantede, livløse Dine; Næsen en rødblaa Klump. Paa Kroppen havde han en lortet Skjorte, Knæbukser uden Spænder fastgjort med en Snærestub, Hoserne hængende ned over Hælene. Og dette Væsen havde Gud skabt i sit Billede, og nu saa det saaledes ud. Men Sjælen der, den u dødelige Sjæl i dette halvraadne Legeme, hvorledes stod det til med den? Jeg tør ikke tænke derpaa, det er altfor strækkeligt!

Der stod nu den sidste mandlige Spire af Voldsfolket og pattede paa en gammel Snabde. „Go' Kvæld! Nabo“, sagde Steingrim, da han saa ham; og der kom en hæst, sturrende Lyd ud af den andens Strube, der vel skulde betyde et „Go' Kvæld igjen“. Ligesaa forskellige som deres Eiendomme var, ligesaa forskellige var Mændene baade udvortes og indvortes; Steingrim var en kraftfuld Mand med et aabent Ansigt, et værdigt Billede af Skaberens; ren og ordentlig i Krop og Klæder, som det bør sig at være selv for

Arbejdsmanden paa Sabaten. Uagtet Knut ærgrede sig over „Husmandsgutten“, som tog sig saa vel op i Verden, medens han, „Bonden“, der kunde regne sig i Slægt med de gamle Konger og Jarler, var tiggefærdig, og især fandt det formasteligt af Husmandsgutten at han tænkte paa at komme ind i en slig Slægt, uagtet dette, siger jeg, var han nok saa høflig mod Naboen, naar de mødtes, hvilket dog kuns sjelden hændte, ti Knut laa fordermeste inde og drak; og Steingrim paa sin Side havde Intet mod Knut, som han følte Medynk med, endskjønt jeg for min Part maa tilstaa, at et saadant Fyldesvin som Knut snarere indgyder mig Foragt og Mobbhydelighed end Medynk. „Bakkert Byg“, gnurede Knut frem. „Ja, Gudskelov“, svarede Steingrim, „det er ret bakkert“. „Ja, jeg skulde nok ligesom have en Bygager her, jeg ogsaa“, sagde den Anden og saa sig om, og virkelig var der Tegn til Ager paa den anden Side af Gjerdet, der stak et og andet Bygals op imellem Ugræsset. „Men“, vedblev han, „Tørken har gjort af med det“. „Tørken!“ gjentog Steingrim, „jeg mener det snarere er Bøden, som har gjort af med det“. „Hvad Du siger?“ spurgte Knut høift forundret. „Nej, havde det været en Vaadsommer, havde jeg vel faat Byg, jeg saavelsom Du, men det er Tørken, ser Du, som har gjort Skaden“. „Hvorledes kan Du tale slig bort i Bøggene, Knut“, begyndte atter Steingrim, „det er vel Syn for Sagen, at det er Grundvand, som har gjort det. Din og min Ager udgjør jo eet Stykke, det er samme Jordart, og Beliggenheden er den samme, og dersom jeg ikke havde tappet Grundvandet ud, saa havde jeg ikke faat mere Byg jeg end Du“. „Hvad er det for et Grundvand, Du snakker om“, spurgte Knut, „her er sagtens intet Grundvand“. „Jo, svarede Steingrim, „vil Du bare følge mig bort til Agerrenen, skal Du saa se, her er Grundvand“. Efter med stort Besvær at have krablet over Skigarden, fulgte Knut Naboen hen til Enden af Ageren.

„Se her“, sagde Steingrim, „her ser Du Mundingen af en Grøft, som gaar tværs over Ageren og har sit Udløb i denne Afløbsgrøft; endda vi har haft saa lang Tørke, ser Du, der er Vand i Grøften; med 15 Alens Afstand mellem hver, er hele denne Ager gennemskaaret af saadanne Grøfter, 2 Alen dybe og gjensat med Sten; det har kostet en vakkert Penge, men denne Bygavling, tænker jeg, vil erstatte mig mit Ud- løg“. Dette gik over Knuts slevede Forstand; han rystede paa Hovedet og mumlede Noget om, at Sligt foer de ikke med i gamle Dage, og Folk fik Byg dengang ogsaa. „Ja men“, sagde Steingrim, „det var bare paa en Slump, men dette er sikkert. Vi har, som jeg før sagde, Syn for Sa- gen i disse to Ager; det kolde, sure Grundvand gjorde først paa Sommeren Brodden syg og svag, saa den ingen Kraft havde til at modstaa Tørken, som drev Ugræsset, der bedre taalte det sure Vand, ibeiret, indtil det kvalte Sæden. Der- imod var Jorden i min Ager varm og passelig fugtig af Regnen først paa Sommeren, saaledes at Sæden i betids fik Overhaand over Ugræsset og havde Kraft til at modstaa Tørken. Desuden var vel Jorden lidt bedre bearbejdet og gjødslet end din, Knut“. „Ja, det kan vel være det“, sagde den Anden; „Du har mere Gjødsel, Du, end jeg“. „Men det kan aldrig gaa ret til“, indvendte Steingrim smaaleende, „Du har mestendels dobbelt saa stor Besætning, Du, som jeg“. „Ja, det blir en Forstjæl paa for den, der har slikt fedt Langhø som Du“, mente Knut. „Det kan saa være det“, fortsatte Steingrim, „men jeg mener Du skulde holde nogle Kjør og Sauer mindre, saa kunde Du føde dem, Du havde igjen, bedre. Du har næsten ligesaa mange Klabbundne nu, som før holdtes, da Bold var udekt. „Der har aldrig været mindre paa Bold end tyve Klabbundne“, svarede Knut og rettede sig op, „og der skal ikke blive mindre mens jeg er der“. „Men det er da ingen Mening deri, at ville have ligesaameget paa den halve som paa den hele Gaard og med

samme Driftsmaade". Knut svarede Intet herpaa, han traf i Bukselinningerne sine og trastede hjemover, han trængte til en Hjertestyrkning efter sliq en Tur og efter sliq Hovedbrud, som denne „Husmandsgutten“ havde voldt ham. Den næste Dag stak Steingrim sit skønne Byg, og Knut lod et Par af sine Dagtyve slaa til Blødfoder, det frodige Ugræs, som fandtes paa hans Bygland.

Fjorten Dage senere beredte man sig i Voldsæterne paa at flytte hjem. Det var den sidste Lørdagskvæld Folket var der. Ingeborg Østre-Bold havde det travelt med at flure og pynte, hun ventede Fremmede ikkvæld — Kjæresten, maa vite. Kreaturene var indsat og melket; nu tog Ingeborg til at vaske og pynte sig selv, — hun havde lært Renlighed af Mandi Vestre-Bold foruden mange andre gode Ting. Det begyndte at mørkne dygtig, og hun glættede ofte paa Døren og saa udover Sætervolden; men det blev allerede Kvældstid, og ingen Einar kom; han pleiede dog ellers at komme i god Tid, da han laa borte i Vestre-Bolds-Sæteren. Endelig hørte hun Noget udenfor, men det kunde ikke være Einar, ti hun hørte Hestetrampen. Ingeborg glættede atter paa Døren, og hvem anden skulde hun se ved Skinet fra Peisen, end Frier-Pers røde Ansigt og smaa plirende Dine. „Go' Kvæld, Jenta mi“, brummede Bergtrodde; „her er jeg for at holde dig med Selskab inat; nu, byr du mig ikke velkommen!“ — Virkelig havde Ingeborg tabt baade Maal og Mæle ved dette uventede og uvelkomme Besøg. Endelig fik hun dog Mælet op og lod „Frieren“ komme ind, idet hun sagde: „Han Frier-Pers er nu saa velkommen som altid hos a Ingeborg Bold. Han skal baade faa Mad og Sengrum; mere kan han vel ikke forlange, end at jeg maa søge Husly for hans Skyld i en anden Sæter“. Den Tale syntes at gjøre Fyren ganske forknøbt; kænste Ingeborg aldrig havde taget Bladet saapas fra Munden. Han gif stiltiende hen og satte sig og tog ligesaa taus mod den Melleskaal,

som Ingeborg bød ham. Pigen begyndte at stille til Rømmegrød og at sætte frem Smør og Ost og deslige, vistnok ikke synderlig vel tilmode; ti det var en ganske anden Gæst, hun havde ventet, og som hun med en ganske anden god Vilje vilde have traktert. Lidt efter Lidt begyndte dog Per at faa Munden op og paagang; han hilste hjemmefra, vidste at fortælle om adskilligt Nyt i Bygden; Frier-Per var kjendt overalt; han bestilte ikke andet end at stryge om fra Gaard til Gaard paa Hesteryggen; de Fleste saa nok heller hans Dag end hans Ansigt; ti han var en paatrængende, uforflammet Krabat, hvor han havde Penge tilgode, og det var ikke faa Steder. Ingeborg viste ikke sin Deltagelse anderledes end ved et „aa“, „jajaa“, „nej, det er saa det“, o. s. v. Da Bordet var dækket og Rømmegrøden fremsat, bad hun ham tage tilfælde, hvilket han lod til at gjøre, og intet Under; ti det var gode Sager for en sliq en Kar. Uagtet han gjorde sig utrolig lækker, var dog ikke Ingeborg at formaa til at sætte sig ved Bordet med ham; hun vedblev desuden at stille i Peisen med Kvældsmad til Jætergutten, der var ude for at sætte ud Fiskegarn. Ingeborg begyndte at synes, at Gutten blev længe borte; hun undredes ogsaa, hvor det blev af Einar, som hun dog vidste ikke vilde komme ind, naar han skjønnede, at Frier-Per var inde; ti Einar saavel som ethvert andet skikkeligt Menneske søgte at undgaa denne Person, saaledes som man søger at undgaa en sint Naane eller olm Olse, og man kan vel tænke sig, at Frier-Per ikke var meget venstabelig findet mod sin Medbeiler. Imidlertid trøstede Ingeborg sig med, at Einar ikke var langt unna, om noget skulde hændes, endstjønt hun just ikke var bange for Frier-Per, som hun mere end engang havde vist, at hun nok kunde holde ham tre Stridt fra Livet, som man siger. Endelig havde Frieren endt sit Maaltid, og han tog frem en sølvbeslagen Merstumspibe — det var stort med den Karen, maa vite — af Trøielommen, samt en Hul Tobak, hvoraf

han gav sig til at karve Noget. Som han sad og holdt paa hermed, foer Ingeborg med Et op fra Pelsen og raabte med stirrende Dine: „I Jesu Navn, hvad var det, som laa!“ Frier-Per havde Intet hørt, men han syntes dog at lytte med en urolig Mine, om der skulde høres noget mere. Og de havde ikke lyttet mange Sekunder, førend en klagende Lyd, ligesom et Nødraab i det Fjerne, lod sig hørs. „Aa, Gud trøste og bedre os!“ streg Ingeborg, og foer ud af Døren; Frier-Per fulgte ganske skjælvende efter, men da nu atter Lyden gjentoges, og denne Gang i et tydeligt: „Hjælp, Hjælp!“ da løb han ikke med Ingeborg imod den Kant, hvorfra Lyden kom, men han ilede hen til sin Hest, satte sig op og jog afsted over Stok og Sten men i en ganske modsat Retning.

Det varede ikke længe, førend Ingeborg, hos hvem vel Tanken om Einar var meget levende, og som derfor satte den jamrende Lyd i Forbindelse med det unge Menneske, traf sammen med den, der raabte om Hjælp. Det var ikke Einar, men Jætergutten, men Nødraabet gjaldt alligevel Einar. „Hvad er det for Raab og Skrig paa Dig, Gut?“ sagde Ingeborg, da de mødtes i fuld Fart; hun trode, det var bare Gapsreger af Gutten; men hans første Ord betog hende næsten baade Sans og Samling: „Aa, han Einar — aa han Einar — er dotten i Braadjupe — aa jø, aa jø — hjælp, hjælp!“ Det gif et Dieblit rundt for Ingeborgs Dine, men det var en rast og uforfærdet Jente, som ikke tabte Befindelsen saa let; „spring“ — sagde hun — „men hvor blev det af han Frier-Per?“ spurgte hun — ingen Frier-Per saaes eller høstes, — „spring“, gjentog hun, „og bed han Frier-Per og a Mor (hun mente Einars Moder) at komme — skynd dig, Ola — tænd en Tysstikke — for Guds Skyld, skynd Dig, Ola!“ Da dette var sagt — og dette Møde var naturligvis foregaaet fortere, end jeg har kunnet beskrive det — foer de afsted hver til sin Kant, In-

geborg ned mod Braadjupet og Gutten til Sæterne. En halv Fjerdingsvei nedensfor Sæteren var der en Fjeldkløft, hvorigjennem en Bæk brusede; Kløften var ikke bredere, end at man paa et Par Lommerstolke kunde komme over den, og Fodgjængere tog denne Benvei over Kløften, hvorved de sparede et godt Stykke Vei. Man havde kaldt Kløften „Braadjupe“, men der var just ikke saa forstrækkelig dybt; det var egentlig de skarpe Stene, der laa i Bunden, og hvorover Bækken brusete, som gjorde et Fald derved livsfarligt. Men til dette Sted var det Ingeborg nu ilede med et angstfuldt Hjerter; hun kjendte naturligvis Stedet godt og havde ofte gaat over Kloppen uden at tænke paa, at der var nogen Fare, og det vilde det heller ikke have været selv i Mørket for Folk, der er vant til at færdes tilfjelds, naar Alt havde været som det skulde være. Da Ingeborg ankom til Stedet, saa og hørte hun Intet; hun raabte Einar's Navn, og til sin store Glæde hørte hun hans Stemme fra Dybet svare: „Ja“. Han bad hende være rolig, han levede og haabede med Guds Hjælp at overstaa dette; han var slemt forslaaet, og kunde endnu ikke røre sig, men han syntes, det blev bedre for hvert Dieblif. Vandet, som han laa i, gjorde ham godt, syntes han. Det varede ikke længe, førend Randi og Jætergutten kom — men ingen Frier-Per; han var intetsteds at se. Randi havde været saa betænkt at tage med sig nogle Meisreb; Gutten havde bundet sammen Tyristikker til en Fakkell; ved Hjælp af denne kunde Gjenstandene overflues, og Gutten fandt et Sted, hvor det gik an at krybe ned. Einar var allerede saapas, at han kunde rette sig op, og ved Hjælp af Lougene, som Jætergutten bandt ham under Armene, blev han halet op af de to Kvindfolk; det voldte vistnok Einar større Smertes, og det varede længe, førend han var istand til at bevæge sig videre, efterat han var kommet op af Kløften. Men hvor var Kloppen? Den havde givet efter for Einar's Fod, da han vilde gaa

over, og var styrtet med ham i Dybet. Dette var høist besynderligt, da Sommerstøtterne var nedlagt ny denne Sommer og af Einar selv. „Jeg vaager, det er han Frier-Per, som har gjort det“, kreg Fætergutten; „jeg saa ham luste heroppe i Skumringen, just som jeg gik ned til Kjernet med Garnene mine“. Det var forunderligt, ti han kom ridende til Sæteren, fortalte Ingeborg, altsaa den almindelige Nidveie. Nu, det fik være som det vilde, man maatte love og prise Gud, som havde holdt sin Haand over Einar i en saa stor Fare, og man søgte nu at faa ham op til Sæteren. Det voldte ham stor Pine at gaa, men han kom dog omsider frem. Moderen, der forstod sig paa noget af hvert, havde noget Kubrændevin der, og dermed gned hun de forslaaede Lemmer — intet Ben var brækket — og fik ham saa i Seng. Efter nogle Dages Forsløb var han saapas, at han kunde være med ved Hjemflytningen fra Sæteren. Men hvor var Frier-Per bleven af? — Man saa ham aldrig mere i Bygden, men hørte dog fortælle, at Folk skulde have seet ham paa Kristiania Marked. Ingen tvivlede om, at det var ham, der havde forøvet hin Niddingsdaad mod sin Medbeiler; og hvor han end var, vidste han nok god Bested om, hvad han kunde vente sig, dersom han viste sig i Bygden igjen. En Prokurator fik i Kommissjon for ham at indkræve hans udsaaente Penge, men i al Stilhed og uden Søgemaal. Ingeborg Østre-Bold fik en Dag en besynderlig Forøring: det var Faderens Pengeforskrivning til Frier-Per i kvitteret Stand; formodentlig havde Samvittigheden slaaet ham, og han vilde paa en Maade gjøre Bod. Næst efter denne Hændelse døde Knut Østre-Bold. Gaarden blev af Banken sat til Auktion, og Einar Vestre-Bold kjøbte den og giftede sig i sin Tid med Ingeborg.

Noget om Folkelivet ved Sjøkanten.

(Af Lensmand Poulsen i Bjørnør.)

Der er vel En og Anden, som vilde synes, det var artig engang at se lidt om, hvorledes Folket har det ude ved Sjøen; jeg har derfor tænkt at meddele Noget derom, skjønt der fra denne Kant af Landet ikke kan være meget morsomt at sige, da er det smaat med Oplysningen, og hvad værre er, det staar sig ikke allesteder ret godt med Velighed og Sædelighed heller.

Ude ved Sjøen og paa Derne er Gaardene for det Meste smaa, og da her som oftest er noget at faa paa Sjøen, faa forsømmes derover Jorden; det er derfor sjelden, at Jordbrugeren faar saamegen Avl selv, at han slipper at kjøbe Gudslaan (Korn, Mel). Der er og en stor Del Husmænd, og naar disse kan føde et Par Kjør paa Nummet, er de ligesaa godt farne som Gaardmændene; thi de har mere Tid tilovers til at fare paa Sjøen, og saa er de fri for de Skatter og Tolde, som Gaarden maa svare; Husmanden har bare Afgiften til Gaarden, og denne er sommetider bra billig. Værre er det med Jndersterne. En stor Del gifter sig sammen uden at eie 2 Skilling at begynde med; straks de er gifte, skal de leie sig Husrum hos Nogen, og saa maa de borge, hvad de skal leve af, hos Handelsmanden i dyre Domme, og naar de faar sig til en Lønne Fisk eller Sild, maa de til Handleren med den for paanyt at faa borge lidt til Leveveien. Med en stor Del gaar det saadan Nar ind og Nar ud, indtil de blive saa gamle og affældige, at de ei vinde at arbejde til, hvad de skal leve af, og saa har de til Slut den eneste Udfigt: Fattigtgassen.

I Maaetiderne holder Folket sig for det Meste hjemme for at gjøre Nan; de fare kun en og anden Gang imellem paa Sjøen for at faa en Kogefisk. Efter Vaararbeidet farer

derimod Karfollene ud hver Dag efter Sei og Ur (Ugur, Naufist, Klofkar), og stundom maa, naar der er bra Fist at faa, nogen af Kvindfolkene ogsaa være med, især naar det bær ud med Seinoten. Endel reiser paa Habbrua eller Storeggen, som kan være 8 til 16 Mile unda Landet, og der fistes Kveite (Helleflyndre) og Lange, tildels og Haafjærring; dog er Habbrufisteriet ikke af den Betydendhed nu som i ældre Tid. Med disse Fiskeriet og med at tørte Klippfisten og føre den til Byen gaar Tiden hen til Høstlaaten begynder. Efter denne kommer gjerne Sommerfilden ind i Fjordene, og sjelden træffes Fiskerne uden at spørge efter Silden og efter, om man har set til dens Ledfagere: Kvalen, Størjen, Storseien og Makrelen. Nygtes det, at den er set og saat noget Sted, saa gjælder det om i al Hast at komme afsted til Sildfjorden. Gaar Fiskeriet godt til, og der kommer mange Folk, bliver der gjerne en stor Tummel; hos de Folk, som bor nærmest, faar saa mange Fiskere Hus, som der kan rummes, og det gjælder da fornemmelig for Enhver om at sørge for sig selv. Det er desværre ofte en Lov hos Fiskeren baade paa Sjæen og hjemme i Lofjiet, især i Nordlandene, „at hver pæsker Sit, og hver er sig selv nærmest“; derfor er der ikke stor Beinsomhed, naar det gjælder om at sørge for sin Dont; thi den Stærkeres Ret er størst, og den, som mindre vinder, maa taale og tie. Paa Sjæen er det ikke saa sjelden Skik desværre, at den, som kommer først, forsyner sig af de Andres Garn, og den, som har mistet Toug, Dubbel eller Garn, forsyner sig gjerne istedet, hvor han først kommer for Haand, og mange Fiskere anser det ikke som noget Galt at „gjøre sig hjulpen“ paa den Maade, naar de er i Forlegenhed. Her Nordenfjelds staar nu Sildfisset paa til ud paa Høsten, sommetider til henimod Jul; naar denne er omme, ruster man sig til Skreifiste, som begynder ved Kyndelmis (2 Februar). Paa Vestlandet og i Bergens Stift holder man derimod paa med

Baarsildfisket i Januar Maaned, hvilket Fiskeri først i Februar afløses af Strejffisket.

Naar Fiskeriet gaar godt til, og Veiret er roligt, er det morsomt paa Sjæen, thi under Sang og Stjemt

„Draatten ramler, og Lod ei stanser,
Dg Kniv ei hviler paa Madingbræt,
Dg Fisken op efter Snoren danser“.

Men det er ikke altid, at Veiret er stille og Fisken bider paa: efter en lang Dag under forgjæves Letting paa Grundene og Fiskestøene, gjælder det om at komme hjem til Kvælds i en Storm af Modvind, — eller der ryker op en Storm af Havet, og Baaden skjærer Aldetoppene med to- eller treslyftet Sejl eller for en 3 Klørs Kuling, saa Folkene i Baaden neppe kan se hverandre for bare Sjødrev; da er det ufyske for Fiskeren, og før han kommer til Lands, er han bleven baad tit Skindet. Er der ovenikjøbet svær Sjøgang, da maa man sejle saavidt Baaden kan taale, for at undgaa Skablene (Braatssjøerne), der alligevel af og til kommer brækkende ind over og slaar Baaden halv eller helt fuld; men da maa man bare drive paa for at sejle ud igjen noget af den indstyrtede Sjø, hvis man skal berge Livet. Naar Fisken er stekt, saavel som naar det er Vandleje, det vil sige, naar Storm forhindrer Fiskerne fra at komme paa Sjæen, fordrives Liden med Kortspil, Snak om Sejling, Fiskeri og Baade, Smaafortællinger (Anekdoter), Søvn o. s. v.

Søndagen benyttes i Baarsildetiden almindeligvis til at flække og salte Fisken. Der er især i Nordlandene liden Forskjel paa Helg og Yrte i Fiskeriets Tid; reiser man end ikke ud at fiske om Søndagen, saa udføres dog da alle Grinder, Salt hentes m. m.; kort sagt, man stjotter i den Tid næsten bare de timelige Fordele, thi man mener, at hvad der da forsømmes, ikke vel kan oprettes. Der gives dog naturligvis mange hæderlige Undtagelser; thi der er jo altid en

Del, som godt fatter, at deres bedste Fordel ikke altid er at faa Meget, men at have Guds Velsignelse med det man faar, og at det saaledes ikke igrunden er noget Tab, om man for at benytte Søndagen til Sjælens Tarv, mister en eller to Sjøveirsdage om Ugen.

I Sjødistrikterne er Folket baade mindre kraftigt og mindre hændigt, end ind til Fjordene og til Dals. Selv i det Udbortes bær de Præget deraf; thi medens Fjorde- og Dalefolket bestaar af ranke, velvoksne og smidige Karle, er Sjømanden tykvoxen, sendrægtig og stiv, hvilket er en naturlig Følge af hans Levesæt og Næringsvej. Fjordefolket arbejder selv sine Gaardsredskaber og Husgeraad; dette kan Sjømanden ikke ialmindelighed, men henter slige Ting fra de indre Bygder; det er kun sine Fiskeredskaber han kan stille til, og selv i dette kan en Dalemand gjøre ham det efter, naar han har set, hvordan det gjøres. Men naar det bær paa Sjøen, da vil Sjømanden nødig se sig overtruffet af Fjordmanden; i Baaden er han rast og vishændt, naar det røiner paa; han forstaar, hvad han skal gribe til, og det behøves ogsaa; thi paa Sjøen er der ofte kun Diebliske om at gjøre mellem Livet og den vaade Grav.

Sandsen for aandige Sykler og boglige Kunstaber er faare liden ved Sjøkanten; i de fleste Huse findes kun Salmebogen, en Bønnenbog og en Huspostille, og stundom tillige en Bibel eller et ny Testament, Dafs Nordlands Trompet og en eller flere Viser og andre smaa Pjeser; disse Bøger bruges desværre heller ikke paa den rette Maade. At der hos mange Familiefædre og i mange Bygdelaug har vedligeholdt sig den gamle vakre Skik at holde Morgen- og Kvælds- bøn og at læse Terten om Helligdagene, er bra; men saalænge Kristendommen ikke er bleven Mennesket en Hjertesag, er nu dette ogsaa kun en Skik og intet mere; det viser ogsaa den Undseelse, en stor Del har for at følge denne Skik, naar der er Fremmede tilstede. Lysten til Læsning er liden;

dog har man tildels i den senere Tid faat Dinene op for Nyttten af at have lidt mere Kundskab, end før har været almindeligt, og man maa haabe, at denne Indsigt efterhaanden vil blive større og større, eftersom Folket vaagner op til lidt mere aandeligt Liv, og at det vaagner, det spaar den allerede frembrydende Morgendæmring; den gamle fortørkede Stub holder paa at styde smaa Stud. Vi er jo nedstammet fra et Kjæmpefolk, og Sagaen om Forfædrenes Bedrifter vil Sjemanden saavel som Dalegubben gjerne høre og fryder sig derved, og efterhvert som Fortids sagaen lever op igjen paa Folkets Læber, vil nok noget af den gamle Kjæmpeaand ogsaa levne op igjen i deres Hjerter.

Sladder og Bagtalelse

er stygge Ting, saa stygge, at dersom jeg skulde fristes til at præle mod nogen enkelt udbortes Last, da maatte det være mod disse. Jeg tvivler nemlig om, at man kan nævne nogen menneskelig Lyde, der i sit hele Væsen er saa affkyelig som Sladder og Bagtalelse.

I By som i Bygd er der nok af dem, der næsten synes at mene, at de kun er til for at opsnappe og udsprede Nygter. I Byerne især har Mange det travelt med at gjøre allstensk Bemærkninger om, hvad Folk spiser og drikker, hvorledes de er klæd, hvorledes man idethele ter sig i et Selskab, hvorledes man hilser og bukker o. s. v. Dog, var endda dette det værste, saa kunde ethvert selvstændigt Menneske altid have Kraft nok til at bære det. Men Nygtesmedene gjør sagtens ogsaa det, som værre er: angriber Folks Ære og gode Navn, forbitrer En Livet, fremkalder Splid og Uvenskab ja aarlangt Had mellem Grander, Slægtninger og fordums Venner — tildels endog Professer, hvorved Folk omsider gaar baade fra Gaard og Grund.

Lyveri er en grov Forbrydelse, men der kan dog være Tilfælde, hvori Lyben, menneskeligvis talt, eller idetmindste tilsyneladende, har nogen Undskyldning, f. Eks. naar han er nærved at sulte ihjæl og da stjæler for at berge Livet. Jeg siger ingeniunde, at han isaafald gjør ret; men jeg kan dog forstaa, at han da selv kan synes at være undskyldt. Men hvad skal Gladreren undskyde sin Gjærning med, naar han Dag efter Dag og Aar efter Aar uden ringeste Nødvendighed fortæller Løst og Fast, udbasunerer Næstens allermindste Fejltagelser og allermindste Gjærning? Hvad Undskyldning har Bagvaskeren, som sætter sin Glæde i at paadigte Andre Lyder, undergrave deres gode Navn og Rygte og frastjæle dem Eren? — Og er den frastjælet En, saa er den vanskeligere at faa igjen end stjaalet Guds.

Det er haardt for mange Øren at høre en djærv og alvorlig Sandhed; ja der gives dem, som blir rasende paa den, der ærlig gaar dem ind paa Livet. Og dog er dette, endog naar det sker som skarpest, uendelig bedre end Angreb af en bagvaskende Tunge, fordi jeg imod den sidste umulig kan værgе mig. Det er endvidere stygt at udfjælde Folk op i Øjnene, overfalde dem med nærgaaende Ord og grove Udtryk, især dersom det er uforstyldt; og dog kan selv dette være ti Gange bedre end Bagtalelse, fordi det paa en vis Maade kan være ærligt. Skændegjæsten kan nemlig udøse sin Galde, naar han træffer mig, men tie om mig i min Fraværelse; han gaar forsaavidt aabent og ærligt frem; han lader Tankerne uden Dmsvøb gaa Benvejen fra Hjærtet, og derfor ved jeg omtrent, hvad Skade han kan gjøre mig. Bagvaskeren har derimod hverken Lyst eller Mod til en saadan Udfærd; han har ikke Mod til at tale Ondt til, men desmere om dig; hans Ord er søde i din Nærværelse, men næppe vender du ham Ryggen, førend det viser sig, at „Sultermund har Gift i Bund“. Just denne Mangel paa Ærlighed, denne Tvetungethed, denne Grund-Falskhed vi-

ser godt, hvor Bagtalelsen hører hjemme. Den er skinbarlig en Datter af Løgnen og „Løgneren fra Begyndelsen“, og derfor er det intet Under, at den ogsaa kan frembringe et lidet Helvede paa Jorden.

Ingen er engleren; Enhver har sine Fejl, og Bagbakteren ikke mindst. Selv er han „brun som Tjære“, og saa sætter han en Glæde i at kunne gjøre sin ustyldige Næste „fort som Beg“. Hans faa og smaa svage Sider gjøres da til mange og store, og blir fort væk større for hver giftig Sladdertunge, de træffer paa. Løgnen udspredes, og

„Dumbhed trækker som en Okse
For at faa den til at vokse“,

akkurat som med en Sneestrej; jo længere den gaar, des større blir den.

Hvorledes Sladdertunger kan formere en ganske simpel Ting, er træffende skildret i Bergelands „Blad for Arbejdsklassen“ saaledes som her følger.

D. Vig.

„God Morgen, Mor Ogpaalidt! Ja Du har vel hørt, kan jeg tro, den forfærdelige Skjæbne, som har ramt vor stolte Smedhjærring, Madammen i Duffestabet, som altid er saa stor paa det og saa brisfendes, og som holder sine Børn for gode til at lade dem lege med andre stikkelige Folks Børn i Nabolaget. Nu har hun da faat en Unge til, som hun nok skal faa Lov til at beholde for sig selv, om Gud lader den leve. Ja hun har rigtignok længe fortjent en Tugt for det. Thi husker Du, det er ikke længere siden end i Mandags i forrige Uge, at hun igjen holdt sig for god til at komme i Selskab med os hende hos Bødleren. Men Herre Gud! denne Ulykke, som har rammet hende, er dog altfor stor; ethvert Menneſte maa have Medlidenhed med hende; thi, Herre Gud! hun er vel stolt og snerpet, men hun er jo dog vort Medmenneſte“. Saaledes begyndte Mor Glad-

der sin første Samtale, og da hun havde udtalt, brast hun ynkeligt i Graad.

Men den anden Mor havde ikke hørt noget om den sørgelige Nyhed, som havde tildraget sig hos Smedens. Hun spidsede Øren, og gæbede, som om hun ventede at kunne sluges Nyheden med Munden; men da Mor Sladder taug stille og vedblev at græde, saa blev denne Tilstand hende utaaelig; hun brød derfor Taussheden med det Udraab: „nei, nei, jeg har intet hørt! fortæl! fortæl bare! Lad mig høre, hvad der har tildraget sig med vor gamle Naboerke?“

Bed disse heftige Udraab holdt Mor Sladder hurtigt op med at græde, tørrede gesvindt Taarerne af Dinene, tog sin Daase, bød Søsteren en Pris, og begyndte imidlertid med flydende Tunge saaledes:

„Hvad? har Du ikke hørt det? og det stede dog allerede igaar Aftes Kl. 5 $\frac{1}{2}$. Ja saa hør da nu: Vor stolte Smedemadam er da igaar kommet i Barselseng, og har bragt et Drengbarn til Verden, som — herpaa forsede hun sig — er en ren Banskabning; thi tænk Dig — Ansigtet er ganske fordreiet paa ham, og saa har han desuden to lange Hare-Øren?“

„To lange Hare-Øren?“ afbrød Mor Ogpaalidt. — „Ja, to lange Hare-Øren; saaledes ser Ungen ud“, og nu gav hun sig til nøiere at beskrive den; og da hun var færdig dermed, tilføjede hun: „ja, er det ikke grueligt? men sandt er det, saa sandt som Du ser mig staa her for Dig, en Synder for Gud; thi min Mand's Brorkone har fortalt mig det, og Du ved jo nok, at hendes Piges Søstendebarns Kjæreste arbejder hos Smeden“.

„Kors bevares!“ udbrød Mor Ogpaalidt, „hvad man dog maa høre i denne Verden! — Ja Hovmod gaar for Fald, det har jeg altid sagt. Men Farvel, Mor, jeg maa hjem til mit Hus; der er saa meget, som venter paa mig“.

Men Mor gik ikke hjem til sit Hus. Saadan en Nyhed var altfor vigtig og kjærkommen, til at hun kunde gjem-

me den ret længe, og desuden angif den en Kone, som hun allerede længe havde misundt. Hun gjorde sig derfor et Vrindt hen til Høkeren, hvor hun vidste hun traf Folk; og neppe var hun kommet ind ad Døren, førend hun begyndte med at fortælle, hvorledes nu endelig den stolte Smedkone var bleven alvorlig straffet for sin Stoltbed, idet hun nemlig havde født et Barn til Verden, som ganske lignede en Hare, og som desuden paa det ene Ben havde en Hestefod. Nu fulgte der en nøiagtig Beskrivelse af Barnet, naturligvis endte hun med det medlidende Udraab: Statters Kone! hun er straffet haardt nok; I skulle ikke bringe denne frygtelige Historie ud iblandt Folk!" — "Nej, Gud bevare os!" skreg alle Tilhørerne, som med een Mund, "hvo vil vel tale om saadant Noget?" — og dermed stiltes de ad. — Men Middagen var neppe kommet, før hele Byen var fuld af denne frygtelige Historie; hver lagde Noget til; og tilsidst havde da Barnet endog faat Klør istedetfor Fingre, og lignede ganske en hylende Trold eller Djævel.

Rygget kom da ogsaa snart til Præstekonen, som altid godt havde kunnet lide den stakkels Moder, som man fortalte alle disse græsfelige Historier om; thi hun var en arbeidsom og ordentlig Kone. Hun tænkte vel straks, at det Meste af, hvad disse Rygter sagde, var falskt; men hun frygtede dog for, at Noget deraf maatte være sandt, eftersom Alle talte derom. Hun gik derfor hen til Moderen selv, for at se, hvorledes Sagen egentlig forholdt sig, og for om muligt dog at bringe den Stakkels Trøst. — Og hvad mener man vel hun nu fandt? En vatter, velstabt, rolig, liden Guf, hvis Orer vel var en Smule større end de ialmindelighed pleiede at være paa andre nyfødte Børn, men forresten meget velstabte. Mange kunde maaske ønske at vide, hvor den Mor Sladder bor, som først bragte denne smukke Historie i Omløb. Herpaa vil jeg svare: hun er et forbandet, spørgseagtigt Væsen, snart i Mandfolk, snart i Fruen-

timmer-Skikkelse, som vor allesteds og intetsteds. Naar Nogen ikke straks ved at gribe hende, medens hun fortæller, saa smutter hun hurtigt væk, og er ikke mere at finde; men hendes Bøgn gaar fra Hus til Hus, og forstyrter alt mer og mer baade Sandhed og Fred. — Hun har en stor Slægt, der er bosat fast i alle Byer, selv i de mindste; deres Navn er Sladdersøstre og Bagtalere, og I kunne let kjende dem derpaa, at de altid opvarte med Nyheder, og helst fortælle ondt om Folk, som ei ere tilstede.

Tungen er en liden, men en farlig Ting; og det vilde undre mig, om der skulde findes nogen blandt mine Læsere, som ikke har gjort den sørgelige Erfaring, at det Saar, som Tungen slaar, er langt smerteligere og langt vanskeligere at hele, end næsten alle andre; thi det er ligesaa sandt som det er sørgeligt, at man her i Verden ofte formindsker det Gode, men forstørker det Onde i det Uendelige. Nygtesmede og Bagtalere ere næsten altfor stedmoderligt behandlede i Loven, thi de gaa fordetmeste fri; og dog ere de Dødsflag, som slige Forbrydere tilføje vor Ære med deres Tunge, næsten de værste af alle Dødsflag. Naar altsaa en saadan Karl eller Kvinde nærmer sig til Eder og begynder at tale om en Anden, eller at gjøre ham mistænkelig, saa værter paa Eders Post! I kunne fortælle ham, hvorledes man engang ved Bøgn og Sladder forvandlede en smul, velskabt Dreng, der blot ikke havde de allermindste Øren, til et stygt, troldagtigt Uglebillede; og I kunne tilføje, at man i gamle Dage havde den Skik i Polen, at man stillede Bagtaleren foran Raadhuset med en Bænke om Halsen, og nødte ham til at knurre og gjø ad de tilstrømmende Tilskuere, for at gjøre dem begribeligt, at han var et ondt og lumskt Dyr. — Og endelig kunne I slutte med de Ord: „Bagtaleren har Djævelen paa Tungen, og hvo der hører paa Bagtalelsen, har ham i Øret“.

Lidender fra Ind- og Udlandet.

Siden sidste Hæfte udkom, er flere mærkelige Dødsfald indtrufne. Kongens Sønneson Karl Oskar Wilhelm Fredrik, Hertug af Södermanland og Arveprins til Norge og Sverrig, døde den 13de Marts i en Alder af 1 Aar og 3 Maaned, efterat han i nogle Dage havde været syg af Strubehoste. Stortinget har i den Anledning tilsendt Kongen en deltagende Skrivelse (en Adresse). — I Drammen døde Kjøbmand Johan Fredrik Thorne, 52½ Aar gammel, den 7de Marts. Han havde oftere vist sig som en meget dygtig Stortingsmand, og var særdeles venlig og forekommende, opofrende og velgjørende mod Enhver. — Den 1ste April døde forhenbærende Statsraad Peder Møjsfeldt i en Alder af 77 Aar. Han deltog i 1814 i Rigsforsamlingen paa Eidsvold, og blev allerede snart efter udnævnt til Medlem af Kongens Raad, hvoraf han udtraadte i 1837. Møjsfeldt var bekendt for Støhed, Fædrelandskjærlighed og Frisind.

I Fredrikstad og i Drammen har der været Ild løst, uden at mer end 1 Bygning nedbrændte paa hvert Sted. Langt værre er det gaat til i Skien, hvor der pludselig opkom Ildbrand den 5te April, Kl. 2½ Eftermiddag, medens Stormen udbredte Flammerne til flere Kanter. Ilden gik over Gjellebandet til Smidjæsen og Klosterhaugene, angreb og ødelagde Sjøboder, Broer, Sagbrug, Møbler, flere hundrede Tylter Planter og Tømmer, ja endog et Skib, der stod paa Stabelen. Branden varede til følgende Dags Morgen. Ialt nedbrændte omtrent 123 Huse, 33 Sjøboder og 8 Sagbrug, til en Værdi af omtrent 80,000 Spdlr. Værst var det for Forstaden Bratsbergaallejven, der fordømte beboedes af fattige Folk, som næsten allesammen blev husvilde. Nabobyerne Vorskgrund, Brevik og Langesund saavel som Omegnen roses for den Iver, hvormed de sendte Sprøjter og

Mandskab til Hjælp; og omtrent 100 Unggutter, som laa i Nærheden for at eftersere, tog ligeledes ibrig Del i Slutningsarbejdet. — Det er at haabe, at ret Mange omkring i Landet vil komme de Nødlidende ihu og efter Gvne rætte dem en Skjærb, stor eller liden. Gaverne kan sendes til Præsten Lammers i Skien eller Provst Rode i Gierpen, hvortil Bratsbergskleiven hører.

Af andre Ulykker kan mærkes, at 3 Mand for nogen Tid siden kvaltes i et Garveri i Bergen, da de stulde stige ned i en saakaldet „Surbrønd“ forat renste den. Det er ikke det første Ekjempel paa, at Folk er død af usunde Dunster. — I disse Dage havde der nær sted en stor Ulykke paa Jærnbanen. Et Bogntog med Gods og Rejsende stod nemlig stille, da et andet kom i fuld Fart uden at stanse itide. To store Lastvogne blev knuste ved Sammenstødet, men de Rejsende var tildels sprungne ud af Personvognene, og kun et Par af dem fik lidt Skade. — Da Jærnbanen endnu ikke er i fuldkommen Stand, er Farten med Rejsende stanset nu under Tøle-Bøsningen. En af de sidste Dage blev den benyttet af ikke mindre end 1368 Personer, og de samlede Indtægter har i en Uge udgjort henimod 2800 Daler.

Janledning af Thrane-Urolighederne blev der for henimod 3 Aar siden foretaget Undersøgelser og anlagt Sag mod 149 Personer idethele. Den nedsatte Kommissjon har nu affagt Dommen, hvorefter 27 er dømt til Strafarbejde fra 6 Maaneder til 15 Aar, 99 til Fængsel paa Band og Brød og 7 til Bøder; de øvrige er frifundne. Det kommer nu an paa, om Højesteret formilder denne Dom. — En Ting synes ialfald at være bleven end mere indlysende end før, nemlig at Rettergangen hos os er uforsvarlig langsom og haard, og derfor trænger til alvorlig Forbedring. Hovedmændene har nemlig som sædvanlig sat arresteret hele Tiden, og denne Baretægts-Arrest regnes, som man ved, ikke med i Straffen.

Uvejret er fremdeles vedblevet at rase ved Sjøkanten — næsten langvarigere, end det i Nands Minde har været. Derfor er Skrejffisteriet ved Søndmør, Nomsdalen og Nordmør saagodtsom mislykket. Ogsaa i Lofoten har der kun faa Dage været stikkelig Sjøvej; dog har man endnu haft Haab om, at det maaske kunde rette noget paa sig. — Ogsaa søndenfjelds, hvor ellers Luften gjerne er rolig, har der iaar været megen Blæst. Derhos er Vaaren kommen ualmindelig tidligt, med klar, tør Luft; Regn har manglet, og Skogbrand er flereskeds opkommen. — Baade fra Kristiania og flere Byer afgaar allerede mange Skibe med Udvandrere til Amerika.

I forrige Høst blev her i Kristiania indført til Brug ved Gudstjenesten et Tillæg til den evangelist-kristelige Salmobog, bestaaende af 108 Salmer og samlet af Præsterne Berels, Grimelund og Jørgen Moe. Nu har ogsaa Laurvits Menighed faat kongelig Tilladelse til at benytte dette Salmetillæg, og fra Moss, Trondhjem og Østerrisør er indsendt Ansøgning om det samme. Det fortjener ogsaa virkelig at tages i Brug.

Ogsaa Kejseren af Rusland gif endelig, ligesom de øvrige Magter, ind paa at lade os faa Lov til fordelserste at blive udenfor Krigen. Om vi ogsaa faar beholde denne Nøjtralitet til Krigen Ende, er vel derimod uvist; det kommer rimeligvis an paa, hvorledes Lykken vender sig for de stridende Partier. Der gaar ellers Nygter om, at England og Frankrig har tilbudt vor Konge Hjælpetropper, hvis han vil tage Del i Krigen mod Rusland, og at han da skulde faa Finland tilbage, men at han skal have svaret Nej. — De norske Havne, hvori de krigsførende Folks Orlogsflaader ikke maa løbe ind, er den indre Havn ved Horten, hvor de norske Orlogsskibe sædvanlig har sit Tilhold, og hvor vort Forraad af Sjøkrigs-Materiale findes — samt det inderste af Kristiania fjorden, indenfor Kholmens Fæstning. Denne Fæstning, der ligger paa en Klippe i den smaleste Del af

Fjorden, lige over for Byen Drøbak, er derfor nu besat med en 5—600 Soldater, og til Horten er en større Afdeling Soldater indkaldt. I flere Egne er Offiser- Skolerne sat tidlig igang, forat Unggutterne (Rekrutterne) kan være færdige, om Noget kommer paa. Af vore Krigsskibe er de fleste i disse Dage sejsfærdige: 2 Fregatter, 3 Korvetter, *) 1 Skonnert og 1 Dampfartøj, hvoraf de to sidste samt en af Korvetterne skal til Finmarken. — Regjeringen har bestemt, at norske Handelskibe for Sikkerheds Skyld skal være forsynede med kongeligt Sjøpaa.

Stortinget har i Marts og April udrettet temmelig Meget. En ældre Lovbestemmelse om, at Brændevin i mindre Slumper end 40 Potter kunde indføres landværts fra Sverrig, er bleven ophævet. Ligeledes er ophævet en gammel Bestemmelse om, at kun Sagsførere, Sorensskrivere eller andre Dyrigheds personer maatte have Lov til at skrive Klager for dem, der ej selv er skrivkyndige. Endvidere er behandlet et Lovforslag, sigtende til at gjøre tvungne Auktioner mindre byrdefulde — samt et Lovforslag om, at Folk skal være forpligtet til at møde som Vidner ogsaa udenfor sin egen Tingreds, Byfolk indtil 1 Mil og Landsfolk indtil 2 Mile borte. Ved alle disse Stortingsbeslutninger gjælder det da kun om Kongens Stadfæstelse (Sanktion). — Kongsvinger har faat Kjøbstads - Rettighed, og Langefund større Handelsrettigheder end hidtil. Til en Kanal gennem Kullesejdet paa Bømmelæen (i Finnaas Præstegjæld i Bergens Stift) er der bevilget 16,300 Daler; til Kanal - Arbejder i det fredrikshaldske Basdrag 32,350 Daler, paa det Vilkaar, at en ligesaa stor Sum samles dertil paa anden Maade, samt endelig 61,000 Daler til en Kanal mellem Nordfjøs og Bryggebandet ved Skien (71,000 Daler til dette

*) En Fregat er et tremastet Krigsskib, som gjerne har henimod 40 Kanoner eller endog derover, og en Korvet omtrent Halvparten saamange.

Djemed er desuden allerede sammenskudt af Formandskaberne paa de Kanter, og mærkelig nok, deri deltog endog Formandskaberne i 8 Præstegjæld, som ikke ligger saaledes, at de selv vil faa nogen Nytte af Kanalen. Et lysende Eksempel paa ægte Samfundsaaend!) — De vigtigste-Lov-Arbejder, som Odelstinget har behandlet, er dog en stor Lov om Sjøfarten, bestaaende af ikke mindre end 11 Kapitler, samt en ny Arvelov. I denne er der blandt andet bestemt, at Døtrene herefter skal arve lige med Sønnerne; dog kan Forældrene, om de vil, ved Testament bestemme, at en Søn skal arve dobbelt mod en Datter, samt ogsaa ved Testament bortgive en Fjerdedel af sin Formue til Andre end Livsarvinger.

Fra Sverrig berettes ogsaa nu om Mordbrand, Banktyverier, grove Mord, Posttyverier o. s. v. I Banktyveri har endog et Par Embedsmænd været delagtige. Ogsaa i Sverrig har der nylig været flere Ildbrande, nemlig i Byerne Jönköping, Warberg og Örebro; paa sidste Sted blev 1200 Mennesker husvilde. — Den Gotthland i Östersjøen, der paa Grund af sin Beliggenhed vilde være et vigtigt Punkt for Krigsførelsen, er bleven besat med 3000 Mand, foruden de 8000, som hører hjemme der.

Danmark har i de 3—4 sidste Aar haft en Regjering, der har ladet sig altfor meget lede af Rusland og sandsynligvis haft for Øje at faa omstyrte den Grundlov, som Riget fik i 1848. Den sidste Rigsdag, der nylig skiltes ad, henvendte sig til Kongen med en varm Bøn om at stille sig ved disse Naadgivere. Kongen lod ogsaa til at ville rette sig derefter, men de mægtige Ministre vedbliver fremdeles, og Regjeringen affætter nu fortvælst flere af Landets ypperste Embedsmænd, bare fordi de har ønsket Ministrenes Afsted.

Krigen mellem Vestmagterne og Rusland er nu offentlig erklæret, og vi kan med hver Postdag vente at høre Efter-

retninger om Slag. England og Frantrig sendte nemlig i Marts sin sidste Vilje (sit Ultimatum) til Keiseren, og spurte, om han vilde love inden April Maanedes Udgang at trække alle sine Tropper ud af de tyrkiske Fyrstendømmer; isaafald vilde Krigen endnu undgaaes. Han fik 6 Dages Betænkningstid, men gav saa til Svar, at han ikke vilde svare, hvorpaa Bestmagterne udsædte Krigserklæringen den 28de Marts.

Ved Tyrkiet er Russerne nu gaat mandstærke over Donau-Elven; deres Overmagt er for stor, til at Tyrkerne, naaget sin Tapperhed, har kunnet hindre dem heri. Flere tyrkiske Fæstninger er faldne i deres Hænder, og rimeligvis vil de prøve om muligt at nærme sig Konstantinopel, inden ret mange af de engelske og franske Tropper er komne Tyrkerne til Hjælp. Endel af disse Tropper er dog allerede overførte, og Resten er undervejs.

Den tyrkiske Sultans kristne Undersaatter, der begyndte Oprind imod ham, har hemmelig faat Hjælp fra Grækenland, men er alligevel bleven slagne. Tyrkiet har desaaarsag med Englands og Frantrigs Understøttelse alvorlig truet Grækenland. — Forresten synes ikke længer de Kristne i Tyrkiet at have nogen Grund til Misfornøjelse med sin Regjering. Sultanen har nemlig lovet England og Frantrig, at fra nu af skal alle hans Undersaatter have lige Retigheder, hvad enten de er Kristne eller Mohamedaner. En saadan Frihed er større end i noget andet Rige i Europa, hvor man endnu overalt forlanger, at Folk skal høre til en vis Tro, saafremt de vil blive Embedsmænd eller tage Del i Landets Styrelse. Men en stor Del af Tyrkerne knurrer allerede over dette Sultans Løfte, og det er ikke umuligt, at de kan gjøre Oprør i den Anledning. Isaafald er det uvist, hvorledes det tilsidst gaar med Tyrkiet, om det kan bestaa i Længden eller ej. Bestmagterne har rigtignok forpligtet sig til at hjælpe Sultanen, indtil Rusland lader ham være i Fred, og saa kommer det da an paa Lykken.

I det sorte Hav har Rusland 18 Linjeflibe, 12 store Fregatter, 40 mindre Skibe samt 15 Damp-Krigsflibe. Engelsemændene og Franstmændene har tilsammen 18 Linjeflibe der, samt 21 Dampfregatter, hvortil endnu kommer 7 tyrkiske Linjeflibe. Engælndernes Østersjø-Flaade er aldeles mageløs; en saa stor Mængde Krigsflibe har aldrig fulgtes

ad fra England. Der er ikke mindre end 21 Linjeflåde, hvoraf de fleste drives baade med Sejl og med Damp, samt 29 Fregatter, Korvetter og Brigger og endelig endel smaa Dampflåde — ialt henimod 60 Fartøjer med 22,000 Mand og 2,200 Kanoner. Hertil kommer en Mængde franske Skibe, hvoraf 7 Linjeflåde og 6 Damp-Fregatter allerede er sejlet ind, og flere ventes. Den engelske Admiral Napier (læs: Napier) er berømt for sin Tapperhed; ligesiden 1808 har han udført mange glimrende Krigsbedrifter. Engang fik han Saarbenet knust, men holdt alligevel ud paa Dækket, indtil Sejeren var vunden. Skibe og Fæstninger har han oftere indtaget med forholdsvis liden Magt, og sædvanlig selv været blandt de allerførste i at bestige dem. Hans nuværende Admiralsflåde er det største Krigsflåde i Verden; man faar et Begreb derom, naar man hører, at det fører 131 store Kanoner, har en Besætning af 1150 Mand, stikker 31 Fod dybt og er rimeligvis endnu højere over Vandet. — Men Rusland har ogsaa 28 Linjeflåde samt en Mængde Fregatter og mindre Skibe i Østersjøen; dog er forholdsvis faa af dem forsynet med Dampindretninger, hvilket rimeligvis giver Englænderne en dygtig Overbægt. Formodentlig skal de fordetsførste stange (blokere) de russiske Havne; dog er det vel ogsaa muligt, at de vil prøve at bombardere Sjæstæderne, bestyde Fæstninger og stikke Skibe ibrand. Flere Indløb er imidlertid vanskelige, trange og stærkt befæstede; Sjæstæderne har Russerne ødelagt, ja der siges endog, at de foran Indløbene har nedsænket store Stene og Lømmerværk. Troppesamlingerne og de andre Krigstilberedelser er i Ruslands Østersjø- Provinser aldeles ubyre. Især lider Finland overordentlig meget; Indvaanerne maa staffe Alt, hvad de formaar, men faar intet andet derfor end et slags Papirpenge, som maaste aldrig indløses. — Bankens Formue bortflyttes af Frygt for Fienden, og de kejserlige Damer flytter fra Petersborg til Moskva midt inde i Landet.

England og Frankrig har erklæret, at indtil videre skal deres Krigsflåde ikke tage fiendtlig Ejendom ombord i nøjtrale Folks Skibe, og heller ikke nøjtral Ejendom ombord i fiendtlige Skibe, at de altsaa vil føre Krigen saa læmpelig som muligt for de nøjtrale Lande.

Der er nu bleven offentliggjort en hemmelig Brevveksling mellem den engelske Regjering og den russiske. Deraf

ser man, at Kejser Nikolaus allerede for længe siden havde foreslaaet, at han og England skulde dele Tyrkiet mellem sig, saaledes at han selv fik Broderparten, og Englænderne Ægypten samt Den Kandia (Kreta). Han tilføjede, at hvis bare de To var enige, saa behøvede man ikke at bry sig om Frankrig, samt at Østerrig ikke vilde Andet end han vilde; (Den femte Stormagt Preussen var ikke engang nævnt). Men den engelske Minister afflog et saa uretfærdigt Forslag og sagde, at England vilde ikke have mere af Ægypten end en sikker Gjennemfart for sin ostindiske Færdsel paa Jærnbanen mellem Middelhavet og det røde Hav. — Siden har han da vendt sig til Frankrigs Kejser og lobet ham Belgien samt noget af Tyskland, hvis han bare vilde indgaa paa Tyrkiets Deling. Men ogsaa her fik han Nej. — Hans Ytringer om Østerrig har nu gjort, at dette Rige slutter sig noget nøjere til Vestmagterne; og Preusserkongen, som ellers er Keiserens Svoger, har igjen nærmet sig Østerrig.

Af andre udenlandske Nyheder kan mærkes, at Hertugen af Parma i Italien er bleven myrdet — at de Norske i Amerika arbejder paa at oprette en lærd Højskole (et norsk Universitet) — at 6 store Dampskibe nylig er opbrændt i Ny-Orleans (i Nordamerika), hvorved mange Menneſker omkom — at Englænderne har givet en ny Lov, hvorved det tillades fremmede Skibe at tage Del i Englands Kystfart, hvilket hidtil kun har været forbeholdt dets egne Fartøjer — samt at det engelske Parlament (Storting) har behandlet en Lov om, at Fabrikarbejdere skal have Ret til at faa sin hele Løn udbetalt i Penge og altsaa ikke være nødt til at modtage Varer som Betaling.

En udenlandsk Stjerneliger (Astronom) har atter opdaget en ny Planet. For 80 Aar siden kjendte man kun 6 Planeter; saa sandt man den 7de; i Begyndelsen af dette Aarhundrede blev man var 4 til, og med disse 11 Planeter blev det da indtil i de sidste Aar. Nu kjender man ialt 36.

Englænderne har, efter de sidste Efterretninger, taget en hel Del russiske Handelskibe i Østersjøen.

Noget af Geognosi og Geologi.

(Af S. A. Ser.)

Af Geografien eller Jordbeskrivelsen erfarer man, at Jorden er et meget stort, kugledannet Legeme med en noget ujævn Overflade. Omtrent to Trediedele af denne Overflade, der ligger lavest eller ere meest indsjunkne, bedækkes af en sammenhængende Vandmasse, som kaldes Verdenshavet, medens blot een Trediedeel, i adskillte større og mindre Partier, hæver sig over Havfladen og fremstiller sig som tørt Land. Geografien viser os ogsaa, hvorledes Land og Hav er fordeelt paa Jordoverfladen, og lærer os at kjende de forskjellige Landstrækingers og Havets Beliggenhed, Form og Størrelse. Fremdeles underretter den os om, hvorledes Overfladen er beskaffen paa Jordlegemets tørre Deel, viser os hvorledes den snart udbreder sig i vide Sletter, snart seer ud som en oprørt Sø, slaar Buler og Hynker paa sig udad og indad, danner Høiland og Lavland, Bergsjeder og Dalsløser. Kort: Geografien gjør os bekendt med, hvorledes Jordlegemet seer ud udenfor. Vil man derimod have nogen Betsed om, hvorledes dette Legeme er beskaffent indenfor; vil man lære de Materialer at kjende, hvoraf Jordlegemet er bygget, og vide hvorledes disse ere sammensviede: saa maa man ty til en Green af Naturvidenskaben, som kaldes Geognosi. Geognosien veed imidlertid Intet med Videnskab om, hvorledes den seer ud langt inde i Jordlegemet; den kan kun meddele nogen Oplysning om Jordskorpen eller hvad der ligger nærmest indenfor Overfladen. Og da paa den ene Side en saa stor Deel af Jordlegemet er bedækket af dybt Vand og altsaa utilgængelig for Mennesket, medens det paa den anden er saa vanskeligt at trænge ind i de tørre, tilgængelige Dele af samme: saa er det en Selvfølge, at ogsaa vor Videnskab om Jordskorpen er meget usfuldstændig og usikker.

En Jagttagelse, som man gjør allerede i Geognosiens Forgaard, er, at Noget af Jordstørpen bestaar af fast Berg, Klippe, og noget af løse Masser: Muldjord, Torvmyrer, Steenurer, Gruus, Sand, Leer. Det faste Berg træder især frem til Dagen i Høilandene, medens de løse Masser have ansamlet sig i størst Mængde i Lavlandet.. Man veed ogsaa deels af Jagttagelser, deels gjennem sikre Slutninger, at uhyre Mængder af Sand, Gruus og Leer ligge udbredte paa Bunden af Havet. Naar man graver eller borer i disse løse Masser, saa træffer man i større eller mindre Dyb paa fast Berg. Man finder store Strækninger af fast Berg i alle Verdensdele, næsten i alle Lande; man seer faste Bergmasser styde ned under Havet paa den ene Kyst og atter stige op af Havet paa den modsatte Bred; man seer hyppig Klippesøer dukke op langt ude i Verdenshavet: Heraf slutter man, at de faste Bergmasser staa i Forbindelse med hinanden nedentil, ligesom Fjeldslettens adspredte Klippetnatter, der stikke op af Snefonnen, og at der saaledes rundt om den hele Jord trækker sig en fast Klippebund, hvoraf Høilandene med deres Berg og Bergkjeder ere at betragte som nøgne Udværter, medens Bوندens indsenkede Dele ere skjulte under de faste fremragende Bergmassers Affald, og tjene som Opbevaringssteder for hvad der er flydende og flytbart paa Jorden.

Man opdager imidlertid snart, at ikke alle faste Bygningsdele af Jordlegemet ere lige faste, eller alle usammenhængende Masser lige løse. Havde man Prøver af alle Jordlegemets forskjellige Bygningsmaterialier opskillede efter deres Fasthedsgrad i en Række efter hinanden, saa vilde man finde en skridtviis Overgang igjennem den hele Række fra de Faste til de Løse, fra Kvartsklippen til Flyvesandet. Det er desuden ikke blot med Hensyn til Fastheden eller Delenes indbyrdes Sammenhæng, at de Materialier vise sig forskellige, hvoraf Jordlegemet er bygget. De vise

fig meget forskellige i mange andre Henseender, i det Smaa som i det Store, indvortes som udvortes, hvilke Forskelligheder hidrøre fra deres forskellige Oprindelse, fra Bestanddelenes forskellige Art og fra disses forskellige Anordning. Det Første, som Geognosien bestjæftiger sig med, er at opspore og frembæve Eiendommelighederne hos Jordlegemets Bygningsdele, adskille dem i visse Arter og ordne disse efter deres Slægtsforhold i visse Grupper eller Familier. Og forsaavidt Geognosien gjør dette, uden Hensyn til Bygningsdelenes Oprindelse, Alder og Optraeden i det Store, kaldes den Petrografi eller Klippebeskrivelse.

Enhver ikke flydende Masse, som udgjør et større Parti eller større Stykke af Jordkorpen, kaldes i Geognosien et Berg, hvad enten den ligger høit eller lavt og har en løs eller fast Sammenhæng; og ethvert Materiale, som med indre Eiendommelighed og ydre Selvstændighed afgiver et klæfteligt Bidrag til Bergenes Bygning, kaldes en Bergart. Paa enkelte mindre vigtige Undtagelser nær, bestaa Bergarterne igjen af een eller flere Steenarter.

Uden Kjendskab til Steenarterne kan man ikke erholde nogen tydelig Forestilling om Bergarterne, og ingen af Dele kan man lære at kjende tilgængs igjennem blotte Beskrivelser. For imidlertid, om muligt, at udbrede et Slags theoretisk Opskjaer over disse Gjenstande, skal jeg hidsette Følgende:

Luft, Vand, Jord, kort: Alt, hvad man kalder Legeme, bestaar af eet eller flere enkelte Stoffe (Elementer), der kaldes saa, fordi man ikke kan adskille dem i forskjelligartede Bestanddele. Man kjender over et halvt Hundrede enkelte Stoffe. Nogle af dem forekomme meget hyppigt og i stor Rængde, Andre meget sjeldent og sparsomt. Man inddeler disse Stoffe i to Hovedafdelinger, nemlig:

1) De ikke-metalliske Stoffe, blandt hvilke fortrinnsvis bør nævnes Surost, Vandstof, Chlor, der ere luftfor-

mige, samt Silicium, Kulfstof og Svovel, som ere faste Begemer.

2) De metalliske Stoffe, som atter inddeles i

A. Tunge Metaller, saasom: Jern, Kobber, Bly, Zink, Tin, Sølv, Guld o. s. v. og

B. Lette Metaller, som fremdeles adskilles i a) Alkalimetaller, hvoraf de vigtigste ere Kalium, Natrium, Calcium og Magnesium, b) Jordmetaller, hvoriblandt især bør fremhæves Aluminium.

Nogle af disse Stoffe optræde allerede i rene, ublandt Tilstand som eiendommelige Naturprodukter i Steenriget f. Ex. Kviksølv, Svovel, Kulfstof som Diamant. Naturprodukter, bestaaende blot af eet enkelt Stof, ere imidlertid om just ingen Sjældenhed saa dog mindre hyppige paa Grund af de enkelte Stoffes store Tilbøielighed til at indgaa kemiske Forbindelser med hinanden, der gjør, at den overbeviende Mængde af Naturfrembringelser ere meget sammensatte Begemer. Naar forskellige Stoffe forbinde sig kemisk, saa indgaa de en inderlig Forening med hinanden, gjenne trænge hinanden, og der fremkommer et nyt Begeme, der har andre Egenstaber end de Stoffe, hvoraf det er sammensat. Saaledes dannes f. Ex. Kviksølv og Svovel ved en kemisk Forbindelse Zinover, som hverken ligner Kviksølv eller Svovel. Naar kemiske Forbindelser skulle kunne opstaa, saa maa idetmindste eet af Stoffene være i flydende eller luftformig Tilstand. Til en kemisk Forbindelse hører et bestemt Blandingsforhold mellem Stoffene, det vil sige: til en bestemt — veiet eller maalt — Mængde af det ene Stof hører en bestemt Mængde af hvert af de øvrige Stoffer. Forskellige Stoffe, kemisk forbundne med hinanden, frembringe forskellige Begemer. De samme enkelte Stoffe, forbundne med hinanden i forskellige Blandingsforhold, frembringe ogsaa forskellige Begemer. Naar et Begeme bestaar af tre eller flere enkelte Stoffe, bør man ikke tænke sig det som en

umiddelbar Forening af dem Alle paa een gang, men de forene sig først, eet med eet, til Dobbeltforbindelser, som derefter træde i Forening med hinanden.

De ovennævnte ikke-metalliske Stoffe have især en stærk Likhed til at indgaa kemiske Forbindelser dels med hinanden indbyrdes, dels med de metalliske Legemer. I blandt de ikke-metalliske Legemer udmærker sig Svovlet og endmere Svurstoffet ved sine talrige kemiske Forbindelser. Saaledes træder Svovlet i Forbindelse f. Ex. med de tunge Metaller — eet eller flere ad Gangen — og danner en lang Række af Mineralier eller eiendommelige Naturprodukter i Steenriget under Navn af Kise, Blender, Glandsfe. Svurstoffet, en væsentlig Bestanddeel af den atmosfæriske Luft, gaar paa den ene Side i Forbindelse med de ikke-metalliske Stoffe. Saaledes træder eet Maal Svurstof i Forbindelse med to Maal Vandstof og danner Vand. Flere af Svurstoffets Forbindelser med ikke-metalliske Legemer kaldes Syrer, hvoraf Kulsyren og Kiselsyren ere de vigtigste i Sten- eller Mineralriget. Kulsyren, som bestaar af Svurstof og Kulstof, er en Luftart, der udvikles næsten ved enhver Forbrænding. Kiselsyren, bestaaende af Svurstof og Silicium, er et fast Legeme, der optræder som en Steenart under Navn af Kvarts. Paa den anden Side forbinder Svurstoffet sig med de metalliske Legemer. Forbundet med de tunge Metaller danner det de saakaldte Metaloxider, blandt hvilke fortrinlig bør nævnes Jernoxydet og Jernoxydhydet. I Forbindelse med de lette Metaller danner Svurstoffet de saakaldte Alkalier, alkaliske Jordarter og de egentlige Jordarter. De vigtigste Alkalier ere: Kali, som bestaar af Kalium og Svurstof, og udgjør Hovedbestanddelen i Potaske; dernæst Natron, sammensat af Natrium og Svurstof, og udgjør den væsentligste Bestanddeel i Tangaske. De hyppigst forekommende alkaliske Jordarter ere Kalkjord eller næstet Kalk, bestaaende af Kalcium og Svurstof; der-

næst Kalkjord, som er sammensat af Magnesium og Svovlstof, og danner en væsentlig Bestanddeel i Klebersteen. Den vigtigste blandt de egentlige Jordarter er Leerjorden, bestaaende af Aluminium og Svovlstof. De fleste af Svovlstoffets Forbindelser med de metalliske Stoffe kaldes Baser. Svovlstoffets Forbindelser med de ikke-metalliske Stoffe paa den ene Side og dets Forbindelser med de metalliske Begreber paa den anden, med andre Ord: Syrerne og Baserne indgaa atter Foreninger med hinanden og danne — med eller uden Vand — det overveiende Antal af de Naturprodukter, som kaldes Mineralier. Svovlstoffet spiller saaledes en overordentlig Rolle i Mineralriget. Dog optræder det ikke blot i stor Mængde i dette Rige, men det tjener tillige som et temmelig Bindemiddel imellem de andre Stoffe, hvoraf Størsteparten af Mineralrigets Produkter bestaa.

Naar et Mineral fremstiller sig som et Individ med en bestemt, eiendommelig Form, saa kaldes det en Krystall. Krystallernes Begrænsning bestaar gjerne af jævne Flader. En mærkelig Egenskab ved saadanne Krystaller er, at de lettest lade sig kløve i visse bestemte Retninger, som man kalder Gjennemgange. Naar et Mineral, idet man slaar det istykker, er glindsende paa Brudfladerne og viser Tegns til Gjennemgange, saa siges det at være krystallinsk, hvorimod det kaldes tæt, naar det vel er fast og dets Dele hænge nsie sammen, men dets Brudflader vise sig glandsløse og uden Spor af Gjennemgange. Der gives en Mangfoldighed af Mineralier, hvoraf nogle ere mere, Andre mindre udbredte. Man adskiller dem i forskjellige Afdelinger, hvoriblandt de egentlige Steenarter ere vigtigst for Geognosten, fordi de afgive det væsentligste Bidrag til Bergarternes Sammensætning og saaledes ogsaa til Bergenes og Jordstorpens Bygning. Steenarterne dannes fornemmelig, deels af Kiseltsyre alene, deels af Kiseltsyre forbundet med een eller flere Svovlstofbaser, med og uden Vand, og deels af

Kulsyre forbundet med Kalkjord og Talkjord. Som de for Geognosien vigtigste Steenarter kunne nævnes: Kvarts, Feldspat med sine Underafdelinger, Glimmer, Hornblende, Augit, Talk, Chlorit og kulsuur Kalk, over hvilke jeg skal forsøge at levere en kort Beskrivelse.

Kvarts

er hyppigst krystalliseret i Former, som hosføiede Figurer udvise. Fladerne, r, ere stribede paa tvers. Kvartsen er sprød, lader sig vanskelig klove, giver uregelmæssige Brud-

Fig. 1.

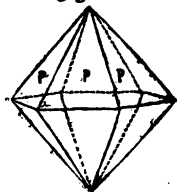

Fig. 2.

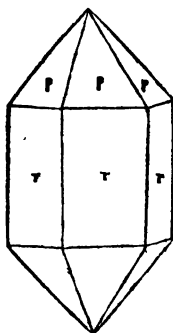

Fig. 3.

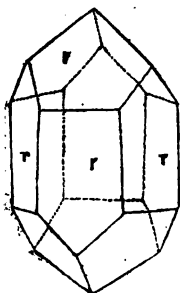
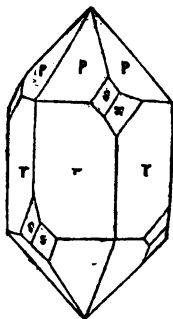

Fig. 4.

stykker med skarpe Kanter og gjærne brumme Glæder, er meget hård, ridser Glas, giver rast Jld for Staalet, veier noget over 2½ Gang saameget som Vand, er saaledes ikke syndertig tung, findes temmelig ofte vandklar og saaledes uden Farve, iblandt er den mælkøvid, hyppigst graalighvid, glindser som Glas, undertiden som Talg iser paa Brudfladerne og er snart mere snævt uadde gennemfigtig. I vandklar, krystalliseret Tilstand kaldes Kvartsen Bergkrystall; paa forskjellige Steder i Norge benævnes den Bærsmee (Dvergsmide). Forurennet med fremmede Stoffe danner den mangfoldige Afændringer som Amethyst, Agath, Flint o. Fl.

Kali - Feldspath (Orthoklas):

krystalliserer sædvanligst i Former, som højsæiede Figurer

Fig. 5.

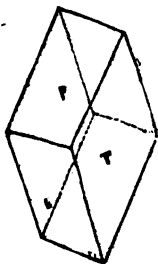

Fig. 6.

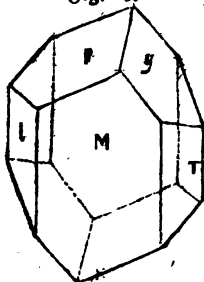
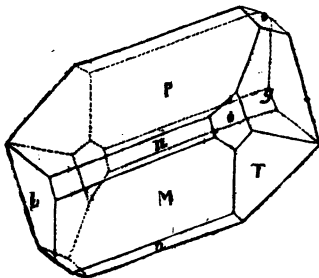

Fig. 7.

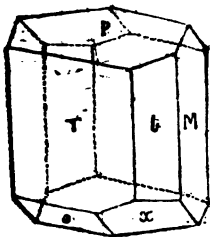
udvise; dens Krystaller ere hyppig sammenvoredte til Tvillinger paa forskjellige Maader, dog efter bestemte Regler. Orthoklasen lader sig let kløve i to Retninger, vanskeligere i to Andre; den er sprød, dens Brudstykker danner firkanter, mere og min-

den langstrakte, Spilte, uregelmæssigt afbrudte paa Enderne; den er omtrent ligesaa tung, men mindre haard end Kvartsen, ridses af denne og giver ikke let Id for Staalet; den er hyppig rødlig, grønlig og graalighvid, og ikke sjelden kjødrød; dens Glænde, der for det meste ligner Glassets, er undertiden perlemoragtig. Orthoklasen er sjelden gjennemsigtig, indeholder i 100 Vægtdele 65,4 Kiselsyre, 18 Leerjord og 16,6 Kali.

Natron - Feldspath (Albit)

har i sine Krystallformer megen Lighed med Orthoklasens; dens almindeligste Krystallform er fremstillet i højsøiede Figur; den optræder hyppig i Tvillingkrystaller, lader sig kløve i to Retninger, skjønt ikke saa let som Orthoklasen, kløves vanskeligt i tvende Andre, er lidt haardere og tyngere end Orthoklas, sædvanligt hvid, gulhvid, graalighvid, undertiden lysrød, gul, grøn og graa af Farve, glimder som Glas undtagen paa den ene Sætningsskive, hvor den har Perlemorsglænde, er ikke sjelden gjennemsigtig,

Fig. 8.

indeholder i 100 Vægtdele 69,8 Kiselsyre, 19,1 Leerjord og 11,6 Natron.

Glimmer

forekommer oftest i tynde serkantede Plader; iblandt ligger Pladerne saaledes paa hinanden, at de danne korte, serfidede Spiler. Glimmeren lader sig yderst let kløve i een Retning, hvorved fremkommer meget tynde, meer og mindre gjennemsigtige Blade, som let lader sig bryde, men springe tilbage igjen, naar de overlades til sig selv. Glimmeren besidder meget liden Haardhed, ridses af Glas, er noget tyngere end Orthoklas, er sortegrøn, begsort, sortbrunn; ridset med Knivsodden giver den en grønliggraa Streg,

har paa Kløvningssfladerne Perlemorsglands, som flaar noget over i Metalglands; bestaar paa den ene Side af Kisel-syre og Leerjord med eller uden Jernoxyd, og paa den anden af Kisel-syre og Talsjord med eller uden Kali og Jernoxydul. Slimmeren er bekjendt under Navn af Kraatesold.

Hornblende.

Denne Steenarts almindeligste Krystallformer ere fremstillede i hosstaaende Figurer; den lader sig let kløve i to

Fig. 9.

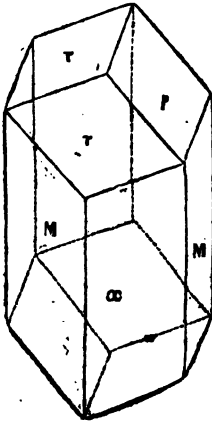

Fig. 10.

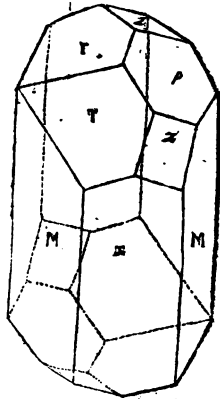
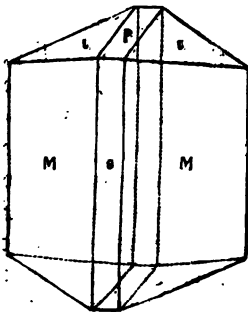

Fig. 11.

Retninger, vanskeligt i tvende Andre, giver firkantede Brudstykker med ujævne Flader, lidt mindre haard og lidt tyngre end Orthoklas, gjerne graa, grøn eller sort, glindser almindelig som Glas; undertiden som Perlemor og Silke, har en meget forskjellig Sammensætning og optræder saaledes i forskjellige Afændringer, hvoriblandt den saakaldte almindelige Hornblende, som

er mørk lsggrøn til sortegrøn og grønsort og uigjennemsigtig.

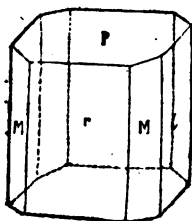
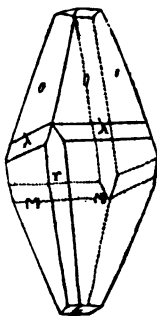
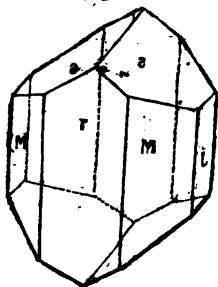
Tugt

krySTALLIFERES sædvanligst i høstaaende Figurer, lader sig no-

Fig. 12.

Fig. 13.

Fig. 14.

genlunde let fløve i to Retninger, vanskeligt i tvende Andre, omtrent af samme Haardhed og Tyngde som Hornblende, glindser som Glas, er lsggrøn, sortegrøn, ravnsort, begsort, silkesort, gjennemskinnende i Kanterne indtil uigjennemsigtig, er sammensat af Kiselsyre og Kalkjord og desuden af Talkjord eller Jernoxydul eller begge tilfide.

Talk

forekommer i seksfaldige eller stjæbfiirkantede (rhombiske) Tabler, findes sædvanligst i trumstaalige, stængelige, kornigbladige Sammensvininger, fløves overordentlig let i een Retning, er mild eller har yderst liden Haardhed, er i nogen Grad seig og i tynde Blade bøielig, uden at dog Bladene springe tilbage, naar den briende Kraft ophører. Talken er omtrent $2\frac{1}{2}$ Gang saa tung som Vand, fordetmeste grønligvid til æblegrøn og lsggrøn, glindser som Talg og Perlemor, er meer og mindre gjennemskinnende og ligesom fed at føle paa, bestaar hovedsagelig af Kiselsyre og Talkjord.

Chlort

krySTALLIFERER i fersidige Tavler, der som oftest ere sammen-
vorne i kam- og kogleformige Grupper, løses meget let i
een Retning, er lidt haardere og tyngre end Talk, hvielig i
tynde Blade, isoggrøn, seladongrøn, pistazigrøn og sortegrøn;
ridset giver den en seladongrøn til grønliggraa Streg, glind-
fer som Perlemor; i tynde Plader er den gennemsigtig og
gjennemskinnende; den er sammensat af Kiseltsyre, Talkjord,
Jernoxydul, Beerjord og Vand.

Kulfur Kalk

krySTALLIFERER almindeligst i høstaaende Figurer, kaldes i kry-
Fig. 15.

Fig. 16.

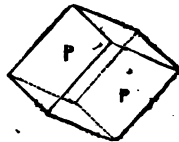

Fig. 17.

Fig. 18.

krySTALLIFERET Tilstand Kalk-
spat, er spæd, løses let
i tre Retninger, hvorved
fremkommer Brudstykker
som Fig. 16, ridset af Glas,
er noget over $2\frac{1}{2}$ Gang
saa tung som Vand, un-
dertiden vandklar og altsaa
uden Farve, oftest hvid,
graahvid, gulhvid, glind-
fer paa somme Flader som

Glas, paa andre som Talg, er meer og mindre gennemsigtig,
bestaar af Kulsyre og Kalkjord, bruser, naar man bringer
Slevand eller andre stærke Syrer paa den, forekommer i
mangfoldige Afændringer, hvoriblandt Marmor, tørt Kalk-
steen og Kridt.

Uf de faaledes beskrevne og andre Steenarter etc, som bemærket, Bergarterne sammensatte paa forskjellige Maader. Naar en Bergart bestaar blot af een Steenart, saa kaldes den *Sigeartet*; bestaar den af flere Steenarter, men saa inderlig forbundne, at det seer ud som om den bestod af een eneste, saa kaldes Bergarten *tilfyreladende Sigeartet*; bestaar den derimod af flere Steenarter, som tydelig kunne skielnes fra hinanden, saa hedder Bergarten *uligsartet*.

Under den ligesartede Afdeling forekommer:

1) *Kornige Bergarter*, der opstaa ved en regelmæssig, men tæt, umiddelbar Sammenhængning af Krystalkorn. Som Exempler herpaa kunne anføres

Kvartsit, en flintbaard Bergart bestaaende af *Quartzkorn*;

Hornblendesteen, en sort- eller mørkegrøn Bergart, dannet ved en inderlig Sammensjoning af *Hornblendekrystaller*;

Kornig Kalk med dens mange Afvendinger, f. Ex. *Marmor*, bestaaende af *Kalkspatkrystaller*.

2) *Skifrigte Bergarter*, der opstaa ved en umiddelbar Sammensjoning og lagvís Unordning af Krystalkindviderne, der gjerne ere blad- og pladeformige f. Ex.

Talkfliser, en fordetmeste grønlig Bergart, bestaaende af *bladformige Talkkrystaller*;

Hornblendeskifer, en grønligsort Bergart, dannet af *Hornblendekrystaller*;

Chloritfliser, bestaaende af *bladformige Chloritkrystaller* med *bølgeformige Skumingsflader*.

3) *Tætte Bergarter*, naar Steenmaterialeet seer ud som om det var blevet knust til *støvt* og derefter sammensat til en sammenhængende Masse, f. Ex.

Kvidt og en Mængde *Kalksteensarter*, samt

Mergel bestaaende af en Blanding af *Kviksølv*, *Bærjord* og *Kalkjord*.

Under den tilspæneladende ligeartede Afdeling hører ligeledes:

1) Kornige Bergarter, hvortil henregnes flere Sorter Lava, som bryde frem i smeltet Tilstand fra ildsprudende Berg og siden størkne til haarde, sprøde og porøse Masser, der gjerne bestaa af Feldtspatharter med indkittede Krystaller af et Mineral, som kaldes Magnetjernsteen.

2) Skifrige Bergarter, hvortil henføres Leerstifer, som er sammensat af en fin Blanding af Glimmer-, Kvarts-, Feldtspath- og Talkpartikler. Den forekommer under forskjellige Navne: Tagstifer, Hvesstifer, Griffelstifer, Tegnestifer, Aluustifer, Skatberg.

3) Porfyrer, dannes af en tæt finkornig Grundmasse, hvori sidder tydeligt udviklede Krystaller. Hertil hører blandt Andre

Trachyt, hvis Grundmasse bestaar af finsplittig Feldtspath med indvorne Krystaller af glasagtig Feldtspath, Glimmer og Hornblende.

4) Tætte Bergarter, hvortil henregnes f. Ex.

Basalt, blaasort, bestaaende af en inderlig Blanding af Augit, Feldtspath og Magnetjernsteen;

Leer i mangfoldige Afændringer, dannede af det Material, som opstaaer ved forskjellige Steenarters Hensmældring.

Under de uligeartede Bergarters Afdeling forekommer fremdeles:

1) Kornige Bergarter, blandt hvilke kan nævnes

Granit, bestaaende af en umiddelbar krystallin Sammensøining af Kvarts, Glimmer og Feldtspath;

Syenit, i forskellige Afændringer bestaaende af en umiddelbar krystallin Sammensøining af Hornblende og en eller anden Feldtspathart;

Diorit, omtrent det samme som Grønsteen, en krystallin og umiddelbar Sammenhobning af Augit eller Hornblende og Feldtspathkrystaller, inderligt men mindre regel-

mæssigt forbundne med hinanden end i *Syenit*. Denne *Bergart* er meget almindelig indsprængt med *Svovelskry-*
staller.

2) *Stifrige Bergarter*, f. *Ex.*

Gneis, bestaaende af de samme *Steenarter*, som *Graniten*;

Glimmerskifer, en umiddelbar *krySTALLINST* *Forbin-*
delse af *Kvarts* og *Glimmer*. Undertiden træder *Hornblende*
i *Stedet* for *Glimmeren*. Ikke sjelden indeholder denne
Bergart *Granater*, og benyttes da til *Kværnsteen*.

3) *Porfyreer*, hvoriblandt kan nævnes

Curitporfyr (*Feldtsteinporfyr*), hvis *Grundmasse*
bestaar af tæt *Feldspath* med indborne *Korn* og *Krystaller*
af *Kvarts* og *Feldspath*, hvortil ofte kommer *Hornblende-*
partikler og *Glimmerblade*.

Der gives endnu forskellige *Bergarter*, som ikke passe
ind under de tre nævnte *Hovedafdelinger*, saasom

Brudstykkebergarter, bestaaende af sammenkittede
Brudstykker af andre *Bergarter*. *Brudstykkerne* ere enten
skarplantede, i hvilket *Fald* *Bergarten* kaldes *Breccie*, eller
afrundede, da *Bergarten* faar *Navn* af *Konglomerat*;

Løse Bergarter, hvortil hører

Kullesteen, større og mindre *afrundede* *Stene* af
forskjellige *Bergarter*. *Kullestenene* danne store *Anhobning-*
ger og tykke *Baneker* paa flere *Steder* i *Norge* især ved *Gl-*
vemundingerne i det *Vesten-* og *Nordensjeldske*;

Gruus, bestaaende af større og mindre *Stykker* af
forskjellige *Steenarter* og *Bergarter*, opstaar hovedsagelig
derved, at *faste Bergarter*, *Granit*, *Gneis* og *Glimmerskifer*
falde i *Stykker*;

Sand, bestaaende hovedsagelig af *Kvartskorn*;

Kullene, der bestaar hovedsagelig af *Kulstof*. *Her-*
til hører

Steenkul med flere *Ufændringer* og

Bruunful, ligeledes med mange Afendelager *).

Imellem de forskjellige Bergarter findes der i Naturen i Almindelighed ingen skarp Grændse; de gaa gradviis over i hinanden, hvad enten man ser hen til Bestanddelenes Art eller deres Anordning, hvorfor man ikke sjelden træffer paa Bergarter, som man har vanskeligt for at navngive. Hvad Bergarternes Udbredelse eller Anbringelse i Jordlegemet angaar, saa synes den at være meget lidet regelbundet. Deres Forekomst er ikke knyttet til Jordstrøg, Klima eller Bøide over Havet. Somme Bergarter optræde i forholdsviis smaa Partier, Somme sammensætte store Fjeldsvælvninger, Somme forekomme kun paa et enkelt eller enkelte Steder, Somme gjenfindes hyppig i alle Verdensdele, af hvilken sidste Omstændighed man uddrager den Slutning, at Naturen følger de samme Love i Dannelsen af Steenrigets Frembringelser over den hele Jord.

I denne petrografiske Udsigt over Bergarterne er der

*) Ibet jeg slutter denne løse Skizze af Steenarter og Bergarter maa jeg gjentagende fremhæve, at disse Ting kun maa ikke læse at hende til Gavn af blotte Beskrivelser. Man maa have dem for det legemlige Ole, see Steenarternes Krystallform, Gjennemgange, Glands, Brud, Farve, føle deres Tyngde, prøve deres Haardhed o. s. v. og ligeledes paa en saubfellig Maade opfatte deres Sammensætning til Bergarter. Da Kjenndskab til disse Naturfrembringelser er uomgængelig nødvendig til Forskaelse af agronomiske Skrifter og til Bestemmelse af Jordsmonnet, saa vilde det uden tvivl være gavnligt, om man i de forskjellige Bygder lagde sig til smaa Samlinger af de almindeligste Steen- og Bergarter. Omkostningerne med at anskaffe saadanne Samlinger kunde ikke beløbe sig til Stort, ei heller kunde det være saa vanskeligt at føre sig dem til Rytte. Kjenndskab til Steenarter eller overhovedet til Mineralier hos Landalmue kunde paa den ene Side lede til værdifulde Ervs-Fund, og paa den anden tjene til at forebygge ulloge Bergværdsspekulationer.

Man taget Hensyn til deres Forholde i det Smaa, til hvad der viser sig i ethvert Brudstykke af dem. Men Jordkorpens Bygningsdele have ogsaa sine Eiendommeligheder i det Store, fornemmelig i Maaden, hvorpaa de optræde med hinanden og tage Plads i den store Bygning; de besidde Eiendommeligheder, som vise tilbage til en forskjellig Oprindelse eller hidrørende fra de særegne Naturprocesser, som vare i Virksomhed ved deres Dannelsse. Saaledes finder man i de forskjellige Verdensdele og i alle Lande Bergarter, som optræde i tykkere eller tyndere Skiver, danne Bergstrækninger, bestaaende af forskjellige Lag; medens andre Bergmasser ingen Lagdannelse have og danne vidtstrakte uformelige Klumper i Jordkorpens, der heelt igjennem se ud som en eneste Støbning, paa det nær, at de gjerne have sine meer og mindre regelmæssige Kløfter eller Sprækker. Paa Grund af denne gennemgribende Forskjellighed inddeler man Jordens Bergmasser i to store Afdelinger, nemlig den lagdannede eller neptuniske Afdeling og den ikkelagdannede eller plutoniske Afdeling.

Om de lagdannede Bergmasser.

Saadanne Bergmasser udgjøre den største Deel af Jordkorpens; man træffer dem paa Høifletterne, i Høilandenes nøgne Bergrygge, men hyppigere danne de Fjeldgrunden under Lavlandets vidtstrakte Sletter. De enkelte Lag, Skifter eller, som man ogsaa kalder dem, Strala, hvoraf saadanne Bergmasser bestaa, ligge snart horizontalt som *abc* i højsviede Figur 19, snart have de en hældende eller endog opretstaaende Stilling som i Fig. 20; deres Mægtighed eller

Fig. 19.

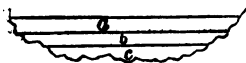
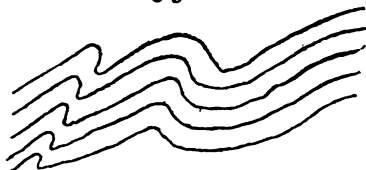

Fig. 20.

Tykkelse er meget forskjellig: somme Skifter ere knapt en Tomme tykke, andre en Fod og derover; iblandt seer de ud som jævne Plader, men oftere ere de vindstjæve, have mange Krumninger og Uregelmæssigheder som i Fig. 21, saaledes at

Bergmasferne, som dannes af dem, paa milelange Strækninger synes at være bragte ud af Lave. I nogle Bergmasfer have de enkelte

Skifter en indstrænket, i Andre en overordentlig stor Udstrækning. Det hender saaledes ikke sjelden, at man i Berglande finder Skifter, som vækter gennem hele Fjelde fra det ene Dalsøre til det andet. Naar en Bergmasse hviler paa den anden ligesom a paa b i Fig. 22, saa siges a at være over-

Fig. 22.

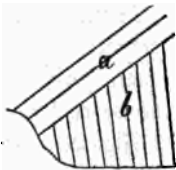
leiet med Hensyn til b, og b underleiet med Hensyn til a. Naar Skifterne i tvende Bergmasfer løbe parallelle (i samme Retning) ligesom a og b i Fig. 22, saa siges de at have en overensstemmende Leining, hvorimod

deres Leining kaldes afvigende, naar de som a og b i Fig. 23 ikke ere ligeløbende (parallelle). Naar en Bergmasse ligger paa en anden ligesom a og b i Fig. 24, saa siges

Fig. 23.

Fig. 24.

a at have en afvigende og overgribende Leining med Hensyn til b. Sammenligner man med hinanden de enkelte Skifter, hvoraf en lagdannet Bergmasse bestaar,

saa finder man deels, at de i petrografisk Henseende ligne hinanden ligesom Arterne i en ubestreven Bog Papir, deels at de ere forskjelligartede ligesom Bladene i en vel omfludt Kortstof. En Bergmasse, som er underleiet en anden, be-

tragtes som hørende hjemme eller som liggende dybere nede i Jordlegemet end den overløiede. Saaledes har a i højsøiede Figur en dybere Beliggenhed end b, omendstjont a

Fig. 25.

flyder op i et høit Fjeld, medens b forekommer nede i Dalen. Det er saaledes hyppig Tilfældet, at Høilandskets Bergmasser høre hjemme i dybere underjordiste Egne end Lavlandets. Paa de forskellige Steder paa Jorden, hvor man har An-

ledning til at lære den lagdannede Jordkorpe at kjende til et større Dyb, finder man i Almindelighed ei blot, at den udenfra indad bestaar af en lang Række af Bergskifter; men man finder tillige, at visse Sæt af disse Skifter paa Grund af ydre og indre Eiendommeligheder slutte sig sammen til visse selvstændige Afdelinger eller større Led af Rækken; med andre Ord: den lagdannede Jordkorpe bestaar af en Række af forskjelligartede, paa hinanden hvilende Bergmasser, som hver for sig indbefatte et større eller mindre Antal af tyndere eller tykkere enkelte Skifter. Saadanne selvstændige Afdelinger eller Led i den lagdannede Jordkorpe, som man støder paa, idet man passerer fra oven nedad eller rettere fra uden indad, kalder man Formationer.

Disse Formationer, som danne de forskjellige Etager eller Stokværk i Jordens Bygning, have en meget forskjellig Udstrækning baade fra oven nedad og i horizontal Retning. Somme Formationer kunne have en Mægtighed af flere tusinde Fod, medens den hos andre kun beløber sig til nogle faa Fod. Nogle Formationer forekommer hyppigt, andre sjældent, Nogle udbrede sig over Hundreder af Kvadratomile, hvorimod andre have saa liden Udstrækning, at de sammenlignelsesviis kunne betragtes som lokale Pletter eller Papper paa Jordlegemet. En Formation kan paa et Sted være stærkt udviklet, paa et andet kun svagt antydet, og

paa et tredie mangle aldeles, i hvilket sidste Fald den ikke sjelden erstattes af en anden, som indtager dens Plads. Det fremgaar heraf, at den Række af Formationer, hvoraf Jordstørpen er opstillet, ikke overalt kan være den samme. Den er nemlig mere udviklet, fuldtalligere og fuldstændigere paa somme Steder end paa andre. Paa Grund af Rækkens lokale Ufuldstændighed eller Mangel paa Led komme deels Formationer til at ligge blottede i Dagen, som høre hjemme dybt nede i Jordens Skjød, deels komme Formationer til at følge nær eller umiddelbar paa hinanden, der ellers ere adskilte fra hinanden. Afstanden mellem Formationerne er saaledes hyppig forskjellig paa forskjellige Steder, men de skifte aldrig Plads saaledes at hvad der er underleiet paa det ene Sted er overleiet paa det andet. Foruden at Formationerne ere forskjellige med Hensyn til Rægtighed, Udstrækning og Forekomst, adskille de sig fra hinanden i flere andre Henseender: de ere petrografisk forskjellige 3: den ene Formation er enten bygget af andre Bergarter end den anden, eller dog sammensat paa en anden Maade af de samme Bergarter. De have forskjellige Leiningsforhold, hvoriblandt kan udhæves, at Skifterne i de dybere liggende Formationer gjerne have en mere opreist Stilling, flere Krumninger og Uregelmæssigheder end Lagene i de Formationer, som ligge høiere oppe. En væsentlig Forskjel mellem Formationerne hidrører ogsaa fra deres forskjellige Indhold af Fossilier, det vil sige Planter og Dyr eller Dele af samme, som findes i dem i meer og mindre forstenet Tilstand. Disse Fossilier ere for det meste bleve til paa den ene eller den anden af følgende Maader: Planten, Dyret blev begravet i løse Jordlag, som senere erholdt større Fasthed; Plantens Safter, Dyrets bløde, kjødagtige Dele tilintetgjordes, og Plantens Kullstof og Dyrets steenartede Dele, Benenes Kalkmaterie, blev tilbage; eller efterhaanden som den i Jorden begravede Plantes og Dyr's Dele forstyrredes og for-

svandt, affatte Steenpartikler sig i Stedet og antog Plantes og Dyrets Form. Man kan her bemærke, at jo dybere nede i Formationskræften, desto fuldkomnere ere de indeholdte Plante- og Dyrestoffer forstenede til saadanne. Naar de ere gaaede over i en forstøvet Tilstand, kalder man dem simpelthen Forstøvet. Med Hensyn til Fossiler forholde Formationerne sig for det første paa følgende Maader: Nogle indeholde ingen Fossiler, Andre indeholde dem som Sjældenheder, medens andre Formationer igjen indeholde dem i større og større Mængde indtil de næsten udelukkende bestaa af fossile Planter og Dyr. Fossilerne ere ikke bragte ned i de forskellige Bergformationer ved voldsomme Naturliddragelser; thi dertil ere i Almindelighed de betræffende Planters og Dyrs Former og finere og svagere Dele saa nøjagtigt gjengivne og saa vel vedligeholdte. Man finder hyppig Planternes fine Blade, Sneglens skrøbelige Hus, de sprødeste Skjæl, Insekternes Florvinger og fine Følehorn i forstøvet, men fuldkommen ubestøvet Tilstand. Overhovedet gjør Betragtningen af den Maade, hvorpaa Fossilerne forefindes i de forskellige Formationer, den Tanke uimodstaaelig, at det gik meget vel til dengang de betræffende Dyr og Planter bleve nedlagte der. De fossile Dyr og Planter ere heller ikke udstrøede eller udbredte i Formationerne uden Orden og Regel. Ivertimod høre visse Slags Fossiler hjemme i visse Formationer, og derved blive de Formationernes Særkjende. I de øverste Formationer finder man paa Levninger kun af saadanne Planter og Dyr, som endnu findes levende paa Jordens Overflade. Jo længere man kommer ned, destomindre bliver Ligheden imellem Fossilerne og Jordklodens nærværende Besætning af Planter og Dyr. I de dybere Formationer ere Fossilerne hyppig saa afvigende fra den nærværende Plante- og Dyreverden, at de tage sig ud som rene Vidundere baade hvad Form, indre Bygning og Størrelse angaar. Saadanne Fossiler hidrøre altsaa fra

Plante- og Dyreslægter, som for længe siden have udspillet sin Rolle paa Jorden. (Fortsættes.)

Norge sammenlignet med andre Lande.

Samtale mellem en Præst og en Bonde.

(Efter det svenske Libskrift „Läsning för Folket.“*)

Bonden. Jeg formoder, han Far allerede har hørt, at jeg er tænkt paa at sælge Gaarden min, for at rejse over til Amerika. Men da han Far altid har udvist Venstab og Velvilje mod mig, saa havde jeg Byst til at vide, hvad han tænker om Tingen, før jeg gjør Alvor deraf.

Præsten. Jeg undres over, at du vil stille dig ved din lille vakre og veldyrkede Gaard, for i et fremmedt Land at søge et usikkert Brød.

B. Det er dog saa rimelig, at En og Hver prøver at forbedre sine Omstændigheder, saa vidt han kan; den, som som Intet voger, han Intet vinder, og der er mange Eksempler paa, at Norske har fundet sig lykkeligere i Amerika end her.

P. Tro mig, min kjære Ola, der er ogsaa mange Eksempler paa det Modsatte. Det er sandt nok, at Somme er bleven mere velstaaende i Amerika end de før var; men kanske, naar Alt kommer til Alt, er der ligesaamange, som ogsaa er bleven mindre lykkelige. Talsfald er det vist, at der omtrent ligesaa tit i Aviserne staar dadlende som rosende Breve

*) „Läsning för Folket“ udgives af „Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande“, udkommer aarlig i 4 Hæfter, hvert paa 6 Ark, og udgjør følgende kun lidt mere end „Follevennen“, hvormed det saaledes i flere Henseender har en vis Lighed. Det svenske Selskab, der har bestaaet i 20 Aar, udgiver derimod ingen Tillægshæfter.

derfra. Du maa desuden lægge Mærke til, at der er saa mange Ulemper og Farer ivejen, at det kan være højest usikkert, om du vel og vakkert naar dit Maal. For det første er det ingen Spøg for Folk fra Fjeldbygderne og Oplandet at komme ud paa det vilde Hav; Overreisen varer gjerne omtrent 2 Maanedre, og om man er saa lykkelig i al den Tid at undgaa svære Storme — hvilket dog er sjældent — saa er der dog altid Vind og Sjogang nok til at gjøre din Kone og dine Børn syge, kanste ogsaa dig selv med. Mange andre Ulemper ombord skal jeg ikke opholde mig ved; men hvis du saa endelig naar Amerika, saa har du endda de største Vanskeligheder igjen. Du maa nemlig flere hundrede Mil opi Landet, før du kan saa dyrkbar Jord at bo og bygge paa; denne Rejse sker med Dampskibe og Dampvogne, og Amerikanerne er saa uforsigtige og Njædesløse Folk, at det ikke er længe imellem der indtræffer Ulykker. Saa er du desuden, fra det Djæblig du sætter Fod paa Amerikas Grund, omgivet af alstensk Bedragere og Kjaltringer; og hvor lu diøse kan være, derom kan den norske Bonde ikke gjøre sig nogen Forestilling, og dobbelt vanskeligt for ham er det at vogte sig for Snydere, naar han ikke kan Sproget. — Kommer du saa endelig til dit Bestemmelsessted, saa kan du vel begribe, at det ikke er nogen let Sag at indrette sig aldeles fra Nytt; der vil ialfald meget strengt Arbejde til, og der er liden eller ingen Hjælp at faa, da Enhver gjerne har nok med sig selv. Nu er Vårstiderne, Luften og Levemaaden meget anderledes der end her; næsten enhver Nordboer derfor udsat for farlige Sygdomme (især den saakaldte Klimatfeber), og naar alt dette tages i Betænkning, saa synes jeg, at man i det Bængste maa holde sig til sit Fædreland.

B. Jeg elsker visseelig mit Fædreland; men naar jeg vidste, at man i andre Lande kunde leve lykkeligere og mere omsorgsløs, saa gjorde jeg Synd baade paa mig selv og mine Børn, om jeg ikke vilde flytte did.

P. Kjærlighed til Fædrelandet har fra gammel Tid været en Egenkab hos Norske saavel som hos de andre Nordboer. Men det norske Folk synes i saa mange Stykker at være tilbøjeligt til hellere at gaa over fra det Sæ til det rent Modsatte, end til at læmpe sig, overbeje Alting roligt og finde en passende Middelvej; ja man ser endog, at paa samme Tid, som man i Mængde og Meget hænger stibt ved det Gamle og vil bære sig ad som Far og Forfædre har gjort (f. Eft. med bagvendte Arbejdsmaader, liden Oplysning, daarlig Jorddyrking og udsel Kreatur-Nøgt) — paa samme Tid indfører man dog overdaadig Kaffebril og Klæder af udenlandsk Ty. Paa samme Tid som en hel Del af vore mere oplyste Mænd har saa høje Tanker om vort Eget, at vi næsten ikke behøver at undersøge, hvorledes andre Folks Indretninger er, eller at lære noget af dem — paa samme Tid blander de sin Tale og Skrift med en Mængde fremmede Ord, hvor det aldeles ikke er fornødent. Denne Modsigelse gjenfindes da ogsaa deri, at det norske Folk, som har været berømt for sin Fædrelandskjærlighed og glædet sig i sit kjære Hjem, nu derimod er ligesom betaget af Maseri efter at forlade Landet og komme over til Amerika, og fuldt af Lovprisninger over den nye Verden.

Jeg nægter ikke, at de Amerikafarere, der kommer lykkelig frem og har Penge nok til at kjøbe sig et Stykke Jord og skaffe sig Livsophold, indtil Jorden kaster noget af sig, — at de ved Flid og Omtanke kan arbejde sig op til Belfstand. Men den, som har saameget Penge og derhos er flittig og tarvelig, behøver heller ikke at svelte her hjemme; og en stor Del af dem, der ubetænksomt forlader sit eget Land for at søge sin Lykke i fremmede Lande, faar ganske vist ved Fattigdom og Glendighed undgjælde for sin Ubefindighed.

B. Men Norge har nu saa stor Folkemængde, at det

er umulig, at Landet kan føde alle sine Indbyggere, og derfor er Udfløtninger yderst nødvendige. Hvad er da rimeligere, end at Hver og En, som har Udvej dertil, søger sin Lykke paa andre Kanter?

P. Er et Land saa overbefolket, at det ikke kan føde alle sine Indbyggere, saa er ganske vist Udfløtninger nødvendige; men fortiden findes der vistnok saa Lande, der har for stor Folkemængde. At ialfald Norge ikke kan regnes blandt dem, derom overbevises man let ved at sammenligne den opdyrkede Del af Landet med den udyrkede. Hele Norges Bidde er 5,800 geografiske Kvadratmil^{*)}; deraf kan omtrent 340 Mil opdyrkes, men da det nuværende Ugerland kun udgjør 42 og Englandet omtrent 128 Kvadratmil, saa er altsaa i Norge endnu kun Halvparten af, hvad der kan dyrkes, virkelig opdyrket. Regn saa hertil, at den allerede dyrkede Jord kunde dyrkes meget bedre end hidtil, og du vil da indse, at mange flere Folk maatte kunne leve ret godt i Norges Land. — Det kan gjerne være sandt, at Folkemængden er for stor i en enkelt Bygd hist og her (s. Ekf. hvor et Bergværk er blevet nedlagt, eller Fabrikker har kanset sin Drift), men de oversflødige Mennesker vilde da vist kunne finde Udkomme i andre Bygdelag.

Smidlertid er det ingen Skade for et Land, om Uslin-ger og døvne Folk flytter ud; — af Slige har man altsid nok igjen. Men dersom mange dygtige, flittige og formu-ende Medborgere rømmer Landet, er det bestandig et Tab for Samfundet.

^{*)} En Kvadrat er en Firkant, der er lige stor paa alle Kanter. En Kvadrat-Tomme er altsaa en Kube, der er 1 Tomme lang og 1 Tomme bred. En Kvadrat-Alen er ligeledes et firkantet Bræt, der er 1 Alen langt og 1 Alen bredt, og en Kvadrat-Mil er et firkantet Stykke Land, der er en Mil paa hver Kant. — Tre geografiske Længde-Mile udgjør henimod 2 norske; men af geografiske Kvadrat-Mile gaar der næsten 2½ paa 1 norsk.

B. Deri har De vistnok Ret; ti om f. Ek. de fleste ærlige og rettænkende Personer rejste ud af Landet, saa vilde vistnok Tilstanden her blive ganske bedrøvelig. — Ellers har jeg mange Gange undret mig, om Norge virkelig er et af de bedste eller et af de usleste Land paa Jorden; jeg har læst begge Dele i adskillige Bøger og Blade, men jeg ved ikke, hvad sandt er. Kan han Far, som ved saa vel Bested om andre Folk og Riger, vel sige mig, om ikke disse er meget anderledes end vort?

P. Det vil jeg meget gjerne, og haaber da at kunne vise dig, at Norge har mange Fortrin, som vi sjældent statter saa høit som vi burde, just fordi vi aldrig har manglet dem. Næsten hele Jorden er af Staberens anvist til Hjem for Mennesker; der findes saare saa Landstrækninger, som er aldeles utjenlige at bo i; ethvert Land har af Gud faat sin Lod af Godt og Ondt, og der findes intet Sted paa Jorden, hvor ikke baade Sorg og Glæde, baade Røje og Bedervedelse følger Menneskenes Spor. Men Landene, saabelfom deres Indbyggere, er dog hverandre meget ulige; og at vort Land er et af de lykkeligere, kan vistnok aldrig nægtes, naar man tilstrækkelig kjender Sagen og betragter den uden alle selvgjorte Indbildninger.

Et Land, som skal være særdeles tjenligt til Menneskers Bolig, maa have en frisk Luft (et sundt Klima), være frugtbart og tilstrækkelig rigt paa Livsfornödenheder, ikke mangle afvekslende Naturskjønheder, samt være frit for Jordstælv, Oversvømmelse og andre skrækkelige Natur-hændelser, som i et Øjeblik kan forstyrre Menneskenes fornemste Arbejder og tilintetgjøre Frugeterne af mange Aars Flid. Men for at kunne tilbringe sine Dage med Tilfredshed fordrer endvidere, at man lever i et Land, hvor Kristendommen holdes i Agt og Ære, hvor Lov og Ret beskytter enhver redeelig Medborgers Liv og Ejendom, og hvor man ikke behøver at frygte Oprørsrets Fakkell eller Fiendens Sværd. — Lad

os nu i disse Henseender sammenligne Norge med andre Lande for at se, om vi er at beklage eller lykønske i vor Stilling. Vi begynder med Klimatet eller Luftens Beskaffenhed.

B. I denne Henseende idetmindste er dog vel vi, med vore lange kolde Vintre, ilde fjerne, imod dem, som bor paa andre Steder.

P. Jeg tror det Modsatte. Norges (og Sverriges) Klima er vistnok temmelig koldt, især i de nordlige og de højest liggende Dele af Landet; men det er dog mildere og gunstigere for Væksterne end noget andet Lands paa Jordkloden saa langt mod Nord, og er dertil meget sundt. Vi indaander Helse af Havvinden, og Solen opliver og vedertvæger os, men dens Straaler er ikke her saa brændende, at de sløber Menneskenes Kræfter, Evner, Sind og Sans. Luften blir hos os ikke saa opvedet, at den avler hærjende Pest, og om Farsot engang iblandt hjem søger bort Land, saa viser den sig næsten stedse af en mildere Natur end i varmere Lande. Vistnok er vore Vintre lange og kolde, men dette er just til Folkets Gavn; det letter Kjørsele i Skog og Fjeld og Mark; og Jorden behøver hos os denne Hvile for at samle Kræfter til ny Frugtbarhed. — I den nordlige Halvdel af Rusland er Klimatet meget koldere end hos os, ja endog langt sør i Landet indtræffer der Sneorme saa frygtelige, at vi næsten ikke kan gjøre os nogen Forestilling derom. I England er Luften ialmindelig mildere end her, men ej saa ren og sund; især om Høsten plages man af en tung og trykkende Laage, og i Irland er der sædvanlig en Mængde Febersygdomme paa Grund af Uddunstningen fra de store Myrer. I Holland er Luften meget fugtig og usund, og vilde være højt slem for Indbyggernes Helse, dersom ikke deres overordentlige Renlighed hjalp til at bøde paa Tingene. I Danmark samt den nordlige Del af Tyskland og Frankrig, er Klimatet

ialmindelighed meget mildt og godt. Syd-Europa eller Landenekring Middelhavet, især Spanien, Italien og Tyrkiet, har af alle Europas Lande vistnok den herligste Luft; her findes næsten ingen Vinter, Løvtræerne staar altid grønne, og dog gives der visse Besværligheder, som vi ikke ved af. I Spanien blæser f. Eks. tvende farlige Vinde: Gallego, en kold og usund Nordvest, og Solano, en brændende Søndenvind, som kommer fra Afrikas Sandørtenner og indvirker skadeligt paa Helse og Sjælskræfter; desuden er der i det Indre af Landet stor Mangel paa Regn, og den bratte Obergang fra de varme Dage til de kolde Nætter er slem for Helbreden. I Italien blæser en endnu hedere Vind end Solano, der kaldes Sirokko; og mangeskeds i Landet findes der Sump, hvoraf yderst skadelige Dampene stiger op.

B. Alle de opregnede Lande tilhører jo den samme Verdensdel, som vi bor i; men jeg undres, om ikke Tilstanden er bedre mangeskeds udenfor Europa?

P. Ja, hvad de andre Jorddele angaar, saa er det nordlige Asien uhyre koldt, saa koldt, at de frogne Marker, der ligger nærmest Nordishavet, ikke tiner op i den korte Sommer (Juli og August). I det mellemste Asien er Vinteren meget streng, og Sommeren overdreven varm. Syd-Asien er ialmindelighed meget varm, og der findes Strækninger, som er saa hede, at intet Menneſte kan bo der i den varmeste Aarstid. I visse Lande blæser skundom den forfærdelige Vind, der kaldes Samum, der fører fint brændende Støv og Flyvesand fra Ørkenerne med sig, og er saa hed, at Menneſter og Dyr dør ved at indaande den. Der findes vistnok i denne Verdensdel enkelte Egne, der har en vidunderlig behagelig Luft, men dette er dog en Sjældenhed; den sorte Død og Kolera er begge komne fra Syd-Asien, og vestlig i Asien plages man næsten bestandig af ødelæggende Pest. — Afrikas Klimat er ialmindelighed brændende hedt, kvalmt og usundt — enkelte Steder saa usundt,

at af Europæere, som flytter did, er om 3 Mars Forløb kun en Trebiedel ilive. Sommefteds regner det næsten uophørligt halve Aaret, medens der i den anden Halvdel er en ulidelig Tørre. Nordlig i denne Verdensdel er Sandørkenen Sahara, flere hundrede Mil lang og bred; den er forstørstedelen øde, ti der findes hverken Elve eller Søer; kun nogle faa Steder springer der en Kilde op af Jorden, omkring hvilke Græs og andre Vækster trives, og det er disse grønne Flækker, der ligger ligesom Øer i Sandhabet og kaldes Oaser. Det Indre af Afrika, der beboes af vilde dyriske Hedninger, kjender man ellers ikke Meget til, da de fleste europæiske Rejsende, som har prøvet at trænge frem der, sædvanlig er omkomne.

B. Amerika skal dog være et hyppeligt Land. Er ikke Klimatet der anderledes end i Asien og Afrika?

P. Det er vistnok anderledes forsaavidt, at Amerika ialmindelighed har meget kjøligere Luft; men ellers er der omtrent samme Forskiel som i den gamle Verden. En Del af Amerika lider af streng Kulde, en anden Del af for stærk Varme, og kun enkelte Strækninger har middels Varme og sund Luft. „De forenede nordamerikanske Friskater“, hvor faa mange Folk flytter hen, har ikke noget udmærket Klima. Næppe noget Sted paa Jorden kjender man hastigere Omvekslinger i Luften end der, fra den stærkeste Hede til den strengeste Kulde. Wisfelig findes i denne Verdensdel, som i de øvrige, mange Egne med det bedste Klima man kan ønske sig; men ofte har disse Egne andre Ulejligheder: i nogle er farlige ildsprudende Berg (Vulkaner) beliggende, andre er hyppig udsat for Jordstjælv, og atter andre for faa stærke Storme, som der ellers ikke findes paa Jorden.

B. Men hvor findes da de sagne Lande, som jeg har læst om, at de har en uafbrudt Vaar og Sommer?

P. Jeg har allerede nævnt, at der i hver Verdensdel findes Strækninger, som er begavet med en saa mild Luft.

Kanste findes dog det allerbehageligste Klima paa en stor Del af Sydhavets mange Oer, der hører til Australien. Der findes aldrig nogen Vinter; Mark og Berg er bestandig klæd i Grønt, de sidste endog lige op til Sydferne. Dog maa man vist omsider blive træt af en idelig Vaar og Sommer, ti hvorledes skal man kunne sætte ret Pris paa Sommeren, naar man aldrig ved af nogen Vinter?

B. Jeg maa tilstaa, jeg nu begynder at tro, at Norge har et forholdsvis lykkeligere Klima, end jeg hidtil har forestillet mig; men Jorden er meget mager og utalnemmelig.

P. Hvad Frugtbarheden angaar, saa er det vist og sandt, at Norge staar langt tilbage for en stor Del andre Lande; men det er dog ligesaa vist, at der ogsaa lever Mennesker paa mange Steder, som er endnu ufrugtbare. Det er vistnok sandt, at Norden er fattigt, at Østerlandenes Pragt og Herlighed ikke findes hos os, og at Sydens ypperlige Frugter ikke vokser i vore Bygder. Men den allerførste Del af Norge er dog tjenlig for Jordbrug og Husflap, og Vandet frembringer desuden mange andre Ting, som er mer end tilstrækkelige til Folkets Behov. Ved flittigt Arbejde kan det norffe Folk tilvirke saameget og saamangeflags Udførselsvarer, at vi derfor kan kjøbe alt hvad vi mangler til at føre et tarveligt men behageligt Liv, ja endog Klar for Klar forsøge vor Velstand; ti er end Jorden magrere og Klimatet ugunstigere for Aarsvæksten end i mange andre Lande, saa har vi igjen rigere Næringskilder i Havets og Klippernes Skjød, i Fiskeri, Stogsbrug og Bergværksdrift. Og naar man raaber, at Vandet er saa fattigt paa Næringsmidler, da maa man isandhed spørge: Hvad er vel det Folk, som Klar om andet forvandler flere hundrede tusinde Tønder Korn og Potetes til Brændevin, hvori der ingen Næring er — hvad er det vel fattigst paa, enten paa Fødemidler eller paa Forstand? Dersom Ingen dral Brændevin, og det saaledes ikke lønnede sig at tilvirke denne øde-

læggende Drik, saa vilde jo den store Mængde Potetes og Korn, som nu styrtes i Brændevinspanden, blive anvendt til Føde dels for Mennesker, dels for Kreaturer, hvilke sidste igjen vilde tjene til at formere Folkets Mad-Forraad. Skylden til Fattigdommen bør derfor snarere tilskrives andre Aarsager end Landets Bestaffenhed. — Naadeholdne faar vi være, og arbejde maa vi; Nordboerne faar ikke være usle, blødagtige og døsig, ti da staar Nøden for Døren. Lykkeligvis er vort Klima saaledes bestaffent, at vi kan arbejde med Kraft; og er det ikke en Fordel at leve i et Land, hvor selve Naturen ligesom opmuntrer og driver os til nyttig Virksomhed, hjælper til at styrke baade Sjælens og Legemets Kræfter? De frugtbareste Lande har stundom det usundeste Klima, hvorpaa jeg som Eksempel kan nævne Egypten. Der regner næsten aldrig, men Landet blir frugtbart derved, at Nil-Elven, som rinder derigjennem, hvert Aar oversvømmer hele Egnen og lægger igjen efter sig paa Marken etflags frugtbargjørende Slim. Oversvømmelsen varer sædvanlig fra midt i August til Enden af Oktober, og har sin Oprindelse fra den Mængde Regn, som aarlig paa bestemt Tid falder inde i det varme Afrika, hvorfra Nilen kommer. Vandet spredes endvidere omkring gjennem Kanaler, som fra umindelige Tider der er bleven gravet; men forøvrigt er Landet tørt, og friskt Vand meget sjældent. Imellem de aarlige Flomtider blir Marken saa fortørket, at den revner. Vest er meget almindelig i Egypten, og Solens Brand gjør Indvaanerne meget uskikkede til kraftig Virksomhed. Skulde vi nu ville bortbytte vor rene Luft og vort herlige friske Vand, som findes i saa stor Overflod næsten ved hver Gaard, i Indsjøer, Elve og Kilder, imod Egyptens rige Kornagre?

De varmeste Lande har ialmindelighed en saa stor Frodighed og en saadan Rigdom af de herligste Frembringelser, at en Nordbo knapt kan gjøre sig en rigtig Forestilling der-

om. Men de er ogsaa rige paa farlige Statedyr: Skorpioner, giftige Insekter, Krotodiller, skrækkelig store Slanger, Tigre, Løver, Leopardter o. s. v.

B. Alt dette giver jeg ganske ogsaa et slags Medhold; men mindes jeg ikke fejl, saa sagde han Far tillige, at det Land, hvor man skal lide sig godt, bør have en vacker Natur. Jeg maa tilstaa, jeg skjønner ikke rigtig, at dette skulde have stort at betyde; kan man ikke trives og leve godt i en Egn, som er noget styg, naar man bare har fuldt op af Livsfornödenheder?

P. At et Land har stor Nidom paa Naturskjönheder er en Omstændighed, der bidrager saare meget til Indbyggernes Trivsel. Ti hvilke saakaldte Fornøjelser er vel saa uskyldige eller saa herlige som den Bedervægelse, man efter sluttet Arbejde har ved at betragte en skjön og herlig Natur? Gjennem Naturens Betragtning paamindest Mennesket ret levende om Guds Almagt, Visdom og Godhed. Staberens Herlighed aabenbarer sig i den hele Verden; derom vidner Blomsterne paa Marken, Fuglene under Himlen og Stjernerne paa den høje Hvælving; derom vidner Sommer og Vaar saavel som Vinter og Høst; derom vidner ogsaa Solskin og Regn saavel som Storm, Torden og Lyn. De ydre Ting har en mægtig Indflydelse paa Menneskets Sindsstemning, og det kan ikke være andet end velgjørende for Sindet og opløstende for Sjælen at bo i et Land, hvor Naturen er storartet, afvekslende og skjön, altsaa behagelig uden at være ensformig. I denne Henseende staar Norge over mange andre Lande. Smaalene, Grevstaberne, Hedemarken, Toten o. s. v., kort sagt, den største Del af det søndenfjeldste Norge bestaar af jævn Landstaber, der nogenlunde ligner Danmark men er dog endnu mere behagelige end dette, fordi de har mere Afveksling; — hvorimod Sellemarken, Bergens Stift, Romsdalen og tildels det norviige Norge har stejle Fjelde og dybe Dale, der i Storhed og Gude

Kan kappes endog med de berømte Egne i Sverige. Hvilken
 Afveksling er der ikke i vort Land, ligesaa dets sydligste
 Ende, hvor man har Skove af Eik og Bøg, og tit den nord-
 ligste, hvor kun Lyng og alenhøje Bjørkebuske tribes! Hvilken
 Forstjæl paa de indre Egne af Landet, f. Eft. Hedemarken
 og Jædherred, hvor store herlige Kornagre bølger for Som-
 mervinden som et gyldent Hav, — og paa det vndige Har-
 danger, hvor Vebhavernes Blomster-Rigdom ligner et stort
 Snefald, der i skinnende Glans kappes med Folgeføndens
 ovenfor, — eller paa Strækningerne ved Sjælkanten, hvor
 kun enkelte Agerstækker findes ved de nøgne Strande, —
 samt paa de høieste Fjelddale, og en stor Del af Nordland
 og Finmarken, hvor ikke et Kornstraa er at se, men hvor
 de lange Myrer ligger ligesom oversaad med Moltebær!
 Hvor mangfoldige og rige er ikke Afvekslingerne mellem disse
 Modsætninger, og hvor mærkelig Overgangen fra det ene
 til det Andet! At høre Lærken synge sin Lovsang i den
 klare Luft, Ganten i Barstogen og Maaltrosten horte i Bjørk-
 tierke; at se stummende, ofte regnbuefarvede Fosse styrte sig
 udover de bratte Fjelde, hvis Toppe ligesom Kirketaarne
 peger op mod den høje Himmel og derved minder os om
 vort Fædreland herovenfor; at stue ud over blaagrønne
 Fjorde og blanke Indsjæer, hvori Himmelens Stjerner af-
 spejler sig; at se Snebræerne skinne som Guld i Solens
 Glans, og Solen om Kvælden gaa til Hvile i det uendelige
 Vesterbav, der da ligger som et Billede paa Død og Grav
 og Grighed: sig mig, er ikke alt dette Noget, der maa gjøre
 Indtryk paa ethvert Menneske med Hjærte i Livet og med
 aabne Djne og Øren? Dyret sætter vistnok siden eller in-
 gen Pris paa Sigt; det skatter kun det, som kan ædes,
 og intet videre; men Mennesket er det dog anderledes med,
 saafremt det ikke er blevet altfor dyrist, ligegyldigt og sløvt;
 og derfor siger vi medrette, at ogsaa en skøn Natur gjør
 Sit til, at et Land er behageligt at bo i.

Bistnok er det saa, at mange Lande, især i de varmere Dele af Jorden, i visse Henseender har en endnu herligere Natur end vort, og især gjælder dette om Væstterne. Men Norden har dog ogsaa visse Skjønheder, som hine Lande bestandig savner. Vore Kvælde og lyse Sommernætter f. Eks. findes ikke der; endnumindre er Sommerolen oppe hele Døgnet som i Nordland og Fimarcken; tværtimod er Dag og Nat i de bedste Jordstrøg omtrent lige lange hele Aaret rundt; Aftenstumringen og Morgendæmringen varer kun nogen Minutter, og Overgangen fra den lyse Dag til den mørke Nat sker saa pludselig, at det er ubehageligt, tildels ogsaa skadeligt for Synet. Vore Winterfornøjelser, som f. Eks. at kjøre paa Slæde, rende paa Skjesser (Skøjter) og Ski o. s. v., kjender de naturligvis heller ikke til; og desuden er det klart nok, at den større Foranderlighed og Afveksling hernord maa lære os at sætte mere Pris paa det Herlige i Naturen og gjøre os mere tilfredse, end dem, der bestandig har det samme for Øjnene. Saaledes glæder vi os saameget mere i Sommeren, fordi vi i Mellemtiden har haft en Winter; og saa smukt som det i Spanien og Italien end er at have altid grønne Løvtræer, saa forekommer dog Baaren og Løvspring-Tiden os dobbelt vakker, efterat vi enstund har haft de nøgne Lunde for Øjet. — Forøvrigt er der hos os, især i den nordlige Del af Landet, endnu et herligt Wintersyn, som ikke de sydligere Lande kan glæde sig ved i de mørke Nætter — jeg mener Nordlyset, der saa vidunderlig flammer paa den dunkle Himmel.

B. Ja, alt dette høres meget godt; men hvad hjælper de vakre Sommerkvælde os, dersom kolde Nætter ødelægger Sæden, saa vi Intet har at leve af, naar Sommeren kommer? Utjenligt Vejr og deraf følgende Uaar er ikke sjældent hertilands, idetmindste i de nordligere Egne og de højere Dalsstrøg.

P. Jeg tilskaar, at vi somme Aar faar liden Abling eller endog virkelig Misvæxt, ja at der findes enkelte Bygdelag, hvor Kornet som oftest fryser bort eller mislykkes paa anden Vis. Men fordetsførste maa vi atter mindes, at der ikke er noget Land paa Jorden uden en eller anden Ulempe, og dernæst mener jeg, at mange af de Lande, som ialmindelighed har Overflod paa Mad, igjen lider af saamange andre Ulykkeshændelser, at vi vist ikke vilde bytte

med dem. Hos os hænder det vistnok mangengang, at Hagelsturer og Frofnætter tilintetgjør den Grøde, som den slittige Landmand med Svæd og Næse har udsaad og plejet, — at en og anden Elv stiger over Kanterne og anretter endel Glæde, — samt at enkelte Snefærd og Jordfærd ødelægger Folk og Fæ. Men dels ved vi, at Uaar ogsaa kunde indtræffe i Lande, der „flyder med Mælk og Honning“, som Kanaan og det frugtbare Egypten; og dels er de nysnævnte Ulykkeshændelser i vort Land dog meget faa og smaa i Sammenligning med de forfærdelige Landplager, der ofte hjemsøger andre Lande. Jordstjælv og Udbrud af ildsprudende Berg, hvorved store Byer synker i Afgrunden og Mennesker i Tusindtal begravnes under Afleregn og sydende Lavastrømme — voldsomme Storme (Orkaner), der i et Øjeblik omstyrter Skibe og Bygninger — Oversvømmelser, som sætter hele Landstaber under Vand — hærjende Pestfygdomme — Flyvesand — og mange andre store Plager forvandler ofte smilende, frugtbare Egne og lykkelige Bølgier til et Hjem for Jammer og Glendighed *).

Naar vi nu endelig betænker, at den største Del af Menneskeslægten fremdeles lever i Hedenskabets og Bunkundighedens Mørke, hvorimod den kristne Tro i mange hundrede Aar har været bekendt hos os, ja blev endog renset fra en Mængde Menneskepaafund og indblandede Bilsfarelser, — saa har vi deri ny Aarsag til at anse os lykkelige og med Glæde lovprise Herren, der saa mægtigt har beskyttet os og vort Land. Mange af Jordens vakreste Lande beboes af vilde Folkeslag, som bryr sig saa lidet om Menneskeliv, at de endog slagter og opæder sine Krigsfanger, ja ofrer sine egne Landsmænd, for, som de indbilder sig, derved at formilde sine fortørnede Guder o. s. v. Hvor beklagelsesværdige er dog ikke disse Mennesker imod os! Men vi behøver ikke engang at gaa saa langt for at finde Lande, hvor ingen fuld Sikkerhed gives hverken for Liv eller Ejendom. Der findes saakaldte oplyste og dannede Folkeslag meget nærmere, der sukker under uden- eller indenlandst Undertrykkelse eller lider af indvortes Urolighed, Borgerkrig, o. s. v. Saadanne Ulykker kjender vi alene af Navn og af

*) „Folkevennens“ Læsere kan finde en hel Del Eksempler paa saadanne forfærdelige Ødelæggelser i den udgivne „Naturlære for Almuen“ Side 262—265, 279, 282 og 323—324.

Historien, men visse andre Lande kjender dem ogsaa nattdags af egen Erfaring. Frankrig og Spanien, disse herlige Lande med frugtbar Jordbund, har i lange Tider været en Skueplads for indbyrdes Strid og Oprør, og heller ikke nu er der nogen sikker Rolighed. I det fidsste Land maa man ogsaa jævnlig svæve i Frygt for Hævers, der i store Flotte drager omkring, og med aabenbar Bold tilvender sig hvad de sufter. I Italien frygter man ligeledes Snigmord af lejede Hæverses Dolt eller af Gift; og i Rusland er Størstedelen af Folket Slaver (over 45 Millioner), der er Adelsmændenes Ejendom og har hverken Lov til selv at eje Gaard og Grund, til at flytte bort eller til at gifte sig med hvem de finder forgodt, uden Herremændens Tilladelse, ja kan endog af denne bantes ihjæl, uden at dertil behøves ordentlig Lov og Dom. — Jeg skulde endnu kunne anføre flere Landes Eksempel, men hvad jeg allerede har omtalt, tørde muligens være nok. Dog, det er fandt; du tænker kanske, at Amerika idetmindste i denne Henseende er bedre ikke blot end alle de Lande, jeg her har nævnt, men ogsaa bedre end Norge. Men heller ikke dertil kan jeg sige Ja. Det er nok saa, at man der er fri for enkelte Tvingster, som vi her man drages med; men saa er der igjen flere andre Ting, hvori vi har det bedre, og derfor kan Amerika efter min Mening slet ikke sættes over Norge men idethjæst ved Siden deraf. Skatter og Told maa man betale der som her; vi har nemlig heller ingen Landstat til Statskassen, men kun Kommune-Skatter, d. e. Skatter, som indtræbes og anvendes præstegjældsvis og amtsvis især til Fatigvæsenet, Skolevæsenet, Sygevæsenet og Vejvæsenet. Slige Indretninger kræver naturligvis Penge ogsaa i Amerika, og vel flere der end her, fordi man sørger langt ivrigere derfor (især for Skoler, Veje, Kanaler og Jærnbaner). Religiønsfriheden og Næringsfriheden er vistnok større derborte, og Militær-Tjenesten er vel noget lettere; men i andre Stykker kan jeg ikke skjønne, at Amerikas Tilstand skulde være bedre end vor, i et Par Henseender er den vel endog langt sørgetigere. Det ene er, at man ofte griber til Selvtægt (Synchoven), tager Forbryderen og afftraffer ham uden at stille ham for nogen ordentlig Domstol, og derved blir naturligvis mangen Uretfærdighed begaaet, mangen Ulydlig mishandlet og mangen Skyldig straffet altfor haardt. Det

Andet er det forfærdelige Negerflaue i, hvorendnu Halvparten af de saakaldte "Fristater" gjør sig skyldige. Negrene trælles og pistles paa det ubarmhæertigste, og Forskjellen mellem denne Bedrøffeligbed og de russiske Bønders Slaveri er kun den, at Negrene behandles endnu værre, at de ikke er saamange som hine Bønder, og at de er af en ganske anden Oprindelse end Landets egentlige Herrer. Men Grusomhed er Grusomhed ligesuldt, og i et saadant Land kan Enhver vide, at Sikkerheden for Liv og Ejendom, eller Agtelsen for Lov og Ret og borgertlig Orden, ikke er saa stor som hos os. Dertil er det amerikanske Blod altfor ustyrligt, ungt og vildt, og hertil kommer endnu, at der i Grænsedygderne inde i Landet er en hel Del Hedninger (Indianere), der ofte ligger paa Lur for at dræbe Nybyggerne. Jeg gjentager derfor, at naar Alt kommer til Alt, saa tror jeg Amerika paa ingen Maade kan sættes over de lykkeligste Lande i Europa, saasom Norge, Sverrig, Danmark, Holland og England.

Ogsaa med Hensyn til Almu-Oplysning hører Norge til de bedre Lande. Naatte blot hver Normand betænke, at det er ved Arbejdsomhed og Sparksomhed man skal grundlægge sin timelige Velstand, og at det, næst Guds Hjælp, ialmindelighed beror paa os selv at forbedre vor Stilling. Dersom En og Hver indsaa dette og rettede sig derefter, da vilde de virkelig Fattiges Tal snart blive saa lidet, at det ikke blev nogen Bønskelighed at forsørge dem, og da skulde man heller ikke høre saa mange ubillige Klagemaal over Landets Bestaaenbed.

B. Men hvoreledes skal en saadan Tankegang og Bevis blive almindelig i Landet?

P. Ja, derom var Meget at sige, men Tiden tillader mig ikke nu at tale om dette Emne. Førend vi nu stilles ad, vil du kanske have Fornøjelse af at høre en Sang om Fædrelandet, som en af vore nulevende Præster*) har digtet. Den lyder saaledes:

„Det Land, hvor Dagens Lys jeg saa,
 Hvor Livets Vej jeg lærte,
 Hvor Hellig jeg med andre Smaa
 Blev lagt ved Jesu Hænte,

*) „Kristelige Salmer til Husandagt og Skolebrug“ af J. N. Franzen.

Det Land, hvor hvittil dagligt Brød
 Af Herrens runde Haand jeg nød,
 Jeg elsker højt af Alle.

Om det end ligger højt mod Nord
 Og trænges haardt af Kulde,
 Jeg ved dog intet Sted paa Jord,
 Jeg heller vælge kulde:
 Her er mit Hjem, her bor min Slægt,
 Her under Herrens Baretagt
 Jo hvile mine Fædre.

Jeg ved, at Jorden Herrens er,
 At han er allevegne,
 Hans Gøddhed straalers fiernt og nær
 Til alle Jordens Egne;
 Jeg ved det vel, at mangt et Land
 En større Rigdom vise kan
 Af Herrens gode Gaver.

Dog vist jeg tror, at ingen Egn
 Paa hele Jorden gives,
 Hvor Retfærd har et bedre Segn,
 Hvor Lykken bedre trives,
 End mellem Klipperne i Nord,
 Hvor Fred og Frihed enig bor,
 Og Tro og Love gjælde.

O Gud, som lod mig fødes her,
 Forund mig her at blive,
 Til engang, hvor min Frelser er,
 Et Hjem du mig vil give;
 Lad her min Vandring ende sig,
 Lad her en Grav modtage mig,
 Naar jeg til Hvile stunder!"

Endelig vil jeg minde dig om følgende Linjer af vor
 berømte Digter Henrik Bergeland:

„Man rejse øst, og man rejse vest,
 Det nærfte Hjem er dog allerbedst;
 Der med min Gud,
 Der med min Brud
 Vil jeg til Dødagen leve.“

Her har jeg ogsaa en liden vakker Fortælling paa Vers, som hedder: "Osterdølen hemskommen fraa Amerika", digtet af N. N. Ostgaard, og som meget sandt beskriver de Uheld, der rammer en stor Del af dem, som flytter bort herfra. Den er lidt for lang til at jeg nu kan læse den op, men du skal faa laane den med dig hjem, og du vil vist have Fornøjelse af den, især fordi den er skreven paa Bondemaal. Den skulde jeg ønske, at mange Bønder læste; den er ogsaa let at faa fat paa, ti den koster bare 8 Skilling.

B. Tak skal han Far have, baade fordi han vil laane mig Bogen, og især for alle de Oplysninger jeg idag har faat. Jeg er glad, at jeg spurgte ham tilraads, førend jeg folgte min lille Gaard, ti nu beholder jeg den kanske selv. Jeg kommer ihu Ordsprogene: "Det er ikke Guld Alt, som glimrer", og: "En Fugl i Haanden er bedre end ti i Skogen".

D. Dig.

Borgaren paa Utroff. ¹

(S Lofotens Maal.)

Naar ein ser Lofoten synnante, saa ser han ut som ei lang Ra mæ Linda aa Odda, ² mest liksom Tenn' paa ei Sag; saa bratte aa kvasse æ Fjellan te sjaa te. D' æ ein stor Fjor paa søre Sia, saa di kalla ³ Vestfjoren; han æ vitjent før dø, at der bi ⁴ fiska ei otruli Mengd mæ Loff om Winteren; men hellest æ dø ein stygg Fjor te aa færas paa, før der æ stor Sjøbor ⁵ aa tung' Sjø i han, aa naar Ver'e staar inn ta Hav'e, saa æ der slitt eit Brem aa Brot ⁶ inn mæ Lann'e, at dø staar som ein Foss upp ett' alle Bergan mæ bærre Skum aa Dræv. Ba ikke dø, at der æ saa mang Baaga aa Kjeila ⁷ te laup' inn i, saa hadde Lofoten vorre reint eit øvøet ⁸ Lann før sjøfarand Foll. Yste Dyann ligg saa langt ifraa kverrann'er, at ein ser di bærre som smaa Skjer ut i Hav'e; aa den Dy'a, saa ligg aller yst, d' æ den, saa di kalla Røst. Men Gamle-Karann hadd' ei Tru om dø, at der va eit Lann, saa laag endaa lenger ut, aa dø kalla di Ut-Røst; men den Dy'a va øfynli, aa dø va bærre Lustefoll, ⁹ saa budde der. D' æ ikke leng fia, dø va ein Mann, som sa', at han ha vorre der, aa dø

va trøysamt¹⁰ aa hør', naar han tok te fortel', for da-
gjelt te. Den Lia, daa æg va ung, sa' han, daa foot æg
mang Sang ut paa Hav'e paa ein liten Kjeft¹¹ aa stu
fist', sumti' mæ Gern aa sumti' mæ. Din' ell Julsong ell
aenn Børnskap.¹² Eingaaug hente dae sæg, at æg va langt
unna¹³ Lann, aa han bles upp ein Winn ta Hav'e; daa
suudd æg heim aa vatt upp Segl'e aa styrte beinaft aat
Lann. Men best som detta va, saa vissi' æg ilje ta, for
Sjøn vart still, aa Baaten sto fast; aa daa æg stu sjaa
ette, saa sto Baaten paa Lann midt i ein Rugaaker. Eg
sto upp aa gjelt paa Lann aa stu sjaa kring om mæg, aa
daa saag æg ei stor Sjebu¹⁴ aa ei Baan¹⁵ mæ Krambu.
aa alt, saa te hørte. Saa vent' æg att aa stuba Baaten
utu Naktren, aa rodde saa upp aat Bryggja aa ta' aat.
Daa kom der ut ein Mann, saa saag ut te vera ein Borgar
ell Kjeppmann, aa han kom ne te mæg aa helsa aa næmte
mæg mæ Namn. „Na saa æ du ute aa feras i Dag“, sa
han. „Eg æ saa, ja“, svart' æg, „men æg undras paa,
at i stu kjenn' mæg; æg trur aller, at æg kjenne ær;“¹⁶
æg tyks aller ha set ær for“. „Ja sjaa daa“, svart'an, aa
saa sport'an ette, om æg ha Fisk. Eg sa', som sant va,
at æg ha bærr' ei Kveit;¹⁷ aenn Fisk ha æg ilje faatt,
Saa felt han sjaa Kveita; aa saa vild' an endeie' kjøp'
o,¹⁸ aa ha mæg saa myktje for' o, at æg laut lat' an
saa ho; aa æg tok imot Vengann, aa han tok Kveita i
Tolmann¹⁹ aa drog ho uppaa Bryggja. Men saa snart
saa Fikken va utu²⁰ Baaten, saa va dae horte alt ihop,
baa Lann'e aa Gern aa Mannen, nett²¹ sja dae va ne-
soltje; æg saag aller²² att ein Grann, auna vilke Hav'e
paa alle Sia. Na Børn bles, aa æg sat i Baaten aa
segla beint aat Lann, lil eins som før.

Forklaringer. ¹ Borgar: Handelsmand. ² en Rad af Spid-
ser og Toppe. ³ som man kalder. ⁴ bliver. ⁵ for Sjoarburd:
Søgang. ⁶ Brim og Brot: Brændinger og Bolgebrud. ⁷ Sund
eller smalt Indløb. ⁸ for obyrgt, af ubyrg, 3: som man ikke kan
bjerge sig i. ⁹ Bætter, Underbøtste. ¹⁰ morsomt. ¹¹ Ildet
Baad (= Færing). ¹² Line eller Haagnsbuere eller andre Red-
skaber. Julsong heber ellers Djupsogn. ¹³ for unban 3: borte
fra. ¹⁴ Søbob, Palbob. ¹⁵ Hovedbygning. ¹⁶ Eder, Dem.
¹⁷ Kveita: Hekkeslyndre. ¹⁸ for ho, eller hon, 3: hende (hun).
den, nemlig Kvæiten. ¹⁹ Gjællerne. ²⁰ for ut ut (ør): ud af.
²¹ ganske, affarat. ²² aldrig.

(Af J. A. Jensen: Bøger af Landmaaler.)

Lidender fra Ind- og Udlandet.

I de sidste 2 Maanedes er ikke meget mærkeligt indtruffet hertilands. Vaaren kom ialmindelighed tidlig; dog var der længe knapt om Regn, saa Elvene søndenfjelds vedblev at være for smaa til at sløjte al Trælasten ned fra Skogbyggerne. Siden Udgangen af Mai har der imidlertid regnet tilstrækkeligt til Landmandens Behov, og baade Ager og Eng staar nu saa herligt som de har gjort i Mandts Minde. Som Eksempel paa den tidlige Vækst omtales, at i Bingers Præstegjæld havde Rugen allerede skudt Afs den 30te Mai; den 14te Juni har man flereskeds haft modne Jordbær, og den 5te Juli Hypotetes. Lynild har allerede gjort adskillig Skade: dræbt et Barn i Sandsværs Præstegjæld, dræbt Creaturene paa en Søter i Numedal og slaat Næs Kirke paa Romerike ibrand; — i Gunningdalens Kirke ved Frederikshald gik Lynstraalen ind og ud og saarede 4 Mennesker. Anden Ildbrand har man ogsaa haft, nemlig i den lille By Hønefossen paa Ringerike, hvor 20 Huse ødelægdes, samt ved Armen Grube paa Kongsbjerg. I Leinstrandens Sogn ved Trondhjem, i Nærheden af Saul-Elvens Udløb, er indtruffet et lidet Jordfald, idet Størstedelen af en Gaard tiligemed Husene skred ud i Elven; dog blev Folk og Creature reddet.

Der berettes stadig om glædelig Fremgang ihenseende til Samfærsel (Kommunikationsevnen) og Næringsdrift, og især vises der en levende Sans for Dampskibsfarten. Saaledes har Bergenserne nylig kjøbt et Dampskib, bestemt til at fare paa Fjordene deromkring; Tronderne har tegnet sig for Aktier til et, der kunde blive bedre stillet for Farten paa Trondhjemsfjorden, end „Nidelven“ var; i Kristiania og Kristianssand har tvende Selskaber slaat sig sammen for at anstaffe 2 Dampskibe, og paa Udlandet har man for nogen Tid siden bestilt et Dampskib i Sverrig, der skal blive færdigt til Høsten og sættes igang paa Njelsen ved Siden af de 2 Skibe, som nu findes deroppe, og som allerede har vist sig for smaa til at rumme alle Rejsende, efterat Jærnbanen faar mer og mere Søgning. — I Nidelven ved Arndal har man renset Vasdraget og indrettet adskillige Damninger og Damme for Sommer-Flodningens Skjold.

I Slutningen af Juni er der holdt et stort Landbrugs-møde i Kristiania, hvori 400 Personer fra forskellige Kanter og af alle slags Stænder deltog, deriblandt ogsaa et Par landbrugskyndige Folk (Agronomer) fra Sverrig.

I Lille-Eldalen i Tonsset er begaaet et stygt Mord. En Gaardmands-Søn stjød nemlig om Natten sin Fader ihjel, fordi denne havde nægtet at tage en Pige i Tjeneste, som Sønnen hemmelig var forlovet med.

Der læses temmelig ofte Beretninger om, at norste Sjøfarende redder skibbrudne Folk og til Løn derfor af vedkommende Regjering modtager dels Penge, dels andre Gaver. Det kan ogsaa være rimelig, at den, der frelles fra de truende Bølger, eller ogsaa Regjeringen paa hans Begne, gjerne vil vise sig taknemmelig mod Redningsmanden, især naar han har maattet opofre Gjendoms eller lidt andet Tab ved sin Anstrængelse. Imidlertid kunde man dog kanske frygte for, at denne Stil omsider vilde føre dertil, at man først og fremst saa hen til Lønnen og ikke vilde udbiise synderlig Hjælpsomhed, uden naar der var Udfigt til Betaling derfor. Det er saa underlig med Menneſte-Naturen, og man har ogsaa virkelig haft Eksempler paa, at Folk har vist sig haardhjærtet nok til ligegyldig at se Menneſteliv omkomme i Bølgerne. Men der er dog ogsaa mange vakte Eksempler paa det Modsatte. Fisterne ved Hornbøl og Lars Bagge i Danmark samt Jon Kolbanussen i Orkdalen og Salve Nilſen paa Vestlandet er ikke de eneste, der har anspændt alle sine Kræfter og reddet ulykkelige Skibbrudne, naar ingen Anden saa Udvej dertil, og ovenikjøbet fra bedt sig Belønning derfor, ja endog reddet dem, af hvem man selv forhen var bleven forladt i lignende Nød. Ogsaa ibaar fortaltes der om en vakkert Gjerning fra Lofoten. Langt udpaa Vestfjorden fik endel hjemrejsende Fiskere se en ny Femsbrings-Baad, i hvilken der sad en sammentrympet, afmægtig og næsten maalløs Mand. Han havde nemlig været ibej paa Baadkjøb, men i en Storm var Staget gaat af, og da han ikke var istand til at rejse Masten igjen, saa havde han nu i 4 Døgn drevet om for Vind og Vejr. Redningsmændene holdt da Raad om, hvad der var at gjøre; og da det var at frygte for, at Manden vilde dø, inden de kom over den brede Fjord, samt da han desuden vilde komme altfor langt fra Hjemmet, hvis de tog ham med sig videre

frem, saa var en af Mandflabet villig til at berge baade Mand og Baad og sejle tilbage dermed til Fosoten. Efterat de Andre derpaa havde hjulpet til at rejse Raften og indpakked den Syge i endel Klæder, skildes de ad, og den kjælle Mand kom ikke alene heldig op til Landet men sørgede ogsaa for at skaffe den Ulykkelige Pleje samt Ledsagere videre nordover til Hjemmet. Disse To havde ikke kjendt hinanden før, og bodde rimeligvis adstilt en 30—40 Mil.

De fleste udrustede Krigsskibe er nylig komne hjem fra Østersjøen, og ligeledes har endel af Soldaterne paa Kaholmen og Horten faat Hjemlov; om det snart gaar ligedan med dem, der blev sendt til Tromsø og Bardøhus, er endnu ubekjendt.

I Stortinget er bevilget 25,000 Eyd. årlig for de kommende 3 Aar til Anlæg af en elektrisk Telegraf*) fra den svenske Grænse ved Frederikshald og vestover til

*) For dem, som slet Intet ved om en saadan Indretning, skal jeg bemærke, at den bestaar af sammenhængende Staaltraaede, der er fastgjort til oprejste Stolper. Nu er der et Stof i Naturen, som kaldes Elektricitet, og som, naar det frigjøres, farer affted med en ubegribelig Hurtighed ligesom en skobende Snist, og fornemmelig følger visse Ting fremfor andre. Det er Elektricitet, som Lynilden bestaar af. Der er Elektricitet i Rattedhaare, hvilket man hører og ser ved at stryge Ratten i Mørket. Ligeledes i Lø; ti dersom man stryger dette bygtig paa Uldstøj og derpaa holder det tæt til smaa Papper-Gran, saa vil man se, hvorledes disse knitrende tiltrækkes og igjen bortskodes af Løffet. (Ved Elektriseer-Raffiner kan man frembringe en elektrisk Strøm, der er næsten saa stærk som en Lynstraale). Det er ogsaa Elektriciteten, som bruges ved hine Telegrafer; Traadene er nemlig paa hvert Stoppested (hvert Station) forsynet med Bifere, der sættes i Bevægelse ved at lede og afbryde den elektriske Strøm, og denne Bevægelse gjøres paa forskjellig Maade, eftersom det skal betyde den ene eller den anden Bogstav. Den, som nu er indviet i Tegnene og Kjender deres Betydning, kan meddele da paa denne Maade Bogstav for Bogstav, akkurat som ved Stavning, og næsten i samme Øjeblik, som han giver Tegnet, viser det sig ogsaa paa andre Steder. Saaledes kan man i en Hast saa vigtige Efterretninger fra det ene Sted til det andet. Vi har allerede en Telegraf langs med Jærnbane-Linjen, og Regjeringen samt Stortinget har tænkt sig, at man hos os som andre Steder faar arbejde paa at oprette Telegrafer mellem alle Landets Byer og fra dets ene Ende til den anden. Begynnelsen dertil er nu bestemt.

Randal. Ligeledes er der givet 15,000 Daler aarlig til Hortens Befæstning og omtrent 25,000 til Plejstiftelser for Spedalkke*). Endvidere er bevilget til Kunstskolen i Kristiania 3000 Daler, til Udenlandsrejser for Videnskabsmænd 1400 og for Haandværkere, der vil blive dneligere, 2000, til Bergens Museum 2,400, til Selskabet for Norges Vel 2000 Daler aarlig, til Sjømandsskoler 2,500, til Opsyn med Brændevinsvæsenet 27,000 Daler aarlig, til Fyrvæsenet 75,000 Daler, til Opsyn ved Baarsildfisket 8000, til Stiftelsen for Vandvittige paa Gaustad ved Kristiania 13,000 Daler aarlig, til Kanalen ved Moss 4,540 Daler aarlig, til en Sidegren af Jærnbanen 11,333 Daler, til Afholdslagets Fremme 2000 Daler aarlig, til Udvidelse af Dampstibsarten i Gudbrandsdalen ialt henimod 5000 Daler, til Kongehuset som sædvanlig 100,000 Spdlr. aarlig, til Bygninger, Stibe og Baaben for Sjøkrigsvæsenet (Marinen) samt til Ovelse for dens Mandstaber 235,000 Daler o. s. v. — Om den store Sjøfartsklov er Odfæstning og Lagtinget ikke kommet til Enighed; den er derfor bleven henstødt til næste Storting. En ny Lov om Brev-Penge er færdig fra Tinget; blir den sanktioneret, skal der for et enkelt Brev mellem hvilkesomhelst Stæder indenlands kun erlægges 4 Skilling, hvis det affendes betalt, og 5 Skilling hvis Modtageren skal betale det. Brændevinsbrændernes Afgift er for de kommende 8 Aar bestemt til 8 Skilling Potten, og Loven om Brændevinshandelen er fremdeles bleven stærket. Dvsaa de, som paa Landet handler med Vin (og Ol), kan af Fattigkommissionen paalægges en Skat fra 1 til 30 Daler. Tolden er nedsat paa Bomulds garn og Bomuldsvarer, Haajærn og Jærnvarer, Bøggbede,

*) Spedalkkehen er en strækkelig Sygdom, som gjerne har været anset for uheldbrekkg. Den fandtes, som bekendt, i gamle Dage i Jobelands, tog Overhaand i Europa i Midtbeholderen og har i den senere Tid tiltaget først i Norge, især ved Sjølanten. Man tror, at den ofte har sin Oprindelse fra haarlig Koft, især formegen Fiskemad, af usund Luft og Kulde og af at gaa alformegat naad paa Fodderne. I 1836 fandtes der 650 Spedalkke i Landet; nu findes der omtrent 200. I Søndfjord i Bergens Stift er hvert 14de Mennefte spedalk. En liden Bog af Overlæge Dantelsens om „Den spedalkke Sygdom, dens Aarsager og dens Forebyggelsesmidler“ koster 8 Skilling og maa anbefales alle Almuesfolk, især ved Sjølanten.

Græser, Mais, Grøn og flere Kornvarer, Potetes og Salt; den blev aldeles ophævet for Baade og Stentul, og forhøjet for Sukker, Sirup og Tobak. Sognepræst M. Sars, der er berømt som Naturforsker, har faaet en Løn af 1500 Daler aarlig for at holde Forelæsninger ved Universitetet. Begge Ting har foreslaaet at give ogsaa andre end eksaminerede Strykmænd og Skippere Ret til at føre Fartøjer til de nærmeste Dele af Danmark og Sverrig. Et Forslag af Kirkesanger Ueland til Lov om Retsmænd (eller det saakaldte Jurysvæsen, hvorved Børgfolk vælges til at være med ved Forhør, og afgjøre, om den Anklagede er skyldig eller ikke) er ikke antaget; derimod har man behandlet et andet Lovforslag om Lagrettesmændenes Pligter og Balg. Ligeledes har Odelstinget haft for sig et Lovforslag om Forandring i Soldatervæsenet, saaledes at Alle skulde være forpligtet til at kære (almindelig Bærnepligt). Samme Afdeling af Tinget har besluttet at flytte Bankens Hovedsæde fra Trondhjem til Kristiania, men Lagtinget har endnu ikke villet gaa ind derpaa. Ligeledes har Odelstinget arbejdet paa en Lov om Flodnings- og Flodrenkningsvæsenet. Arveloven (se Side 117) er bifaldt af begge Ting, dog saaledes, at Søn og Datter i almindelighed skal arve lige, og at Forældrene kun kan bort-testamenterer en Fjerdedel af sin Formue, til hvem de finder forgodt. En Lov om, at man paa vindgjærdet Moltebærland (i Nordland og Finmarken) ikke maa plukke mere Molter end der paa Stedet fortæres, ja ikke engang saameget, hvis Gjeren udtrykkelig forbyder det, samt at der ellers betales en Skatt af 1 til 20 Daler — er allerede sanktioneret af Kongen.

I Udlandet er fremdeles Krigen den vigtigste Begivenhed; men den er i visse Henseender gaat mere i Langdrag end vi tænkte paa — det vil da sige, hvad Bestmagternes Deltagelse i den angaar; ti Tyrkerne og Russerne har fandelig haft det varmt nok. Jeg vtrede hidt, at der var Frygt for, at Russerne kunde nærme sig Konstantinopel, før end Englænderne og Franskmændene vilde naa frem; men dermed har det imidlertid ikke haft nogen Fare, ti Tyrkerne har forsvaret sine Poster med en beundringsværdig Tapper-

hed, og Russerne har trods sin Overmagt lidt Nederlag paa Nederlag. Fremforalt har de anstrængt sig for at indtage den vigtige Hovedfæstning Silistria ved Donau, der ogsaa blev aflaaet fra al Forbindelse med den tyrkiske Hovedhær, men som alligevel holdt sig under sin udmærkede Kommandant Musfa Pascha med 12,000 Mand. I omtrent 2 Maaneder blev den dels bestudt med gloende Kugler, Bomber og Brandraetter, dels prøvte Russerne at sprænge dens Mure ved underjordiske Miner, dels blev den ogsaa bestormet med en ubyre Menneksemagt; men Alt forgjæves. Tyrkerne hug og nedstjød bele Hæller, og gjorde flige rasende Udfald Nat og Dag, saaat Gravene omkring Fæstningen tildels fyldtes med Lig. Minerne sprang ofte saaledes, at de ødelagde Russerne selv; disse blev tilsidst saa modløse, at de ikke vilde storme frem, og Anførerne maatte derfor tilsidst drive Fodfolket op mod Fæstningen ved at lade tætsluttede Hæller af Rytteri omringe Soldaterne, og desuden true dem med, at de skulde miste endel af sin knappe Kost, hvis ikke Fæstningen blev taget. Overansøgeren, den gamle berømte Paskewitsch*), skal af Keiseren selv have faat Løfte om at blive Fyrstendømmernes Herre, hvis han bare kunde give Krigen et godt Udfald, men Enden er nu bleven, at han ikke blot har maattet trække sig tilbage fra Silistria men ogsaa ud af Fyrstendømmerne. — Sagen er egentlig den, at ikke blot Bestmagternes Tropper nu er komne til Tyrkiet, men at ogsaa Østerrig i den sidste Tid truer med at erklære Rusland Krig, hvis det ikke giver efter. Dog synes det ikke umuligt, at den sidste Omstændighed snarere er skadelig end glædelig; ti maaske er Østerrig tilfreds, naar bare Fyrstendømmerne blir rømmet, og isaafald kan man frygte for, at det da vil holde med Rusland, saafremt Bestmagterne rimeligvis gaar endnu videre i sine Fordringer.

Silistrias Forsvarer, Musfa Pascha, blev studt nyb for Belejrings Ophævelse. Men Russernes fornemste Ge-

*) Han er blandt andet bekjendt af, at han i Maren 1827—30 hidrog til at tvinge Persien og Tyrkiet til Fred, at han i 1831 gjorde Ende paa den store polske Opstand og i 1849 paa den ungarste. Han forstod ofte at bestikke Hændens Anførere og udrette ligesaameget ved Gulb som ved Staal, men mod Tyrkerne iaar har alt dette ingen Virkning haft.

neraler er ogsaa dræbte, saarede eller syge. Ved Belejringen skal de have faat mindst 14,000 Døde og 6000 Saa-rede, og siden Krigens Begyndelse opgiver de selv at have mistet ialt 50,000 Mand, *) deriblandt 20,000 ved alstens Sygdom, paa Grund af ussel Levemaade og usund Luft.

De græske Oprørere er fremdeles bleven slagne; og Grækenland har endelig maattet give efter for Bestmagternes Trusler og love at lade Sultanen under denne Krig være i Fred. Baade franske og engelske Krigsskibe lagde sig nemlig udenfor Grækenlands Hovedstad Athen, og lod Soldater besætte Byen.

Ostenfor det sorte Hav (i Asien) har Russerne ogsaa lidt adskillige Nederlag og maattet rømme endel Smaafæstninger. Tcherkesserne, et Fjeldsfolk, der under sin berømte Anfører Schamyl i snart 30 Aar har kæmpet mod Russerne, har nu faat god Understøttelse af Bestmagterne og gjør derfor kraftige Fremstrid.

I det sorte Hav har den forenede fransk-engelske Flaade bombarderet den vigtige Handelsstad Odesa. Den 22de April angrebes nemlig Byen af nogle faa Damp-Krigsskibe, der i 7—8 Timer skød flere Krudtmagasin, Forraadshuse og andre offentlige Bygninger samt 12 Skibe ibrand. Siden brandede et engelsk Krigsskib paa 16 Kanoner og 3—400 Mand i Nærheden af Byen; paa Grund af Lodsens Utyndighed blev det nemlig staaende fast paa et Skær, kunde derfor vanskelig forsvare sig og blev tilsidst taget af Russerne, efterat Sjefen var dødelig saaret.

At endnu intet Storflag er forefaldet tilføjs, kommer deraf, at Russerne ikke har vobet sig ud, hvormeget man end har søgt at lokke dem dertil; de ligger rolig med sine Flaader i Havne, der har stærkt befæstede og yderst smale og vanskelige Indløb. Somme har derfor trod, at Krigsn ikke

*) Forøvrigt er Russernes Beretninger aldeles upaalidelige. Sædvanlig siger de, at de har tabt en 10—12 Mand, naar det virkelig er mange hundrede eller endog flere tusinde. Der fortælles, at Generalerne skriver 3 Slags Beretninger om ethvert Slag: en til Keiseren, som maa være sand — en til Keiserens Raadgivere (Regjeringen), som bekræftiges for al Verden, men som altid fremstiller Slagets Udsald ti Gange bedre end det virkelig var — samt en, der er endnu langt usandere, og som udspredes blandt den utvibende Almue.

fører til nogen alvorlig Kamp mellem Rusland og Vestmagterne; — det vil ialfald snart vise sig nu. I Østersjøen saavel som i det sorte Hav er alle russiske Havne indesluttet (blokeret) af Englænderne, og snart skal det samme udføres i det hvide Hav. En Mængde russiske Handelsflåde er overalt tagne. Forresten er Østersjøen et saa yderst vanskeligt Farvand for store Orlogsmænd, at det er intet Under, om Admiral Napier maa se sig vel for, oplodde Indløbene og indhente alle mulige Oplysninger, førend han prøver paa et Hovedangreb. Han har bestilt hjemmefra endel smaa Dampflåde, som let kan komme op over grunde Farvande og gjennem trange Indløb og lægge sig saa nær de store høje Fæstninger, at de kun er udsat for liden Fare; og det tager naturligvis nogen Tid at faa disse bygget; — et af dem er dog allerede gjort færdigt i 6 Uger. Ellers hører man bedst, hvilken uhyre Sjømagt England har, naar der berettes, at der endnu ligger 161 Skibe med henimod 7000 Kanoner hjemme i Landet, (det vil sige dobbelt saa meget, som de iaar har paa Krigsfod), og at 39 Linjeskibe desforuden er under Bygning, hvoraf ethvert koster vil koste 1 Million Daler.

I Østersjøen har Engellandsmændene taget eller ødelagt russisk Ejendom, Skibe og altsens Forraad for over 2 Millioner Daler. I Brabeslad f. Ells opbrændtes der 10,000 og i Uleåborg 60,000 Tønder Tjære. Ved en Landgang i Karleby tabte de endel Mand, da russiske Soldater laa skjult, indtil de fandt det bekvemt at angribe de trygge Engellandsmænd. Derimod faldt der omtrent 500 Russer i en 4 Dimeres Kamp ved Glencæs, hvor 2 engelske Krigsskibe gik op gennem trange Sunde for at tage et Fartøj, blev derpaa skarpt angrebet fra alle Kanter men bragte Fiendens Kanoner til Taushed, og havde selv et Tab af kun 3 Døde og 3 Saarede. Bomarsunds Fæstning er ligeledes bestudt af 8 Dampflåde i 8 Dimer; det ene af dem fik en Bombe ombord, men en ung Sjømand, Lukas, tog og kastede den ud før den sprang. Fiendens Magasiner ødelagdes, Fæstningen kom ibrand, og Batterierne blev røddet for Mandskab.

Om Løretøret.

(Af P. Chr. Asbjørnsen.)

Indledning.

1. De almindelige Forestillinger om Skovbruget i Norge.

J bort Land bruges der, efter de Udregninger man har gjort, aarlig 225 Millioner Kubikfod Træ, der kan anslaaes til 170 Millioner Kubikfod, naar man tænker sig det som heelt Træmasse. Af disse 170 Millioner udføres 32½ Million eller 270,000 Bæster paa 120 Kubikfod, hvorfor der kommer ind igjen 2,314,000 Spd., eller omtrent ¼ af den hele Værdi, som man har ansat til 3½ Million Spd. Af disse Tal vil Enhver indsee at Skovdriften er af den største Bigtighed for Norges Indbyggere, og man vil saa meget lettere begribe dette, naar man betænker, at en stor, ja vel endog den største Deel af de Egne, der ere bedækkede med Skov, deels formedelsk Jordbundens Bestaaffenhed, deels formedelsk deres høie Beliggenhed over Havet, ikke er vel stillet for Agerbrug. Men vore Skove have været mishandlede og vanbrugte, saaledes at de ikke paa langt nær give den Fordeel og Binding, som de burde give, efter den store Udstrækning, de have i Landet.

Alle ere derfor enige i, at der bør gøres Noget for Skovbruget i Norge; men hvad der bør gøres, eller hvorledes det bør udføres, er man ikke enig om, og rimeligviis bliver man vel heller ikke enig derom saa snart; thi her mangler i dette som i saa Meget tilstrækkelig Sagkundskab, det er, i dette Tilfælde, en fuldstændig Kundskab i Skovvæsenet eller Forstvidenskaben paa dens nuværende Standpunkt i Forening med omfattende Kjendskab til de Naturfor-

hold, som i vort Land ere de fremherstende, og til Skovenes Tilstand og de Betingelser, hvorunder de her trives.

Naar man talet med vore Skovriere og saakaldte praktiske Skovbrugere, der kun kjende Skovvæsenet af hvad de her i Landet have seet for sine Dine, eller af hvad de maafler have læst derom i tydske efter de ældre omstændeligere Fremgangsmaader forfattede Bøger, raabe de f. Ex. Al og Dee over al Skovplantning og erklære den for en Umulighed i vort Land, hvor Fremdriften af Lommeret fra mange Egne allerede er saa besværlig og bekostelig, at denne alene sluger saa meget af Fordelen, at det ikke kan svare Regning at fremdrive andet end Saugstokke og Bjælker. Indtægten, heder det, er i vore mere fraliggende Skovegne paa Grund af den besværlige Fremdrift saa ringe, at man ei engang kan tænke paa at bortføre de ophobede Masser af Top, Kvist og Bindsald, uagtet man har bestemte Erfaringer for hvilke Odelæggelser der ogsaa anrettes paa Skovens friske Træer, af den uendelige Mængde af træfordærvende Insekter, som først samle sig og forsøges i Kvaset og de døde Træer, indtil de blive stærke og talrige nok til at angribe den grønne Skov; endnu mindre kan man tænke paa at forsøge Skovbrugets Udgifter ved Udsæd, Plantning, Udynding eller Luftningshugst og Bortførelse af dennes Produkter, thi det kan neppe være nogen Tante om eller Udfigt til Anvendelse af disse i vort Land, saaledes som i Tydsklands og Britanniens stærkt befolkede Egne, hvor hver Pind har Værdi. „Det kan derfor ikke nytte,“ siger man, „hos os at tænke paa Plantning og paa fremmede Træsarter; det vigtigste her i Landet er og bliver at faae Skovvæsenet saaledes ordnet, at der kan fredes om den Smule Skov, vi have tilbage; lader os derfor give Skovene i de ubrugne Trakter Tid til at vore til igjen ved at bane os Adgang til mere fraliggende Egne, hvorfra Fremdrift hidtil har været umulig eller altfor besværlig, lader os indføre en ordentlig Bientning, iste-

derfor at overlade Suggerne at sælde efter Maat; og lader os lægge os efter at lette Flodning og tilveiebringe en bedre og bekvemmere Fremdrift."

2. Om Skovenes Tilstand, Brug og rette Behandling.

Der er meget sandt og rigtig, men der er, som man skal see, ogsaa et og andet kjæbt og ubiist i denne Tale, og det er sikkert at den, som søger sig tilfredsstillen ved disse Grundsetningers eller Hovedreglers Anvendelse paa vort Skovvæsen, neppe nogensinde kommer til at bringe det længer end paa Knæerne. Intet kunde være fortræffeligere, end om der ved en efter vore Forhold afpasset Lovgivning blev freddet om Skovene, saaledes at der i Tide blev sat en Bøm for den uberegnelig fordærvelige Indflydelse, en ubunden Hugt og Odelæggelse af Skovene har saavel paa Nationalformuen som paa Veirlaget eller de klimatiske Forhold og derved paa Kornablen og Agerbruget *); Intet kunde være ønskværdigere, end at vort Skovvæsen blev ordnet paa en tilfredsstillende Maade. Den Tilstand hvori største Deelen af Landets Skove nu for Tiden ere, og den Maade hvorpaa de behandles og gennem en lang Fremtid rimeligviis vilde blive behandlede, indeholde de stærkeste Opfordringer til enhver sand Fædrelandsven at bidrage Alt hvad han kan for at fremme et fornuftmæssigt Skovbrug, som et af Statens og Samfundets vigtigste og mest velgjørende Anliggender. Egennytte, Fordomme og indgroede Uvaner lægge imidlertid saa overordentlig store Hindringer i Veien for dette, at det neppe vil blive muligt at bortrydde dem eller beseire dem paa Over-

*) See mere herom: „Om Skovenes Betydning i Almindelighed og om den Biermanske Skovdyrkning i Særdeleshed, af Fr. Chr. Schübeler" i Morgenbladet for 1854 No. 27, 30 og 31, samt: Polyteknisk Tidsskrift for 1854 No. 8. „Lidt om Skovenes Indflydelse paa Veirlaget af P. Chr. Nisbjørnsen".

beviisningens Bei. Andre Laandes Erfaringer have ogsaa godtgjort, at den almindelige Erkjendelse af, at et bedre, mere ordnet Skovbrug var nødvendigt, ikke nogenstunde alene har været tilstrækkelig til at hindre Skovens Udelæggelse og Tilintetgjørelse; først ved at understøtte denne Erkjendelse og Overbeviisning ved strengt overholdte Lovbestemmelser er det blevet muligt at bevare Skovene for Fremtiden, og at afholde den nulevende Slægt fra Angreb paa og Krænkelse af Efterkommernes Rettigheder. Da hver Opvært eller Generation af Standskoven vedvarer gennem to, tre menneskelige Slægtsfølger, kan Skovens Hovedmasse, eller den voxende Træmasse, der udfordres for at den ogsaa i Fremtiden skal kunne bestaae eller vedvare, nemlig ikke ansees for en Eiendom, der alene tilhører de Mennesker, der leve i denne Tid, og som disse uden Hensyn til Fremtidens Fornødenheder til egen udelukkende Fordeel kunne skatte og valte med efter Godtykke. Efter Naturens Bestemmelse er den nuværende Slægt, saalænge som denne Slægt er til, kun Eier af Skovens naturlige Overskud, eller hvad der kan høstes uden at angribe Hovedmassen eller Grundkapitalen, og den er kun Besidder, eller rigtigere Forvalter, af dens vedvarende Hovedmasse, Grundkapital eller Tømmerskapital. En saadan uindskrænket Eiendomsret til Skoven, som tillader at nytte den paa en Maade, der staar i Strid med Naturlovene, og er til aabenbar Skade for Statssamfundet, kan ikke længer forsvares i civiliserede Lande, og den viser sig ogsaa i Tiden som en Umulighed, thi enhver Overtrædelse af Naturlovene straffer sig seent eller tidligt selv ved sine Virkninger. Det er saaledes ikke alene en naturlig Ret, men det er en moralsk Pligt for Staten ved Love at beskytte Skovene, uden hvilke Menneskene ikke kunne leve og Staten ikke kan bestaae.

Men den Indsigt og Kyndighed hvorved Skovvæsenet og Lovgivningen desangaaende skal ordnes, er endnu ikke til-

veiebragt. Der er vistnok gjort et ikke ubigtigt Skridt, idet man ved Skovkommissionens Arbejder er kommen til nogen Kundskab om Skovenes Tilstand samt til Overbeviisning om, at det er en Nødvendighed at have Bistand af videnstabeligt dannede Forstmænd. Men det tør endnu være saare langt til den Tid, da man ved en indsigtfuld og kyndig Bestyrelse og et tilstrækkeligt Forstpersonale kan haabe at frede om Skovene, faae Skovvæsenet ordnet og skaffe Forstvidenskabens eller Skovhuusholdningslærens første Begyndelsesgrunde almindelig Indgang i vort Land. Hos os er og har den videnstabeligt begrundede Være om Skovenes Brug og Benyttelse hidtil været noget saa aldeles fremmed og ubefjendt, at man ikke engang har haft nogenlunde kyndig Hjælp i at træffe de foreløbige Foranstaltninger, og det er derfor ikke at undres over, at der her til Lands er udrettet saa overmaade Lidet i denne Retning. Har man nu Hjet til af en Sammenligning mellem Tilstandene i andre Lande, hvor der allerede for længere Tid siden er truffet tilsyneladende store og indgribende Foranstaltninger, og det, der er gjort og i den nærmeste Fremtid rimeligviis forestaar hos os, at drage Slutninger om Eftertiden, da synes ikke disse at være synderlig træffelige. I Rusland havde man saaledes allerede ved Begyndelsen af dette Aarhundrede en Væreanstalt, der var forsynet med duelige Værere; man agtede i 1805 at indkalde 125 tydske Forstmænd for paa eengang at oprette ligesaa mange Oberførsterembeder, og man skal desuden have en meget fortræffelig Literatur i Skovvæsenet; men desuagtet skildres Skovenes Tilstand der som yderst mislig, og det er jo ogsaa rimeligt, at der udtræbes en meget lang Tid for at gjøre saa indgribende Forbedringer i Statshuusholdningen almindelige i et saa stort og af saa mange Dele bestaaende Rige som Rusland. Vi behøve imidlertid ikke at ty til Ruslen for at lære, hvor seent Virkningerne af denne Slags Foranstaltninger indtræde, vi have et nærmere og for os

mere overbevisende Exempel hos vor nærmeste Nabo. I Sverige har man for Tiden ikke mindre end 66 over- og underordnede Skovbetjente, foruden Skov- og Plantningsvogtere, samt fire Skoler eller Akademier for Forstvidenskaben, der desuden ogsaa læres praktisk og theoretisk ved forskjellige Landbrugsskoler; men efter de tyndigste og mest indsigtsfulde Forstmcænds Betænkninger og Erklæringer er dette Personale endnu aldeles utilstrækkeligt, og alle de foretagne Foranstaltninger synes ikke at have haft den tilføjede Virkning: en almindelig Bedtigholdelse af Skovene, — fordi man endnu ikke har kunnet tilveiebringe en tilsvarende Lovgivning og Samvirken mellem Bestyrelsen og Skovbetjenterne. En af Sveriges dygtigste Forfattere i Forstfaget siger i sin for et Par Aar siden udkomne „Lærebog i Skovhuusholdningen“: „Vel ere Statens Skove i en Tid af over 25 Aar blivne drevne og brugte efter forstvidenskabelige Grundsætninger, og de ere blivne paafaldende forbedrede derved, men uagtet dette opmuntrende Exempel ere paa samme Tid de private Skove vedblevne at gaar eller rettere at ile sin Undergang i Nøde. Der er al mulig Grund til at troe, at man her i Landet ikke kan tilveiebringe nogen bedre Huusholdning i og med de private Skove, uden at der udfærdiges Love, som i denne Henseende stiller Sverige i samme Forhold som andre civiliserede Lande. Forst naar dette er opfyldt, kan den Skovtyndiges Virksomhed hente Kraft til at forbedre Skovene.“

I den Betænkning, som Overdirektøren for det svenske Landmaaling-Akademi, efter sine Rejser for at undersøge Skovenes Tilstand i Sverige, har afgivet i 1852, hedder det afledt: „Naar der tages Hensyn til Forholdene over hele Riget, fortæres og bruges ikke alene Arenten af Skovene, men Kapitalen angribes daglig og man nærmer sig Bredden af Ruin, hvis der ei snart kommer virksom Hjælp.“ Dette daglige Angreb paa Skovenes Hovedkapital er heller ikke

ganste ringe; thi efter de Slutninger derom, som bemeldte Oberdirektør, Ludvig Falkman, og Chefen for Skovinstituttet paa Djurgården, Høffjægermester Strøm, ad forskellige Veie og Beregninger ere komne til, beløber dette Angreb paa Kapitalen eller den aarlige Tilskottkommelse sig ikke til mindre end 2,055,200 Favne Træ om Aaret, hvilket, da en svensk Favn regnes efter 100 Kubikfod, udgjør mere end Norges hele aarlige Træforbrug.

„Heraf,“ siger Falkman, „indsees let, hvor sorgeligt det seer ud med Sveriges Udgang til i Fremtiden at blive forspønet med de Trævarer det behøver, hvis man ikke tager kraftige Forholdsregler for at tilveiebringe en hensigtsmæssigere Huusholdning med Landets Skove.“

At uddrage den Lære for os og for nore Forhold, som heri indeholdes, er vist ikke vanskeligt for Noget, der veed hvor langt vi ere komne paa Veien. At det, som ovenfor anført, er af den største Bigtighed for Lommerdriften at lette Flødningen og aabne Fremdrift fra de hidtil urørte Skove, er der Ingen som tvivler om, og for de mere indsigtfulde og tænksomme Giere af større Skove vil dette vist blive et Middel til at bevare deres Skoveiendomme; men holde Lommerpriserne sig gode eller stigende, bliver det for de mere trængende, ødsle og letfindige Skoveiere ikke andet end en midlertidig Nødhjælp, at man baner sig Udgang til de mere fraliggende Trakter, eller til de Egne, Naturhindringer hidtil have fredet om. Naar man f. Ex. veed og hører, at Penge paa mange Steder i Landet er en saa sjælden og efterspurgt Vare, at der hugges Bygningstrømmer til 108 $\frac{1}{2}$ Tylsten og derunder, og at man f. Ex. paa flere Steder har leveret Lømmer og andre Trævarer under Arbeidslønnens Værdi, saa behøver man aldrig at tvivle om, at den Skov, der ligger nærmere for Haanden, under Omstændigheder, der tildeels ligge i personlige Forhold, tildeels i Lovgivningen, kommer til at føle Øren, om den end

ikke paa langt nær kan tilveiebringe saadanne Maal, som de fjernere Skove, som det under lave Lommerpriser ikke kunde svare. Regning at bugge i og føre frem fra.

3. Nytten og Nødvendigheden af Skovsaaning eller Plantning.

Om man nu freder nok saa godt om de bestaaende Skove og Skovlevninger, om man paa den ønskeligste Maade faar oprenset Skve og banet Wei til Fremdrift fra urørte Skove, kunne Skovforholdene dog aldrig blive ordnede paa en Maade, der svarer til Landets Løv uden Skovsaaning eller Plantning; thi hertil udtræves, at man ved Skovbruget følger en hensigtsmæssig og fordeelagtig Plan. Bore Skovbrugere ville i det mindste i de fjernere eller egentlige Skovtrakter have denne indskrænket til en ordentlig Blænkning eller Mærkning af Træerne, hvor disse efter Udvisning skulle tages, istedetfor den vilde Hugst, som nu finder Sted, idet man overlader til Huggerne at fælde til opgivet Maal. I dette vil da allerede være bundet et Fremstridt og en Forbedring; men naar man undtager Sverige, hvor Blænkningen endnu hænger igjen, men hvor man gjør alt for at indføre Traktbugning istedet, er den afflattet paa alle Steder, hvor en ordentlig Drift af Skovene er indført. Det er vistnok saa her i Landet, at Skovenes ulændte og vidstrakte Bestaaffenhed, det fattigere Jordsmon, Standskovenes Ujevnhed, og deres ved den ovenfor omhandlede Hugstmaade forringede Værdi, i Forening med Lommerpriser, der — i Sammenligning med andre Landes — ere meget lave, ikke tillade store Opoffrelser for at sætte dem i den regelmæssige Tilstand, der udtræves ved et ordnet Skovbrug; men de Forholdsregler, der skulle tages, kunne betydelig indskræntes og behøve ikke at bringes i Anvendelse efter en saadan Maalestol som f. Ex. i de tydske Skove. Saaledes som Lommerpriserne og Skovenes Bestaaffenhed er nu for

Tiden, turde det være hensigtsmæssigt i Hjemstovene og de Skove, der ligge nærmere ved Bygderne, Vasdragene, Fjordene og de store Udførselssteder at indskrænke Huusholdnings- eller Brugsplanen (den saakaldte Taxation) til de vigtigste Hovedregler for en regelmæssig Behandling af Skoven. Dennes første og vigtigste Diemed burde være at hindre Skovens Odelæggelse ved den almindelige Overdrift, eller derved at den aarlige Tømmerhøst eller Hugst drives op over det Beløb af Træmasse, som Skoven aarlig har i Tilvæxt; det næste burde være ved en ordnet Plan for og Udførelse af Hugsten at bringe Skoven paa Overgangen til en fuldkommen Tilstand. Denne Overgang bør søges paa den bedste og simpleste Wei, som i hvert enkelt Tilfælde foreskrives ved Skovens Tilstand, Tømmerbehov og andre Omstændigheder; desuden maa efterhaanden, eller saavidt Omstændighederne tillade det, Tømmerhøsten eller Hugsten jebnes saaledes, at den enten Aar efter andet bliver lige, eller ogsaa inden saa Aar stiger til et jævnt Udbytte. En saadan Plan for en ordnet Skovhuusholdning kan i al Korthed bringes ind under følgende trende Hovedregler:

1) Størrelsen af den aarlige Hugst bringes i Egetvægt med Skovens aarlige Tilvæxt.

2) Tømmeret bugges aldrig hist og her men i sammenhængende Orden, Trakt efter Trakt i Skoven.

3) Skovenes Tilvæxt befordres og beskyttes efter hver Hugst.

For at kunne tilveiebringe en Driftsplan, for at kunne bringe Skoven til den lige Produktion, der er en af det ordnede Skovbrugs første Betingelser, indsees vistnok nu af det Foregaaende, at man, ved at beskytte og befordre Skovenes Tilvæxt, maa saae eller plante, og man behøver i Sandhed ikke længe at søge efter Steder, hverken i eller udenfor Skovene i vort Land, hvor man kan bringe Saa-ning og Træplantning i Undendelse; thi som bekjendt gives

her mangfoldige Skove, som have været saa ufornuftigt udhuggede og behandlede, at de rimeligviis aldrig reise sig igjen uden Planterens kraftige Hjælp; her findes Skovarme Bygdelaag, der hverken have Skov til Huusbrug eller Bed; og dog er der store Landstrækninger saa skarpe, at de ei kunne tages i Agerbrugets Tjeneste, men udmærket stikede for Skovplantning, mere end tilstrækkelige til inden en liden Aarrættels Forløb at tilfredsstille Fornødenhederne, ja ofte endog saa betydelige, at de ved en hensigtsmæssig Beplantning inden et længere Tidsrum maatte kunne give et betydeligt Overflud over disse. Foruden de nøgne Trakter inde i selve Skovene gives der her i Landet Hundreder af de forskjelligste Lokalteter eller Stedsforhold, nøgne Bjergsider, skovbare Bratter, Strømlider, Støvbredder, Kieve, Kløfter og Fjelddale, i ikke saa langt fra beboede Egne liggende Bjergtrakter, der frembyde alle Betingelser for en kraftig Skovvært; her findes Kvadratomile af Hedeegne og Kyststrækninger, som man af de vældige Træstammer, der opgraves af Løvmoserne, kan see i en Urtid have været bebyggede af en kraftig Skovvært. Nu ligge disse, ligesom alle hine ovennærnte Lokalteter, der nøgne og unyttede, og skaffe i det høieste en Deel Saaeflokk Næring, og de ville til Verdens Ende vedblive at danne et ufrugtbart Hødeland, der hverken kommer under Plov eller Harv, om Jorden ei bliver bebygget og mulddækket ved plantet Skov.

Hville skjulte Velstandskilder, der kunne kryde frem af den nøgne Lyngbæde, hvilken Nationalformue, der kan spire op af Sanddyner og skovløse Bjerge, naar Dru kommer, som forstaar at høve Skatten, kan sees af Hertugen af Aholts Plantninger i Skotland, som i det Følgende skulle blive Vidrede, af Biermans i Ardennes Bjergenes Lider, af Skovplantningerne i Departementet les-landes, der, paabegyndte efter 1793, allerede efter 1830 havde skaffet Frankrige over 400,000 Aaal frugtbar, Mais og Bijn bærende,

Ford af nogen Flybesand og Hede. Man burde dog slaffe sig noget Kjendskab til den uhyre Fordeel, disse og Foretagender af lignende Art allerede have bragt baade i og for sig selv og ved den Indflydelse de have havt til Agerbrugets Fremme, man burde slaffe sig Underretning om Frugterne af de Foretagender i lignende Aetning, der i senere Tider er udførte i England, Belgien, Pommern, Syneburg, Brandenburg, Jylland o. fl. St., før man saa ubetinget forkafter Skovplantningen. Endelig vilde det være mere end ønskeligt, at de nyere tydske Fremgangsmaader ved Skovplantningen, ved praktisk Undviisning og Billedning, bleve almindelig bekjendte og anvendte her i Landet. Den yderst lette, simplificerede og lidet bekostelige Methode for Skovplantning, der, opdaget og indført af den geniale Rhinlænder, Oberforsker Biermans, hver Dag vinder i Udbredning og Anerkjendelse, synes under vore Forhold uden tvivl at være den mest anvendelige. Det turde maaske hænde, at denne letfattelige og let udførlige Fremgangsmaade kunde udrydde Fordommen mod Skovplantningen, der vistnok for en stor Deel har sin Rod i overdrevne Forestillinger om dens Vanstuelighed og Bekostelighed o. s. v. Skovforholdene lade sig nok ordne i Tiden, naar den fornødne Indsigt, Kyndighed og Erfaring er tilveiebragt; men Sommerstoven er ikke særdegs med det samme; den behøver mindst $\frac{1}{2}$ af et Aarhundrede for at komme til Modenhed. En Grund mere til at bringe Skovplantningen i Anvendelse, og det jo før jo hellere, er den Omstændighed, at de Egne, hvor der først og fremmest bør og kan blive Spørgsmaal om den, ere de lettest tilgjængelige, hvorfra Fremdrift er mindst bekostelig og Afsetningen lettere og bekvemmere; og sølgelig ville de saa ofte omhandlede Fremdriftsomkostninger her enten aldeles ikke eller kun i ringe Grad være til Hinder for Plantningens Udførelse.

Modstanden mod nye Træsarter er om muligt endnu urimeligere end Uvillien mod Plantningen. Naar man anser, at de fleste af vore oprindelige Træsarters Værdi er saa ringe, at de neppe kunne bære Driftsomkostningerne, maa det vel være indlysende for Enhver, at det er hensigtsmæssigere og fordeelsagtigere at indføre Plantning af mere værdifulde Træsarter, naar det forøvrigt kan godtgøres, at disse kunne trives i vor Jordbund og under Norges klimatiske Forhold.

I. Lærketræets Fortrinlighed; dets Trivsel i Norge.

Lærketræet er et saadant værdifuldt Lommertræ. Jordbund og Veirlag indeholde i mange af Norges Egne alle Betingelser for dets Trivsel og kraftige Væxt, og den hensigtsmæssige Plantning af dette Træ vilde maaste for mange af Landets Egne aabne nye Velstandskilder. Stibstammer er en af vore vigtigste Fornødenheder; Egstovene ere ødelagte og Egen voxer meget langsomt til igjen; men det raslvorende Lærketræ kan efter Englændernes Erfaringer erstatte Egen. Dette er alene een Side af Lærketræets Betydning for vort Land. Paa Schweizeralperne følger Lærketræet Furen til dens Væxtgrænse, 5—6000 Fod over Havet, ja stiger endog høit op over denne. I Sibirien opnaar det ved 70—71° en betydelig Størrelse, bliver ved 72° endnu to Fod høit og forekommer som Busk og krybende heelt op ved den 73de Grad og skal paa enkelte Steder endog naae Ishavet. Den betydelige Udstrækning, hvori Lærketræet er bleven dyrket og fremdeles dyrkes i Skotland til en Høide af 1800 Fod over Havet, antyder ligesom de ovenfor anførte Kjendsgjerninger, at det ogsaa maa kunne trives i Norge, og herfor have vi endnu tydeligere, endnu mere talende Beviser i de Lærketræer, der findes her i Landet, og som ofte, selv under mindre gunstige Forhold, i kort Tid have opnaaet en meget betydelig Størrelse. Saaledes har der eksisteret og findes fremdeles paa flere Steder i Christiania Stift store Lærketræer f. Ex. paa Hafslund, i Thelemarken (efter Wilse), i Hurdalen og i Christianias Omegn. Paa østre Skien staar der saaledes et sextiaarigt Lærketræ af henved 60 Fods Høide, som ved Roden har et Omfang af tre Alen og fire Tommer og

fem Fod fra Jorden to Alen og 16 Tommer. Ved Mandal findes den største Lærketræplantning her i Landet, og uagtet Havets Nærhed og de heftige Fugtighed medførende vestlige og sydlige Vinde, for hvis hele Boldfomhed denne Skov uden mindste Bæ ligger udsat, efter hvad man almindelig antager, maae ansees som nogle af de mindst gunstige Betingelser for Lærkestovens Trivsel, er den i frodig Tilvært, og Træerne ere ikke alene frie for Indrøte, men trille og kjernefunde. En Skotlander Robertson plantede her i Aaret 1805 5000 toaarige Lærketræplanter, som han havde forkrevet fra Skotland, sammen med Fure, og Anlægget trivedes saa godt, at flere af disse Trær i 1825 havde naaet en Høide af over 50 Fod (af et Par gjorde man nemlig da en Stige paa 25 Alen). Det største af de gjenstaaende Lærketrær er mig opgivet at være en fuld Favn i Omkreds, men det topper temmelig stærkt, hvis den Angivelse, at det kun er 60 Fod høit, er rigtig. Flere af de, der ere fældede, skulle imidlertid have været meget sværere. Grunden, hvorpaa denne Plantning vover, er sin Singel eller grov Sand til flere Fods Dybde; det øverste af denne Grund, som man har Anledning til at see, ligner ikke en Jordbund, hvori man skulde troe, at Noget kunde trives og vore, men det seer ud som almindelig Beifylt, der danner en jevn Flade uden nogen synlig Hældning. Her findes intet Bæ; thi Søndenbinden og Sydvesten staar som antydet i al sin Vælde lige ind fra Havet. Ikke destomindre have baade Lærker og Furer, der oprindelig have været plantede i Rader, udbredt sig flere hundrede Alen. Deres Willighed hertil viser sig tydeligen deri, at ikke alene Lærker have stude op inde mellem Raderne til en Høide og Førlighed, som giver de der oprindelig plantede Trær lidet efter, men de have ogsaa begyndt at udbrede sig paa Tuerne, hvor der er mindst fugtig i en myrlignende Strækning, og der er ingen Tvivl om at dette Stykke ogsaa vil vore til som det øvrige, hvis man sørger

for i Tide at aflede Vandet; i modsat Fald tør det være, at Lærketræerne her blive indtraadne eller detmindste udelige til Skibsbygning. Mod Søkanen har Skoven ogsaa udbredt sig og det lige henimod Flyvesanden, som man her har søgt at dæmpe noget ved at udbrede Strandrugten og Strandretet. Paa hver siden Tve mellem Skoven og Flyvesanden er der kommen eller kommer der op to tre Smaatræer; disse ere gjerne krogede og vindstjærve, da de staae alene uden mindste Læ og saaledes lide for megen Overlast af Stormene og Veiret; men i det lille Læ, som disse kunne yde, kommer der op andre, der strax ere rale og rette og styde dem op over Toppen. *) Denne Plantning synes i det hele taget at være et meget slaende Beviis baade for Lærketræets Tripsel i vort Land, og for at det ingenlunde er en saa uhyre Vandskelighed, som man har forestillet sig, at dække vore nøgne Kyster med Skov og Træer, naar Anlægget blot udføres med fornøden Omtanke og i en større Maalestof saaledes, at de unge Træer eller Planter yde hverandre det Læ, de behøve for at trodse Stormenes Rasen. Paa mange Steder i Bergens Stift have ogsaa plantede Lærketræer, der trives og være fortræffelig; ligeledes ved Molde. Den Omskændighed, at Lærketræet i Omegnen af Throndhjem endnu forplanter sig selv, synes ogsaa at tale til Fordeel baade for vort Lands Jordbund og Veirlag.

II. Lærketræslægtens Arter, Egenheder og Børesteder.

De Træer der høre til Lærkeslægten (*Larix*) udmærke sig fremfor de øvrige Bartræer ved den Egenhed, at de aar-

*) Træet er af den mørke rødlig Beskaffenhed, som ansees for at være det bedste og for at være senest; det er kjernefunt, men saavidt vides har man hidtil ikke anvendt det synderlig, dog skal man have bygget en Baad deraf. Plantningen er af Consul Watne, der med Omhu freder den.

lig fælde sit Bar eller Naale, medens som bekjendt Furen, Granen og de øvrige, der henhøre til den samme Familie, beholde dem i flere Aar. Af Lærkeslægten kjender man ikke mere end tre til fire forskjellige bestemte Arter, nemlig det europæiske Lærketræ (*Larix europæa*), der findes i Europas Bjergegne, det sibiriske Lærketræ (*Larix sibirica*), som rimeligviis kun er en Afart af det europæiske og forekommer i Rusland, Sibirien og det nordlige Asien, samt Hængelærken (*Larix pendula*) og det røde Lærketræ (*Larix microcarpa*), som begge høre hjemme i Nordamerika. Det europæiske eller tyrolske Lærketræ overgaar langt alle de øvrige Arter saavel i den Størrelse det opnaar, som med Hensyn til Lømmets Bestaaenbed; thi dette har i den høieste Grad den Barighed og Fortrinlighed, som udmærker samtlige Arter af Slægten.

Lærketræet er et smukt sommergrønt Bartræ, der elsker en Luft, som ei er altfor fugtig, samt trives i Længden bedre paa kolde og maadelig varme Boresteder. Høie Steder og Beliggenheder, hvor det har Ly mod stærke og vedholdende raae og kolde Vinde, foretrækker det for alle andre og det hjælper sig godt med en kort Sommer. Ligesom flere Bartræer trives det yppigst og opnaar sin betydeligste Størrelse paa en Jordbund bestaaende af Levinger eller Forvittringer af Urbjerg eller som har en Hur (Undergrund) af Urbjerg eller ældre Bjergdannelser, saasom Granit, Gneis, Glimmerstifer, Kvarts og Kisel samt forvittret Porfyr, naar den ikke er altfor bindende. Det trives imidlertid ogsaa, naar Leiden forresten er passende, paa andre Bjergdannelser som paa Kalk, Graavakke og yngre Sandsteen. Derimod vantrives det paa tør Sand, i siv Leer og tør Leerstifer, ligesom ogsaa paa vaad og sumpig Grund, hvor Vandet mangler Afløb. Paa saadanne Steder, der ere ugunstige for dets Væxt, bliver det snart mosløbent, dækket med Lavarter og faar tidlig Tørtop. En Leid der ligger mod Nord

og Ost, synes at være den, hvori det bedst trives. Paa Syd- og Vestfiden vil Lærketræet undertiden godt nok til i Begyndelsen, men Sol og Vind sætter det, som man siger, snart i Stamp, og det dør tidlig ud. Er det udsat for stærk og vedholdende eller en herskende Vind, der idelig kommer igjen fra samme Kant, bliver det let vindskjævt. Ved stærke Snefald lide Lærkeplantningerne ogsaa undertiden meget, og det skal i Tydskland ikke være nogen Sjeldenhed at hele Ankæg i en Alder af 15—30 Aar er ødelagt ved Storme og Snefald, dog skal Grunden hertil fornemmelig have været den, at man har plantet dem alt for tæt sammen, hvilket Lærketræet ikke taaler, og det er ogsaa indlysende at Sneen under Trærnes tættere Stand bedre kan ophobes og bøie Stammer, der att i Forveien ere vindskjæve. I Lavlandsegne med rigere Jordbund og i de dybere Dale, saavel i Skotland som i Schweiz og Sydtydskland seer man heller ikke sjelden Lærketræer med bøiede og krogede Stammer; dette kommer af, at de paa saadanne Steder vøge for hurtigt og yppigt, hvortved Aarsstubbene blive mindre faste. Jo høiere man kommer op i Bjergene, jo færre Lærketræer finder man med krumme og vindskjæve Stammer, og desto rettere og rankere bliver Bærten. Ved Altein i Schweizeralperne finder man endnu Lærketræer af den kraftigste Bært, der holde fem Fod i Gjennemsnit. Fjeldblider samt de steile og bratte Sider i Kløfter og trange Dale ere de Børesteder hvorpaa Lærketræet trives i sine Hjemlande; thi her forfristes Rødderne, uden at udsættes for for megen Bøde eller for megen Tørte, ved den Fugtighed og det Vand, som stadig risler eller siver ned, og Træet faar saaledes den jævne Næring, der er nødvendig for dets fuldkomne-Udvikling. Paa saadanne Børesteder hør i Almindelighed ogsaa Vinden mindre Magt til stadig at blæse fra den samme Kant, da Overfladens Ujævnheder frembringe Forandringer, Afvigelser og Usladighed i dens Ret-

nigt, og Lærketræet er saaledes her langt mindre udsat for den meenlige Indskydelse Vinden har paa dets Bært, end naar det plantes i et aabent for Wind og Veir udsat Sletland, hvor det haardt føler Virkningen af de herstende Vinde, og hvor denne Virkning ikke alene viser sig i Trærnes ringe Størrelse, men ogsaa i deres bøde og vindstøve Stammer.

III. Lærketræets Forekomst og geografiske Udbredning.

Det europæiske Lærketræ findes fornehmelig i Pyrenæerne, paa Alperne og Karpaterne, men synes forresten i oprindelig Tilstand at mangle i de fleste øvrige tydske Gebjerge. Derimod kommer det igjen frem i det nordøstlige Rusland og Sibirien, hvor det gaaer heelt op imod Ishavet. „I Rusland,“ heder det hos en bekjendt Forfatter, „er Lærketræet et af de almindeligste Trær; det dannet der vidstrakte Skove fra Sibsbjergene ved Floden Duna, hvorfra en Masse Stibstømmer føres til Archangel, ligetil Bielajas Bredder. Det gaaer over Uralbjergene ned i Sibirien, hvor det møder Zirbelfuren, der ikke gaar saa langt mod Vest som til Ural.*) I Fællesskab gaae nu begge disse over Floderne Jenisei og Lena, lade baade Granen og Furen langt efter sig og naae Bredderne af de østlige og kamtschatke Hæve. Ligesom Lærketræet og Furen fra Vest mod Ost gaae foran de øvrige Bartrær eller Konglebærende, saaledes finder det samme Forhold Sted fra Syd mod Nord. Lærketræet følger Floderne Dwina og Vuinga lige til Ishavet; fra Floderne Ural og Bielajas Kilder gaae de over Uralbjergene lige til Polarkredsen. Ved Lena viser Lærketræet sig endnu ved Siktansvoi langt nordligere end Jakutsk.“

Denne Lærketræets vidstrakte Udbredning mod Nord og *) Maaskee med Undtagelse af en egen Varietet af Zirbelfuren (*Pinus Cembra uralensis*).

Det synes at staae i et bestemt Forhold til den Jagttagelse man har gjort i Sydeuropas Bjergegne, at det trives bedst i Nord- og Østlænde, og indeholder et Fingerpeg af Naturen, som Planteren bør være opmærksom paa, om kun at plante paa de Steder, hvor Lærketræet ei er udsat for de fugtig kolde Vinde og Solsteg.

I Pyrenæernes, *) Alpernes og Karpaternes høiere Egne er Lærketræet vidt udbredt og stiger i Skove ligesaa høit som Furen eller til 6500 Fod over Havet, og i enkelte Træer 5—600 Fod høiere end Furen. I Italien findes det paa Apenninerne og foretrækker saavel her som i Schweiz Fjeldenes Nord og Østliden. Den berømte franske Botaniker De Candoille antager, at dette kommer af Baarens Ustædighed i disse Bjergegne; thi i det Lærketræets Knopper ofte i Østliden springe for tidligt ud, stades de ved Frost, der kommer bagefter, hvorpaa Træerne døe ud. I de tyrolske Alper samt i Steiermarks og Baiarens Højbjerge findes Lærketræet, under 48—49° nordlig Brede, i Skove og Plantninger til en Høide af 4300 Fod over Havet, og 500—600 Fod høiere end Furen. I de sydligere Alper i Tyrol, Salzburg og Kärnten stiger det ligesom i Schweiz op til 5000—6000 Fod, og danner der den øverste Skovbræm. Her siger man, at det skal vise sig tilbøieligt til at gaae ned over Bjergene og fortrænge Furen. Men det er neppe rimeligt; thi Lærketræets naturlige Forplantning synes efter flere Beretninger der at være temmelig vanskelig, da det baade i mindre Mængde og sjeldnere skal frembringe godt Frø end Furen, som det pleier vore sammen med. Det synes derfor mere sandsynligt, at det paa lavere Steder skulde fortrænges af denne end ombendt, og det saameget mere som Lærketræet i sin tidlige Opvæxt ikke kan fordrage synderlig Skygge.

*) Efter engelske Forfattere skal det dog ikke findes i Pyrenæerne.

IV. Beskrivelse over det europæiske Lærketræ.

Lærketræet har en tyk Vælrod med mange Sidersødder der ikke ere meget tykke. Stammen er kegelformet og top- per jævnt, Kronen ligner mere Granens end Furens, og Grenenes Masse er mindre end hos begge disse. Grenene staa næsten krandsformet omkring Stammen og ere fine i Sammenligning med denne, fra hvilken de gaae vandret ud; dog blive de hos gamle Træer idetmindste for en Deel hængende. Ligesom hos de beslagtede Træarter tørke de nederste Grene efterhaanden bort i Trangskov. Baret springer ud i Knopper paa Smaakviste og falder af hver Høst. Efter Høstfald komme Planterne frem ved den Tid Baret sprætter; efter Vaarsfald om 4—5 Uger. Naar Planterne komme frem ligne de Granplanter, men blive snart ligesaa frodige og lubne som Fureplanter; ligesom disse taale de ogsaa Sol og Vind og trives ikke i Skygge. Allerede ved en Alder af ti Aar og før frembringer Lærketræet modent Frø. Frø- sætningen skal som hos Furen foregaae oftere og mere jævnt, men ikke saa rigeligt i hvert Frøaar som hos Granen. Træet blomstrer paa samme Tid som Baret sprætter. Hunblomsten er gulgraa eller bruungraa samt sidder bar og umiddelbart fæstet til Kvisten; Hunblomsten voxer ud sammen med et Barknippe, og er i Begyndelsen bleg, men bliver siden violet eller mørkerød og er ikke ulig Granens Hunblomst. Konglerne ere smaa med sribede Skjæl, Frøet modnes seenhøstes samme Aar og falder ud den følgende Vaar eller Sommer, da Konglerne aabne sine Skjæl under stærk og vedholdende Varme. Træet lader sig formere ved Frø, Planter, ja endog ved Afslaggere.

V. Lærketræets Størrelse og Tilvæxt.

I Bæ og godt Bønde opnaar Lærketræet i sine hjemlige Fjeldegne en Høide af 80—100 Fod med en Stamme

af 3—5 Fods Tværmaal. I Skotland og England har man flere Træer, der have opnaaet ligesaa betydelig Størrelse og som anslaaes at indeholde fra 160—200 Kubitfod Træ; de fleste af disse ere imidlertid 75 til 120 Aar gamle. Bærketræet udmærker sig fremfor flere af de øvrige Bærtræer derved, at det voxer ført fra sin tidligste Alder; almindelig er det under gunstige Forhold tolv Aar efter Udsæden femten til tyve Fod høit, og har ved femti Aars Alder naaet en Høide af otti Fod. I Tydslands Sletlande har den aarlige Træaffætning eller Tilvært ofte naaet sin første Høide mellem 40—60 Aar, ja undertiden endog mellem 30 og 40. Stammen har da en Høide af 80—100 Fod, en Udvikling som det sjelden overstiger under sine hjemlige Forhold, hvor det i det Hele voxer langsommere. Efter de bestemte Erfaringer man har gjort fornemmelig i England men ogsaa i Frankrig og Tydsland, overgaar Bærketræet i Tilvært under de første 60 Aar alle andre Bærtræer, og affætter paa samme Tid en langt større Træmasse end disse.

Da Granen og Furen i flere af vore, især østligere og nordligere, Skovtrakter holde længre paa at voxer og modnes senere end i sydligere Lande, er det vel rimeligt, at Bærketræet i saadanne Egne ogsaa vil vise en langsommere Tilvært, fornemmelig hvor en mægrere Jordbund, der ved sidlændt og stenet Bestaffenhed staar i Overensstemmelse med Træets naturlige Tilbøielighed, ikke egger det til nogen drivende Vært. I saadanne Egne vil Bærketræets Tilvært og Trivsel maastee nærmere svare til de Erfaringer man derom har gjort i Sverige, end til de der i det Foregaaende ere anførte fra Mandat og Christianinegnen. I Dalarne og Västergötland findes 80—90 aarige Bærketræer, der voxer i Skovmark, og som have naaet en Sagstoks Færlighed; i Tilvært have de overgaaet baade Gran og Fure, og i Friskhed staae de ikke tilbage for jevnaldrende Nabograner og Furer. Under enhver Omstændighed kan

man altsaa antage, at Bærketræet, med Hensyn til Modningstid eller Hugstid og naturlig Omdrift, kan sættes ved Siden af vore indenlandske Bærtræer; men endnu rimeligere er det, at Omdriften vil blive betydelig kortere og altsaa fordeelagtigere. Beløbet af den Træmængde, hvormed Bærketræet aarlig foreges i de nordiske Lande, kan af Mangel paa bestemte Erfaringer derom ikke angives; dog maatte ved en nysigtig Opmaalning og Undersøgelse af Plantningen ved Mandal vist interessante og vigtige Resultater kunne vindes. Fra Skotland og Sydskotland høves derimod nogle Erfaringer om Bærketræets aarlige Tilvæxt paa disse Steder. Efter et for et Par Aar siden udkommet og med megen Højsomtalt engelsk Bærk, over Skovvæsenet i England og Skotland, har man der, som nedenstaaende Tabel viser, iagttaget Bærketræets Trætilvæxt for hvert femte Aar. Ved andre Træarter pleier man kun angive den for hvert tiende Aar; men da man mangesteds paa de britiske Øer foretager Udtynding af Bærkestoven hvert femte Aar, har man fundet det af nogen Bigtighed at kjende det Træmaal, Træerne almindelig skulle have ved disse Udtyndingstider. Tabellen angiver, at Bærketræet paa godt Lande og forresten under gunstige Omskændigheder holder sig friskt og vedbliver at affætte Træ til det er over 80 Aar; derimod begynder Træaffættningen at aftage ved 60 Aars Alder paa middels Jordbund, og for at faae den fulde Nytte og Værdi af Træet, der vore under saadanne Forhold, bør man derfor fælde dem ved denne Tid. Paa slet Jordbund og under ugunstige Forhold begynder Tilvæksten alt at aftage ved 30—35 Aars Alder, og hvis man ikke da hugger disse Træer ned, blive de angrebne af Indrøte.

Ærernes Alder.	Tværmaal i Sommer 8 Fod fra Jorden.		
	1. God Jordbunds og under gunstige Forhold.	2. Middels Jordbunds og mindre gunstige Forhold.	3. Mager Jordbunds og ugunstige Forhold.
Bærretrær 10 Aar gamle.	11½	½	•
— 15 —	5	3	2
— 20 —	9	7	5
— 25 —	11	9	6
— 30 —	13½	11	7½
— 35 —	17	13½	8
— 40 —	21	15½	•
— 45 —	23½	16½	•
— 50 —	24½	17	•
— 55 —	25½	17½	•
— 60 —	27	18	•
— 65 —	28	•	•
— 70 —	29	•	•
— 75 —	30	•	•
— 80 —	30½	•	•

Fra forskellige Egne i Sydskand og fornemmelig fra Biergegnene har man ogsaa endeel Opgaver over Tilvæxten; men disse ere ikke sammenhængende; de indskrænke sig kun til enkelte Aaringer og angive det hele aarlige Gjennemsnitsudbytte af Sommer for en Morgen Land. I Odenvald har man saaledes haft følgende Udbytte:

I. Paa Urbjerg, Sneis og Syenit-Sneis i Iuun Lænde, 800—1000 Fod over Havet:

- a) 44aarig Skov efter Udsæd af Frø, i Gjennemsnit 125 Kubikfod Træ pr. Morgen. Enkelte Stammer af 80—85 Fods Længde indeholde her 80 Kubikfod Træ.
- b) 41aarig plantet Skov, fuldkommen udviklet, i Gjennemsnit 117 Kubikfod pr. Morgen.
- c) Den samme i 37aarig Alder 130 Kubikfod i Gjennemsnit pr. Morgen. Alt uden Hensyn til Tyndingshugsterne.

II. Paa broget Sandsteensbjerg omtrent 1200 Fod over Høvet:

37aarig Skov efter Frøsæd, 91 Kubikfod i Gjennemsnit.

I Hessen havde man paa Leerslifer — i Battenbergskoven — suun Lænde ved 50 Aars Alder 85 Kubikfod pr. Morgen i Gjennemsnitsudbytte, ligeledes uden at regne Udbyttet af Tyndingshugt.

Fra Skove i Oberharzen har man faaet følgende Gjennemsnitsudbytte af Tømmer, uden at regne Udbyttet af Tyndingshugsterne:

Bed 40 Aars Alder	110	Kubikfod	pr.	Morgen
" 60 — —	134	—	"	—
" 80 — —	110	—	"	—

De her anførte forskjellige Kjendsgjerninger vise noksom hvilken overordentlig Indflydelse Jordbund og Lænde har paa Lærketræet, især naar det findes i ublandet Skov. Det er derfor ingen Tvivl om, at man, dersom man vil opdrive Lærkeskov, gjør rettest i at plante Lærketræet i Blanding med Fure, Gran eller andre Trær.

Bed Sammenligning mellem Fure, Gran, Birk og Lærketrær, der samtidig ere saaede i Blanding med hverandre paa Hunneberg i Sverige i Aaret 1831, har man fundet, at de unge Lærketrær viste en bestemt Overlegenhed i Tilvært; nogle af disse unge Trær havde i 20 Bærtaar

fat Stammer af 9 Tommers Dykkelse ved Rodenden. I de af den bekendte tydske Skovhyndige, den ældre Cotta, udregnede Tabeller for Skovtrærnes Tilvæxt, sættes Bærketræet, med Hensyn til Tilvæxt og tæt Stilling i Skoven, lige med Furea. Hvis de forskellige sværere Bærketræer vi have opstalt saavel her i Landet som i Sverige, fra sin tidligste Alder vare opvoxne i en saa tæt Omgivelse af Gran og Furuammer, som almindelig findes i vore Skove, er det antageligt, at Tilvæksten baade blev mindre for hver Stamme, og at den hele Masses Førgælse eller Produktet for hvert Maal eller hver Lønde Land blev mindre betydeligt, og i det hele mere overensstemmende med vore indlandske Bærketræer, end det man faar ud, ved blot at tage Hensyn til enkelte Træer eller Lunde. Men hvorom Alting er, saa viser dog Bærketræet, med sit tidlig anvendelige og bedre Træ paa fordeelagtigt Lønde og under gunstige Omstændigheder, sig baade overlegent i Væxt og Værdi fremfor de allerfleste af vore øvrige Træer, og det maa derfor være utvivlsomt, at dette Træ, ved hensigtsmæssig Dykning og Plantning, maatte kunne blive af den største Bigtighed for Norge i national-økonomisk Henseende. Bærketræets raske Væxt, dets tidlige Modenhed, dets Seighed, Barighed og Forraadnelse modstaaende Kraft, dets Brugbarhed til Skibsbygning samt allehaande Lommermands- og Smedlerarbeide, dets Indflydelse paa Jordbundens Forbedring og dets Nøisomhed er en Forening af de fortrinligste Egenstaber, der saavidt bejndt ikke findes hos noget andet Træ, som voxer eller kan voxer i vor Jordbund. Naar man nu maa erkjende, at denne vor Jordbund og vort Veirslag giver heldige Betingelser for den kraftige Tribsel og Tilvæxt af god og værdifuld Bærketræskov; og man veed, at denne Skov, naar den efterat den ved 60—80 Aars Alder, og maastee før, har naaet sin fulde Modenhed og er nedbugget, vil efterlade Jorden i en saadan Tilstand, at den strax kan tages i Ager-

brugets Tjeneste, maa man vel med Stette kunne sige, at den udbredte Plantning og Dyrkning af dette Træ aabner Udsigt til de mest lovende Fordele for Land og Folk.

VI. Nogle historiske Efterretninger om Lærketræet og fornemmelig om Hertugerne af Athols Plantninger i Skotland.

Alerede hos de gamle Romere var Lærketræet i stor Anseelse paa Grund af dets udmærkede Lømmer. Den latinske Skribent og Naturforsker Plinius nævner det ofte og omtaler dets Varighed og dets fra Furens forskjellige uforraadnelige Bestaendighed, samt hvor vanskeligt det er at sætte i Brand, hvorhos han bemærker, at det aldrig blusker op i Flammer, men brænder mere som en Steen end som Træ. I det en anden romersk Forfatter, Vitruvius, taler om Lærketræet, siger han, at de i hans Tid i Rom opførte Bygninger hverken vare tilstrækkelige eller varige, men forfaldt altfor snart, fornemmelig af den Grund, at man manglede Lærketræ til Bygningslømmer; dette kunde nemlig ikke længer tilveiebringes uden i altfor stor Afstand fra Byen, da de nærmeste Skove, der før havde frembragt det, vare udbygne. Som Plinius taler ogsaa han og Julius Cæsar om dets uforbrændelige og uforraadnelige Natur, Egenstikker, som man imidlertid ikke maa tage i den strengeste Forstand af Ordene. I senere Tider har Lærketræet fuldkommen hævdet den Anseelse, det i Oldtiden havde erhvervet; thi man finder, at det i alle Lande, hvor det voree, eller hvor man med Besød har kunnet erholde Lømmer deraf, altid er blevet foretrukket til Bygningsværker af Betydning, især hvor der fordredes Styrke og Varighed. I Schweitzeralperne findes der saaledes Huse af Lærketræ; over to hundrede Aar gamle, i hvilke Lømmeret endnu er saa fast og haardt, at det vanskeligt lader sig arbejde med Ør og Eg.

Dette er dog noget som ikke alene udmærker Bærketræet, thi ogsaa malmrig Fure bliver, naar den i lang Tid har været udsat for Sol og Veir, saa haard, at Or og Kniv neppe bider paa den. Dette er Tilfældet med de fladbugne Furestokke af 5—7 Kvarteet i Lværmaal, hvoraf vore Heisværkskirker og andre ældgamle Bygninger ere opførte, og det er naturligviis dette Træets malmrige og uforgjængelige Bestaffenhed, der har gjort det muligt, at disse Bærker af en eiendommelig Træ-Bygningskunst gennem 6—8 Aarhundreder ere vedligeholdte lige til vore Tider.

I England blev det indført og plantet Bærketræ for over 200 Aar siden; men det er først i de sidste 60—70 Aar at Bærketræet er bleven behandlet som en Gjenstand for Skovdrift. Tidligere har man kun betragtet det som en Sjældenhed i Haven, og naar det kom høit, som en Gjenstand for Landskabsgartneri. I 1759 omtales Bærketræet som almindeligt i de fleste Træskoler i England, og det heder da, at et stort Antal Træer i de senere Aar ere udplantede.

I 1725 og 1727 blev imidlertid Bærketræet allerede indført i Skotland. De første Planter kom tilligemed nogle Orangetræer og andre fremmede Sager fra Italien, og bleve først satte ind i et Drivhuus, men da de ikke trivedes ved denne Behandling, bleve de udplantede i Friland, hvor de snart begyndte at skyde op og udrulle sig med den Kraft og Hurtighed, der er eiendommelig for dette Træ.

Dette lykkelige Tilfælde og de saaledes omfattede Planters raske Trivsel i Friland var Begyndelsen til den omfattende og vidt udbredte Dyrkning af Bærketræet, der har fundet Sted i Skotland og England i de sidste 60—70 Aar, og som har skaffet den britiske Nation et Slags Træ, der til Skibsbyggeri neppe staar under Gjen, og forøvrigt overgaaer alle andre Træsorter i det nordlige Europa i Styrke og Varighed. I Skotland indførtes, som ovenfor

er sagt, Bærketræet temmelig tidligt. Hertug James af Athol plantede de første Bærketræer 1741 ved Dunkeld, og lod siden til forskjellige Tider paa flere Steder plante 1800 Stykker saavel i Parkanlæg som for at prøve Sommerets Godhed; dette blev han ogsaa overbeviist om før sin Død, da man fandt at Sommeret af atten til tyve Aar gamle Bærketræer langt overgik almindeligt Furetræ af en meget høiere Alder. Af hans Søn Hertug John af Athol blev Bærketræplantningen stadigt fortsat efter en saa udstrakt Maalestof, som Planternes Sjældenhed og Kostbarhed vilde tillade, thi dengang vare først nogle af de tidligt plantede Træer begyndt at bære frugtbart Frø, og Planter, der havde staaet i Træstolen, kostede 6 Pence (omtrent 13 $\frac{1}{2}$.) pr. Stykke.

Paa Grund af den Omstændighed, at man ikke kunde erholde et tilstrækkeligt Antal af Planter, blev Bærketræet i de Træplantninger, man dannede paa hin Tid, sat sammen med andre Træer og fornemmelig med Fure. Almindelig plantede man kun 50 Bærketræer paa en Akre *), medens det almindelige Antal Planter, man hiin Tid pleiede sætte paa et Stykke Jord af den Udstrækning, var 4000 Stk. Det manglende Antal blev saaledes udfyldt med Fure og andre Træer. Dette var uden Tvivl ogsaa hensigtsmæssigt; thi Bærketræet findes sjelden for sig alene som Skovtræ i nogen betydelig Udstrækning; det trives almindelig bedst sammen med Gran og Fure, og Erfaring har lært at Stammerne let blive krogede og vindskjæve, dersom de ikke beskyttes ved andre Træer. Hvor man behøver det til Skibstammer, er dette ikke til Skade, men skal man have rætte Stammer, maa der tages tilbørligt Hensyn til denne Egenhed. Det var Hertug John, der først faldt paa at plante Bærketræer for sig som Sommer og i sammenhængende Bærkestov. Dette

*) Omtrent 1 Tønde Land eller 4 Maal Jord. Noagtigt udmaalt er en Akre 41,082 norske $\square$ Fod, altsaa 1,082 $\square$ Fod større end en Tønde Land.

bragte han i Udførelse i en liden Maalestof, idet han beplantede tre Akres alene med Lærke træer ved Craighinon tæt ved Dunkeld, men hviere op end de, som hans Fader havde plantet paa den samme Høide i Aaret 1759. Ved Hertug Johns Død 1774 var der lagt 11,400 til de 1941, som hans Fader havde plantet. Lærke trædyrkingen blev fremdeles fortsat af hans Søn, den sidst afdøde Hertug, „med en Iver og Udholdenhed, der ikke alene har stillet hans Navn øverst blandt heldige og driftige Skovplantere, men hævet ham og gjort ham værdig til at erindres med Høiagtelse og Taknemmelighed af Fædrelandet, som en Almeenhedens Velgjører, thi, uden Hensyn til de betydelige Skove, han selv skabte, har hans Exempel opmuntret og ledet til den vidtstrakte Dyrkning og Udbredelse af Lærke træet, der inden faa Aar vil kunne forsyne de britiske Øer med Lommer af større Værd og Brugbarhed for vigtigere Niemed, end noget andet, der kan indføres.“ „Vi haabe,“ heder det hos en engelsk Forfatter, „at Lærke træet herefter i nogen Møn skal gjøre os uafhængige af Udlandet, hvorfra vi nu maae tage betydelige Træmasser.“

I flere Aar blev imidlertid Hertugen af Athols Bestræbelser betydeligt indskrænkede formedelst Banstikligheden af at erholde Planter; men eftersom denne efterhaanden aftog; da de tidligere, Aar efter andet plantede Trær i en bestemt Følge naaede den Modenhed, at de bare Kongler, og man fremdeles vedblev at indføre Frø fra Udlandet, udførtes og fuldendtes der Mantninger efter en umaadelig Maalestof, og ved Hertugens Død 1830 vare henved 10,000 Akres beplantede med Lærke træer alene. Det hele Antal, der fra Lærke træets Indførelse her var bleven plantet paa hans Eieendom ved Blair og Dunkeld, beløb sig til det meget betydelige Antal af 14,960,719 Planter, og af disse vare henved 13 Millioner plantede alene, uden Blanding med andre Trær; de øvrige vare adspredte i Fureplantninger

eller i Plantninger af forskellige andre Træarter.

Naar undtages de tre Akres, der forsøgsvis bleve plantede af den afdøde Hertugs Fader, havde man til den Tid, da han kom til Eiendommen, i bestemte Mellemrum plantet Lærketræet sammen med Fure eller andre Lommertræer, fordetmeste i Ræ og ikke til nogen betydeligere Høide end 500 Fod over Havet; thi i Begyndelsen antog man, at dette Træ var mere kjælent end den skofle Fure, som man undertiden drev op til 900—1000 Fod i Bjergsiderne. Men Lærketræets hurtigere Væxt og mere haardsføre Natur kunde ikke længe undgaar Hertugens Opmærksomhed, og som en Følge heraf begyndte han at minke Antallet af Fure og forsøge Lærketræernes i sine Plantninger, paa samme Tid som han plantede det høiere op i Bjergene, hvor det trivedes og vorte ligesaa kraftigt som i lavere Egne; ogsaa her vorte det snart Furen over Hovedet og blev et Træ, hvor hiin man viste sig som en tuet Bust.

I en Beretning i „det hollandske Landbrugselskabs Forhandlinger,“ anføres, at „i en Fureplantning, der laa 900 Fod over Havet, satte man forsøgsvis ti Aar efter Lærketræer, istedetfor de Fureplanter, der døde ud eller bleve ødelagte. Da Hertugen i 1800 igjen agtede at udvide sine Lærketræplantninger, bestyrkede Udfaldet af dette Forsøg ham i den Mening, han allerede i Forveien havde næret om Lærketræets overordentlig haardsføre Natur. Plantningens Furetræer havde i et Tidrum af næsten 40 Aar kun naaet en Høide af 5 til 6 Fod, medens Lærketræerne, der ti Aar senere vare plantede imellem dem, havde naaet en Høide af 40—50 Fod. Efter et saa afgjørende Beviis for Lærketræets Haardsfærdighed og Fortrinlighed paa saadanne Steder, tog Hertugen ikke længer i Betænkning at drive ublandede Lærketræplantninger lige op til Toppen af Høiderne og Bjergene, og han begyndte da disse vidstrakte Foretagender, der have havt til Følge, at uhyre Bidder af Bjergetegnene om Blair og

Dunkeld, som før vare nøgne og ufrugtbare, nu for Tiden ere bedækkede med Lærketræstove“.

Om Bigtigheden og Bærdien af denne Skov kan man danne sig en Forestilling ved den Beregning, der blev gjort, at den ved 70 Aars Alder indeholdt Skibsbygningstømmer for den ubyre Sum af sex Millioner fem hundrede tusende Pund Sterling eller omtrent 80 Millioner Specier. Man maa imidlertid her lægge Mærke til Træprisernes betydelige Hvide i England og Skotland.

Der er en Egenhed hos Lærketræet, hvorved det adskiller sig fra vore øvrige Bæretæer, den nemlig, at det aarlig om Høsten fældet sit Bæ. eller sine Naale ligesom Løvtræerne fælde sine Blade. Dette Bærfald er saa betydeligt og rigt, at det i høi Grad forbedrer Jorden og forsøger dens Frugtbarhed; thi den Mødjord, der dannes af Lærketræets Bæ, synes at indeholde flere nærende Bestanddele for Planterne end Bladene af andre Træer. Man har beregnet at Mød- eller Møldjorden i Lærkestovene ved Bærfaldet Mø om andet forsøges $\frac{1}{2}$ Tomme, hvilket i 80 Aar eller til den Tiden Lærkestov har naaet sin fuldkomne Udvilling, giver et Jordlag af 40 Tommer. Selv om dette ned sættes til Halvdelen, giver det dog et Mødlag af henved en Alens Dybde. Man ser ogsaa snart denne Forbedring af Jorden i Lærkestoven paa den Forandring, der foregaar med Plantebærten under Træerne. Planter Lærten paa Hede eller i Lyng, forsvinder denne, naar Lærkestoven bliver saa stor, at den kan holde Lufttræk og Fugtighed borte. Efter som der dannet sig en løs og frugtbar Jord af de affaldende Bærnaale, begynder der at vore Græs under Træerne, og det Jordstykke, der før det beplantedes med Lærketræ, var bedækket med Lyng og neppe kunne taxeres at give mere end een Shilling (1 Ort og 3 $\frac{1}{2}$.) pr. Akre, var efter Forløbet af den anførte Tid, naar alle Udyndinger af Lærkestovene vare fuldførte, bedækket med et smukt Grønsvær,

som dannede en vpperlig Græs gang, saabel for Faar: som for Kjør, og efter 30 Aars Forsøb anstoges Græs gangen pr. Akre til en aarlig Værdi eller Rente af 8—10 Shillings, uden Hensyn til Værdien af det Lommer, der vorte paa den samme Jord. Dette blev 40—50 Aar efter Anlægget regnet at være værd 1000 Pund Sterling, naar man kun tagerede det efter det Halve af den Bærketræpræis, som gjaldt i 1834—40. Bærketræskoven har saaledes, foruden al sin øvrige Fortrinlighed, den uskatteerlige Gyne, at forvandle den ufrugtbare Orken og Hede til værdifuld og frugtbar Jordbund, der, naar Bærkeskoven er fædret, kan lægges under Plov og Harv.

Medens Hertugen af Athol saaledes var beskæftiget med Bærketræets Dyrkning og klædte alle de nøgne Høider og Bjerger omkring Blair og Dunkeld med rig og værdifuld Bærketræskov, var Bærketræet ogsaa bleven indført og dyrket af andre Godseiere i de største Høilande; thi ved Midten af forrige Aarhundrede havde man allerede anbragt det i Fure-Plantninger og fortsatte dets Plantning og Dyrkning saa meget som den indskrænkede Udgang til at erholde Planter dengang vilde tillade. I samme Forhold som denno tiltog og blev rigere, udbidede man ogsaa Bærketræplantningerne, og henimod Aarhundredets Slutning havde Bærketræet aldeles fortrængt Furen, der tidligere havde været det vigtigste, ja vel næsten det eneste Træ, der blev plantet paa disse og lignende Lokaliteter i Skotland. Samtidig gik det overordenlig raskt fremad med Bærketræets Dyrkning i de største Lavlande samt i de nordlige Trakter af England, hvor det begyndte at danne en fast Bestanddeel af alle blandede Skovplantninger. Den offentlige Opmærksomhed var bleven henvendt paa dette Træ, dels ved forskellige Skrifter, hvori det ved Aaret 1771 med megen Iver blev anbefalet som et værdifuldt Lommertræ, dels ved de overtydende og faste

Beviser, de Goddiere, der tidligere havde plantet Bærtræet, havde faaet paa dets store Fortrin fremsfor de øvrige Bærtræer med Hensyn til Træets eller Læmmets udmærkede Beskaffenhed. Fortsatte Forsøg bekræftede de gunstige Domme om Bærtræets Værdi og Brugbarhed til forskjellige Diemed, og siden den Tid et Bærtræet bleven plantet og dyrket i det Store, og det vedbliver fremdeles at udgjøre en af de væsentligste Bestanddele i alle Stofke og en Mængde engelske Skovplantninger. Fra Frankrige har man ligesaa gunstige Domme om Bærtræet. I en Beretning fra Frankrige af 1845 hedder det saaledes: „I det vestlige Frankrige naar et Egetræ neppe sin fulde Udvikling i et Aarhundrede; Bøgen behøver hertil omtrent 70 Aar, Kastanien 50—60. Bærtræet voxer derimod hurtigere end noget andet til Skovplantning brugeligt Træ. Det Træ, som i hurtig Væxt nærmer sig mest til Bærtræet, er Poppel, men denne behøver god og fugtig Jord, som den i høi Grad udarmer, medens Bærtræet lader sig nøie næsten med enhver Jordbund og forbedrer denne i Frugtbarhed; thi Bærtræet taber, som ogsaa før er anført, sine Naale om Høsten, og disse danne en god Madsjord. Almindelig planter man her Bærtræerne 12 Fod fra hverandre, saaledes at der kommer 620 Stykker paa en Hektar Jord*). Træet voxer i Frankrige saa hurtigt at hvert Træ efter 20 Aars Forløb har en Værdi af 11 Franks, hvilket altsaa for en Hektar Jord udgjør 6,820 Fr. Da nu et Stykke Jord af lignende Omfang i det vestlige Frankrige i Gjennemsnit aarlig vil indbringe 50 Fr., saa bliver dette med Henter og Henters Henter i 20 Aar 1,600 Franks. Af to Jordstykker af eens Omfang giver saaledes det ene i samme Tidsrum et Udbytte af 6,820 Fr. og det andet kun 1,600. Skulde man synes at Værdien af Bærtræerne var for høit ansat, kan man gjerne slaae af til det

*) En Hektar er 100 Are; en Are 100 = Meter eller omtrent 968 franske Kvadratsod.

Halve eller til en Trediedeel; Fordelen bliver alligevel paa Bærtræets Side.

I de Egne af de stoffe Høilande, hvor man planter Bærtræet sammen med Furen, skeer dette almindelig i et Forhold af fem Bærtræplanter til een Fure. I lavere liggende Egne, hvor man almindelig planter en Blanding af forskellige Bøvtræer med nogle af Bærtræerne til Bæ, sætter man Bærtræet i et Forhold af en Trediedeel til Halvdelen af det hele Antal; plantes der altsaa 3000 Træer paa en Acre, maa der være 1000 til 1500 Bærtræer, medens Resten er Eg, Afl o. s. v., samt en Deel Gran. I blandede Skovplantninger, hvor man har til Hensigt at lade Egen staae og vore til Skibstømmer og a. desl., efterat de øvrige Træer ere fældede eller nedhuggede, maa man med megen Omhu vælge de Træer, der ere bedst stiktede til Bæ, eller, som man i England kalder det, til Ammer, for dem. Disse omgive altsaa midlertidig Egen, bestyge Jorden og maae paa samme Tid være passende for den Jordbund, hvorpaa den vordende Skovplantning skal vore. Man synes i det Hele, saavel paa de britiske Der som i Tydskland, at have gjort den Erfaring, at de fleste Bøvtræer til denne Brug ere mindre hensigtsmæssige; derimod har man fundet de Træer, som have en pyramideformet Bært, bedst stiktede til at plantes sammen med Egen, da disse ikke hindre Egetronens frie Udvikling; det er af denne Grund, at man har fundet Bærtræet og Granen og tildeels ogsaa Furen saa vel stiktede til Ammer eller Bæplanter for Egen; deres hurtige Bært yder Egen og lignende Træer, der i en tidligere Alder trænge mere til Skygge, en jevn Varme og passende Bæ, paa samme Tid som de give tilstrækkeligt Rum for Kronens frie Udvikling. I saadanne blandede Plantninger, hvor Egen skal være den sidst Gjenlevende, anbringes nu de forskellige Skovtræer, Eg, Bærle, Gran, Fure, Dirl, Afl, Bøn i et noget forskjelligt Forhold, efter den forskjellige Bæ-

Skaffenhed af Jordbund; men i det Hele har man i England, som ovenantydtes, fundet, at Lærketræet er en af de hensigtsmæssigste og fordeelsagtigste midlertidige Sommertræer, man kan vælge, paa samme Tid som den er Egens bedste Amme og Beskytter. Paa mangen Jordbund og under forskjellige ydre Forhold har man ikke plantet nogen af de øvrige ovenfor nævnte Træer, men alene Eg og Lærke, og den første af disse kun i ringere Antal og i en Afstand fra hverandre, der er saa tilstrækkelig, at den sikrer Udgang til en regelmæssig Hugst af svært Sommer, efterat hele Fure- eller Lærkestoven er fældet. Saaledes vil 500 omhyggeligt behandlede Egeplanter pr. Akre være et godt Forraad til rigelig Sommerhøst, efterat Fure- eller Lærketræerne, der plantes i et Forhold af 2500 paa det samme Fladerum, ved hensigtsmæssige Tydnings- eller Lysningshugster ere fældede. Som Amme eller Lærkeplante for Egen har man gjort den Indvending mod Lærketræet, at det dertil er mindre skiftet, fordi det fælder sit Bar, og saaledes i den koldere Aartid giver mindre Læ end Granens og Furens vedvarende Naale. Erfaring har imidlertid godtgjort, at denne Indvending ikke er af nogen Betydning, da Egen og andre Træer med haard Ved tribes ligesaa godt, ja maaske endog bedre, i Lærketræets Læ, end under den altid grønne Gran, og dette har man troet at burde tilskrive netop den Egenhed, at det fælder sit Bar; thi selv i Vintertiden, naar det er uden Bar, gjør det en Modstand, der er stor og tilstrækkelig nok til at bryde Veiret og mildne Indspidelsen af de skarpe Vinde; det yder saaledes et passende Læ paa samme Tid som det tilstedes en friere Luftverling, hvilket ganske væsentligt bidrager til Trivsel og kraftig Væxt hos ethvert Træ, som skal lynes om paa den her beskrevne Maade *). Heller ikke finder man, at Lærke-

*) I Tydskland har man gjort den Erfaring at Furen er det hensigtsmæssigste Træ til denne Brug.

kræet gjør større Skade paa sine Rødder end ved at Toppe over dem eller pidske og slide dem i Uveir end Granen; dets pyramidalste Væxt og Stammens Stivhed hindrer Rindens i at bringe det i nogen stærk Bevægelse, og dets fine og myge Bar er langt mindre skikket til at gjøre Skade paa Naboerne, end Granens og Furens større Bar og Grene. Man har ogsaa mod Bærketræet gjort den Indvending, at det paa Grund af sin overordentlig hurtige og kraftige Væxt berøver Jordbunden de Stoffe, der skulde tjene til Næring for de Træer, det skal beskytte; men det er aldrig bleven godtgjort og bliver vel neppe heller, at Bærketræets Rødder behøve og netop udbrage de selsamme Stoffe og Safter af Jordbunden, som de haarde Træarter, i hvis Selskab de almindelig plantes; med Egen er det nu allermindst Tilfældet, fordi dennes Rødder skikke langt dybere end Bærketræets.

VII. Anvendelsen af Bærketræet, dets Avde, Harpir, Bark o. s. v.

Bærketræets Ved eller Tømmer er det varigste af alle i Europa vildtvorende Træer; det udmærker sig imidlertid ikke alene ved Varighed, men ogsaa ved Styrke og Seighed, fremfor Fure og Gran. Dette skriver sig fra en forskjellig Anordning af Træfibrene (Vængdegaarerne eller Laatterne i Træet), der ere tættere sammenborede og langt stærkere forenede med hverandre, end i de nævnte Barktræer, hvilke, som bekjendt, paa Grund af deres ringe Sammenhæng, med Lethed lade sig retsløve. Dette er derimod ikke Tilfældet med Bærketræets Ved, som det er vanskeligt at fløve, og næsten umuligt at fløve i rette Stykker. Tørt og modent er det overmaade let; Kubikfoden veier ikke over sexogtredive og et halvt Pund. Malmen er rødbrun, men veier i Farvens Dybde, i Overensstemmelse med den Jordbund og Leid, det er voget paa. Saaledes er det mørkere rødt i

kolde og høiere liggende Egne, end i Lavland og i rigere Jordbund.

De Gamles Forestilling om, at Bærketræet var uforbrændeligt, strev sig uden tvivl fra den Vanstuelighed, som altid er forbundet med at faae det til at sænge Jld, og fra den Væthed, hvormed det slukner, naar Jlden ikke omhyggelig bliver næret og passet; men det frembringer imidlertid ved passende Tilføjelse stærk Hede, og det Trækul, man faar deraf, er ikke alene vægtigt, men høiligen anseet for den Hede, det frembringer i Smelteovnene. I de Lande og Egne paa Fastlandet, hvor Bærketræet voxer, anseer man det for at staae over alt andet Træ, naar der førdres den høieste Grad af Styrke og Varighed. Af en bekjendt Forfatter omtales det paa følgende Maade: „Det er fortræffelig til alt Arbeide og Nedsaab, hvortil seigt og stærkt Træ udtræves og det er saa efterspurgt i mange Schweitzerkantoner, at et Stykke Bærketræ ofte koster dobbelt saameget som et ligesaa stort Stykke Egetræ.“ Fældet i sin fuldkomne Rodenhedsalder, 60—70 Aar, kan Bærketræet i mangfoldige Tilfælde træde istedet for Egen, og har det uburdeelige Fortrin for denne som Skovtræ, at det kan frembringes i nøgne og ufrugtbare Bjergegne, medens den Jord, hvorpaa Egen voxer, i de fleste Tilfælde med ringe Bekostning kan gøres skikket for Agerdyrkning.

Bærketræet er ligeledes meget anvendeligt til Møbel- og Smedkerarbeide, og det Huusgeraad, der forfærdiges heraf, overgaar ofte langt det, der forfærdiges af mangehaande høitprisede udenlandske Træsorter. Da Bærketræet ikke er sænderlig udsat for at kaste sig, have de gamle Malere ofte anvendt Plader af Bærketræ til at male paa; paa Grund af denne Egenskab er det ogsaa det bedste af alle Slags Træ til Vinduer. I Tydskland forfærdiger man Tønder, Ankere og andet Faderværk, som næsten er uforgængeligt, og som ikke tilføder nogen Fordampning af de indsluttede Spirituosa,

af Bærtræ. I Schweiz anvendes Bærtræ til Stager og Støtter for Viinranke, hvilke aldrig optages, „men de see,“ som en engelsk Botaniker, Loubon, bemærker, „Ranke efter Ranke spire, bære Frugt og døe ud ved sine Fødder, uden at vise noget Tegns paa Forraadnelse.“ For at bevise Bærtræets Kraft til at modstaae Forraadnelse er der bleven gjort flere Forsøg i Rhemsens ved London: Stokke eller Pæle af lige Tykkelse af Bærte- og Egtræ bleve nedrammede paa et Sted, hvor de paa Grund af Ebbe og Flod snart vare udsatte for at staae under Vand, snart for at være tørre, hvilket pleier være det, som snarest bringer Træet til at raadne og ødelægge det. Egstokkene raadnede og bleve fornyede to Gange, medens Bærtræet holdt sig uforandret.

Den uforandrede Tilstand, hvori Bærtræet holder sig i Jorden og Vandet, gjør det i høi Grad stiftet til Vandledningsrør, Pæleværk og Skibstømme. Til det første Diemed bruges en stor Mængde Bærtræ i Frantrige. I Rusland har man alt i lang Tid anvendt Bærtræ til Bygning af Krigsskibe; at man i England har gjort en lignende Anvendelse deraf, skal i det følgende nærmere blive omtalt. De øvrige Produkter, som man erholder af Bærtræstovene, ere bekjendte under Navn af venetiansk Serpentin, Manna fra Briançon og Drenburgsk Gummi. Den første erholdes ved Tapning af de fuldmodne Trær, som man seer ere opfyldte med Serpentin, af de Kvadepærler, der trænge ud igjennem Barken, naar Saften om Foraaret begynder at flyde. Paa Syd siden af Stammerne borer man da med en Raver Huller i skraa Retning opad, men vogter sig vel for at trænge ind til Midten af Træet; i disse Huller sætter man Rør eller Rønder af Bærtræ, gjennem hvilke den flydende Serpentin rinder eller drypper ned i Truge eller andre Kjørrel, der sættes ved Roden. Den saaledes opsamlende Serpentin trykkes siden gjennem grov Haar-

dug for at renses for Bar og anden Urenlighed, hvorpaa den uden videre Behandling sendes til Markedet. Terpentinen rinder og affættes fra Mai til September; naar den holder op at rinde, tilstoppes Hullerne og aabnes igjen til næste Aar. Et kraftigt fuldvorent Bærketræ giver, naar det tappes i rette Tid, paa denne Maade syv til otte Pund Terpentin aarlig i fyrretøbe til halvtredstindstøbe Mar efter hverandre. Herved maa der imidlertid bemærkes, at Sommeret af de Træer, der saaledes ere tappede, ikke er anvendeligt til Bygningsværk, og selv det Trækul, som brændes af Træer, der paa denne Maade ere blebne berøvede sine Safter, er mindre godt.

Den briançonste Manna, der kaldes saaledes fordi den ved Briançon (en By i Nærheden af Alperne) samles i større Mængde end andensteds, findes i smaa hvide klæbrige Korn, som man har holdt for Udsvædninger af Barken paa de unge Skud eller af Knopper og Blade, men som man nu har iagttaget frembringes ved et Insekt. Saavel i Udseende som Egenstaber har det nogen Lighed med Mannaen af den blomstrende Afl (*Fraxinus Ornus*). Den orenburgske Gummi (Gum. orenburgense) faar man fra Rusland. Den skal erholdes af den inderste Deel af Stammen under Skovbrand. Den er seig og klæbrig, har en sød behagelig Smag, bruges som arabisk Gummi og anvendes ogsaa til Fæde. I Europas nordlige Egne sætter der sig ofte paa Stammerne af gamle Bærketræer en Sop, (*Polyporus laricis*) der giver en smul Purpurfarve. Denne har ogsaa i tidligere Dage været anvendt som et stærkt Afføringsmiddel.

Skjønt Bærketræet først for 70—80 Aar siden i Britanien blev plantet i det Niemed at afgive nogen Fordiel, eller til Lommerstov, bragte dets hurtige Væxt og Sommers udmærkede Beståenighed, der selv naar det blev fældet i en meget ung Alder i alle Henseender overgik Træet

af de altidgrønne Bærtræer, det snart i en saadan Anseelse og i saa almindelig Brug, at det nu for Tiden med Rette ei alene ansees for det Træ, som det er allerfordelagtigst at plante, men for at give et Sommer, der er brugbart til den største Mangfoldighed af Bygningsværker, og udmærket ved fortrinlige Egenstaber, der sætter det over de fleste Løvtræer, ja endog over eller ved Siden af Egen i Anvendelsen til Skibstømmer. I Skotland og det nordlige England bliver Brugen af Bærtræ Dag for Dag mere almindelig, og det træder der istedetfor andre Træarter, s. Gr. Asten o. fl., ved Forfærdigelsen af Huusgeraad og Redstaber, hvortil disse Træarter forhen ansaas for uomgjængeligt fornødne. Forfærdigede af godt friskt Bærtræ finder man nu, at de ere stærkere, varigere og lettere end de, der gjøres af hine tidligere anvendte Træsorter.

Der er fra Aarhundredets Begyndelse til 1852 i England udkommen flere Skrifter om Skovvæsen og Sommerdrift, hvori Bærtræets Ypperlighed, Fortrinlighed fremfor andre Sommersorter og Anvendelse til en Rængde forskjellige Diemed udførligen omhandles; vi forbigaae en Deel af de Enkeltheder, som indeholdes i de af disse Skrifter, der have staaet til vor Raadighed, og omhandle foruæmmelig Bærtræets Anvendelse til Skibstømmer. Dette var i England noget nær den vigtigste, og af denne var i høi Grad Bærtræets tilkommende Værdi afhængig. Dette var, heder det, ikke alene et Spørgsmaal af den høieste Vigtighed for Godseiere, der ligesom Hertugen af Arhol havde plantet Bærtræstove efter en uhyre Raalestol, i Haab om, at det skulde svare Regning, men det var ogsaa et nationalekonomisk Spørgsmaal, der for selve Landet var af den høieste Betydning.

De store Forventninger, man i den Henseende har gjort sig, ere heller ikke blevne skuffede; thi de mange forskellige Skibe, som ere blevne byggede af Bærtrætømmer, ere

i flere Henseender blivne fundne at være ligesaa gode som Skibe byggede af det bedste Egetræ.

Første Gang det britiske Bærketræ blev anvendt til Skibsbygning var i 1809, paa en Slup i Tay, hvis søre Sommer var raadent. Det blev erstattet med Bærketræ; atten Aar efter strandede denne Slup paa Kysten af Fifeshire, hvor den sønderfloges, og da Stykkerne af Braget kastedes i Vand, fandt man Bærketræet, hvormed den var bleven repareret, ligesaa friskt, haardt og feigt, som da det blev sat ind i Skibet; kun havde det antaget den mørkeblaa Farve, som visse Sommersorter i stadig Væde og Fugtighed antage, og hvilken maa ansees for et Tegns paa at de have overflaaet Faren for Maaddenhed, eller at de ikke længere ere udsatte for den Forraadningsproces, der frembringer Lørraadnehed.

Nogle Aar efter Reparationen af den ovennævnte Slup, byggede Hertugen af Athol af Bærketræ en smul Brig, der blev kaldet „Bærketræet“ (The Larch), og 1816 blev Kjølen lagt til „Athol“ en Fergat paa 28 Kanoner, der blev færdig 1820, og herst op tømreredes og byggedes alene af Bærketræ fra de dengang nye Stove ved Blair og Dunkeld. Dette Skib har i alle mulige Henseender vist sig ligesaa stærkt og varigt, som om det havde været bygget af Eg.

Bærketræets udmærkede Egenskaber gjør det i det Helt overordentlig vel skikket til Skibsbygning, men dets Seighed og Lethed gjør dette bedre end noget som helst andet Slags Sommer til Konstruktionen af Bombe- og Krigsskibe. Virkningen af Kanonlugter i dette Træ viser sig kun som om der var boret et Hul igjennem det; Træet splittes og splintres ikke, paa Grund af det stærke indbyrdes Sammenhæng mellem Træaatterne; og som bekendt pleie Splinterne være mere livspildende end selve Kuglen. I Skibe synes Bærketræet med Alderen at hærdes og blive varigere, og paa Jernet holder det ligesaa fast som Egen, men uden at ruste eller angribe det ved Rust; saaledes som hien; thi der gives mang-

ældige Exempler paa, at man har drevet Boltene ud af gamle Lærkekræslibe ligesaa rene som da de bleve indfattede, og fremdeles stilledes til Brug. Da Lærkekrætet ikke slaar eller kaster sig, er det ogsaa en Fordel ved det, at Drebet bliver siddende, saaledes at man ikke saa ofte trænger til at kalfatre Lærkekræslibe som de der ere byggede af Eg. Disse Egenflaber saavel som dets Kraft til at modstaae Bæde og Fugtighed gjøre ogsaa Lærkekrætet til et ypperligt Materiale til Skibsdæk og idethele til Skibenes indre Aptræng eller Indredning.

Til Klimbyggede Baade er Lærkekrætet paa Grund af dets Styrke og Varighed overalt, hvor det er blevet bekjendt, anseet for at være langt ypperligere end alle andre brugelige Træsorter. „Til denne Brug,“ hedder det hos en engelsk Forfatter, Matthew, der har skrevet en anseet Bog om Skibsbygningstømmer, „ere unge Træ af ni Tommers Gjennemsnit og ti til tyve Fods Længde med en svag Bøining mod den ene Ende, saadan som Lærkekræterne pleie at faae den af Sydvestvinden; de tjenligste. Man skulde, heder det videre, lade Barken sidde paa til Træet skal bruges. I tørt Veir bør Lærkekrætbordene nages paa Baadstuden et Par Dage, efterat de ere sagede; thi vi kjende ikke noget Træ, der hurtigere stiller sig ved sin Naahed og Fugtighed end Lærkekrætet, og naar Bordene ere tørre, lade de sig ikke saa let bøie.“ — Den samme Forfatter anbefaler ogsaa efter egen Erfaring Lærkekræts Hødder eller egentlig dets Hovedrødder tiligemed en Deel af Stammen, der danner en Vinkel med dem, som de bedste Knæer til Skibsbygning; „de ere,“ siger han, „saa overordentlig stærke og varige, saa hensigtsmæssige og passende formedelsl deres Form og Seighed, at man, hvis disse ypperlige Egenflaber vare nok som bekjendte og Markederne kunde forsynes tilstrækkeligt med Lærkekrætknæer, troe vi neppe, at man til denne Brug vilde anvende andet Tømmer, ja selv i vor Marine vilde

man flitterlig foretrække det for Eggetræet. I de senere Tider, da der er bleven en stor Overflod af Bærtræ, har det ogsaa paa de britiske Øer faaet en meget udbredt Anvendelse til denne Brug.

Der gives ogsaa hos samme Forfatter Andblikning til at behandle Rødderne til denne vigtige Brug, og Behandlingen gaar fornemmelig ud paa at blotte den Deel af Hovedrødderne, der ere nærmest ved Træets Stamme, da Luftens Udgang er nødvendig for at gjøre dem til godt Træ og holde dem frie for ydre Slæde.

Bærtræet anvendes nu saavel til Forarbejdelsen af allehaande Agerdyrkningsstedslader og Maskiner som til Smeder- og Lømmersarbejde, og man har i Regelen under de forskjelligste Omstændigheder fundet det hensigtsmæssigere end noget andet Træ. Til det vigtigste Lømmerværk, saasom Bjælker, Tværbjælker, Stivere, Støtter i Bygninger o. a. desl. er Bærtræ bedre end det bedste Furetræ, da det har Furens Lethed i Forening med Egens Styrke og Varighed; disse Egenstaber gjør det ogsaa udmærket skikket til Træer for Møllehjul og andre Maskiner, der ere udsatte for voldsomt Tryk, eller som skulle bære en stor Bægt. Naar Bærtræet er gammelt og modent, det er, naar en stor Deel af det egentlige Træ er bleven forvandlet til Malm, danner dette et ypperligt Materiale saavel til indvendig Panelling i Huse som til Forfærdigelse af Møbler og finere Smedearbejde, da det modtager en udmærket smuk Polstus og staar over mange af de Træsorter man indfører fra andre Verdensdele. Den eneste Udvending, man kan gjøre mod Bærtræets Anvendelse til saadanne finere Arbejder, er den Vanskelighed, Arbeideren har for at bringe det til at danne en glat Overflade; dog er den neppe større end at den lader sig overvinde ved en passende Tørring og hensigtsmæssig Behandling. I de senere Aar har man ogsaa

fundet, at Bærtræet giver de bedste Underlag eller Træbjælker (Sleepers) til Jernvrie, og til denne Brug gaar en uhyre Mængde Trær af Tyndingen i de umaadelige Skovplantninger i Skotland og Nord-England.

Den tidlige Periode, inden hvilken Bærtræet begynder at give Planteren en anseelig Fordeel, og den forholdsviis høiere Værdi, som dette Træ har, selv før det har opnaaet en høiere Alder, ere Siendommeligheder, hvorved det meget fordeelagtig udmærker sig fremfor andre Træer. Allerede som Stager og Stænger, har det formedelt disses overordentlige Styrke og Varighed en betydeligere Værdi end noget andet Træ, og det, der ved Tyndingen eller Luftningen af Skoven i det 10de til 20de Aar hugges ud, er snart nok til at anvendes til forskjellige Diemed, som Støre, Hajer, Rækker, Pæle o. a. desl. Produkterne af de tidligere Tyndingsbugster anvendes saaledes, efter James Browns Udsagn, i Skotland med stor Fordeel til Skærder. Forsærdiges disse af 15 til 30 Aar gammelt Træ, vare de mindst 15—20 Aar, medens de der gøres af Fure vare 7—9 og Grangjærder 4 til 6 Aar. Dette gjælder imidlertid kun Hajerne og ikke Størene, Stolperne eller Pælene som gaae ned i Jorden; thi disse vare ikke saa længe. Bærtestolper holde sig godt i 8—10 Aar, Furestolper 4—5 og Grangstolper 3—4. Dog betor dette naturligtviis for en stor Deel paa Jordbundens og Veirlagets større eller mindre Fugtighed; thi den samme Mand, som anfører dette, siger, at han har seet haade Hajer og Stolper af Bærtræ holde sig fuldkommen friske og gode indtil 30 Aar; men disse vare ogsaa gjorte af gammelt, mødent Træ. Det er imidlertid noget, som siger sig selv, at man til saadant Brug fornemmelig anvender de unge Trær, der tages ud ved Tyndingsbugsterne, da det modne Træ betales langt bedre, naar det

selges til Udflyningsløst, Stibstammer o. s. v. Imidlertid er der i Skotland og England saadant Spørgsmaal efter Bærketræ til Størgjærder, at Stoveierne af sine Tyndingsbugster, af 10—20 Aars Træ paa 2—5 Tommers Dykkelse, ikke paa langt nær kunne tilfredsstille Behøvet. Denne store Efterspørgsel hidrører naturligvis derfra, at Bærketræet i en saa ung Alder er langt varigere end noget andet Træ.

Skjønt Jorden i Kent og Sussex ingenlunde er egnet til at frembringe Bærketømmer, planter man Træet der i en stor Mængde til Humlestænger, der anses for at være af en særdeles udmærket Beskaffenhed; til dette Diemed planter man dem sammen i tætte Masser, kun to eller tre Fod fra hverandre, hvorved Stammerne blive overordentlig slanke og hurtig drives op i Høiden til en 40—50 Fod. — Bærketræet anvendes ogsaa til levende Gjærder, der skulle taale Søren ligesaagodt som Grænen. Disse kunne dannes af unge 8—10aarige Bærketræer, der udtages ved Tyndingsbugster eller Støvlustninger og sættes i den Jord, der er opløst af Grøfterne.

Bærkebarken indeholder en betydelig Mængde Garvestof, og for en Deel Aar siden anvendte man den hyppigt i England til Tilvirkningen af visse Soeter Læder, hvormed man fortsatte saa længe som det betalte sig for Planteren at strølle Barken af de ved Tyndingsbugsterne faldede Træer. I de senere Aar har imidlertid det betydelige Afslag i Prisen paa Egebart, som almindelig ansaaes for at være dobbelt saa meget værd som Bærkebarken, saaledes nedsat Værdien af den sidste, at den ikke lenger kan være nogen Gjenstand for Tilvirkning, da dennes Fremførsel i Regelen beløber sig til ligesaameget eller maaste Mere end man faar for Barken af Garveren.

VIII. Om den Jordbund, der bedst passer for Lærketræet.

Lærketræets naturlige og mest yndede Voksesteder er dybe Klofter, Dale, Skraaninger og Bratter i Bjergegaae, og den Jordbund, hvori det opnaar sin høieste Udbylning og Fuldkommenhed, er den, der er dannet af Gruus af Urformationer eller de ældre Fjeldformationer. Det er naturligvis en Erfaring, som ved de mangfoldige og storartede Plantningsforsøg paa de britiske Øer mangesidig er stadfæstet, at jo mere den Jordbund, som man har valgt til Dyrlæningen af dette Træ, ligner den, hvorpaa det oprindeligen forefindes og vokser, desto sikrere er Udsigten til at det skal lykkes og danne værdifuld Kommerce. De fløkke Høilande og de bjergige Trakter af England, hvor disse Betingelser ere tilstede, ere derfor Egne, som ere udmærket vel stillede for Lærketræets Væxt og Skovet, og det er neppe Tvivl underkastet, at Lærketræet i disse Trakter med Tiden kommer til at fortrænge de fleste øvrige Træer. Paa lavere Flader og i Lavlandet i det Hele vokser det ogsaa overmaade hurtigt og giver, hvor Grundens Beskaffenhed forøvrigt er passende, svært, godt og værdifuldt Lømmer; men der er visse Slags Jordbund, hvorpaa Lærketræet, naagt det skyder op og synes at vore frodigt i de første tyve til fem og tyve Aar, begynder at angribes af Jndrøtte eller Lørraadnethed, og hvis det slaar længere Tid efterat den er begyndt bliver det snart aldeles ubrugeligt. Dette er ofte Tilfælde paa Myrjord, især naar der under denne er jernholdige Jordlag, og ligeledes i Egne, hvor den yngre Sandsteensdannelse er fremherskende. I mange Egne af Skotland finder det samme Sted paa den rigere Jordbund, der er dannet af opløst og forvitret Trapsteen. I Dumfriesshire bliver Lærket, hvor den røde Sandsteen træder frem, snart angrebet af Jndrøtte,

medens den paa Graavatten ved Siden af, trives herligt, samt er frisk og af udmærket Beskaffenhed.

Den ovenomtalte Mr. Mattew omhandler Bærketræet vidtløftig i sin Bog om Elbstammer og inddeler den Jordbund og Mur (Undergrund), hvorpaa det vøxer i Skotland og England, i to Klasser: den første, hvor Bærketræet vil opnaae et Kubikindhold af 30 til 300 Fod, den anden, hvorpaa det ikke udvikler sig til mere end 6 til 20 Kubikfod og i de fleste Tilfælde angives af Note, før det har naaet tredive Aars Alderen. Den første Klasse's bedste Grund, er Klippegrund med en Bedækning af sild Beer, især naar den faktisk er splittet, sønderreven og blandet med Jorden; det er saaledes fornemmelig Høilandene, hvor Urformationen er fremherskende, der ere mest skikede for Bærketræet. Den anden Sort Jordbund, Mattew omtaler som gunstig for Bærketræet, er Kisel og Sand, som ikke er altfor jernholdig, og hvori det ikke bliver staaende Vand om Vinteren; hvis denne næsten er aldeles blottet for Madjord, er den især i Bratter og stejle Straainger, hvor Luften ikke er altfor tør, særdeles gunstig for Bærketræets Trivsel. Dette har især Hensyn til de høiere Dale og Egne ved de større flodstæde og Floder, hvis Bredder under deres Løb gennem Høllandet, til en Høide af flere hundrede Fod opad Straainger, ere bedækkede med Sand (der vel fornemmelig bestaar af Kvarts), som til en betydelig Dybde bedækker de underliggende Lag af Urbjerg: Det tredie Slags er tør Jord og frisk brunn Beer der ikke er altfor rig. Denne Jordbund forekommer imidlertid i Regelen først i Lavlandet og søarer vel bedre Regning at tage under Nøven. Det fjerde er „al Slags vild og ujævn Grund, f. Ex. Kæve og Strømleier, hvor Jordbynden hverken er tør fin Sand eller altfor fugtig, f. Ex. ved Bredderne af rivende Strømme og Bække.“ Af denne Beskaffenhed er Jorden i Dalene og Klosterne i det nordlige England og i de tilstødende Egne

af Skotland; hvar man altid finder, at Bærtræet trives ypperligere og frembringer bedre Sommer end i fladere og lavere Egne. Den anden Klasse bestaar af de Slags Grund og Mur, hvorpaa Bærtræet bliver tørroddet. Den første af disse er Leatter, der næsten er uigjennemtrængelig for Vandet, eller hvor dette bliver staaende og mangler Aflob; dette er den mest ødelæggende Jordbund for Bærtræet, især hvis Overfladen bestaar af ustrøget Myrsand eller Sand og Løv. Stib, stærk sammenhængende Leet frembringer derimod, især om den bliver forsynet med aabne Grøfter, Bærtræer, som opnaae en betydelig Størrelse, før Jædroten begynder at vise sig. Her anfører ogsaa Matthæus i Almindelighed, „at en Jordbund, hvis Overflade paa Grund af den Vandmængde den indeholder, om Vinteren, i Frost bliver meget tuet, i Regelen ikke vil frembringe store og friske Bærtræer. Over Halvdelen af de skotske Landsegne have en Jordbund af denne Bestaaffenhed.“ Det andet Slags Jordmon, hvorpaa Bærtræet ikke trives, er fin Sand til Grund og Undergrund. Paa Jordbund af denne Bestaaffenhed er Røten især almindelig og angriber Træerne i en endnu tidligere Alder end paa tord Leet. Det tredje er Jordbund; der til Underlag har tør og stiv Løv eller sandvædet Skiferartet Sandsteen.*) I begge disse Jordbundsbestaaffenheder angribes Røtten af Jædroten, endeligt den Jordbund, der er dannet af forvittret Leet, ofte er Røtten gunstig og heldig for en kraftig Udviikling af flere Bærtræerarter. Den fjerde er en Jordbund, der til Mur eller Undergrund har tør forvittret Klippegrund, som i Løst ligger under Foden. Den femte er rig Muldjord; som er dannet af forraadnede Plantede, hvori Bærtræet, uden

*) Som bekjendt findes flere af de her omhandlede Bjergdannelse enten aldeles ikke eller i mindre fremherskende Grad i Norge, medens de stærkt fremtrædende Urdannelse i de fleste Egne afgive en for Bærtræets Dykning meget heldig Jordbund.

uden Hensyn til den Støde, som senere opstaaer særmedelt de Gødsarter eller Uddunstninger, der stige op af den Jordbund; der i denna Klasse findes anført, ikke ville frembringe godt og udmærket Lærketræ, som er dueligt til Skibsbygning, saa vil de dog kunne, producere Lærketræ, der er fuldkommen anvendeligt til mangehaande Landfens Bygningsværker og Kulbrænding, hvor lidt Røte ikke gjør nogen Støde. Videre anføres der, at Lærketræer, hvori Røten er begyndt, ere ligesaa gode til Vælværk som friske Træer; „thi almindelig, heder det, have de færre Yteringe og mere Kalm.“

LX. Plantning og Efterbehandling af Lærketræet paa de britiske Øer.

Med Lærketræets Dyrkning paa de britiske Øer har man tilsigtet tvende Diemed: Det ene er, hvor man har plantet det alene, uden Blanding med andre Træer, for at frembringe Lommer af svære Dimensioner til Skibsbygning eller andre Bygningsværker af Betydning, og det andet, hvor det, blandet med andre Træer, enten, hvis Jordbundens Beskaffenhed tilsteder det, skal blive staaende til det har opnaaet sin fulde Udvikling og Størrelse, eller efterhaanden hugges væk eller tyndes ud, eftersom hine vore og nærme sig sin Modenhed. Lærketræets hurtige Væxt og den nyttige Anvendelse man selv i dets unge Alder kan gjøre af Træet, gjør det nemlig til den allerfordelagtigste midlertidige Bæplante for Skovdyrkeren. — De Lærkeplantninger, der skulle frembringe Lommer af forstævnte Beskaffenhed, maae, hvis man vil vente et heldigt Udfald, i Overensstemmelse med Træets Natur og Siendommelighed, indskræntes til Djerpegne. Jorden behøver man ikke at gjøre noget ved, naar man kun ved Gjerder søger at beskytte de unge Spirer og Planter mod Bestning, og om muligt at afløde Bøden fra de sidlændte Dele ved aabne Grøfter; thi da man har

fundet at toaarsgamle af Fes frembragte Bærtræplanter eller stærke enaarige ved Omplantning tyktes langt bedre end ældre og større, kunne disse sættes med en høist ubetydelig Udgift og med langt større Sikkerhed for et heldigt Udsald. Ved Anlægget af Bærtræplantninger, uden Blanding med andre Træer, sætter man almindelig fire til fem Tusind Planter paa en Akre. Hertugen af Athol ansaa imidlertid to, halvtredie til tre Tusind for tilstrækkeligt, og som bekendt havde han megen Erfaring i Tingen. Disse hugges eller tyndes efterhaanden ud til 350 til 400 pr. Akre, hvilket er det høieste Antal Træer, man antager et saadant Fladeindhold kan bringe til fulkommen Udvikling og Modenhed; den sidste af disse Tyndings- eller Luftningshugster finder Sted ved tredive Aars Alder.

Tiden for Bærtræets Plantning bør, enten det er i Bjergegne eller i blandede Plantninger i Lavlandet, indskrænkes til Tidsrummet mellem Løvfaaldet og Knopstydningen.

I de blandede Plantninger, der anlægges i skotske og engelske Lavlands egne, anvendes Bærtræet, som allerede er bemærket, oftere som en „Amme“ eller midlertidig Bæplante, der tyndes ud, eftersom de haarde Træsorter begynde at nærme sig Modenhed, end for selv at blive staaende til det danner fuldvoxen Sommerstov, og da der er saa Egne i de britiske Lav- eller Slettelande, hvor Bærtræet, naar det har naaet en høiere Alder og en betydeligere Størrelse, holder sig friskt og frit for Nøte, saa er det i saadanne Trakter vistnok bedst, hensigtsmæssigt og fordelagtigt at plante det sammen med Egen og andre Løvtræer paa den anførte Maade, da intet Træ i den tidligere Alder, som det her maa hugges, betales saa godt som Bærtræet. Det Forhold, hvori Bærtræet sættes i blandede Plantninger, maa for størst Delen komme an paa Jordbunden, saavel som paa de Aarer af Træer, det plantes sammen med. Det er saaledes

en klar Sag, at Bærketræet maa plantes i langt ringere Tal paa en Jordbund, hvor det før tyve Aars Alder angribes af Jæderte, end paa en Grund, hvor Sygdommen ikke viser sig saa tidlig, eller hvor Træet holder sig friskt til det har naaet fuld Modenhed. Almindelig taget vil det være et passende Forhold, om Halvdelen til to Trediedele af det hele Antal, der skal sættes, er Bærketræer.

Tyndingen af Bærketræplantninger, hvor det er Hensigten at frembringe svært Lommer til Skibsbygning eller andre vigtige Massin- eller Bygningsværker, kræver megen Omtanke i sin Udførelse, da Størrelsen og Sværheden, og følgelig Lommerets endelige Værdi, i høieste Mon er afhængig af den Maade, hvorpaa Udtyndningerne eller Luftningshugsterne ere udførte. Forsømmes de i den tidligere Alder, ere Træerne i Trangstov, hvor deres lavere Grene, altfor tidlig og overordentlig hurtig døe ud og falde af, fordi de mangle den fornødne Luft og det nødvendige Lys, tilbøielige til at styde op som tynde svage Stager; tyndes de derimod tidlig saaledes ud, at Afstanden mellem dem bliver saa vid, at den tilsteder en fri og vedbarende Udvikling af alle lavere Grene, bliver Stammen for stærk, fuld af Knuder og Kviste og i det Hele af mindre Værdi.

Man maa derfor finde en Middevei mellem begge disse Yderligheder, og udføre Luftningshugsten saaledes, at de lavere Grene vedvære saa længe, at de kunne udføre den vigtige og indgribende Tjeneste, at sikre Træets sunde og kraftige Væxt og først døe ud lidt efter lidt, eftersom Træet tiltager i Høide, saaledes at det, naar det nærmer sig sin Modenhed, faar en glat, kvistfri Stamme af mindst 25 til 30 Fods Længde. Plantes der, som antydet, tre til fire tusinde Træer pr. Akre, bør den første Udtyndning finde Sted otte til ti Aar efter Plantningen, ved hvilken de svageste Planter til omtrent en Fjerdedeel af det hele Antal hugges ned; den anden Luftning udføres to til fire Aar efter den første, og

lignende gjentages, eftersom Trærnes Tilstand synes at udfræbe det. Den sidste finder Sted, naar Skoven er 30—35 Aar gammel, og løvner kun de Trær, der ere bestemte til svært Løsmær, i en Afstand af 12—15 Fod fra hverandre, et Rum, som er fuldkommen tilstrækkeligt til at de derpaa kunne udvikles til Modenhed og opnaae Dimensioner, der ere svære nok til Skibsbygning.

Angaaende Bærketræets Beskjæring berster der forskjellige Anskuelser, idet Flere er af den Mening, at man, naar Træet har naaet en Alder af 4 til 5 Aar, aarlig skal skjære væk en a to Rækker eller Kredse af de laveste Grenene, indtil man har en Stamme, der er nøgen til en Høide af femogtyve Fod; de fleste og paalideligste Auctoriteter i Faget ere imidlertid af den Mening, at man aldrig skal borttage nogen levende Gren, men lade dem blive paa Trærne til de visne og døe; thi saalænge som de skyde Bløde, der udføre sin Tjeneste, er deres Nærværelse af Bigtighed for Træets Friskhed og kraftige Udvikling, og at det forholder sig saaledes, derfor taler baade praktisk Erfaring og Grunde, der ere hentede fra Læren om dem Livsvirksomhed, som rører sig i Planterne. Naar Grenene først ere døde, er det en let Sag at faae dem væk ved et let Hug eller ved en Jernrog, der er fæstet til en lang Stang; thi de lade sig uden Banstelighed bryde af tæt indved Stammen; den Deel af Grenenes Bed, der sidder igjen indensfor Barken, bliver snart bedækket med et nyt Lag, og da Bærketræet ikke sætter nye Sidegrene, er det en Følge, at alt det Træ, der siden afsættes paa Stammen, bliver glat og frit for Kviste og Knuder.

Hør kan det ogsaa være passende i nogle Ord at omtale Bærketræets Bøining og Tildannelse til Ræer til Skibsbygning. Om dette hedder det hos Matthew, at i alle Bærkeplantninger paa passende Jordbund, og hvor Trærne ikke allerede ere for meget udviklede, bør en Deel af de Trær, der skulle blive staaende til Slut, bøies og bøies. Man

maa begynde med dette, naar Trærne ere unge, omtrent tre Fod høie og videre opover, ved at sætte dem i Bænd under en Vinkel af 40° til 60° mod Synskredsen, hvorpaa man det følgende Aar bringer dem nogle Grader lavere ned, i Overeensstemmelse med Trærnes Størrelse og den Bøining der forlanges. Den samme Fremgangsmaade anbefales ogsaa af flere engelske Forfattere om Skovvæsenet s. Ex. Billington, Montesqu og Pontey; men de Fremgangsmaader, der foreslaaes til Diemedets Opnaaelse, ere forstjellige. Den første af de nævnte Forfattere anbefaler nemlig at binde de unge Trær sammen med hverandre, de to øvrige anbefale at plante Lærke-trær under de vidtudbredte Grene af store Bøv-trær, hvilket nødvendigviis vil tvinge dem til at bøie sig udad for at naae Lys og Luft. Men under disse Forhold vil intet Lærke-træ faae den kraftige Udvikling eller naae den Modenhed, der gjør det skikket til den tilsigtede Anvendelse.

Lærke-træets Dyrkning saavel i enkelte som blandede Plantninger drives, som i det Foregaaende er vist, i en ubyre Maatesot i Skotland og det nordlige England, i det der aarlig udsættes mange Millioner unge Planter, som ere saae og udviklede af indenlandst Frø.

Det er ikke uden Møie og Vanskelighed at man faar dette Frø udfilt af Konglerne; og man har derfor forsøgt forstjellige Fremgangsmaader for at opnaae dette; den bedste af disse og den, hvorved Frøet er mindst udsat for at beskadiges, er at splitte Konglerne ved Hjælp af et lidet rundt eller trekantet Jern med hvas Spids og skarpe Egge. Ved dette kløves Konglerne i flere Stykker, som man let faar Frøet ud af, ved at lægge dem i Solen eller udsætte dem for en svag Hede. Man har vistnok ogsaa brugt at tørre dem i Ovn eller at udsætte de hele Kongler for en betydeligere Hedeegrad, men om dette end ikke fuldkommen tilintetgjør Frøets Livs- og Spirekraft, saa maa det dog anses for at udøve en skadelig

Indflydelse paa Frøet og Bestaffenheden af de Planter, som frembringes deraf. Man har ogsaa anvendt Møller til at knuse Konglerne og udstille Frøet, men hvor findrigt disse end ere indrettede, knuses og tabes dog en stor Mængde Frø under Malingen. Udsæd foretages almindelig i April i Frøseuge, hvis Jord i Forveien er arbeidet meget fin; man saar saa tæt, at der ikke er mere end en Fjerdedeel Tomme mellem hvert Frø; efterat Frøet er præsfet ned med Bagen af Spaden, en liden Hul eller et Klappebræt, bedækkes det med omtrent en Fjerdedeel Tomme harpet eller sættet Jord, efter som dens Bestaffenhed er. Naar Planterne have staaet to Aar i Frøseugen, udplantes de enten derfra med det samme i de Plantninger, hvor de i Fremtiden skulle blive staaende, eller ogsaa sætter man dem ud i Træskolen i et eller flere Aar, for at afsæffes efter de forskjellige Kjøberes Diemed og Ønster.

X. Lærkeetræets Bantrivsel og Midlet derimod.

Angaaende de Sygdomme Lærkeetræet er udsat for, da synes Indrøten at være den flemmeste og den, som det har været den største Vanskelighed at udrydde eller afvende, idet de bestemte Marsager, hvorfra den har sin Oprindelse, for største Dele hidindtil saavel ere undgaaede Plantefysiologernes som Planternes Undersøgelse. Denne Sygdom indskrænker sig ingenlunde til at angribe Lærkeetræer paa en eller anden bestemt Slags Jordbund eller Lænde, men den er lige farlig saavel i rigt som i magert Jordsmon, og saavel paa Sletlandet som høit over Havets Flade. Sygdommen begynder almindelig ved Roden og udbreder sig opad, idet den først angriber de Dele af Stammen, som ere nærmest ved Roden; siden udbreder den sig videre, indtil Træet er aldeles ødelagt eller idetmindste ubrugeligt til Sommer og Bygningsmaterial. Marsagen hertil har man troet fornemmelig laa deri, at Lærkeetræet og de øvrige Bærtræer ikke ligesom

Rodtræerne have Gøns. til at udstyde nye Rødder og Stød, naar de ere blevne bekladigede. Enhver Støde, der tilføies Træet og især Rødderne, enten den nu kommer af Tørke, Væde, Insekter eller andre Omstændigheder, virker saaledes her snarere end hos andre Trær, fordi Saftløbet standses, og hele Planten svækkes og gøres mindre stillet til at bestaae under gjentagne Angreb, der stribe sig fra de samme Aarsager. I enkelte Tilfælde anføres, at Toppen først bliver angreben. En engelsk Forfatter siger, at Indrøsten tager sin Begyndelse i de Rødder, der have slaaet sig dybest ned i Jorden og fornemmelig i Hjertesødderne eller de, der ere midt under Stammen; fra disse strækker Fordærvelsen sig opad igjennem Stammens Jodre, og naar den er stærkt angrebet, svulmer denne ofte betydelig op nogle Fod over Jorden.

Naar Røstetræet fældes, kort efterat det er angrebet, viser Træet sig i Midten af Stammen tørt og forkagtigt og er let at adskille fra modent og ubestadiget Træ; saar det staae en Stund; tager Forraadnelsen hurtigt til, og den midterste Deel af Stammen bliver huul eller pibet.

I Skotland har man troet, at en Jordbund, hvorpaa der før har været Furestov almindelig frembringer og fremstønder Indrøste, thi hvor man har plantet Røstetræet, efter Furen, vil man have gjort den Erfaring at Sygdommen har gjort hurtige Fremstrid, medens den aldeles ikke skal have angrebet Røsteanlægninger, der samtidig ere udsorte paa samme Eiendom og paa samme Slags Jord, men paa Bænde, hvor der ikke umiddelbart i Forveien har slaaet Furestov. Af denne Grund har man troet at Furens raadnende Rødder var et ikke væsentligt Mittel til at frembringe denne Sygdom. „At dette under saadanne Omstændigheder kan være muligt,“ hedder det i Selby's Bog om de britiske Skovtrær, „kan man ikke rentud nægte, men naar man lægger Mærke til at Sygdommen er lige almindelig paa en rig Jordbund som paa tør Sand og i kold vaad Leer, hvor der ikke har været Fu-

resten i Forveien, saa ere vi tilbøielige til at troe med Forfatteren af Bogen om Skibstømmer, Mr. Matthew, at der maa findes en Slags konstitutionel (medfødt eller naturlig) Tilbøielighed til Indrøte hos Bærketræet, der frembringes eller fremstynes ved Forbindelsen af mangehaande forskjellige Omstændigheder, og at vor Kundskab for Tiden er indskrænket til den Kjendsgjerning, at visse Slags Jordbund, maastee under Indvirkning af adskillige ydre Omstændigheder, frembringe friste, og andre syge Bærketræer.

Dette er det samme som ingen Forklaring; thi naar man tager sin Tilflugt til konstitutionelle Tændtser, Dispositioner eller medfødte Tilbøieligheder, er det kun en Udflugt, fordi man aldeles Intet veed om Tingen. I Tydskland bekjender man ogsaa reentud, at man angaaende denne Sag ikke er stort klogere end Englænderne var for en Deel Aar tilbage. I et tydsk Forsskrift fra 1850 af en bekjendt og anseet Forfatter i Faget hedder det saaledes:

„Bærken er den Træart, hvis egentlige Forhold man med Hensyn til Jordbund, Reid og Bønde mindst kjender til. Snart viser den sig i den allerkræftigste Bært og giver allerede i tidlig Alder et næsten utroligt Udbytte, snart begynder den allerede i det tyvende Aar at sture og tager siden af eller raadner bort. I Odentwald har jeg saaledes fældet Bærkestov baade efter Udsed og Plantning paa en mager, leeret, kiselholdig Jordbund med Undergrund af Gneis og Spenitgneis, der ved 44 Aars Alder gav 80 Kubitrod Træ i Stammer af 80—85 Fods Længde, og som aartlig endnu gav 1½ Klafter i Tilvært, medens jeg i mit nuværende Distrikt paa en temmelig grund leerholdig Kiselbund med Underlag af Bærstifer og Graavalle, 1,900 Fod over Havet, kan paavise femogtyveaarig Bærkeplantninger, der allerede have Tørtop. Paa samme Jordbund findes imidlertid ogsaa frodige Bærkestove, og i den hessiske Stov Battenberg blev der opmaalt og tærret en femtiaarig Bærkestov, der

i Gjennemsnitstiltvært gav 88 Kubitod i Stammer af 65—70 Fods Bængde. Der var Jorden temmelig rig paa fiskelig Beer, og Skoven laa 1500 Fod over Havet i en Lid med svag og jævn Hældning mod Sydøst.

„I Salzburg og Tyrol, hvor Bærken hører til de oprindelige eller indenlandske Træer, skal den have en overordentlig stærk Tilvært til det tredivte Aar, og den skal der ikke vise denne bratte Afstagen, som i de Egne hvor den saaes og plantes, og siden skal den der fra sin Middelalder af vise en sjelden Jævnhed og Barighed i Tilvært lige op til den højste Alder.“

„Alt dette viser, at man, naar man vil have Bærketræet i „rent Bestand,“ eller ublandede Plantninger, maa bruge den største Forsigtighed, med Hensyn til Balget af Reid, Lænde og Jordsmon. Man er altid sikrest paa at Anlægget skal lykkes, naar man planter Bærken sammen med andre Træarter, f. Ex. Bøg, Fure eller Gran. Paa Grund af dets hurtige Væxt og ypperlige Lommer fortjener dette Træ den største Opmærksomhed; og Endog som dertil har Anledning bør gjøre sit for at udrede, hvorledes dets egentlige Forhold er.“

Den engelske Stokkyndige, James Brown, som i det Foregaaende oftere er nævnt, synes at have faaet bedre Arbejde paa dette, og forklarer, at Jorden i de fleste Tilfælde striver sig fra Mangel paa Afledning af Vand og Fugtighed i Grunden, dels for sig alene, dels fordi dette holder Stoffe eller Dele af Jorden, som ere skadelige for Planternes frie Udvikling, opløste; og han fremstiller det derhos som en Hovedregel at sørge for at Rødderne vel holdes fugtige ved frisk Væde, men saaledes, at denne bestandig sildrer bort og aldrig blive staaende, og som det bedste og eneste Middel hertil anbefaler han simpelt hen at optage aabne Græfter. Da hans lille Afhandling herom indeholder mange lærerige Bink, hidsettes den i dens Frelshed: „Det er min Overbeviisning, at der ikke

dyrkes noget Træ i Britanien, som fortjener større Opmærksomhed af Stobrietrene end Bærketræet. Jeg kjender ikke nogen Brug man gjør af Egen, hvortil man ikke ligesaa godt kan anvende Bærketræ, og dertil kommer, at det vører saa hurtigt, at det kommer til Modenhed i mindre end den halve eller en tredie Deel af den Tid Egen behøver. Jeg har ikke sjelden seet Bærketræer, der ikke vare meget over 30 Aar, solgte for 3 £; medens Egetræer af samme Alder fra det nærmeste Nabolag ikke vare værd 10 Schil. Stykket; dette viser noksom Nytten af at plante Bærketræer, hvor man har sin Fordeel for Die. Bærketræets hurtige Vært samt Commerets tidligere Modenhed og ypperlige Bestaffenhed blev snart bekendte i Skotland og England ved Hertugen af Athols Plantninger samt ved flere udmærkede fremmede og britiske Forfatteres Skrifter. Det var derfor intet Under, at Bærketræet i de sidste femti Aar blev plantet saa vidt og bredt i Skotland, i al Slags Jordbund og under de forskjelligste Forhold af Vænde, Weirag og ydre Omstændigheder, som man kan tænke sig i Stobdrift. Efter flere af disse Forfatteres Udsagn og ligeledes efter de tidligere Planteres, der havde været saa heldige at udføre sine Plantninger paa en passende Jordbund og under forresten gunstige Omstændigheder, var Bærketræet et af de mest haardføre Træer i de stoffe Skove og tillige et af dem, som det var lettest at dyrke. I Tillid til, at der ikke var nogen Hage ved dette, plantede man Bærketræer i al Slags Jordbund og Vænde, uden at tage tilbørligt Hensyn til Træets Naturbestaffenhed; thi Bærketræet er ligesom ethvert andet Træ underkastet en bestemt Naturlaw, der indskrænker det til Egenheder ved Jordbund og Vænde, hvis det skal naae sin fuldkomne Udvikling og Modenhed. Den Sygdom, der nu er saa almindelig hos Bærketræet, kommer alene deraf, at man har forsømt at iagttage dette. Det er bekendt nok, at hele Bærketræplantninger paa flere Steder i Skotland og

England — næsten pludselig — ere døde ud; og i mange Tilfælde har Bærteærnes Tilvæxt været saa maadelig, at Fordelen har været mindre end af Fureplantninger.

Der er for nogle Aar siden baade bleven talt og skrevet en heel Deel om Aarsagerne til og Bessaffenheden af denne Sygdom, som man almindelig har kaldt Indrøte eller Lørraadened; men uagtet Alt det man har skrevet om denne Sag, er det mig ikke bekjendt, at man har saæet noget Ordentligt eller Tilfredsstillende ud af det, idetmindste ikke saa meget, at det er Sandsynlighed for nogen dybere Indsigt i eller virkelig Forbedring af dette Træs Dykningsmaade for Fremtiden. Som praktisk Mand af Faget, der har havt Anledning til at see mere og gjøre flere Erfaringer end de fleste angaaende denne Sag, skal jeg tillade mig at fremsætte min Mening om den Sygdom, som nu synes at være saa overordentlig udbredt i disse Støbe, der ere af en saadan Vigtighed for de britiske Nigers Lømmerrift. Mange som have skrevet om dette, have sagt, at Bærteærnet udarter i Britanien, fordi det ikke er oprindeligt i Landet men udenlandsk, og for at bekræfte dette udpege de den kraftige Udvikling af mange gamle Bærteærner i forskjellige Egne af Landet. Det er neppe Umagen værd at gjendrive saadan Tale og Beviisførelse; da maatte man jo ogsaa sige det samme om flere andre Trær, der ere indførte f. Ex. Platanen, som nu findes udbredt i Skotland; men at denne ikke er udartet, er noksom bekjendt. Et andet Svar paa denne Udsættelse er det, at der paa mangfoldige Steder nu til Dags findes friske og frodige Bærteærplantninger, medens der paa andre Steder, uagtet disse ere af samme Alder, findes vantrebne og svagelige. Hvis Bærteærnet holdt paa at udarte, hvortledes kunde det da gaae til, at det trivedes godt paa et Sted og slet paa et andet, og det ofte indenfor Grændserne af samme Godseiers Støbe? Det eneste rimelige Svar, som man kan give paa dette Spørgsmaal, er,

at der hvor Bærtræet trives vel, vover det paa en Jordbund og under Forhold, der stemme med dets eiendommelige Beskaffenhed, og, hvor det ikke trives, der maa disse være ugunstige for det. Det er derfor, naar man vil undersøge hvad der er Aarsagen til Indrøste hos Bærtræet, nødvendigt at komme til Sikkerhed om Beskaffenheden af disse forskjellige Forhold.

I de Bjergegæne, der er Bærtræets Hjem, har man aldrig fundet, at det trives paa noget Bæde, hvor der er skaende Vand; heller ikke har man erfaret at det har naaet nogen betydelig Størrelse i det flade, udstrakte Lavland, hvor Grund eller Undergrund er sidlændt og fugtig. Frodigt og yppigt trives det derimod i sine hjemlige Bjerge paa den Grund, der er dannet af forvitrede eller opløste Klipper og Stene; thi der hviler Jordskorpen eller Rødjorden paa en stenet Undergrund, gennem hvilken al Bæde og Fugtighed, som kommer ovenfra, frit rinder og risler ned. Under saadanne Forhold faae Trærnes Rødder al den Næring og rene og friske Bæde, de behøve, paa samme Tid som Grunden, hvori Trærne vore, holdes rene og fri for Syrlighed, skaende Vand og skadelige Gas- eller Luftarter, og efter min Formening er dette den Fuldkommenhed, Grunden maa have, hvori Bærtræet skal trives.

Bed at udsørge en dannet og indsigtsfuld Mand, der havde reist meget i Tydslands Bjergegæne, om hvorledes Bærtræet forekom der, erfarede jeg, at Bærtræet ikke trives godt i flade eller tørre Dele af de nævnte Egne; thi paa saadanne Steder bliver det der almindelig mere kurt i Bærten, og synes heller ikke at naae den Alder, som naar den nødvendige Bæde frit kan passere imellem dets Rødder. Dette er netop det selv samme, som er Tilfælde med Bærtræplantninger i Skotland; thi hvor der indfinder sig Sygdom i Bærstøben, er der enten for megen eller for liden Fugtighed i Jordbunden. I alle Tilfælde, hvor der her i

dette Land findes frødlige Bærteerplantninger, i hvilke Lømmet har naaet nogen betydelig Størrelse og forsvrigt et af god Bestaaffenhed, finder man dem altid paa en Jordbund, som Vandet frit kan silde igjennem; saaledes f. Ex. i Fjeldsider og paa Bakkehæld, ja undertiden endog i Dale og Dalsfjelder paa siv Leerbund, men i de sidste Tilfælde har det ved Grøfter været sørget for Vandets Aflob. Og saa paa sandholdig Myrjord af to Fods Dybde med et Underlag af siv Leer har jeg sældet svært og udmærket Bærtesommer, men i dette Tilfælde var Myrjorden forspønet med Grøfter saaledes, at Vandet frit kunde rinde igjennem den lette Jordbund; og da der var betydelig Feldning, blev det heller ikke staaende i Undergrunden, men efter som det randt nedad denne, kom der ny Bæde ovenfra, der bestandig vedligeholdt og fornyede det Omlob af Bædter, der udtrævedes. Kort sagt, jeg har fundet, at der være godt Bærtesommer paa de mest forskjellige Slags Jordbund; men jeg har aldrig fundet det paa nogen, hvor Smaadelene eller Bestanddelene ikke rensedes og gjennemtrædes ved et stadigt Bandomløb, enten dette gik for sig ved Naturens Foranstaltning eller ved Grøfter eller Draining.

Paa den anden Side finder man i alle Tilfælde, hvor Træerne ere blevne kuede i Bærten eller i en tidlig Alder angrebne af Jædste, at Jordbunden enten har manglet naturligt Aflob for Bæden, eller at den har været daarlige forspønet med Grøfter eller aldeles ikke grøftet. Det maa nemlig i visse Slags Jordbund, eller maaskee endog i alle Slags, i større eller mindre Mængde indeholdes Stoffe, som have en skadelig Indflydelse paa Bærteertræets Udvikling, og som der ikke gives noget andet Middel til at fjerne, end ved en naturlig eller kunstig Afledning af Vandet.

I en Plantning paa jern, flad Grund paa Godset Arniston havde jeg Anledning til at sælde en Deel Bærteertræer ved en Udtynding. Plantningen var omtrent fyrretyve Aar

gammel og bestaar af Fure og Bærtræ. De der vare sædvede midt inde i denne plantede Skov, vare uden Undtagelse indraadne; og det havde jeg ventet i Forveien; thi det overflødige Vand var ikke nogenstunde bleven afledet; de Træer, som derimod vare sædvede ved Udkanten af Plantningen, som dannede en hældende Sandbakke, vare friske alle som een og gave udmærket Lønner, og desuden var hvert Træ her næsten tre Gange saa svært som de, der samtidig havde været plantede og nu stode i den indre jævne og flade Deel af Anlægget. Årsagen til den bedre Trivsel her fremgaar klart nok af hvad der er sagt i det Foregaaende. En anden Udkant af denne Plantning stødte til en dyb Grøft, der dannede Grændsen for nærliggende Marker; langs denne vorte der paa hele Udkantens ligeledes Bærtræer, som udmærkede sig baade ved sin Størrelse og det fortrinlige Lønner de leverede.

Det fremgaar tydeligt heraf, at det Bæste der udføres for at frembringe frisk og kraftig Bærtræevært paa Jordbund, som før frembragte svage og indtraadne, er at aflede staaende Vand i Grunden, ved at anlægge Grøfter.

Jeg har altid fundet at Bærtræet trives bedre i Selskab med Bøttræer, end naar det plantes alene eller sammen med andre Bærtræer, selv om Grund og Beliggenhed forsvigt ere eens. Årsagen hertil har jeg antaget er den, at Bøttræerne og især Egens Rødder trænge dybere ned i Jorden end Bærtræernes, hvorved de opsmuldre Jorden og aabne den saaledes, at der banes Afløb for Vandet. Det er en Sag, som er enhver Skovmand bekjendt, at Egetræets og andre haarde Træarters Rødder trænge igjennem det stiveste Jordsmån, bryde det op og forbedre det til en Dybde af flere Fod; naar Træerne ere af betydelig Størrelse med Rødder der brede sig vidt ud, har jeg ofte seet Vandet rinde gjennem Rabningerne for disse Rødder, hvilket altsaa har vist, at de have været Ledere for Vandet. Det er uden

svigt denne Omstændighed, som er Aarsag i, at Bærtræer, der voxe sammen med haarde Træarter, trives bedre, end naar de voxe sammen med fine Dige.

Ved den frie Plads paa Syd siden af Herresædet Arniston, findes der et Sænes Bærtræer, der ere overordentlig svære. De ere over otti Fod høie, og nogle af dem indeholde hveded hundrede Kubikfod Træ; eet indeholder endog to hundrede Kubikfod og synes endda at være friskt og sundt. Jordbunden, hvorpaa disse Træer voxe, er en løss; femten Tommer dyb sandblandet Leerjord, der hviler paa et Underlag af gul Sand. Saavidt jeg har kunnet see paa eet, som blev hugget ned, er dets Alder ikke langt fra hundrede Aar, og de høre rimeligviis til nogle af de første af Bærtræets Art, der ere blevne plantede i Skotland.

Disse smukke Træer voxe mellem Løvtræer, der ere ligesaa høie og vakre som hine, men sandsynligviis en tyve Aar ældre. Paa Grund af den Omstændighed at disse Løvtræer have stået der saa længe i Fortvæen, er Jorden ved deres Rødder bleven smuldret og arbeidet op saaledes, at den var mere skicket til at udvikle Bærtræerne, da disse senere bleve plantede; og herfra skriver det sig rimeligviis, at disse Bærtræer for Dieblicket ere nogle af de smukkeste og trivseligste i Landet.

Uf hvad der her i det Hele er anført, er det indlysende, at Gødedaarsagen til Indrøten og Svagheden hos Bærtræstøven, er Mangel paa Afløb af Vand, og Fugtighed. Siden jeg overtog Tilsynet med Støvene paa Godset Arniston, har jeg forbedret og kureret vidtstrakte Bærtræplantninger alene ved at optage Grøfter; gennem hvilke det overflødige Vand blev affødet, og hvorved Jordbunden blev renset for de skadelige Stoffe, der havde hindret Bærtræernes tidligere Udvikling. Disse unge Bærtræplantninger vare under femten Aar, da jeg forbedrede dem ved at optage Grøfter; om det samme Middel ogsaa vilde hjælpe paa ældre Plant-

ninger, kan jeg ikke afgjøre. Men det kunde under alle Omstændigheder være en Hovedregel, naar man vil anlægge Bærtekræplantninger paa Land, hvor man ved eller kan antage, at der er Vand i Grunden, som mangler Afløb, at optage Grøfter i en Afstand af 15—30—60 Fod, efter Grundens forskjellige Bestaffenhed. Ved Anlægget bør Grøfterne være 18 Tommer dybe, men senere hen, naar Plantningen vorer til, maae de graves dybere og renses vel op, saaledes at Vandet ikke bliver staaende i dem; ellers vilde de ikke blive af synderlig Nytte for den jævne og vedvarende Udvikling af sund og kraftig Bærtekræskov."

Ungarius.

(Se D. B. 1. g.)

Det er Ungarius, der, som bekendt, bærer Navnet „Nordens Apostel," fordi han baade var den første, der alvorlig prædike Kristi Evangelium i de nordiske Lande (nemlig i Danmark og Sverrig for 1000 Aar siden), og gjorde det med saa megen Udholdenhed og Betsignelse, at flere kristne Menigheder blev grundlagt ved ham. Saa eller ingen blandt Middelalderens mærkelige Prædikanter ligger os derfor nærmere end han; og da man af en af hans Disciple, Humbert, har en ret fuldstændig Efterretning om Ungars Virksomhed, som rimeligvis er de allerfleste af „Folkevænnens" Bæfere ubekendt, — saa vover jeg at tro, at et Uddrag deraf vil læses med Fornøjelse. Jeg skal bemærke, at jeg her førststedelen holder mig til det „Eftermæle," som Grundtvig har givet Ungar i sit Skrift „Dannevierte" (3die Bind, 1817), og som just i alt Bæsendligt er søt af Humberts Bog.

Ungar fødtes i Aaret 801 efter Kristi Fødsel, rimeligvis i det nordlige Frankrig og formodentlig af velbyrdige

Forældre. Alt i sit femte Aar blev han moderløs og henstillede da til det berømte Kloster-Korvej, for der at oplæres i boglige Konster. I hin ellers mørke, halvvilde Tid var nemlig Klostrene i mange Maader priselige Anstalter; ti var end Munkelivet oftest ledsaget af egenretsfærdige Naafund og gjærningsbellige Dvælseser, saa var der dog mangen en Munk, som mente det oprigtigt med sin Bøn og Bod, og virkelig lod sin Tro tilsyne i alle slags fromme Gjerninger. Hertil kommer, at Klostrene var saagodtsom de eneste Steder og Munkene de eneste Mænd, der kunde meddele boglig Oplysning, — at Rejsende, Syge, Fattige og Forsvarsløse ofte der fandt Ly og Tilhold, — at Klosterbrødrene ved Undervisning og Eksempel oplærte Folk i Havedyrkning *) og andre Syssler, der virker forædlende paa Livet o. s. v.

Førend vi vender tilbage til Ansgars Historie, maa vi endnu kaste et Blik paa den daværende Tid. Karl den Store i Frankrig sad dengang i sin ypperste Bælde; Aaret for Ansgars Fødsel var han af Paven bleven kronet til romersk Keiser, hvilkken Tittel Ingen havde haft i over 300 Aar, og nu herskede han over halve Europa. Der var forøvrigt dengang en Sværdtid og Blodtid i Verden, og en Mattetid i Kirken; 3—400 Aar iforvejen havde nemlig den store Folkevandring faret som en Storm løs paa det gamle Romer-Rige, hvorved dette undergik og opslugtes af de vilde Folkeskarer fra Nord og Ost. Folk og Tungemaal blandedes underlig; Oprør og Trældom rakte hinanden blodige Hænder, og Konger og Høvdinge drog til Tidsfordriv Staalhansker med hinanden — kort sagt, det saa ud som om hele den gamle Verdens Dannelse skulde undergaa, og idel Barbari og Mørke udbrede sig overalt. Men saaledes

*) Ogsaa hertilands skal man endnu den Dag idag se, at der, hvor Klostre har ligget, gjerne findes flere Sorter Urter, Frugttræer og andre sjældne Træer, end ellers i Omegnen.

gif det dog ikke. Blandt de Folkefærd, der vandrede ud fra Norden og søgte sig ny Bopæle var ogsaa Anglerne fra Slesvig og endel Saksere fra Nordtyskland, der begge gif til Britannien; og disse Angelsaksere, efter hvem Landet fik Navn af England (Anglernes Land), blev ikke blot snart kristnet; men Kristendommen gif dem endog efterhaanden saa dybt til Hjærte og fandt hos dem en saa rig aandig Jordbund, at den snart bar vidunderlige Frugter; der opstod mærkelige Salmedigtere og ligesaa mærkelige Bidskabsmænd; derfra udgif Mænd med glødende Hjærter for at tænde Kristendommens Lys i Nederlandene og Tyskland; kort sagt, der dyrkedes boglige Konstler, bevaredes en forholdsvis stor Dannelse og udvikledes meget aandeligt Liv, medens Efterdønnet af Folkevandringens store Bulder endnu rystede de øvrige Lande, indtil en ny Folkevandring af en anden Art brød frem. Hine vilde og halvvilde Stæder var altsaa i deres ny Lande efterhaanden bleven kristnet; men nu fremstod Mohammedanerne (Saracenerne) for med Ild og Sværd at tvinge al Verden til at antage Islam (Mohammeds Lære), altsaa ogsaa de Kristne til at ombytte Korsets Tegn med Halvmaanen. Paa denne Tid var det, Karl den Store (Karl Magnus) rejste sig; hans Bedstefar havde allerede stanset Mohammedanernes Fremstødt i Frankrig, og Karl gif nu endog over Pyrenæer-Fjældene ind i Spanien for at tugte dem der. Paa samme Tid kjæmpede han mod de haarde Saksere øst i Tyskland for at tvinge dem til Daaben; ti hvad de engelske Prædikanter hidtil havde kunnet udrette iblandt dem, var forholdsvis kun lidet. Af Mohammedanerne havde nu Karl lært at udbrede Troen mere ved Staal end ved Prædiken, og saatsige døbe de Wantro i Blod; efter 30 Mars Krig maatte ogsaa Sakserne falde ham til Fode, og da han endvidere tugtede de røverste Ungarer, fik Kejsertronen, anlagde Kirker, Skoler og Klostre i sit Land og søgte ibrig at udbrede større Dannelse og finere Sæder.

aa kunde man tro, at hans uhyre Rige (fra Danmark i Nord til Nedre-Italien i Syd og fra Vest i Spanien til Ost i Ungarn) var uroffelig befæstet. Og dog sad Karl vedhjemme som Solen i Vest, der synker snart under Bøgen af sin sunklende Krone. Højt oppe i Norden (hvorfra vistnok flere af Folkevandringens Strømme fordem var komne), begyndte nemlig nu den egentlige Vikingetid, da det paa alle nordiste Hæve vrimlede af normanniske Sjørøvere, som fordetmeste kun udmærkede sig ved raa Kraft, ubændig Forbovenhed og grusom Blodtørst. Som Midgardsormen udspyede de, lignessesvis talt, sin Edder over de sydlige Lande; og saa sejerrig som Karl ellers havde vist sig, saa var han ikke Mand for at løfte nogen alvorlig Torshammer mod Normannerne, og hans Eftermænd blev fordetmeste rene Uslinger. Stulde derfor de kristne Lande i Syden ikke atter undergaa, saa maatte Kristendommen snarlig indtage og formilde Vikingestærkerne i Norden, og dertil vidste Vorherre Raad.

Karl døde i Aaret 814, hvilket, som vi siden skal høre, havde en vis Indflydelse paa den unge Ansgar. Otte Aar senere, under Karls Søn, Ludvig den Fromme, gik, saavidt man ved, Erkebisp Ebbe fra Byen Rheims i Frankrig op til Danmark for at præle Ordet, og da han ogsaa skal have døbt adskillige Danske, saa kan han vistnok kaldes den danske Menigheds Profet, der gik foran „Apostelen.“ Det følgende Aar (823) stiftedes der i Nordtyskland et Kloster, der blev kaldt Ny-Korvej; did flyttede adskillige af Munkene i det gamle, og blandt dem var Ansgar paa en Maade Hovedmanden. Atter 3 Aar senere holdt Kejser Ludvig en mærkelig Rigsdag i Ingelheim ved Mainz, hvor en dansk Kong Harald indfandt sig (som Flygtning) og tilligemed sine Følgesvende annammede Daaben, rimeligvis efter Ebbes Tilskyndelse. Men Ebbe havde ikke Lyst til atter at vende tilbage til Danmark, „og det var da Knuden,

Hvor man skulde finde en gudfrygtig, from og veltalende Mand, som havde Lyft og Mod til det Bøvestykke og Kraft og Kjærlighed til at omgaaes den nydøbte Konge og fremme det begyndte Værk med Nidkjærhed og Visdom. Ved man, hvad Kristendom har at betyde, og husker man paa, hvor vidt og bredt man kaldte sig Kristne, da kunde man vel tænke, at Ti for En bød sig til; men Navn af Kristen og virkelig Kristendom er Ting, man aldrig maa sammenblande, og isaafald vil man heller ikke undres over, at der da som nu var Dyrtid paa Nænd, der vilde følge en Mand som Harald; ti han var ingen Drot, som vilde eller kunde gjøre sin Hovpræst til Erkebisp i Norden, give ham Anseelse og kronede Dage; han var en Flygtning, en Drot uden Land, som kun tog Præster ombord for at søje den mægtige Keiser, og lod dem for Næsten mellem haarde Hedninger stjotte sig selv. Enten maatte man da være en Bøvehals som Tangbrand *) for at give sig paa slikt et Eventyr, eller og have vundet, med brændende Nidkjærhed for Sjæles Frelse, en uindskrænket barnlig Tillid til Gud,—noget, der aldrig, men allermindst i Tider som hin og den nærbærende, vindes uden en Kamp som Faa har Hjærte til at bestaa, især medens Blodet i Ungdommens Ar ruller let og gløder af verdslig Attraa; og dog er det atter kun i Ungdommens fyrige Alder, at Modet og Kraften til at begynde og standhaftig udføre en saadan Helte-Gjærning, kan rimelig annæmes, findes og føles. I senere Ar, om og Manden da gribes af Kjæmpe-Forestillinger, gjæstes og opvarmes af store Forsætter, da finder han sig for det meste dog saa indvilket, om ikke i verdslig Attraa og Bestilling, saa dog

*) Tangbrand var Navnet paa den stridbare Bisp, som Olaf Trygvesson brugte til at forklynde Kristendommen her i Norge og især paa Island. Han var saa lidet evangelisk og saa meget tyrkisk, at han baade udplyndrede og ihjæstes Folk, som ikke vilde lade sig døje.

i tilbøvet Tankegang og Bevemaade, at om han ogsaa sprænger Bænkerne, kan han dog vanskelig afryste dem; de besvære og nedtynge ham stedse; og store Ting, om de ej snart, som med magnetisk Kraft, sammenlodde sig igjen og stanse ham paa Bejen. Lægge vi endvidere til, at man i ældre Dage er lidet stiftet til med Held at tilegne sig et andet Tugemaal, hvad dog ogsaa her tildels vel gjordes Behov, da begribe vi let, hvorledes Ebbe, uden at vi tør bebrejde ham noget, kunde føle sig for svag til at udføre Værket, som han saa dristig begyndte; og vi indse, at en kristen Ungerfvend, i Tide fortrolig med Tanken, med Hjærtet og med Djet vendt til Martyr-Kronen, hærdet til at taale alskens Besværlighed, afvant selv med meget, som Kristendom kan tillade men Apostel-Bandringen ej skjænke eller taale Dyften til, — en saadan maatte findes, om det store Værk, paa apostolisk Vis at kristne Norden, nogenlunde skulde lykkes. Uden at forbauses høre vi da de forsamlede Bisper og Abbeder i Ingelheim skrifte for Keiseren, at de kjende Ingen saa from, at han for Kristi Skyld vilde vove saa farlig en Færd; men derimod maa vi lytte, naar Abbeden i det gamle Korvej, Bale, tager Ordet og siger: „En Munk ved jeg dog iblandt mine, hvis Hjærte brænder for Guds Sandhed, og som har Sind til for Herrens Skyld at taale meget; han er tillige baade vellærd og from og i alle Maader dygtig til Værket, men om selv han er villig til sli en Udvandring, det ved jeg ikke.“

Nu er det Tid til at laane Ore til de vel saa men ingenlunde ubetydelige Efterretninger, vi har om Ansgars forrige Hændelser; ti her skjøner vi godt, at paa usædvanlig Maade maa den Eneeste, man vidste at nævne, være opstillet; vi begribe let, at i de forskjellige Tider opdrager og dannet den store Konstner sine udvalgte Redskaber til samme Værk paa adskillig Vis, og virker paa dem gennem de Følelser og Forestillinger, som er deres bedste Side

og saa at sige deres aandige Legeme. Kun Uforstand vilde det da røbe, om vi forargedes over, at dette Guds Redskab især ved Drømmesyn dreves til Omvendelse og Eftertanke, trængedes i Trængsel og styrkedes i Haabet; ti det var en Drømmetid, hvori han levede, og aabenbar var Indbildnings-Kraften det naturligt dybeste hos ham. Ingen kan agte mindre paa sine egne Drømme end jeg, men hvorsomhelst jeg hos Andre ser, at de sammenfjæde sig med Betydning og gjør dybt Indtryk i Sindet, der maa jeg finde dem sjælelig-historisk mærkværdige; og naar man ved dem ser et Menneske drages til Sandhed, drives og styrkes til det Dagværk, der aabenbar var hans Bestemmelse, da maa man vel baade blues og strækkes for at mistjende den Eviges Finger, som styrer Alt efter sin Visdom og de Dødeliges vejede Vilkaar, til sin Ære og sin Gjernings Fremme. Spørsmålet bliver da kun her, om vi tør lide paa, at Drømmene ej ere sammendigtede, og derfor mener jeg vi have tilstrækkelig Borgen i den Oprigtighed og Sanddrubed, Ansgar og Nimbert have hjemlet sig; men hvad jeg end tør mene, er, at Drømmene forsvare sig selv, ved mest at indeholde, hvad der under en eller anden Skikkelse maa begive sig dels med hver Kristen, og fremforalt hver Ordets Tjener, som skal indvies til mærkelig Kamp og styrkes til Sejer. Endelig bære næsten alle Drømmene et saa kjendeligt Præg af den Alder, hvori, og de Omstændigheder hvorunder de haves, at Digtningen vilde være et Kunstværk, der vidt overgik de Mænds og deres Tidsalderes Ærne.

Saaledes læse vi, at i hans Børneaar, der han var kommet til Korvej, og havde mere Lyst til Leg og Wildskab end til Bogen, da drømte han en Nat, at han stod i Dynd og kunde ingen Begne komme, men fik saa i det samme Syn paa en Skare af hvidklædte Kvinder, hvori han kjendte sin fromme, hensøvnne Moder, og i hvis Epidse han saa en herlig pyntet Frue, som han tænkte var den hellige Marie.

Den Vej, de ginge paa, var blomstrende yndig, og Fruen spurgte ham, om han ønskede at komme til sin Moder, hvortil han svarede: „Ja, inderlig gjerne,“ og fik saa den Formaning at forsvare Børneleg og Verdens Væsen, da han ellers aldrig kom i hendes Selskab.

Hvert Ord til nærmere Forklaring af sli­gen en Drøm er overflødig, og vi kan godt begribe, at den maatte gjøre dybt Indtryk paa en fyrig Dreng, som elskede sin Moder vmt, og hørte her som med himmelsk Bekræftelse, hvad hun for­dum, kanske døende, sagde ham, saa det kan ikke undre os, hvad Rimb­ert vidner, at fra den Time blev han flittig og alvorlig; men ligesaa rimeligt maa vi finde det, at efter nogle Aars Forløb var dette Indtryk saa godt som udslettet. Ausgar var tretten Aar og havde alt gjort Munk­e-Lystet, men tog sig det let som de andre; nu maatte der en udbortes Begivenhed til for at ryste og vække ham, og det blev Karl den Stores Dødsfald; han havde Gutten set i al hans Bælde, og ventelig betragtet ham som en Halvgud, hvis Dødelighed ej faldt ham ind, og vel maatte han da for­strækkes over at have saa let­findig givet Alvoret Afsted. Han kom igjen sin Drøm ihu; Døden har, som man kan tænke, ofte svævet ham for Dje, og nu havde han ved Vinsetid en Drøm, som man tydelig kan spore, gav hans Bane og Tankegang en blivende Retning.

Denne Drøm, velsignet og hjærtelig beskrevet med Ausgars egne Ord, var ogsaa en saadan, som aldrig kunde glemmes i et ædelt Sind; ti dens Indhold var, at han døde pludselig, hvorpaa Sjælen kom i et forklaret Legeme og førtes frem paa underlig Vej og Bis af To, som han tænkte var Apostelen Peder og Johannes den Døber. De forlode den, som han syntes, tre Dage, men efter Kvalen at dømme, vel tusinde Aar, i en Pine, som han gjættede var Skjærsilden*), og førte den saa gladelig fra Klarhed til Klarhed

*) Skjærsilden (d. e. Henselsesilden) trodde nemlig Katolikkerne

hen mod Osten til et ubeskriveligt Synhav, hvor han med utallige Helgenstarer saa de fire og tyve Oldinge, som omtales i Aabenbaringen, og hørte Hærstærernes Lovsang klinge med usigelig Sødhed i uforlignelige Toner. Bestrøve kunde han ej med Ord hvad han syntes at have set og hørt; kun Mindets Sødhed kunde han føle, og saa uforklarlig Maaden end var ham, syntes det ham dog klart, at et Syn, som han ej kunde gjennefskue, skabte og omfattede underfuld alle de andre, saa det var ham et klart Billede paa Jesu Herlighed, i hvilken Fæder siger at Englene ønske at indskue, og af den store Hemmelighed, at han er i alle og alle i ham. Kun et Ord kunde han mindes, og syntes det blev talt til ham, uden at han saa hvorfra, men udtalt med en Nøst saa klar og sød, at ham tyktes den maatte gjennefsklinge alle Tider; det var dette Ord: „Gaf, og kom igjen til mig!“ Nu førte hans Ledfagere ham tilbage; bedrøvet var han over igjen at skulle gjæste Verden, men dog frimodig i Haabet; ikke et Ord mælede hans Ledfagere, men betragtede ham saa kjærlig, som en Moder sin Enbaarne.

Fra nu af blev Himlen Ungersvændens Fædreland, og Martyr-Kronen hans Haab paa Jord; men naar han ej lod sig betage af Hovmod, da maatte Følgen heraf netop worde Angest over Synden, da han snart maatte føle Tomheden i den almindelige Munketrost, og Forsonings - Læren altid er den første, som til en af Siderne fordærves. At det nu og var saa med ham, kan vi slutte af hans tredie mærkværdige Drøm, som han havde, efterat han var bleven Skolemester i det gamle Korvej; ti da drømte han en Nat, at han var gaat ind at bede i Johannes-den Døbers Kapel, var en Ild, hvori efter Døden de skulde komme, der ikke havde været altsfor ugudelige, og hvor de skulde vaines enstund, indtil de havde hødet nok til at blive værdige at komme i Himlen. Da denne Tro var almindelig i hin Tid, er det ikke at undres over, at ogsaa de Frommeste kunde være fængslet i den samme Indbildning.

Noget, som var hans daglige Skik, naar han gik til og fra Skolen, og at da en jødelærd Mand med himmelsk Klarhed i sit Ansyn, og som han antog for Kristus, aabnede sig for ham og gav ham, efter aflagt Skriftemaal, Afløsning med de Ord: „Frygt ikke! jeg er den, som udsletter dine Overtrædelser.“

Fra den Time af følte Ansgar sig forviøst om Synds Forladelse, og overvejede nu sagtens mangen Gang hos sig selv, hvorledes han bedst skulde i Sjøerningen udvise sin Taknemmelighed for den uforstydte Naade; og nu havde han atter en Drøm, der vel synes først senere, ved hans svenske Rejse, at have gjort sit fulde Indtryk paa ham, men som vi dog tydelig se maatte tjene til at berede ham paa det Følgende; ti han drømte sig stædt imellem endel Prædikanter, hvor han undroyles, omskinnedes af en himmelsk Klarhed og hørte en Engels Røst, der sagde til ham: „Dit Synd er forladt.“ Derpaa svarede han: „Herre! hvad vil du, jeg skal gjøre?“ og hørte Røsten atter tale, som sagde: „Gaf, og forkynd Hedningerne Guds Ord!“

Saaledes forberedt, som vi heraf kan slutte han var, befandt han sig, kan vi tænke, i Abbed Bales Følge, stædtes for Keiseren (826) og besvarede Spørgsmaalet om at gaa til Danmark, med det bestemteste Ja.

Saa var da Manden, som man ledte efter, fundet, og han var netop i den Alder, som Danske Lov endnu kræver hos dem, der vil idrage Præste-Skjolen (25 Aar): en herlig Alder at begynde udbortes Kamp og Mandsværk i; ti Bildstabs - Tiden er naturlig omme; Ungdoms - Tiden, hvis den ej i Lastens Søle er udbrændt, opløder end, og kan gestalte Manddoms - Kraften, der just nu indfinder sig, i Helte-Stiftelse til høj Bedrift. Men, saa vi nu Ansgar, førend han endnu var prøvet, smilende at stævne op mod Norden, da maatte vi bange vente snart igjen at møde ham nedslagen, grædende og træstesløs; ti det er altid saa i

Mandens Nige herveden, at ikkun hvo der saar med Graad, kan høste med Frydefang; og vi kan derhos let begribe, at gruede han ej for hvad han gik i Nøde, da var det enten Lætsind, der skjulte ham Faren, eller Hovmod, som indbildte ham at Alt var let; og betoges han ej af inderlig Bemod ved at forlade Venner og Fædreland, da havde han ej Kjærlighed til de næste, og mindre da til de fjærreste Brødre, som han aldrig saa. Maasse var det endog forvovent, at han saa dristig gav et Løfte, han kunde taget Tid til at betænke; ja, det synes virkelig at han forløb sig, som en Peder i ubetænktsom Tilid til sit Hjærte, sin Tro og Nidkjærhed; men der blev sørget for, at han i Tide vaagne af Drømmen, ti saasnart det rygtedes, at han var den som vilde gaa til Hedenstabet i sin Herres Vrende, da var det ikke Venner blot, som fristede og pinte ham med Bønner og Advarfler, men Spotte-Fuglene sang ogsaa op for ham, og mange (som man kan vide, de, der i hans Nidkjærhed saa en Behrejdselse til sig) lungjorde deres Afsty for en Mand, der ikke satte bedre Pris paa kristeligt Selskab og Fædreland. Nu følte Ansgar, hvad det var han havde lovet, følte hvad det var at vandre ene og forladt til det Fjærne, at drøje Spot og Trængsel og ej have en Ven at klage sin Nød for, ej en kjærlig Læbe, der med Ordets levende Nøst kunde vække, opmuntre og trøste. Som en Stygge, bleg og bedrøvet, sneg han sig om, styede Selskab og hengræd sine Dage i en ensom Bvingaard under Læsning og Bøn. Dog, det var ikke saa, at han skulde drage mistroelig af By, til Spot for Lætsind og Triumf for Ondskab og Bantro; kun prøves skulde han og lære at slaa sin Lid til Himlens Gud, saa at han trostlig kunde baade drage affied og komme tilbage, og fuldende det herlige Løb, som var ham forordnet. Der var i Abbedens Gaard en Broder Nutbert, næst ham i Værdighed og af højskyldig Slægt, han rørtes dybt i sit Hjærte ved at se den svære Kamp og Bedrøvelse,

som nedbøjede Ansgar, gjæstede ham i Binggaarden og spurgte, om det ogsaa var hans ramme Alvor at drage i Udlændighed? Ansgar, som tænkte det var atter en af Fristerne, gav utaalmodig til Svar: „Sørg I ikke derfor, og forstyr mig ej med Eders Fritten!“ Men der han nu forsikrede oprigtig, at han spurgte, kun for vist at vide, om han endnu blev fast ved sit Forsæt, da svarede Ansgar: „Man spurgte mig, om jeg for Guds Skyld vilde vandre ind i Hedenslandet at forkynde Kristi Evangelium, og ingenlunde tør jeg vægre mig, men ønster af mit ganske Hjærte, at jeg maa annamme Kraft til at gaa det igjennem; og at Ingen skal kunne rokke min Sjæl i det Forsæt!“ „Ja“ sagde Autbert, „da kan jeg aldrig tilståde, at du skal drage alene, men jeg vil i Guds Navn følge med, naar du kan udvirke min Abbeds Forlov!“ Saa sluttede de for Guds Dje broderlig Pagt. Balle forundredes højlig ved Tidenden om, hvem det var Ansgar havde fundet, som vilde vise ham Staldbroderskab, men gav naturligvis sit Minde, tillod dem ogsaa at tage med af hans Tjenere, hvem der vilde følge dem, men sagde, at han vilde Ingen dertil tvinge, og da nu Ingen godvillig gik, maatte Brødrene rejse alene.

Det tør man vel sige, at den fattes Hjærte i Livet, som ikke sødt bevæges ved et saadant Optrin; og hvem der ved, hvad det vil sige at gaa ene mellem Fiender, Istappe og Spottesugle, behøver man ej at paaminde om, hvordan det ubenteede Møde maatte oplive og trøste Ansgar, ja indprænte sig i hans Hjærte som et uforglemmeligt Minde om, at Herren er nær hos dem, der kalde paa ham i Sandhed, hører de Gudsfrygtiges Strig og hjælper dem.

Frimodige drog nu Markens Evangelister afsted med Kong Harald, og længe lod deres Herre dem ej være Skumpelsstud mellem døbte Hedninger; ti der de naadte Køl, forbarmede sig Erkebispens Hadebald og gav dem et velindrettet Skib, hvorpaa de i Nag kunde fortsætte Rejsen.

Harald fik Lyst til at dele det med dem, og nu vandt de efterhaanden hans Fortrolighed, og dermed Ærbødighed af hans Tjenere. Ved Dorstad, en fordem berømt Handelsstad, som skal have ligget ej langt fra Utrecht i Holland, gik Harald i Land med hele sit Følge og drog saa frem til Nordalbingien, hvor Keiseren havde skjænket ham et Lehn, som han kunde ty til, naar han stundom nødtes til at forlade sit Rige.

Tvende Aar forløb nu under flittigt Arbejde, uden at vi derom vide mere Bested, end hvad som i Almindelighed mældes, at Prædikanterne var snart i Haralds Keiserlehn og snart i hans hedenske Rige, at Herrens Betsignelse fulgte dem, hvor de saa for, at Ordet fik Magt, saa deres Nytte udspreddes og drog fra adskillige Egne Medhjælpere til dem, og at de oprettede en Skole for danske Børn, som de dels tilkjøbte sig, dels af Harald annammede til Optugtelse.

Her begynder et nyt Afsnit i Ansgars Hændelser; ti hans tro Staldbroder Autbert blev dødelig syg, og hensøb i det ny Korvej; og nu, da Frygten for at omgaaes de Danske var nogenlunde dæmpet, maatte Ansgar vandre videre frem som en Røst i Orken at berede Herrens Veje.

Der var nemlig fra Sverrig kommet Sendebud til Keiseren, som iblandt Andet formældte, at mange Svensker havde Lyst til at kristnes, og at deres Kong Bjørn nok vilde tillade nogle duelige Prædikanter at forkynde Ordet, naar Keiseren vilde staffe dem. Flukt blev nu Ansgar kaldt til Høre, tog sig den svære Bestilling paa, og fik til Medhjælp en af sine Ungdoms-Benner, Wihmar, som havde været Skolemester tilligemed ham i det gamle Korvej. Besværkelig var Rejsen, de faldt iblandt Nøvere, mistede hartad af deres Foring og maatte flygte i Land; men Ansgar var dog ej at betvæge til at opgive Rejsen, og hans Ståndhaftighed sejrede, saa de omsider naadde Birka*). Der var

*) Birka var rimeligvis enten det gamle Sigtun, eller laa dog vel i Nærheden deraf, altsaa heller ikke langt fra Upsala.

mange kristne Fanger, som blev inderlig glade over den Husvælelse med Ordet og Sakramenterne, der nu timestes dem, og med Kongens Tilladelse lod ogsaa enkelte Svenske sig døbe, hvoriblandt som den Ypperste nævnes Landshøvdingen Herigar. Saa tøvede da Prædikanterne der i halvandet Aar, uden at vi derom vide nøje Bested, og vendte saa tilbage med et Anebrev til Keiseren, som Kongen selv havde skrevet.

Hvorledes det imidlertid var gaat i Danmark, hvor Ansgar efterlod Gislemar som Prædikant hos Harald, ved vi ikke, men at Bærket dog ikke var afbrudt, kan vi skjønne saavel af Taussheden som af den følgende Beretning, at Keiseren nu fandt det betimeligt i Hamborg at oprette en nordalbingisk Erkebispesæde for Ansgar*), og at den Guds Mand med særdeles Fremgang røgtede sit Kald saavel i Stiftet selv som i Danmarks Egne.

Dog, just da Alt tegnede saa smukt, da Ansgar var af Pave Gregor den Fjerde bestiftet ved Siden af Ebbe til Legat**) i Norden og Benden, medens Ebbes Frænde, Gautbert, som det synes med Held forkyndte Ordet i Sverrig, og hos Ansgar daglig flere danske Børn opvokste til Bærere, — da slog Prøvelsens Time, og en Ulykke rakte den anden Haand ligesom for i Fødselen at kvæle det Barn, der til Herrens Pris og Kirkens Gavn var undfanget. Vilinge-Snekker omringede pludselig Hamborg, hvis Høvding Berner just var borte; og Ansgar, som i det første Djebl beslattede at gribe til Bærge, blev selv vankelmødig og lod sin Kaabe i Stikken for at undfly med Helgenben. Nu flygtede Alt hvad flygte kunde, med Vilinger i Hælene, som fældte Nogle, fangede Andre, gav sig to Nætters Frist til at plyndre og lod saa Byen opgaa i Røg***). Her afbrændte da baade Kirke og Kloster med Alt hvad dertil hørte, og

*) Rimeligvis 831. **) d. e. paveligt Sendebud. ***) Aar 837.

iblandt Andet en vakker Bogsamling, Keiserens Gave; men den Fromme trøstede sig med Jobs de herlige Ord: „Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet!“ Nu, som det synes, just i Odelæggelsens Dage, fik han en Jobspost, der maatte dybt bedrøve ham; ti, ventelig med den udbredne Biskop selv, fik han den Tidende, at de svenste Hedninger i et rasende Oplob havde stormet Gautberts Hus, myrdet hans Frænde Nithard, og med Sæ og Spot udjaget ham selv og hans øvrige Følgesvende saagodt som nøgne. Da nu den gamle Ludvig døde (Aar 840), steg Ansgars Trængsel til det Yderste; ti Karl den Skaldede, i hvis Lod Flandern faldt, var uretfærdig nok til at anmasse sig Turholt, som han skjænkede sin Yndling Reginar; hartad alle forlode den fattige, husvilde Erkebisp, som ventelig med de Faa, der blev ham tro, har opholdt sig dels i det ny Korvej og dels paa Rejser i Holsten og Jylland; ti Rimbart vidner udtrykkelig, at ikke selv Armoden bragte ham til at forlade sin Post og forsømme sit Kald.

I det mindste to Aar har denne stærke Prøvelse været, men da vendte Bladet sig, og Ansgar fik Bod for sin Baande; ti nu døde Leuderik, Bispen i Bremen, og Keiser Ludvig den Tyske, der omsonst havde formænet sin Broder (Karl den Skaldede) til at afstaa fra sit Kirkeran, greb til det Raad, med pavelig Tilladelse at sammensmelte Stifterne Hamborg og Bremen omtrent 847.

Nu oplivedes den Frommes Haab og Nidjærhed paa ny, og saavel ved Gaver som ved anden Tjeneste og hjertelig Tale stræbte han at vinde Kong Haarek eller Eric, som paa den Tid skal have haft hele Danmarks Rige i Bøld. Det lykkedes ham ogsaa; ti som Ludvig Tyskers Sendebud fik han ved Underhandlinger Lejlighed til at lægge baade sin Forstand og sin Ærlighed for Dagen, saa at Danner-Kongen trodte ham i verdslige Ting blindt paa hans Ord og søgte hans Raad. Det kunde da ikke fejle, at jo Kongen

maatte give Ngt paa hans Tale om de himmelske Ting; det var ham en Lyst at høre Bibelens hellige Frasagn, og uagtet han — man ved ej hvorfor — nølede med selv at lade sig kristne, forsikrede han dog, at han gjerne vilde have Kristi Yndest. Da tog Ansgar ham paa Ordet med den Forsikring, at den største Villighed, han kunde gjøre den Herre Kristus, var at tillade en Kirkes Opbyggelse i sit Rige, hvor der altid kunde være en Præst ved Haanden til at udstrø Ordets Sæd og døbe hvem døbes vilde. Dertil sagde han Ja af Hjærtens Grund og anviste Plads baade til Kirke og Præstegaard paa det allerbedstemmeste Sted, nemlig i Slesvig, som var en folkerig Markedsby, og hvor der alt fandtes en god Del Kristne, som var døbte dels i Dorstad og dels i Hamburg. Nu bygdes da vor Frue Kirke i Slesvig (omtr. 851), og mange, selv fornemme Folk, lod sig døbe, men dog var der langt Flere, som kun lod sig korse og opsatte Daaben til det Yderste, for som de mente at være Himlen desvisfere, eller i Almindelighed vel fordi de mente at kunne tage sig Kristendommens strenge Bud lidt lettere.

Ej glemte dog Ansgar over Danmark de fjærnere Egne, hvor han havde plantet en Kvist af Livets Træ, som han maatte haabe til Gud skulde trods alle fiendtlige Anfald dog ej aldeles henvisne. I syv Aar efter Gautberts Fordrivelse fra Sverrig, havde de saa Kristne i Birka aldeles manglet en Sjælesørger, og det er hel mærkeligt, hvad man læser om Herigars Anfægtelser og Standhaftighed i dette Tidrum. Endelig havde Ansgar, mest af Omsorg for denne sin Fostersøn, overtalt en Eremit ved Navn Ardgarius til at besøge Sverrig, og det er som Nimbart siger aabenbart, at Eremiten kom der mest for at staa den Gjøve bi i hans sidste Timer; ti han kom som han dertil var kaldet, og drog saa atter sin Vej af Lyst til det ensomme Levnet. Nu, da man vel kan sige, at Stjernen stod over Hytten i

Nordens Bettehem, haabede Ansgar, at Timen var kommen, da man ogsaa i Sverrig vilde oplade Djet for dens Glans, og handlede derfor med Gautbert om en Fornælse af Ordets Prædiken i hine Egne; men Gautbert trøstede sig ikke til igjen at gjæste et Sted, hvor saa best en Kalk var ham istjænkent, og mente det var bedst, at den gif, som først havde baaret Ordet did og fundet aabne Øren. Vil du noget, saa gjør det selv! det var da Trøsten Ansgarius sit, og ihvorvel Ingen kunde laste ham, om han havde unddraget sine Skuldre fra en fremmed Byrde, aldenstund han havde nok i sin egen, saa var dog hans Nidkjærhed og Sagtmodighed saa stor, at han uden Knur paatog sig den og besluttede endnu engang at drage over Havet. Vel ængstedes han af bange Tvivl, men et Drømmesyn trøstede ham; ti han drømte om sin Betyrning, og syntes han var i en vidtløftig Borg med mange Bøerler, hvor En kom til ham med den Tidende, at der i Borgen var en Profet, Adelard nemlig, hans gamle Abbed, som kunde spaa ham Rejsens Udfald og lindre hans Baande, men selv maatte han se til at finde ham. Det lykkedes, og saasnart Adelard saa ham, tog han til sit Sprog og sagde: „Hører, I Der! og mærker, I Folk i det Fjærne! Herren kaldte dig usødt, og i Moders Liv ihukom han dit Navn; han satte din Mund som skarpen Sværd, i Skyggen af sin Haand han dig skjulte, han satte dig alt som en udvalgt Vil i Skjul i sit Kogger, og han sagde til dig: Min Tjener er du, ti i dig vil jeg vise mig herlig.“ Derpaa udstrakte Profeten sin Højre, og medens Ansgar knælende ventede hans Betsignelse, blev han ved: „Se nu — siger Herren, som dannede dig i Moders Liv til sin Tjener — givet dig har jeg til Hedningers Lys, og du skal være til Salslighed for dem til Jorderigs Gænder. Konger skal se det, og Fyrster opstaa og tilbede Herren din Gud og Israels Hellige; ti han skal herliggjøre dig.“ (Esaias 49 Kap).

Det behøver ingen Forklaring, hvad Indtryk en saa-

dan Drøm maatte gjøre paa Nordens fromme Apostel; ti man begriber let, hvad Nimbart tilføjer, at han ved Verne tænkte paa Danmark, og paa Sverrig ved Jorderigs Ende; men at de sidste Ord klang for ham som en Forjættelse om Martyr-Kronen, det begribe vi kun ved at mindes, at den stedse svævede for hans Øjne som Belønningen for al hans Strid og Møje paa Jorden.

Nu gav da Ansgar sig paa Rejsen, og Kong Haarek den Gamle, som alt længe forud havde lovet al den Bistand, der stod i hans Magt, forsynede ham med en Anbefaling til den svenske Kong Oluf af følgende Indhold: „Den Guds Tjener, som Kong Ludvig herved sender dig i Riget, kjender jeg tilbunds, og jeg har aldrig i mit Liv set en Mand saa god, eller i noget Menneske fundet Mæge til Ærlighed; derfor har jeg ladet den samme velkjendte hellige Mand gjøre i mit Rige, til Kristendommens Bedste, Alt hvad han vilde, og beder nu dig, at du vil gjøre ligesaa, og lade ham som han ønsker, ogsaa i dit Rige føre Kristendommen paa Fode; ti du kan tro, at hans Gu staar ikke til dermed at prøve paa Andet, end hvad som godt og ret kan være.“

Efter 20 Dages Seilas kom Ansgar til Birka, men en mere ubelejlig Tid syntes han aldrig at kunne have truffet, saa man vel maa tænke med Nimbart, at Fanden drev her aabenbarlig sit Spil, og mente at have lavet den Fromme et Bød, der skulde betage ham Umagen med at komme tredie Gang. Den ganske Stad var nemlig forvirret ved, at En nylig var kommet paa Tinge og havde fortalt, hvordan han havde været i Gudernes Forsamling, og havde faaet det Ærende at sige fra dem til Kongen og Folket: „Længe har I nu udi os haft naadige Guder, og i langsommelig Tid under vores nærgtige Bistand, i Fosterlandet nydt Lykke og Fred og stor Overflodighed; ogsaa har vi annammet af Eder tilbørlig Ofring og Tjeneste og været vel fornøjede med Eders Dyrelse. Nu derimod minker det

med de aarlige Dfringer, og sjælden hører man et frivilligt Løfte, ja, hvad der endnu er det værste, I føre os en fremmed Gud paa Halsen og sætte ham øverst. Dersom I da herefter vil have vor Raade, da maa I fornye og forøge de forsømte Dfringer og fordoble Eders Løfter, og ingenlunde tilståde den fremmede Guds Dyrløse, som er os forhadt, at øves eller udbredes; men staar nu engang Eders Hu til ny Guder, og har I ikke nok i os, da ere vi enige om at optage en af Eders egne fremfarne Konger Grit den Gamle i vort Samfund, saa han herefter skal regnes i Gudernes Tal." — Det Ord faldt i god Jord; under stor Støj blev der besluttet at bygge et Tempel til Sammel-Grit, og man var just i Færd med at frembære ham et Offer som Troens Første-Grøde, da Ansgar kom til Lands. Hans gamle Venner trøstede ham derfor ilde og erklærede, at det kunde slet ikke nytte for Djeblikket at tænke paa den Ting, han havde for, men raadde ham derimod, hvis han havde nogen Kostbarheder med sig, da at give Kongen dem for at slippe bort med Livet. „Nej," sagde Ansagar, „for mit Liv giver jeg ikke det Ringeste; ti er det Guds Vilje, da er jeg rede til for hans Skyld at lide baade Pine og Død." Saa blev han da meldt hos Kongen, hvem han bød til Gæst- og frembar sit Orinde ledsaget med dyrebar Stjænk; og den Slags Apostoliskhed fandt Raade for Kongens Dine, saa han forsikrede Ansagar om sin Velvillighed, men tilføjede, at da Folket i et Oprør havde uddrevet de forrige Prædikanter, saa hverken kunde eller torde han give nogen Tilladelse, førend han ved Lodkastning havde spurgt Guderne, og paa Tinge Folket til Raads. „Jeg skal imidlertid," sagde han, „paa næste Ting selv tale din Sag; vil Guderne og Folket, da skal den gaa igjennem, men hvis ikke, skal du betids faa det at vide." Med Bøn og Faste søgte nu Ordets Tjener, som man kan vide, sin Herre, og ingenlunde forgjæves; ti da Tingedagen nærmede sig, og

han ret inderlig beklemmt hørte Messe hos Eribe'rt, sin Følgevend, og laa paa sit Ansigt i gudelig Andagt, medens Præsten indviede Sakramentet, se, da nedlynedes Lys og Kraft i hans Barm fra det Høje; trøstet opstod han og ventede frimodig paa Dagen, som skulde krone hans Haab og retfærdiggjøre hans Tillid. I Forvejen alt blev Sagen forhandlet mellem Kongen og Høvdingerne; Lod blev kastet paa aaben Mark og viste, at det var Guddommens Vilje, at Kristendom skulde nu have Fodfæste i Landet; og saa god en Begyndelse kunde ej andet end som et lykkeligt Barsel besejle den Frommes Haab og gjøre ham glad i sin Gud, i hvis Haand selv Lodderne ere, som kastes i Stjød. Endelig kom den forventede Dag; Folket var samlet i Birka, og Kongen lod efter Landsens Etik sin Drost (Herald) udraabe, hvad de Fremmedes Vrende var. Bulder og Sny var Svaret man hørte, og Udsigten var ifkun mørk; men nu opstod midt i Bonde - Flokken en Graastjæg, talte og sagde: „Hører mig, Konge og Folk! Om den Gud at tale, da er der nok mange iblandt os som ved, hvor syn-derlig hjælpsom han er imod hvem, som til hannem slaar Lid; ti det har saa mange af os mer end en Gang erfaret baade i Havsnoed og i allsens Naade. Hvi skal vi da nu forkaste, hvad som vi ved er os baade nødtørftigt og nyttigt. Har ikke Folk, som fornam, at den Tro var til Nytte, rejst herfra til Dorstad blot for at døbes? Det er, som vi ved, en farlig Seilas og nutildags hel usikker for Vingers Styld; og skulde vi da forskyde, hvad vi før med Nøje har søgt, nu da det kommer os selv imøde? skulde vi ikke med Glæde tilstæde den Guds Tjener Opbold iblandt os, hvis Gunst vi ved er i mange Stykker til Gavn? Derfor, godt Folk! ser til, hvad I gjør, og staar ikke selv i Eders eget Lys! ti naar vi engang kan falde i Unaade hos vore egne Guder, da er det godt at have den Guds Naade, som altid baade kan og vil hjælpe Enhver, som ham paa-

falder.“ — Aldrig saasnart havde han udtalt, førend alle med en Mund udraabte, at Kristi Præster skulde baade have Lov til at blive hos dem og til at forrette Sakramenterne; kort efter blev der holdt Ting i den anden Part af Niget*), hvor samme Beslutning blev taget, og nu gav Kongen Ansgar Forlov til at bygge en Kirke og lade ved Præster Troen udbrede, saavidt han kunde i hele Niget; Kongen gav en Tomt til Byggeplads for Kirken, Ansgar købte en anden med samt et Hus til Eribert, som blev der, og rejste saa gladelig hjem (omtrent 860).

En ny Prøvelse beredtes imidlertid den Fromme; ti ikke ret længe efter hans Hjemkomst skedde det, at Kong Haarel den Eldre faldt i et Slag mod nogle af hans Frænder, som drev Sørøveri og hærjede paa hans Nige; og det var ikke dermed nok, at Ansgar mistede sin kongelige Belynder, men i samme blodige Slag faldt hartad alle de Venner, han havde haft i Dane-Kongens Gaard, og under Haarel den Yngre kom Folk af andet Sind til at staa for Styret. Disse tilskrev de fortorneede Guders Brede Landets Ulykke, og raadde til at udfflette hvert Spor af den ny Guds Dyrtelse; i Epidisen for disse Raadgivere stod en Grev Hove i Slesvig, og Følgen blev, at man vel ikke nedrev men dog spærrede Kirken der, forhød den kristelige Guds-Tjeneste og nødte Præsten til at tage Flugten. Svarlig bedrøvet herover klagede Ansgar sin Nød for den eneste Ven, paa hvis Hjælp han end torde haabe, Kongen foroven, og gif ej heller utrøstet fra ham; ti han fandt i sit Hjerte, at hverken var den Konge falden i Slaget, ej heller var han tilfjinds at rømme Danmark og lade Fienden raade. Med Haab paa ham lavede Ansgar sig nu til at gjæste den unge Dane-Konge og bede for Kirkens Fred; men før han endnu kom aften, fik han Tidende om, at Grev Hove var i Unaade

*) Rentelig i Bister-Gotland, ti det første Ting holdtes i Birka.

affat fra sin Bestilling, og Bud fra Kongen om at skikke ham Præsten tilbage igjen, da han stattede Kristi Yndest ligesaa højt som hans Formand. Siden kom Ansgar selv Kongen i Tale, især ved Hjælp af Gred Burkard, som var af Konge-Slægten og havde i den gamle Haarets Dage været Kristendommens ivrige Beslytter; og den unge Konge stadfæstede nu ikke alene sin Formands Begjærninger, men gik endog videre, idet han baade tillod de Kristne at have en Klokke i deres Kirke, som ellers havde været Hedningerne en Ubederstyggelighed, og udviste i Ribe Byggeplads til en ny Kirke, der skulde have sin egen Præst.

Saaledes fik da Kirken fast Fod i Jylland, og ventelig skedde det i Ansgars sidste rørige Dage; ti Ribe-Kirkens Bygning er den sidste danske Tildragelse Nimburt omtaler, og man kunde hartad sige, det maatte saa være: det var Kronen, hvormed Historien lønede Bæret; og levende mindes vi herved om det Langdrag, den langsomme men sikre historiske Gang, der saa fjendelig spores i Alt hvad Danmark angaar. Netop en Menneske-Alder*) hinstreder fra den Dag Kong Harald døbtes, til den, da med en udsødt Jyde-Konges og da sikkerlig med Folkets gode Vilje den første Kirke bygges; alt som den Slægt opvolser, til hvis Dre alt i Barndommen Rygtet om Kristendom er trængt, da vokser og Begjærigheden efter den; og just da denne Slægt med Haaret den Unge begynder at raade, da Første-Grøden af Landets Vorn er modnet til et Offer paa Guds Alter, ser vi Brodsen udtømme sig i et vildt Krampekræft, og Korset med Mai ombundet holde sit Indtog. Hvad her sees i det Mindre, kommer i det Store ligedan til Synne;

*) Jeg vil her indskrænke mig til den Anmærkning, at Inddelingen af Livet i Menneske-Aldre, paa omtrent 33 Aar Skjættet, er aldeles historisk, da det, saalænge man ej gaar i Barndom, maa blive Slægten mellem 30 og 60, der fører Ordet.

ti saaledes fortsætter Kristendommen langsom og stille sin Gang, indtil vi ser den i Tyre Danebod ved Lejrekongens Side. I hende har den udviklet sin himmelske Blomst med en Glans, for hvilken selv Trodsen i den stenhaarde Gorm maa knæle, skjønt han forsmaar Duften og bekjemper Roden. I Harald Blaatand ser vi de stridige Elementer, der ej kan sammensmelte, og en Kamp opstaar, hvori den Ulyfsalige sønderlider sig selv. Svend Tvestjæg er i dette Stykke sin Faders Skygge: et Nør, som drives hid og did af Vejret; i hans Dage affondrer sig paa Viking-Snekken, hvad der ej vil kristnes (Jomsborgerne), og under Knut ser vi Folk og Konge enige om af al Magt at bygge paa Kirken. Man lægge nu kun Mærke til, at hvad her er sagt, kun gjælder Gangen og ej Vandrings-Mændene, kun Bygningen ej Hænderne, saa her er ikke Taler om, hvad Kristendom det var som under Knud vandt en historisk Sejer, men kun om det mærkelige Langdrag i Skiftet, der ogsaa siden, i den velbekjendte Tid i Reformasjonens Dage klarlig gjentog sig, saa Munkes-Buret fik Lov at staa, til det faldt for Folkets Mandevust — Messen, for at bruge en Dignelse fra hine Dage selv, Lov at hvæse, til den opgav Manden under sine Lægers Haand. Bist nok er saadanne Bilskaar ret stiftede til at prøve Evangelisters og Reformatorers Taalmodighed, som de virkelig prøvede Ansgars, men efter Omstændighederne maa det kaldes glædeligt; ti derved prøves tillige deres Tro og Ærlighed, da de maa saa og lade Andre høste.

Dog, disse Bemærkninger maa vi afbryde, for ikke at tabe Ansgar af Sigte, hvis fromme Måsyn vi nu lidt nøjere vil betragte, naar vi har tilføjet Efterretningen om de Sendebud, der endnu af ham med faderlig Omhu udstilledes over Havet.

Vi hørte før, at Eribert eller Grimbert, en Frænde af Gautbert, blev efterladt i Sverrig; og hvorkænge han der røgtede sit Embede, er ubekjendt, men under Forandrin-

gerne i Danmark afløstes han af Ansfred, en Danst, som Ebbe havde oplært til Prædikant, og som da ventelig er den første Dane, der har tjent for Herrens Altar. I trende Aar omtrent var han de Svenskes Prædikant, men drog tilbage, da han spurgte Gautberts Død, af hvem han var udsendt; og nu maatte Ansgar da paany byde det stansende Vært en hjælpsom Haand. Han affendte derfor først sin Presbyter Agembert, der som det synes mere godvillig end duelig paatog sig Rejsen, men naadde ej engang Elessvig, hvor han skulde indskibe sig; ti paa Danmarks Grænser faldt han blandt Røvere, som udplyndrede og ventelig myrdede ham. Medhjætet erfor Ansgar denne sørgelige Tidende, men vilde dog ikke forsage, og indviede nu atter en Danst nemlig Nimburt til Biskop i Sverrig, hvor han blev venlig annammet og røggede enstund uhindret sit hellige Embede.

Da vi nu, siger Nimburt, har fortalt saa meget om hans apostoliske Bedrift og Omsorg for Andres Salighed, saa er det paa Tiden ogsaa at tale noget om, hvorledes han forarbejdede sin egen Saliggjørelse; og det er vist ingenlunde af Vejen, men dog kan vi her ikke drage saa skarpe Grænselinjer, som Folk i hine Dage tillod sig, med stærke Forestillinger om Munkelivets Fuldkommenhed. Hvad vi da her maa ønske, er et Billed saa tro og fuldstændig som muligt, af Ansgar som Kristen og Præst; ti det var hvad han udgav sig for; og i denne Henseende gjælder ingen anden Maalestok end Skriften, efter den alene skal hans Sjærning dømmes; og det Hensyn paa Omstændighederne, som Billighed fordrer, angaar kun Historien og os. At han var alvorlig bekymret baade for sin egen og Næstens Salighed, derom kan vi ikke tvivle, og der er saa Mænd i Historien, om hvis Salighed man kan være sikrere; men her er det Tinget at vide, hvor ren den Kristendom var, han ved Ord og Levnet anbefalede Hedningerne; ti derpaa beror hans apostoliske Værd.

Et stort Savn maa vi her om ikke beklage saa dog føle, Afsavnet nemlig af Ansgars Skrifter, som bedst vilde sagt os Betsed om hans Tro og Værdom; og da man, især i Landene, hvor de fleste Levninger af Middel-Alderen findes, hidtil temmelig skjodesløst har behandlet det historiske Studium, torde maaske endnu noget deraf engang opdages*); men indtil videre maa vi nøjes med Nimberts Underretning, og naar den ret betænkes, vil vi saa temmelig kunne hjælpe os. At han baade læste og kjendte sin Bibel, det lære vi alt af hans Drømme; men saavidt vi baade deraf og af Nimberts Beretning om hans Andagts-Oveser kan slutte, har han ikke været fri for hin Tids almindelige Fejl, at beskæftige sig mest med det gamle Testamente og over Profeterne være nær ved at glemme Apostlerne**). Aldeles ren evangelisk tør vi da ikke tro, hans Værdom har været; og Alt hentyder paa, at Kristi Fortjeneste og Kloster-Hellighed stod saaledes for ham, at han vel i Grunden bygde sit Haab paa hin men dog tillige ængstelig eftertragede denne, som han altsaa dog maa have tillagt nogen særdeles Vigtighed. At han fremdeles for bild om en Skjærsild, ser vi af hans første store Drøm, og at hans Værbødighed for Helgener og deres Levninger overstred den rette Grænse, kan vel ikke nægtes. Derimod finde vi ikke mindste Tegns til, at han

*) Nimbert nævner tykke Bøger, hvori han havde samlet Alt, hvad der syntes ham vigtigt om Gud og om Synden, om Himlen og Helvede, og fortæller sammesteds, at han af Bibelsprog havde sammensat en Bøn til hver Salme, hvori han dels sang Guds Pris, og priste hans Helliges Lod, dels tugtede sig selv og beklagede Syndens arme Fanger.

**) Salmerne ser man var den bibelske Bog, han idelig og daglig læste; og saavist som det er den Del af det gamle Testamente, en Kristen og Præst aldrig noksom kan elske og indyrante sig, saa er det dog vel at mærke, at Salmerne kan oplade og klare sig under stadigt Gjennemskinn af Lyset i det ny Testamente.

forkyndte nogen anden Herre eller Synds-Udfletter end Kristus, antog nogen anden kristelig Dyd end den, Kristus virker i sine Troende, end sige at han skulde anvist nogen til enten at paakalde Helgener eller knæle for Billeder. Beklag maa vi, at han ikke i alle Raader og udelukkende holdt fast ved Ordet; men saasnart vi betragte ham i sin Tidssalder, da maa vi forholdsvis kalde hans Bærdom synderlig ren; og Danste maa vel prise Herren for, at Ordet kom til dem endnu i den yderste Time, da det af Enkelte forkyndtes uden Grund-Bildfarelser, at de, selv efter Bonifacius *), fik en Apostel, der ikke gav dem Varedom for Kristendom! Yderst mærkelig er i denne Henseende ogsaa Formaningene, hvormed han udstillede Prædikanter til Hedningerne; ti han forbyd dem at Tragten efter timeligt Gudsbad dem nøjes med Klæder og Føde, og hævder som Apostelen arbejde med deres egne Hænder end begjære noget af Folket; ti det viser, hvad han kaldte Binding for Kirken, og at det ej var Liende-Lagere men Sjæle-Sørgere han stræbte at optugte. Om en saadan Mand kan vi vel vide, at han vilde have Kristendom udbredt kun ved Ordets Kraft, ved et helligt Levnet og den Højstes Betsignelse, og vi har ikke mindste Grund til at drage Nimberts Bidnessbyrd i Tvivl, at han var selv paa det Herligste udrustet og begavet til at tale Sandheds Ord med Fryd og Salvelse. Dog, vi vil høre Nimbært selv, som herom ganske dejlig udtaler sig paa følgende Raade.

Ej tør vi forbigaa, hvor synderlig og stor hans præstelige Raadegave var; ti paa ham har vi grangivelig set, hvor sandt det er, hvad den salige Gregor i Udtydningen af de Hyrder, som ved Herrens Fødsel vaagede over deres Hjord, siger om Kirkens Hyrder. Hvad betyder vel det, siger han, at Engelen aabenbaredes for de vaagne Hyrder,

*) Bonifacius, d. e. „Belgjøreren,” levede henimod 100 Aar tidligere og kaldtes „Iyslands Apostel.”

og at Herrens Klarhed omskinnede dem, uden at de, som vogte omhyggelig de Troendes Hjord, værdiges fremfor Andre at stue det Høje, og at under deres fromme Vagt omstraales de overflødiger af Naadens Lys! og det har Erfaringen noksom lært os, at han (Ansgar) havde Guds Naade med sig i al sin Jdræt. At under hans omhyggelige Vagt over Hjorden mange høje Syner værdigedes ham, og at han ofte i sit Jnderste sølte sig gjennemvist af Herrens himmelske Mand, det har vi allerede udførlig viist; men ogsaa udbortes var han af Guds Naade rigelig omstraalet, ti naar han prætede, da var hans Tale indbrullet af en forunderlig Sødhed, og dog tildels forførdelig, saa det var godt at mærke, at han læmpede sin Tale efter Mandens Indgydelse, saa den ved at forbinde Haardhed og Mildhed blev et Billede paa Domme - Dagens kraftige Nærværelse, naar Herren skal aabenbares gruelig for Syndere og mild for de Retfærdige. - Ja, formedelst denne Naade var selv hans Mafyn og daglige Tale saa forunderlig, at han var som en Skræl for de Rige og Mægtige, og især for de Raade og Haardnakkede, medens de Ringe inderlig ærede og elskede ham som en Fader.

Selv uden dette Nimberts Bidnesbyrd, kunde vi af hans Fortælling slutte, at Ansgar baade indvortes og udbortes var særdeles vel begavet; ti hvor han indføres talende, mærke vi straks et højere Sving, en fyrig Mand og en flydende Tunge, og vi ser godt, der maa have været noget særdeles Indtagende i hans Tale, siden Daner - Kongen uden at lade sig døbe dog saa saare forlystedes derved. Vi maa vel anse Ansgar for den ægte frankiske Blomst, som maatte lusse sit Frø i Norden, da det hist ej længer fandt frugtbar Jord; og den siden saa berømte fransk Belalenhed fejle vi da næppe i at anse for Skyggen af hans. Det Billedlige, hvortil vi i Alt spore hans Fortjærlighed, gav hos hans vanartede Landsmænd Plads for det

Spillende; Forfængelighed ser man i det Hele godt var hans farligste Frister, men han bekjæmpede den ærlig, og selv hvor den skinner igjennem, er det klart, at den hos ham gif ud paa at være en virkelig stor Mand, istedenfor at de Vanartede kun stræbte at spille en stor og glimrende Rolle. — Kan vi nu ikke nægte, at Ansgar satte vel megen Lid til sine mærkelige Drømme, og udtydede dem alt for bogstavelig paa sig selv, samt at hans Lyst til Martyr-Kronen ej var ganske fri for Lyst til et Martyrdom, der gjorde Opsigt, — da maa vi dog aldrig glemme, at det ingenlunde er mindre men derimod langt mere vanskeligt for en Kristen at rense sig fra den Smitte, der er hans Folkesæd, end fra den, der er hans Levetid egen; ja man tør vel sige, at aldeles kan Spørene deraf først med hans Død udslettes. Letfindigheden overvandt han alt i Ungdoms-Aarene; men Forfængeligheden, som er af aandig Natur og derfor kan, naar den forfølges, skjule sig selv under Alletret, gjorde ham mange Sorger; og det er ret vemodigt at se den fromme Olding græde saa bitterlig, fordi han ej med sine egne Dine kunde se den Martyr-Krone, der usynlig svævede over hans Isse. Han havde sat sig det fast i Hovedet, at det Ord han i Drømme hørte fra Oven: „Jeg vil herliggjøre dig,“ betyde et aabenbenlyst Martyrdom, saa Alt hvad Nimburt i sin Trohjærtighed kunde foreskille ham, at nemlig hans hele Levnet var et Martyrdom, og at det jo ikke var sagt han skulde dø for Særd, paa Baal eller Bølge, — det formaadde ikke at trøste den syge Olding, som saa, at Sotte-Sengen blev hans Pinebænk. Snart fristedes han til at kaurre mod Herren, og snart udbrød han i dybe Klagemaal over sine Synder; hvormed han mente at have forspildt den store Forjættelse. „Herre, du er retfærdig, og din Dom er ret,“ — det var Klagen; som idelig klang fra hans Læber og gjennemvorte hans hjærlige Dissipels Hjærte. Da sledde det, siger Nimburt, at han engang under Messen, nedfunket i

dyb Bedrøvelse, henryktes i Manden og hørte en Røst, som bebrejdede ham hans Tvivl om Guds Naade og Forjættelse og bød ham kun stabelig at tro, at baade vilde Gud tilgive hans Synder og holde sit Løfte. Hvorledes det hængte sammen med denne Røst, kan være det samme; nok er det, at den Fromme følte Mandens Tugt og Trøst i sit Hjærte og gif saa taalmodig sin Oplysning i Møde.

Har vi nu her set hans svage Side, da sømmer det sig ogsaa, at vi betragte hans stærke, netop paa et Punkt, der viser os, at kunde han end ikke aldeles udrydde Forsægeligheden, var han dog saare langt fra at lade sig beherske af den.

Det er noksom bekjendt, at man i hine Dage tiltrødde alle, hvem der ansaars for udmærket fromme, Mirakel-Gaven, og at den, der uden forudfattet Mening kun med Sandheds-Kjærlighed læser Kirke-Historien, tit er ved hvad han skal tænke om de mange foruanderlige og tit vel puserlige Konst-Stykker, der med trostyldige Minder fortælles. At erklære alle Beretninger for lutter Løgn, er nemt gjort; men, uden at tale om Andet, undgaar man derved kun endel smaa Mirakler for at faa et uhyre stort og aldeles uforklarligt; og jeg skulde mene, det er bedst, hvor ellers sandfærdige Djen-Bidner tale; at indrømme, det er sted. noget Underligt, som ingenlunde afbevises derved, at det synes os underligt, da Sligt netop ligger i det Underliges Natur. Ikke er da jeg den, som tør nægte, hvad Humbert vidner; at mangfoldige Syge blev helbredte ved Ansgars Bønner; ti det har slet ingensteds hjemme i Skriften, at Slige Bøgn absolut var indskrænket til Apostlernes Dage; de har upaatvivkelig vist sig overalt, hvor det var nyttigt, og altsaa vel altid eller dog ofte naar Trøst-Hjerte udgif at omvende Hedninger. Hvad der gjør Humberts Vidnesbyrd saameget mere troværdigt; er netop det, at han ikke som Skil var gjør noget Bøsen deraf, men berører det kun i Forbigaaende, for at for-

tælle os, hvor langt Ansgar var fra at gjøre Blæst med Sligt, og i den Anledning anfører han et Træk, som fra en herlig Side udmærker den Fromme. Da man nemlig engang i hans Paahør talte om disse Tærtegn, vendte han sig til en af sine Fortrøelige, ventelig til Nimburt selv, med disse Sjamtsomme, dyrebare Åbors-Ord: „Formaadde jeg noget hos vor Herre, da var der rigtignok et Tærtegn jeg vilde bede ham om, men det skulde være, at han ved sin Naade vilde gjøre et godt Menneſte af mig!“

Betragte vi nu Ansgars daglige Levnet, da ser vi Munkelivet i sin hele Strængbed men tillige i sin ædleste og mest elskværdige Skikkelse. Det har siden Reformationen, dog i Førstningen med billig Forstjæl paa Tiderne, været Skik at forðømme Munkeløsenet; og den Tid er næppe fjærr, da det temmelig almindelig vil blive anbefalet og løftet til Skyerne; men jeg mener, det er klart, at ingen af Delene burde ste, ti det bør staa enhver Kristen frit for at føre den Levemaade, han anser tjenligst for sig, naar han ej sætter nogen Fortjeneste deri eller gjør noget Bæsen deraf, ej derved falder andre til Besvær eller unddrager sig fra at gjøre hvad Gavn han kan. Hvad Klostre, hensigtsmæssig indrettede, kunde være baade for Kirken og Videnskabeligheden, indser jeg ret godt; men jeg ved ikke, om man turde haabe, de nogenſinde vilde blive det, eller ikke snarere med Djet paa Historien maatte frygte for, at de selv med den bedste Begyndelse vilde snart udarte til aandelige Pest-Huse; og jeg vil derfor indskrænke mig til den Vaaſtand, at Kirken altid vilde vinde ved at have mange slike Munkeløser som Augustin og Ansgar, uden dog noget Øjeblik at tvivle om, at der jo baade kan være og har været ligesaa gode Bisper, der udbortes var langt mere folkelige; ti det er som Apostelen vidner: den udbortes Øvelse kan vel have sin Nytte, men paa Guds-frygt beror dog Alt.

At Ansgar ikke indspærrede sig og fordrev Tiden i Orkesløshed, det ved vi; men vel havde han bygget sig et lidet enligt Hus, som han kaldte den stille Sorgs venlige Bolig, og hvor han med nogle faa Benner opofrede sig til gudelige Betragtninger; naar han havde Fred for Hedningerne, og hans Embeds-Forretninger tillode det. Tarvelig var stedse hans Kost, men i yngre Dage drev han det især i Ensomheden til den Yderlighed, at han tilbejede sig Brødet i Lod og Kvintin og talte Vandet i Draaber, hvoraf det blev den naturlige Følge, som han selv beklagede, at han faldt i Gvmodts Fristelse og syntes stor i sine egne Djne. Hvad vi imidlertid ingenlunde maa overse, er, at han overvandt Fristelsen, hvilket fortællles paa den Maade, at da han mærkede Faren og bad inderlig til Gud om Hjælp, saa han i Dromme ligesom noget Dynd, hvoraf det blev ham sagt at Mennesket skabtes, med den Paamindelse, stedse herefter naar han fristedes til at ophøje sig, at betænke, hvilken Oprindelse Mennesket har i Graadens Dal, saa han ej skal rose sig men komme ihu, at hvad Godt der hos ham kan findes, er ej af ham selv men som al god og fuldkommen Gave annammet fra Oven. Hvem der forstaar sig noget paa Guds frygt, ved, at en saadan Fortælling er sit eget Vidnesbyrd og et temmelig sikkert Kjendtegn paa den ægte Fromhed, der vel formedelst Skrøbeligheden kan ligesom indslumre, men vaagner saasnart Synden er for Døren, og lader sig ikke af noget Skin forblinde; ja hvem ser ikke, at her er Grænse-Stjeldet mellem den sande Munkes-Fromhed og den falske Kloster-Hellighed! — Selv i Alderdommen, da han ej kunde udholde den strænge Faste, drak han dog stedse Vand; og mest for at spørge Forfængeligheden, siger Rimberty, blandede han nogle Draaber Vin deri.

For os klinger det underligt at høre, hvorledes Ansgar ej alene havde visse Salmer, som han sang til bestemte Tider i Døgnet, men at han ogsaa, medens han vaskede og

ikklædde sig, altid sang Vitaniet. Der er vist heller intet Spørgsmaal om, at Sligt hos de Fleste udartede til en Skendrian og et forsængeligt Mundsvejr, ja muligt var det næppe for Noget at iagttage Sligt, uden at stundom hvad der skulde være Andagts-Ovelse blev forrettet enten som Hoveri eller ingen Ting. Men hvem der ej tør sige, at han aldrig enten forsømmer at holde sin Andagt eller holder den slet, maa vel bare sig for at bryde Staven selv over denne Skik hos Fortidens Fromme; ti det er temmelig sikkert, at de just derved opvæktes til at være idetmindste tiere end vi ret inderlig andægtige. Meget mere var herom at sige, men det maa nu være nok at minde om, hvad endel af os dog vel selv har hørt, at Haandarbejde og gudelig Sang lade sig ret godt forene, uden at nogen af Delene tabe derved; og naar vi høre, at Ansgar sædbanlig under Sangen bandt Fiske-Sarn, da kan vi ikke tvivle om, at dette Arbejde jo manges Gang har oplivet hans Andagt og bragt ham til inderligen at nedbede Guds Belsignelse til den aandelige Dræt i Danmarks Hav. Herved mindes vi om hans daglige Bøn for de nordiske Hedningers Ombendelse, og det er glædeligt, hvad Nimburt anmærker, at uagtet Nordens Viker idelig hærjede hans Stift og rannede hans Ejendom, saa svækkede det dog ingenlunde hans Kjerlighed; men han bad idelig, at det ej maatte tilregnes dem, hvad de i deres hedenste Blindhed og Vildfarelse gjorde mod de Kristne: Bevis paa, at han ej var af det Slags Jvrere, som bede Jld falde fra Himlen over dem, der mistjende Herren.

Dog, Ansgars Kjerlighed og Guds frygt var ikke Mundsvejr og Læbers Ord; hans Bøn og Sang var kun Udtrykket af hans hellige Forsætter og Kraft-Ledere, hvor igjennem han fra det Høje blev oplivet og udrustet til Kamp og Bedrift. Hvor uafsladelig virksom han som Sjæle-Sørger var; har vi hørt, og ingen Kristen vil fortænke ham i, at

Arbejdet for Svigheden var hans Hovedsag; men ingenkunde glemte han derfor Næstens legemlige Belfærd og Nødtørst; — at løskjæbe Fanger, forsørge Enker og Faderløse, bespise de Hungrige og klæde de Nøgne, var saa at sige hans daglige Bane; et Sygehus for de Fattige oprettede han i Bremen, og Nimburt giver ham det Vidnesbyrd, at han traadte i den sattede Jobs Fodspor, saa Gulems Dine fik ej Lov til at vente, saa han var den Blindes Dje, den Haltes Fod og den Fattiges Fader. Kunde det end forarge os, at vi ogsaa her spore en unyttig Kloster-Tugt, saasom i hans ængstelige Tienden, Fod-Tvæt og andet Sligt, da havde den Fromme ligesaa lidt levet som hans Discippel skrevet for os; og hos en saa ærkelig Mand bliver det stedse et rørende Træk, at han paa sine Rejser i Stiftet aldrig satte sig til Bords, før de Fattige var bænket og han selv havde baaret dem Vand til at vaske deres Hænder.

Det er saa omtrent, hvad Nimburt siger os om den Frommes Wandel; ti at han stedse bar en Haar-Skjorte efter den hellige Martins Eksempel, har Intet at betyde, medmindre han selv satte noget deri, og bør vel egentlig kun anmærkes for at tilføje, at det var den samme Helgens Eksempel, der ansporede ham til ret flittig og ivrig at præte Guds Ord for Folket.

Til Ansgars Sotteseng maa vi nu begive os, og her ser vi ham aldeles som han var: ej ganske fri for papistisk Surdej men dog i Grunden en ægte from og bibelsk Kristen, der satte sit Haab til Herren alene og stolede kun paa hans evige Misfandhed.

I fire Maanedes og derover varede hans sidste smertelige Sygdom, som var en stedsevarende Blodgang; men han led uden Knur eller Klage og sagde med Job: „Havde vi modtaget det Gode af Herrens Haand, skulde vi da ikke ogsaa modtage det Onde.“ Der Juleen var ude, begyndte han imidlertid inderlig at længes efter sin Opløsning og ønskede

paa Mariæ Henselses Dag at indgaa i Guds himmelfste Rige. Sit Hus havde han beskiftet, idet han besørgede Afskrifter af Pave-Bullen om Nordens Kirke-Sager affendt hartad til alle Biskopper i Riget samt til Kong Ludvig, hvem han tillige ved et Brev i sit eget Navn stræbte at lægge det Bærl paa Hjærte, der, saalænge han aandede, aldrig kom af hans Tanker. Et Gjaestebud lod han berede for sine Klærte og de Fattige, og trende store Bokslys stobe, som Kyndelsmesse-Aften skulde tændes for Jomfru Marias, Veders og Johannes den Døbers Altære; og det var hans Ønske, at disse, som i hint Drømmesyn var hans Ledsa-gere, nu ogsaa maatte hjembære hans Sjæl. Saasnart det gryede ad Dag, lod han som sædvanlig holde Morgen-Sang for sig, og det næsten af alle Byens Præster, — forordnede hvorover der skulde præles, og fastede indtil Høj-Messen var ude. Efter nu at have gjort sit Maaltid, som dog kun bestod af en Bid og nogle Draaber, tilbragte han hartad hele Dagen og den følgende Nat med gudelige Formaninger dels til alle de Nærværende og dels til hver især, men først og sidst udtrykte han sin inderlige Omsorg for den spæde Plantning i Norden. Da Brødrene om Natten sang Litaniet og de brugelige Salme-Bønner for et saligt Endeligt, mindede han dem om til Herrens Pris at istemme: „D store Gud vi love dig“ og Tros-Salmen efter Athanasius. Saasnart det dagedes, lod han Messen holde, annammede den hellige Nadvere og bad med oprakte Hænder Herren tilgive dem, der havde syndet imod ham. Saalænge han nu formaade, gjentog han idelig de Skriftens Sprog: „Herre! for din Godheds Skyld, kom mig ihu efter din Barmhjerlighed! Gud, vær mig Synder naadig! Herre, i din Haand befaler jeg min Aand; du forløste mig, Herre, du Sandheds Gud!“ Da han blev for svag til at tale, bad han en af Brødrene sjonge idelig de samme Vers for sig, og med sine Dine mod Himlen befol han sig Guds Naade

i Bold og opgav sin Aand den 3die Februar 1865, i sit 64de Aar.

Saaledes levede og døde dette Guds herlige Medskab, og vel maa vi sige med Nimburt: Vi tror, at for den gode Strid han stred, bier ham en herlig Naade-Løn, saa han paa den yderste Dag fulgt af en talrig Skare af Norden, som Herren vandt ved hans Tunge, med Herrens Krone skal salig indgaa i de evige Boliger; ti der staar skrevet, at de Prædikanter, som have rettfærdiggjort mange, skal skinne som Stjerner evindeligt og altid.

Til Slutning vil vi ihukomme de mærkværdige Ord, hvormed Ebbe af Rheims sidstegang trøstede Ansgar, da han dybt nedbøjet opregnede al sin Modgang, og spurgte hvad Haab han torde give ham om Udfaldet af det vanskelige Værk, som medtog hans Dage. Da var det som en profetisk Aand kom over Oldingen, og han svarede: Derpaa er jeg sikker, at det Arbejde, vi i Jesu Navn har begyndt, skal bære Frugt i Herren; og det er mit Haab, min faste Tro, ja, det ved jeg med Visshed, at om ogsaa Værket stundom kan stanse for Syndernes Skyld, saa skal det dog aldrig aldeles forgaa, men bære Frugt i Guds Naade, og lyffes saa, at Herrens Navn skal naa til Verdens Ende! "

Tidender fra Ind- og Udlandet.

Indhøstningen er naturligvis nu tilendebragt; og Hjort Arbejen ikke paa langt nær blev sliq, som det tegnede til fra Baaren, saa har dog Landet idethale faat et ret godt Middelsaar. Enkelte Steder er det nok meget daartigt, især Nordensjælds, hvor først svær Tørke og tilsidst yderst langvarig Regn har ødelagt eller ialfald udfjæmt Jordens Grøde; og vestover har Potetes sygdommen været slem. Men saa har andre Egne igjen faat et særdeles godt Aar. —

Sommersild-Fisket nordensfjælds har været ganske bra, især i Namsen og Bjugn, og Silden ualmindelig fed. Ogsaa i Finmarken har den vist sig her udpaa Høsten, men Sommersildet deroppe slog fejl, og Russerne, som aarlig kommer og tiltuster sig Fiskevarerne for Rugmel, har iaar kun sjælden været sig ud for Engelskmændene, uagtet disse havde lovet, at Smaafartøjer skulde have Lov til at drive Finmarkshandelen uforstyrret. Tilstanden deroppe skal derfor iaar ikke være god.

Sidste Vinter var ualmindelig stormende over det hele Land, og Sommeren har været ligesaa rig paa Lynildslag. Ogsaa denne gang har jeg at fortælle om flige Ulykker. Svendals Kirke i Baalers Præstegjæld ved Moss samt endel andre Huse er slaaet ibrand af Lynet, og det samme er hændt med Husene paa den store Gaard Hovindsholm paa Helgøen i Njøsen. — Ildbrand, paasat af Børn, har man haft i Kristiania og paa Kasnæs i Nærheden af Tromsø; og i Tistedalen i Fredrikshald er opbrændt en Sag og et Bomulds-spinderi til en Værdi af 24,000 Daler. — Paa Nykland i Omblis Præstegjæld (i Kristianssands Stift) er et Menneske indebrændt. Jordstred er indtruffet paa Gaarden Kasnæs i Solør og paa Gaarden Opdal i Overhalden. Paa det sidste Sted ødelægdes 100 Mælinger dyrket Jord, hvoriblandt 30 Maal Ager, samt desuden 4 Mennesker, der arbejdede dels i Elven og dels paa Ageren. Ogsaa mindre Jordfald har den samme Elv (Namsen-Elven) forarsaget.

Af Dødsfald i de sidste 4 Maaneder er et Par mærkelige, nemlig Stortingsmand Pastor Rummelhof fra Nedens Amt og Pastor Nils Dahl i Nordfjord. Den sidste er ogsaa bekjendt som Skribent og var 3 Gange, mens han opholdt sig i Melhus, en meget dygtig Stortingsmand for søndre Trondhjems Amt. — Senere er ogsaa Sorenskriver Koen død, 90 Aar gammel, i Hardanger. Han

var en af de dygtigere Ejdsvoftsmand og ellers ivrig for Folkets Dplysning især for Landbrugets Dplymsft. — Endnu senere er hensovet Nils Hall paa Ulefos Jærnbævt ovenfor Stien i en Alder af 35 Aar. Han var en Broder af Jakob Hall, der ogsaa var med paa Ejdsvoft og især er bekjendt som Snorre Sturlesens Oversætter. Nils var desuden i 1814 som Statsraad med at slutte Ooverenskomsten (Konventionen) paa Moss, hvorved Norge og Sverrig forenedes.

Kolera har vist sig ved Arendal; dog har den hidtil været ganske mild.

Som en Mærkelighed berettes, at der paa to Steder i Vestfinmarken (nemlig Hammerfæst og Malangen) er fød Trillinger, der alle lever.

Af de Finner, der forrige Vinter begit Voldsqjærningerne i Kautokajno, og som ivinter fik sin Dom (se denne Aargangs 1ste Hæfte af „Folkevennen“), er de to værste ikke bleven benaadet men allerede henrettet; de øvrige skal derimod efter Kongens Tilladelse slippe for Dødsstraffen imod at udholde Strafarbejde paa Levetid. Endnu til det Sidste viste hine To sig lige haardnakkede; de trodde fremdeles, at de havde gjort Gud en Tjeneste ved at myrde.

Paa Indsjøen Tyrifjorden paa Ringerike har man faat et Dampskib „Sigurd Syr.“ Mellem Bergen og Trondhjem tænker man ogsaa om nogen Tid at faa et til; og til Fart mellem Trondhjem og Indherred skal der forfærdiges et ved Midelvøns Fabrik. — Ogsaa Norges Handelsflaade forsøges stadig; i Sjøfart kan intet Folkestag iforhold til Folkemængden maale sig med os; i den Henseende har vi dog ligesom et Arvegods i forædlet Skikkelse tilbage fra Vikingtiden. Jaar f. Gf. har intet Folk sendt saamange Skibe til Østersjøen som vi; — af alle de Fartøjer, der har gaat igjennem Øresund, har vore udgjort over Fjerdeparten. — Alt dette er nu privat Vævt; men ogsaa Landsstyrelsen (Regjeringen og Stortinget) gjør nuomstunder Meget for Samfærsele. Udvidet Postgang indføres og ny Postaanstalter oprettes jævnlig hist og her. Stortinget har bevilget Penge til flere Post-Dampskibe, hvoraf et nylig er indkjøbt til en Pris af omtrent 33,000 Daler. Ved Trondhjems By skal der for omtrent 20,000 Daler opføres en Havnedæmning og graves en Aende udenfor Byens Sjøside,

hvorved Baade og Smaafartøjer kan lægge til Bryggerne ogsaa under stormende Vejr og i Fjæretiden.

Fra 25de Juli til 1ste Oktober har man her i Kristiania haft en saakaldet Industri-Udstilling, d. e., en Samling af Fabrikvarer, Handværksarbejder og forresten Alt, hvad der ellers frembringes ved Husflid. *) Slige Udstillinger — hvortil der da kan sendes Sager, jo flere des bedre, fra alle Landets Kanter, for at de kan synes frem og sammenlignes med hverandre — er egentlig et udenlandst Paafund og har derfor endnu ikke rundet saa stor Deltagelse hertilands, som de vistnok fortjener. Imidlertid var dog Sagerne paa denne Udstilling mindst en. 4—500 i Tallet; og det var ret morsomt at se, hvilke gode og nette Arbejder der ogsaa hos os kan leveres. Fra mange af vore Bomsuldsbæverier, Jærnstøberier og Haandværkere var der ligesaa smukke og tildels stærkere Ting end Udlandets. Fra forskellige Landbrugsstoler og Agerdyrkere fandtes meget dygtige Jorddyrknings-Redskaber. Stenhugger- og Stensliber-Konsten ved Kristiania og de fine Træstjærer-Arbejder fra mange Kanter af Landet, er særdeles mærkelige. Af Kurvbinding o. s. v. udmærkede sig især endel Sager af Grantæger af en Bondepige i Djer i Gudbrandsdalen. — For Adgang til at bese Udstillingen betaltes der de fem Dage i Ugen 12 Skilling, en Dag 6 og en Dag 24 β . Ialt blev den besøgt af omtrent 15,000 Mennesker. En bel Del af de her udstillede Sager vil blive sendt til den store Verdens-Udstilling, der til Sommeren skal iudrettes i Paris, ligesom i London i 1851.

Blandt Opfindelser er nylig omtalt, at Gaardbruger Haneborg i Fets Præstegjæld (Romerkle) har faaet istand et Rjørerredskab, der let kan bruges baade som Slæde og Bogn. Værksmester Solberg i Østten paa Hedemarken har opfundet en ny Hakkelsemaskine, og Lars Kristiansen i Bolsø (i Romsdalen) en Træde-Indretning til dermed at fremdrive Baade.

Efter den store Industri-Udstilling har man her i Kristiania haft en anden Udstilling af Hæveværker og Husholdnings-sager. Den var foranstaltet af en Mand, der er bekendt for sin særdeles store Iver for Hævedyknings og Landbo-

*) Industri er et latinsk Ord, som betyder Næringsflid, Konstflid og Driftighed.

Næring, nemlig Hr. Korpslæge Schübeler. *) Det var ganske mærkeligt at se, hvor overordentlig store visse Havevækster kan blive, naar de dyrkes godt, og hvor langt nord endog sydlandske Planter kan trives, naar de bare faar den tilbørlige Nægt. Den mærkeligste og vigtigste af de fremviste Vækster er maaske Mais, en Kornsort, som egentlig dyrkes i Amerika og det sydlige Europa, men som ogsaa kan trives her og er særdeles foldrig. Kornene ser ud som store gule Urter, men er klarere, og vokser sammen i svære Klumper (Kolber) istedenfor Afs. Maismelet er meget godt. Bergkandidat Holmsen har frembragt Træ-Olje, der lyser godt og koster meget mindre end Lampe-Oljen. Der fandtes Kaatrakier, som vejede over $\frac{1}{2}$ Bog, Gulerødder, som vejede over 4 Mark, Balsødder, Vindrueer ja endog egentlige Sydfrugter, vokset i Norge.

Af Jærnbanen — som man paa tysk Vis kalder den — eller Jærnvejen, som det hellere burde hedde paa Norsk — var, som man ved, allerede et godt Stykke i Brug ivinter. Den 1ste August begyndte Bogtogene at gaa den hele Linje mellem Kristiania og Eidsvoldsbakken, og den 1ste September blev den med megen Stas højtidelig „aabnet“ og overgivet til den norske Styrelse. Jærnvejen var det hele Anlæg befaret og nøje undersøgt af kyndige Mænd (norske og engelske i Forening). Om Et og Andet hørde der været forskjellig Mening mellem de norske og engelske Insjensører, men de første fik Medhold i det Allermeste af den berømte Englænder Stephenson, der har anlagt saa mange Jærnveje, og som her var valgt til Opmand. Udskillige Ting staa derfor endnu tilbage at gjøre, førend det Hele kan siges at være i fuldkommen Stand. Desuden er ogsaa Englænderne ansvarlig for det hele Anlæg de 5 første Aar. Nytten af denne Jærnvej synes allerede at være bleven erkjendt, endog af Mange, som før havde meget derimod. Især gjælder dette om de Bygder, som ligger langt oppe,

*) Med sidste Hæfte af „Folkevennen“ fulgte der en Indbydelse til at abonnere paa en „Landbrugs- og Have-Tidende“, som Schübeler i Forening med Landbrugslærer Christensen agter at udgive, og som visstelig fortjener al Deltagelse. Landbruget er dog den sikreste Næringsvej, og da det, som bekjendt, endnu staaer meget tilbage hos os, trænger man visstelig meget til Oplysninger derom; en saadan Tidende, udgivet af kyndige og dygtige Mænd, vil derfor sikkert være til stor Nytte.

og hvis Beboere kan benytte den hele Linje eller dog det meste af den, naar de skal til Byen. Istedensfor at man for maatte ligge fra 8 til 16 Timer i Vejen mellem Kristiania og Gidsvold, kommer man nu frem i 3. For Rejsende (Pasasjerer) gaar der daglig 2 Tog frem og 2 tilbage, og flere Bate-Tog desforuden. Det er et herligt Syn at sidde i Bognene, hvoraf somme rummer henimod halvhundrede Mennesker, medens det gaar over Elve og dybe Dale, gennem Jordbaner og Bergknauser, Skoge og Myrer. De 2 første Mil fra Kristiania, hvor Landslabet er dygtig ulendt, har man nemlig mangesteds ligesom saget Vej gennem Klipperne, og i Gidsvold er der igjennem 2 Jordmasser gravet ægrunde Gjennemgange (Tunneller) med muret Svælv, hvoraf den ene er omtrent 250 Alen lang. Paa den mellemste Del af Vejlinjen, hvor der er stad Mækt og ogsaa tryggest, faar man undertiden Milen i 10 Minutter, og endda er det ikke saa hurtigt som tildels i Udlandet; — ialmindelighed er derimod Farten hos os 15—16 Minutter paa en norsk Mil. Indtægterne har ud over Høsten gaat fra 2000 til 3,500 Daler om Ugen.

I sommer blev en god Del af vore Jærnbane-Arbejdere forskrevet til Danmark; de skulde have fri Rejse og i Arbejdsloen en halv Daler om Dagen.

I Lyfkland har en Mand ved Navn Mager opfundet en Spinderoel, hvorpaa man kan spinde 2 Traade ad Gangen og endda faa bedre Garn end sædbantigt. Denne „Dobbeltspinding“ har i de senere Aar udbredt sig meget i Sværrig, og naar har man ogsaa i det søndenfjældske Norge faat en svensk Tomfru (Mamsell) Svenson til at rejse om og opkøre Folk i denne Spinding. I Bang paa Hedemarken saavel som i Byen Hamar samt i Elverum har hun nu undervist over 200 Kvindfolk, og Alle skal være glad i den ny Spindingskonst.

De allerførste af de udkommanderede Soldater er kommen hjem. I Finmarken er der kun et Kompani tilbage for at holde Fæstningen Bardøhus besat. Om vi derimod næste Sommer faar blive udenfor Krigen, er vel noget tvivlsomt. Rimeligvis for at være beredt paa begge Dele har næsten alle Fodfolkets (Infanteriets) Underofficerer tilligemed lidt Artilleri og Kavalleri ihøst været samlet til Øvelse paa Gardemoen 4 Mil nordfor Kristiania. Det maatte være

en ganske alvorlig Prøve paa Feltlivet at ligge i Telt i Oktober Maaned.

En af Kongens Raadgivere, Statsraad S. Low, har taget sin Afsted og er bleven udnævnt til Toldklasserer i Laurvik. Til Statsraad er igjen bleven udnævnt Toldklasseren i Arendal, Otto N. Lange, der siden 1833 har været en meget dygtig Stortingsmand.

Den 13de Septbr. opløstes Stortinget. Kongen havde befuldmægtiget Statthalder Løvenskjold til at gjøre det i sit Sted; den kongelige Tale, som denne oplæste, lyder saaledes:

„Gode Herrer og norske Mænd!

Jeg beklager, at de nuværende politiske Forhold herken have tilladt mig at lade Min og Dronningens Kroning foregaa i Kar eller nu personligen at slutte Eders Forhandlinger.

Den heldige Stilling, som det har lykkes mig at opnaa for de forenede Riger under de Forviklinger, der forurolige vor Verdensdel, har sat Stortinget istand til vedrigelige Bevilgninger at imødekomme mine Bestræbelser for Landets materielle Udvikling. Medens jeg erkjender det Fædrelandsfind, som disse Bevilgninger lægge for Dagen, skulde jeg have ønsket, at Stortinget ogsaa havde bevilget i sin hele Udstrækning de af mig til Forsvarsvæsenets nødvendige Udvikling begjærte Summer.

Maa Forsynet nu og fremdeles holde sin beskyttende Haand over Norge og dets trofaste Indbyggere!

Efter tilendebragt Hvert vende I nu tilbage til Eders hjemlige Syssler. Jeg ønsker, at Held maa følge Eder, og forbliver Eder, gode Herrer og norske Mænd! Alle i Almindelighed og Enhver i særdeleshed med al kongelig Naade og Indest velbevaagen.“

Da denne kongelige Tale var oplæst, svarede Stortingets Præsident, Pastor Harbitz: „Med oprigtig Anerkjendelse af hans Majestæts Bestræbelser for at bevare Fredens Betsignelser for vort Fædreland, og med det oprigtige Ønske, at disse Bestræbelser fremdeles ville krones med Held, istemme vi: „Gud bevare Kongen, Fædrelandet og Broderriget!“ — hvilket sidste Udraab istemtes af alle Stortingsmænd. — Til Slutning talte Præsidenten nogle Afledsord til Stortinget; hvori han ønskede, at Guds Betsignelse vilde hvile over hvert et Ord, der var talt i Sandhedens

Tjeneste, og over hver Beslutning, der var fattet til Norges Hæder, Held og Frihed. Han mindede om, at et af Tingets Medlemmer (Hummelhof) efter Herrens Vilje ikke sit være med at nedlægge det Hværv, som Folket havde betroet dem, men at Stortinget havde fulgt ham til sit sidste Øvelsted; og naar ogsaa mange af de nu Tilstedeværende vel for sidste Gang trykkede hinandens Hænder efter endt Samvirken til Fædrelandets Gavn, saa var det med det Ønske og det Haab, at de igjen maatte samles i et bedre Fædreland.

Stortinget havde i den sidste Del af sin Samlingstid blandt Andet fattet Beslutning til en Lov om, at al Sagstur skal frigives fra Aaret 1860, *) at de gamle Forbud mod Løsgjængeri ophæves, saa man ej skulde være forpligtet til at tage fast Tjeneste, naar man blot ernærer sig paa lovlig Vis, — at Stattholderposten skal ophæves m. M. Den sidste Beslutning er dog ikke bleven stadfæstet (sanktioneret) af Kongen. Desuden vedtog Stortinget et lidet Tillæg til Almuskoleloven for Landet, samt en Forandring i Lov om Brandvæsenet og i Lov om Handelen paa Landet. Hvilke Lovbeslutninger Kongen iaar har sanktioneret, skal siden blive meddelt. — Til at udarbejde et Lovforslag om Juryvæsenet (se forrige Hæfte Side 165) udvalgte Stortinget en Kommissjon af 5 Mænd (Højesterets-Assessor Moxfeldt, Lensmand Ueland, Procurator Sverdrup, Byfoged Meldahl og Højesteretsadvokat Dunker); til næste Storting skal de da om muligt have færdigt et saadant Lovforslag. — Til Afgjørelse paa næste Storting er der fremsat Grundlovsforslag om, at Stortinget herefter skal komme sammen 1ste Oktober istedenfor 1ste Februar, forat man kan undgaa at være samlet i den hedeste Sommertid. — Af Penge blev bevilget til en Stortingsbygning m. M. 30,000 Daler aarlig, til Landbrugskolerne 8000 Daler, til omrejsende Landbrugslærere (Agronomer) 3000 Daler, til en højere Landbrugsskole paa Haas Præstegaard 10,000 Daler aarlig, til Istandsættelse af Hovedbygningen med Rigsforsamlingsalen paa Eidsvolds Værk 3,600 Daler, samt 800 Daler til Billeder (Portrætter) af Grundlovs-Mændene, til Omkostninger med at sende norske Brev til Industri-Udstillingen i Paris 1500 Daler, til

*) Til at drive store Sagbrug har man nemlig hidtil maattet erhverve sig kongelig Tilladelse (Privilegium).

Døvsomme-Anstalterne over 3000 Daler aarlig, til en ny Lektor (en laanere Universitetslærer) i Dyrenes Naturhistorie (Zoologi) 750 Daler aarlig, til Fattigvæsenet paa Kongsborg over 6000 Daler, til Udgifter ved Sølvværkets *) Drift 83,000 Daler aarlig, til bedre Lønning for de ældste af Regjeringens Kontorister (Kopister) 3000 Daler aarlig, til polyteknisk **) Undervisning ved Hortens mekaniske Værksted 1000 Daler aarlig, til højere Almussoler 8000, til Skolelærere-Seminariet omtrent 7000 og til det egentlige Almussolervæsen omtrent 5000 Daler aarlig, til Trondhjems Domkirke 3000 Daler foruden 9—10,000 Daler fra et foregaaende Storting samt omtrent 13,000 Daler, som er indkomne ved frivillige Gaver rundt omkring i Landet; til Forsøg paa at staae omstrefsende Fanter (Latete) en kristelig Opdragelse, ordentlig Næringsvej og fast Bopæl 2,000 Daler aarlig; til Dyrkøgens Oplærelse 400 Daler, til Dampskibsfarten og Postvæsenet 242,600 Daler, til 2 ny Dampskibe 130,000 Daler, til Havnearbejder 2,233 Daler, til Udgifter ved Mynnten 2,300 Daler; til 2 Mænd, der i Udlandet skal studere Skogens Argt (Forstuvæsenet), 1600 Daler, til Vejvæsenet ***) 153,000 Daler aarlig. (hvoraf dog kun 35,000 gaar af den egentlige Statskasse, 96,000 af Landets Matrikullskyld og 24,000 Daler af Byerne), til Landmiliter-Væsenet 760,000 Daler aarlig, til den ny Bibeloversættelse 1400 Daler aarlig, til Landstad for hans Arbejde paa en ny Salmebog 860 Daler, til Ivar Aasen for hans Forskninger i det norske Sprog 300 Daler, til Almubogsamlinger 1000 Daler aarlig, til Indbo for det

*) Den rene Indtægt deraf er beregnet til 100,000 Daler om Aaret.

**) Polyteknisk Undervisning gaar især ud paa Indsigt i alt hvad der hører til at bygge Maskiner, Broer o. s. v.

***). Blandt den Mængde haatænkte Besærligheder kan nævnes Vej anlægninger i Gudbrandsdalen, samt mellem Laurvåg og Vorskgrund, fra Fiane til Arendal og Ivedestrand, i søndre Bergenhus Amt, Tellemarken, Satersdalen, Lerdal, paa Døvræfald, paa Nyaaen ved Trondhjem, samt ny Veje mellem Korevandet og Grimstad, mellem Rjøsen og Randsfjorden og fra Randsfjorden til Hønefossen, fra Hølsfjorden til Sandviken, ved Nærøfjorden i Bergens Stift, fra Elverum til Trysil i Østerdalen, samt Broer over Glommen, Borken, Stjørdalselven i Trondhjems Stift og Storstrømmen i Nedens Amt.

afbrændte Hospital for Spedalske*) ved Bergen 3,200 Daler, til Universitets- = Bogsamlingen 3,500 Daler, til de andre videnskabelige Samlinger 4670 Daler, til Understøttelse (Stipendier) for Videnskabsmænd 2000 Daler, til videnskabelige Rejser i Norge 600 Daler, til Bormens Farborgjøreelse 24,000 Daler, Tilstud til Universitetet 15,000 Daler, til Universitetsbygningernes Istandsættelse og Udvidelse m. M. omtrent 14,000 Daler aarlig, til Slottets Bedligeholdelse m. M. 5,000 Daler aarlig, til Pensjoner 55,000 Daler, til Renter og Afdrag af den udenlandste Statsgjæld 173,000 Daler, til Norges og Sverriges Ministre i Udlandet 40,000 Daler, til begge Rigers Konsuler 18,000 Daler, Tilstud til Enkekassen 45,600 Daler m. M.

Krigen vedvarer fremdeles i Udlandet, og ser nu ud til at kunne blive større og langvarigere, end man engang vilde tro. Bestmagterne (Frankrig og England) har siden i Midten af September ført en 90,000 Mand over fra Tyrkiet til Halvøen Krim i det sydlige Rusland, for der at indtage den stærke Sjøfæstning Sevastopol. Fra Sjøsiden er den nemlig saagodtsom uindtagelig; derimod har man trod at kunne tage den med Landtropper; om dette lykkes, vil vel nu snart vise sig. De havde iforvejen med Flid udsprede saa mange og mangeslags Nygter om denne Landgang, at Russerne holdt det bare for Strømt, indtil der udenfor Kysten viste sig en 4—500 Skibe. 58,000 Mand gik da straks iland nogle Mil nordenfor Sevastopol, uden at hindres af Russerne. Nogle Dage senere traf de dem dog ved Elven Alma, hvor den russiske Anfører Menschikow havde forstanset sig stærkt i en saa heldig Stilling, at han næsten ansaa sig selv for uovervindelig. Han havde skrevet hjem til Kejser Nikolaus, at om saa Fienderne var 200,000 Mand, saa skulde han holde sig der. Men Engländerne og de Franste satte over Elven og stormede op over de bratte Bakker og Bergskrænter, som Russerne holdt for ubestigelige. Disse sidste blev saaledes angrebet paa en

*) I denne Aargangs 3die Hæfte (S. 164) findes et usjagligt Udtryk, naar der staar: „I Søndsfjord i Bergens Stift er hvert 14de Menneske spedalsk.“ At Spedalskbeden har taget sliq Dverbaand, gjælder ikke om hele Søndsfjords Sorenstriveri men kun om Aflkevolds Præstegjæld eller kanske endog bare et enkelt Sogn der.

Kant, de ikke havde ventet; og 3 Timer efter Slagets Begyndelse var de allerede i vild Flugt. Anførersens Telt, Bogn og Brevstaber blev taget; de russiske Soldater kastede Baaben og Løj, for des raskere at kunne fly; og havde Westmagternes Hær haft Hestfolk (Kavalleri), kunde de forfulgt og ødelagt Russerne aldeles. Disse havde, saavidt man ved, en 5—6,000 Døde og Saarede; men Modpartens Tab var ogsaa omtrent 3,000, deriblandt flere Generaler. Franskmændenes Over-Anfører Saint Arnaud (læs: Sænk Arnaa) var iforvejen bleven alvorlig syg, men holdt sig alligevel den Dag paa Hesten i 12 Timer, og maatte tilsidst lade sig støtte af 2 Hyttere. Nogle Dage senere afgik han ved Døden. — De Franste og Engelse har nu siden gjort overordentlige Anstalter til at indtage Sevastopol; den 17de Oktober er Byens Bombardemang for Alvor begyndt. — Kolera og anden Feber har ellers raset slemt baade blandt dem og Russerne; thi Høsten med Kulde og Regn er naturligvis ikke at spøge med, naar man skal ligge ude under aaben Himmel. Høststormene lægger ogsaa Sejlasen Hindringer ivejen; saaledes omkom nylig henimod 200 Heste, som skulde føres over det sorte Hav. — Forat Fiendens Skibe ikke skal komme ind i Havnen gennem det trange Indløb, har Russerne sænket endel af sine store Krigsskibe ned. Men fra England er der nu affendt Dukkere og Redstaber til at sprænge dem sund under Vandet.

Falder Sevastopol, saa er Ruslands Sjømagt ved det sorte Hav tilintetgjort — og Ruslands ene Haand ligesom afbugget. Til Sommeren vil man da formodentlig prøve at gjøre det samme med de 2 lignende Fæstninger i Østersjøen, Kronstadt og Sveaborg, hvor Krigsskibene ligesom i Sevastopol iaar har lagt indestængt; uhyre store og stærke svømmende Batterier bygges nu dertil i England. En saadan Krig, at en uhyre Flaade ikke vover sig ud i Sjøen, har man aldrig haft før. Ogsaa tillands fører Russerne Krigen paa en egen Vis; naar de maa trække sig tilbage, brænder de op alle de Byer og Gaarde, de farer forbi, om det saa er i deres eget Land.

I Østersjøen har Westmagternes Flaader fordømmet sig ladet sig nøje med at blokere (affstænge) de russiske Kyster. Dog har de taget Fæstningen Bomarsund paa Ålandsøerne, midt imellem Sverrig og Rusland. Ogsaa dertil

brugtes franste Landtropper, omtrent 10,000 Mand. Kommandanten gav sig tilfange med 2,000 Mand og 100 Kanoner, og Fæstningsmurene sprængtes siden i Luften. De havde allerede lidt stor Skade af Kuglerne, thi de var bygget af haard Graasten (Granit). En anden liden Fæstning ved Hange sprængte siden Russerne selv.

Et fransk Krigsskib kom i Østersjøen paa Grund, og maatte for at blive flot kaste 24 Kanoner overbord. Nyelig har ogsaa et stort engelsk Krigs-Dampskib stødt paa Grund ved Femern i Danmark, dog uden Skade.

Med Russernes Tilbagetog ud af Tyrkiet gik det ikke saa fort, men det gik dog. Tyrkerne slog dem fremdeles i flere alvorlige Slag, især ved Sjurgewo, hvor Russerne tabte omtr. 9,000 og Tyrkerne 3,000 Mand. Paskewitsch (se Side 166) saavel som flere russiske Generaler er paa Grund af deres Uheld faldne i Unaade. Russernes Grusomhed mod Indbyggerne i Fyrstendømmerne overgik alle Grænser; de arme Folk mishandlede ganske forfærdelig paa alstens Sæd og Bis. Møblerne brændtes som Bed, Brøndene fyldtes med Lig, Agrene opaades af Hestene, Husene nedrevs, Folkene lemlæstedes o. s. v. — Østenfor det sorte Hav paa Grænsen af Europa og Asien, har derimod Russerne vundet nogle Sejre over Tyrkerne; dog har de ogsaa der maattet rømme og sprænge et Par af sine Fæstninger, da Vestmagterne nu gik dem alvorligere paa Livet. Ellers er der i de russiske Hære en Mængde Polakker og andre underkuede Folk, som med Magt er gjort til Soldater, og som derfor sviger i Farens Stund, styder sine egne Offiserer under Slagene og gaar over (deserterer) til Fienden. Ved Sevastopol er endog russiske Offiserer rømte over til de Engelse og Franste.

Byen Kola i Nord-Rusland, østenfor Finmarken, er bleven ødelagt af 1 Krigsskib; og flere russiske Byer ved Nordishavet og det hvide Hav har ligeledes faat søle Vestmagternes Kugler. Man har hørt saamegen Snak om, at Russernes Kanoner skulde være større end andre Folks; men iaar har det vist sig, at de ikke har kunnet række frem saalangt som Fiendens. Det er nu bleven klart, at Rusland i mange Stykker har søgt at indbilde Verden, at det var langt frygteligere end det virkelig er. Ifjor talte saaledes Keiseren om, at han havde 1 Million Soldater og

kunde let faa 2, men hans hele Magt har iaar dog ikke udgjort over en halv.

Man fortæller, at Kejseren let kunde være bleven fanget engang isommer. Medens nemlig endel engelske Skibe nærmede sig Kronstadt, gik en liden Lystjagt nær ind under Fæstningen. Straks kom et russisk Dampskib ud af Havnen for at tage Jagten; men et engelsk Dampskib kom da denne tilhjælp og kunde maaske taget det russiske, dersom man bare havde vidst, at Nikolaus med Familie virkelig var der ombord. — En af hans Sønner var en anden Gang nær ved at drukne, idet Baaden kuldsejlede med ham; han blev dog trukket op igjen.

Hvis Tyrkernes og Vestmagternes Angreb ikke skulde være nok til at tvinge den stolte Nikolaus til Fred, er det ikke umuligt, at de ogsaa vil opmuntre Polakkerne til at rejse sig mod ham, for om muligt at faa endel af sit Land tilbage. — Østerrigerne er ogsaa kommen paa en saa spændt Fod med Nikolaus, at de muligens faar Krig med ham.

Kolera har iaar raset frygtelig i Udlandet, blandt andet paa Skibene baade i Østersjøen og det sorte Hav (et fransk Linjeskib havde endog 100 Døde). Hjemme i Frankrig er der ialt død 110,000. I Sverrig har den været mild; men des værre viste den sig i Nedre-Italien, hvor der f. Eks. i Byen Messina døde indtil 1000 daglig — og ialt 13,000 eller henimod en Femtedel af Indbaaerne. Ogsaa i Tyskland og England har den ytrret sig, og endnu strængere i Amerika. En engelsk Læge paastår, at det bedste Middel mod den er at nyde Is.

For den særdeles gode Høst i England har Dronning Viktoria givet Befaling til at holde en Takkefest i alle Landets Kirker. Ogsaa i flere Lande er Høsten bleven meget rig.

Ægyptens Vicekonge, Abbas Pascha, er død, og ligesaa Saksens Konge Fredrik August, der kjørte sig ihjel, idet Hestene rendte løs og væltede Kongens Bogn.

I Spanien havde man i Juni og Juli Maaned en stor Opstand (Revolusjon), hvorved Dronningens Moder, den rænkefulde Kristine, blev forjaget, medens Dronningen nøddes til at tage Opstandens Hovedmænd til Ministre, istedenfor dem hun havde før. Blandt de, som nu staar ved Landets Styre, er Hertug Espartero, der fra forrige

Dage er bekjendt som en særdeles dygtig Statsmand. Den anden Høvding for Opstanden, D' Donnell, staaer ham ogsaa paa bedste Maade bi, skjønt de ellers har noget forskjellige Meninger om Landestyrrelsen. Vil de vedblive at hjælpes saa broderlig ad, og de forresten paastjennes og understøttes af Folket, saa kan Spanien maaske blive lykkeligt igjen, efterat det fra 1807 til 1840 var plaget af næsten idelig Borgertviist og Krig.

I Danmark ser det bedrøvelig ud. I 1849 fik Folket en meget fri Grundlov, paa samme Tid som de maatte staaes med Tykkerne, der vilde rive Slesvig løs fra det egentlige danske Rige og knytte det til Holsten. Keiser Nikolaus, som hader alle Folks Frihed, lovte da, saavidt man kan skjønne, de danske Stormænd Hjælp mod Landets Fjender, og ventede vel, at de til Gjengjæld vilde virke til at faa Arvefølgen ordnet efter Ruslands Behag,*) og om muligt indskrænke den Frihed, som Folket havde faaet ved Grundloven. Ved Keiserens Trusler trak da Tykkerne sig tilbage, og Danmark fik omsider Fred. Siden har Kongen flere Gange skiftet Ministre, stedse mindre frisindede og folkelige og mere og mere tyllsindede, som en stor Del af den danske Adel er. Nu har man ikke bovet ligefrem at afskaffe Grundloven; men saa har de nuværende Ministre fundet paa at ville sammensmelte de danske Landstaber og Holsten, som begge har haft Sit for sig, skjønt Kongen vistnok er den samme. For denne „Helstat“ har man da villet give en slags Grundlov, som i adskillige Stykker strider mod det danske Folks; og naar saa den danske Rigsdag har villet holde fast ved sin Grundlov af 1849, saa er den bleven opløst af Kongen. En saadan Opløsning er nu nylig indtruffet 3die Gang; og ikke dermed nok; ti de Embedsmænd, som paa Rigsdagen har vtrret sig mod Regjeringen, er bleven affat, f. Eks. Biskop Monrad; Bladene sagsøges for sine frimodige Ytringer; Bønkrifter (Adresser) (med 20—30,000 Underkrifter) om Grundlovens Bevarelse, faar Folket ikke Lov at levere Kongen o. s. v. Jalminde-

*) Den oldenborgske Kongestamme er nemlig snart uddød, da den nuværende Konge, Fredrik den Syvende, er sønløs. Tronfølgen er nu saaledes bestemt, at Rusland har Udfigt til med Tiden at faa Fingre i Danmark. Vestmagterne snakker dog nu om at gjøre Forandring heri.

lighed har dog det godmodige danske Folk endnu den bedste Tro om Kongen; de mener, at Skylden ligger hos de mægtige Ministre, og at Kongen kun er for svag til at give dem sin Afsted eller sætte sig imod dem.

Af Uheld har man ved de preussiske Elve haft store Oversvømmelser, hvorved uhyre Skade er indtruffet paa Marker, Agre og Huse. — Byen Salvador i Amerika er hjemstøgt af Jordstjælv. Inden 40 Minutter laa den i Grus; dog, er ikke over 100 Mennesker døde og 50 saarede; de fleste kom sig ud paa Torbene o. s. v. — I de tyrkiske Byer Saloniki og Barna har man haft store Ildbrænde. Paa det sidste Sted var Ilden paafat af Græker, som var kjøbt dertil af Russerne for at faa ødelagt de franske og engelske Troppers store Forraad, ja maaske endog Flaaden med. Den brød voldsomt ud paa fire Steder af Byen; men ved Soldaternes overordentlige Anstrængelser standsedes Ilden, før den fik fat i de store Krudtmagasiner. De traf somme af Nordbrænderne og var saa forbitret paa dem, at de sparkede dem bort i Barmen eller hug dem ihjæl. 200 Mennesker omkom, deriblandt 160 Græker. Franskmandene mistede der Bæret for 2 og Engländerne for over 3 Millioner Daler. — I den preussiske By Memel har Ildbrand ligeledes anrettet Skade for over 3 Millioner Daler; en Mængde Huse, hvoriblandt alle Byens Kirker brændte op. Men allerværst har dog Ilden huseret i den engelske By Newcastle (læses: Njukæst), hvor den hele Ødelæggelse beregnes til 4—5 Millioner Daler, og hvor flere hundrede Mennesker omkom derved, at store Forraad af Svovel, Krudt og Nafta antændtes, ødelagde alle Huse i 150 Alens Omkreds og overstrødde hele Omegnen med Splinter og Grus. Marken rystede som ved et Jordstjælv flere Mils Vej.

I Tyskland har man opfundet at gjøre Papir af Halm, Tørv og Træ istedenfor af Klude.

Sverrigs aarlige Udgifter til sit kongelige Hof er henimod 300,000 Daler, altsaa næsten 3 Gange saa meget som Norges. — I Stockholm har man nylig oprejst en stor Billedstøtte, som koster omtr. 9,000 Daler og skal forestille Birger Jarl, der i det 13de Aarhundrede anlagde Byen. — En Billedstøtte af Karl Johan skal endvidere opstilles den 4de November, Marsdagen for begge Rigers Forening. Og saa endel norske Stormænd er kaldt did ved den Bøjlighed.

Kortfattet Fremstilling af den nyere tydske Bærskovdyrkning.

(Red. P. Chr. Absjærnsen.)

„De væsentligste Omstændigheder, der komme i Betragtning ved Anlægget af en ny Skov, er Veirlag (Klima), Jordbundens Bestaffenhed, Beliggenheden samt det rette Valg af Træ. I en nogensunde frugtbar Jord, der ligger vel beskyttet baade mod kolde Vinde og en altfor stærk Solvarme, er det ikke forbundet med nogen Vanskelighed at frembringe en Skov, naar man dertil vælger et passende Træ. Paa en tør og ufrugtbar Jord, der ligger udsat baade for kolde Vinde og Sol, er det derimod i Almindelighed forbundet med mange Vanskeligheder at faae de unge Trær til at vore, og netop paa saadanne Steder er det gjerne, at man ønsker at frembringe Skov, for at man af disse, der ikke egne sig til Agerdyrkning, dog kan høste den størst mulige Fordeel. De væsentligste Vanskeligheder, som man har at overvinde, ere altsaa Mangel paa Muld, Mangel paa den fornødne Fugtighed og Skygge, og den skadelige Indflydelse af kolde Vinde.“

For at raade Bod herpaa har man anvendt flere Fremgangsmaader, hvoraf nogle i en foregaaende Afhandling om Lærketræet tildeels ere berørte og omhandlede. De gaae fornemmelig ud paa mere eller mindre indgribende foreløbig Bearbejdelse af Jorden, tæt Udplantning af de unge Trær, for at de gjensidig skulle yde hverandre Skygge, overstygge Jorden og hindre den altfor hurtige Fordunstning af Fugtigheden, Anlæg af Beskyttelsesstriber eller Skovbræmme til Værge mod de kolde Vinde, o. s. v. De Fremgangsmaader, man saaledes har brugt ved Skovdyrkingen, have i de fleste Lande, hvor man har haft nogen bedre Indsigt deri, i Hovedsagen været og ere tildeels endnu de samme.

Men det var Lydsland, der er det videnskabelige Stovvæsens Hjem og Fædreland, forbeholdt i den nyeste Tid at frembringe et Par Fremgangsmaader eller Metoder for Skovdyrkingen, som Erfaring allerede har viist, ere hensigtsmæssigere end alle ældre. I det følgende Omrids af disse tvende nyeste Skovdyrkningsmetoder have vi fornemmelig holdt os til Bartrærne, som de, der for vort Land ere af den største Bigtighed og Betydning, og denne Fremstilling slutter sig saaledes nærmest til den af samme Forfatter skrevne Afhandling om Bærketræet i det foregaaende Hefte.

II. Den Biermanske Skovdyrkning.^{*)}

Der har længe været Uenighed, om hvilken Fremgangsmaade man i Skovdyrkingen kunde ansee som den hensigtsmæssigste, enten Udsæd paa Stedet eller Plantning. I den senere Tid er man dog mere og mere gaaet over til Plantningen, som under de mest forskjellige ydre Forhold i Regelen har givet det bedste Resultat, og man har nu ved haandgribelige Kjendsgjerninger beviist, at denne med megen Fordeel kan benyttes endog paa saadanne Steder, hvor man paa Grund af Bratter eller stelte Skraaninger og lignende Stedforhold før antog, at alene Udsæd kunde bringes i Anvendelse. Den preussiske Oberforster Biermans har i den nyere Tid benyttet en Fremgangsmaade, der ikke alene bestyrker og udvider de Erfaringer, man tidligere har vundet

*) Biermans har ikke selv givet nogen Fremstilling af sin Skovdyrkning. De kortsattede Fremstillinger af den, som vi have havt Anledning til at benytte, ere af Forstdirektør Jäger, Jagtjunker Beermann i Danmark og Korpslæge Schübeler. Den Førstes er især grundet paa et Foredrag af Biermans ved Forstmoedet i Darmstadt 1845, de tvende Dvriges paa mundtlige Meddelelser og egne Jagttagelser hos Biermans. Alle disse ere her benyttede, og desuden mundtlige Meddelelser af Hr. Schübeler.

om det fordeelagtige ved Plantningen, men som endog gjør det muligt at frembringe Skov paa saadanne Steder, hvor man tidligere forgjæves har opbudt alle de Midler, der stode til Skovdyrkerens Naadighed. Denne Fremgangsmaade er i det Hele ulige billigere end de man tidligere har anvendt, samt har under visse Stedforhold overordentlig store Fortrin, og det er at forudsee, at den i Fremtiden vil blive af endnu større Betydning, end den allerede er for Skovbruget.

De saakaldte Kornelimünster Skove og Burtfcheider Skovene, ved hvilke Oberforster Biermans har været ansat i Tidrummet fra 1827 til 1842, ligge omtrent 800 Fod over Havet. Lændet er her for en stor Deel bakket, og medens der i Fordybningerne som oftest findes en temmelig god Leergrund, er der paa de Strækninger, som ligge høiere, i Jordskorpen et dybere eller grundere Lag af hvid eller gulagtig, finkornet, skarp Sand. Med Undtagelse af de Bartræplantninger, Biermans i det ovenfor omtalte Tidrum har udført her, findes der i disse Skove nogle Løvtræbeplantninger, der som oftest ere maadelige. Disse Skove og Plantninger ere Kommuneskove; derimod bestaar Oberforsterdistriktet Høven paa Eichelbjergene i Nærheden af Montjoie, hvortil Biermans som kongelig preussisk Oberforster blev forflyttet i Aaret 1842, kun af Statskove. Dette store Skovdistrikt hører til den Deel af Vestpreussen, der ligger mellem Aachen og den belgiske Grændse. Betydelige Strækninger af disse Skove paa Ardennerens Afkald mod Ost bestaae af en Fjeldhede („Benn“), der paa en Høide af 2200 Fod over Havet ligger veirhaardt til, og har en Jordbund, som paa flere Steder indeholde Bløfsalte, der ere skadelige for al Slags Plantevæxt, og paa disse Steder finder man heller ikke stort andre Væxter end de Bartræ, Biermans har plantet der. Den hele Bjergstrækning dannes af Graavalle og Leerstifer; Omegnen af Høven og Montjoie er skovløs, og henimod 1 Kvadratmil har næsten

ingen anden Plantevært end Byng og Blaabær. I forrige Tider har man affkrættet og brændt Græstørven paa store Bidder i denne Mark, og gjødet Marken med Asten, men Jorden var saa skrein, at den efter denne Gjødning ikke var stillet til mere end et Aars Kornavl, og først efter meget lang Tid var den igjen istand til at bære Korn. Saaledes er Bestaffenheden af de Trakter, hvor Biermans har bundet det mærkværdigste Udbytte.

Biermans har med Hensyn til Skovdyrkingen sat sig selv den vanskelige Opgave, med den mindst mulige Anvendelse af Tid, Penge og Kræfter, at erholde det størst mulige og længst vedvarende Udbytte. Hans Bestræbelse gaar derhos ud paa, selv ved den naturlige Skovdrift, at understøtte Naturen i dens Virksomhed paa en saadan Maade, at der ogsaa herved frembringes meget Mere, end Tilfældet har været ved de tidligere Brugsmåder. Desuden har han søgt at gjøre Skovbruget lettere og simplere, paa samme Tid som han har tilveiebragt kraftigere Midler, end man hidtil har kjendt, til at afvende Indflydelsen af skadelige Naturkræfter.

Biermans søger:

- 1) at give Træplanterne en saa kraftig Udvikling, som det er muligt i den tidlige Alder;
- 2) at vedligeholde denne kraftige Tilstand hos Planterne under hele den senere Udvikling ligetil Modenheds- eller Hugsttiden;
- 3) at forhøje Jordbundens Virksomhed ved en hensigtsmæssig Behandling og Arbejde, og at vedligeholde denne derved, at Jorden saasnart som muligt bliver overskygget og bedækket;
- 4) at forsøge Jordbundens Kraft ved hensigtsmæssige Midler;
- 5) at tilveiebringe den størst mulige Træmasse ved en

kraftig Udvikling af Bladværten eller Barmængden, thi Træets Førgelse faar i et bestemt Forhold til Bladenes Formerelse;

- 6) at give Trærnes Kroner en saadan Form, og stille eller plante Trærne paa en saadan Maade, at de beskyttes mod overdrevent Solskin, Storm, Sneefald o. dsl.

Ved at arbejde, blande og behandle Jorden paa en passende Maade, skaffer han saaledes de unge Træplanter lige fra den første Begyndelse en saa stor Mængde Sugerødder som muligt. Paa Grund af den større Mængde Næringsstof, som disse mange og kraftigt udviklede Rødder kunne optage, formeres ogsaa Bladenes eller Bærets Mængde i et tilsvarende Forhold, og den nærmeste Følge heraf er igjen en hurtig Tilvæxt af Træ eller Dannelsen af Træsubstant, og netop dette er af den allerførste Bigtighed for Træets fremtidige Trivsel og Udvikling; thi tager et Træ Skade, eller det kues i sin yngre Alder, kommer det, som man siger, til at staae i Stamp, og har siden, selv under heldigere Forhold, vanskeligere ved at naae den Udvikling og Trivsel, som en Plante, der fra først af kunde ernære sig, aande og affætte Træ, ved en kraftigt virkende Mængde af Sugerødder og Blade. — Ved den Maade, hvorpaa Trærne plantes i indbyrdes Forhold til hverandre er det, at Biermans søger saavel at beskytte disse mod fiendtlige Naturkræfter, som ogsaa at gjøre det hele Skovbrug billigere og lettere at udføre eller drive.

For at opnaae Alt dette bruger Biermans Græstørvaske saavel ved Udsæden af Frøet, som til Udplantningen af de unge Trær. Disse sættes i Rader paa en saadan Maade, som passer til Stedsforholdene, og som Betragtning (Theori) og Erfaring for hver enkelt Art af Træ har lært er mest passende.

Plantefysiologer og Kemikere eller de Lærde, der forstaae sig paa Plantelivets Kræfter og Ytringer og de, der ere kloge paa Legemernes Oplosning og Sammensætning, have skrevet meget om Planternes Ernæring, uden at man kan sige, de ere komne paa det Nene eller til Endskab med dette. Et og Andet er man kommen til Bished om, og i det Følgende fremsættes Lidt af dette, da det er nødvendigt at vide, for at danne sig en nogenlunde tilfredsstillende Forestilling om den Maade, hvorpaa Planterne ernæres og vore.

De fleste Planter optage Næring eller ernærende Stoffe saavel af Jorden som af Luften, og der er neppe nogen Tvivl om, at den største Deel af de Bædder, som Planterne behøve, optages fra Jorden, som omgiver deres Rødder. Det synes ligeledes at være sikkert, at disse Bædder indeholde Kulsyre og Ammoniak, og ved Forbindelsen af de enkelte (elementære) Stoffe, som disse igjen bestaae af, dannes der Gummi, Sukker, Eggehvide, eller de Dele, hvoraf Planternes Væv eller deres forskjellige Bestanddele ere sammensatte og frembragte. Allerede i Rødderne finder man, at der er dannet Gummi og Sukker i de opstigende Safter; og alt som disse stige høiere op, blive de tungere, og saavel Sukker- som Gummimængden bliver kjendelig større. Efter de mange Forsøg, man har gjort, kan der for en rolig Overveielse ikke længere være nogen Tvivl om, at Bladene spille den vigtigste Rolle ved, og tage den mest virksomme Deel i at bearbejde og tilberede de Stoffe eller det Materiale, hvoraf Planternes faste Væv dannes; og ligesaakket er der nogen Tvivl om, at det er ved en kraftig Virksomhed i Bladene, at de Dele (Surstof, Vandstof, Kulstof og Kvælstof), som Planten har optaget og udstilt af Vandet, Kulsyren og Ammoniakken, for største Deelen forvandles til organiske Forbindelser.

En stor Deel af det Vand, der opsuges af Rødderne, maa igjen udaandes af Bladene; thi for at faae en til-

stræktelig Mængde af de Stoffe, der kun sparsomt findes i Vandet, maa Planten indsuge meget mere Vand, end den behøver. Derhos gennemgaar ogsaa den raa Plantesaft, som stiger op i Bladene, en dobbelt Forandring: en stor Deel af det Vand, den indeholder, bliver nemlig frit eller gaar bort, medens den derved faar et betydeligt Tilskud af Kulstof, og herved er det netop, at der opstaar en betydelig Formerelse eller Tilvæxt i Mængden af de organiske Forbindelser, som indeholdes i Bladenes eiendommelige Plantesafter. Disse Safter synes nu at tilveiebringe Hovedparten af Planternes Føde, eller de Stoffe, af hvilke nye Dele affætte og udbille sig overalt i Planten; thi uagtet disse ikke fordeles ved nogen regelmæssig „nedstigende Strøm,“ saaledes som man har paaastaet, saa er det dog umuligt at fatte, hvor der bliver af den store Mængde Kulstof, som Bladene indaande, hvis den ikke anvendes og forbruges paa denne Maade; selve Bladene forages nemlig ikke betydeligt i den Tid, da de ere i den største Virksomhed som Vanderedskaber.

Hvorledes man end opfatter Planternes Ernæring, kommer man sikkert til den ovenansførte Grundsatning, at saabel Jorden som den atmosfæriske Luft, eller den Flo af Luft, der nærmest omgiver Jorden, i Forening give de Stoffe, der ere nødvendige for Planternes Udvikling og Trivsel. Paa hvilken Maade disse forskjellige Kræfter i ethvert enkelt Tilfælde virke og gjensidigt understøtte hverandre, kan endnu ikke med fuldkommen Sikkerhed oplyses. Saameget synes imidlertid at være vist, at Muld eller Madjord (Humus) under enhver Omstændighed er mere eller mindre nødvendig for de fleste Planternes fuldstændige Udvikling. Angaaende denne Muld eller Madjord ved man imidlertid ikke med Sikkerhed, om den alene virker ved at danne Muldsyre, (Humussyre) eller muldsure Salte (f. Ex. humus-suur Ammoniak), eller ved at indsuge og igjen lidt efter lidt give fra sig

forskjellige Pøstarter og Vand, eller maaskee endog ved at bidrage til at opvarme Jorden, eller kanske endda rimeligere ved lidt af hvert af Alt dette.

Derksom Planterne i Almindelighed, eller Trærne, hvorom her nærmest kan være Tale, skulle trives vel, har man antaget, at Jordbunden ikke alene maa kunne give dem de fornødne Næringsstoffer, men ogsaa i sin Sammensætning eller mekaniske Blanding være saa løs, at Rødderne uden Vanskelighed kunne trænge frem, og tillige saaledes bestaa, at den let kan optage Varme og Fugtighed af Atmosfæren. Mulden har vel de her nævnte Egenskaber, men da den i Reglen ikke findes i den fornødne Mængde paa saadanne Steder, hvor man især kunde ønske at dyrke Skov, søgte Biermans at finde et Erstatningsmiddel for Mulden i Græstørvasken, og Erfaring har vist, at denne til praktisk Brug ogsaa fuldkommen svarer til Hensigten.

Allerede Romerne have ved deres Agerbrug anvendt brændt Græstøv og Leer som et fortrinligt Gjødningsmiddel; dog synes dette igjen at være gaaet i Forglemmelse, indtil det omtrent 1730 blev indført i England, men Leerbrændingen vandt dog ingen Fremgang, og først efterat Englænderen Beatson, som under et Ophold i China havde lært at bruge den brændte Leer, i Aaret 1815 herom havde udgivet et eget Skrift, der i sin Tid vakte megen Opmærksomhed, er denne Fremgangsmaade lidt efter lidt bleven temmelig almindeligt udbredt. Senere have Europas dygtigste Kemikere paa forskjellige Maader søgt at forklare Virkningen af den brændte Græstøv og fornemmelig Leeret, som man især har henvendt sin Opmærksomhed paa. Blandt de mange Anskuelser, der saaledes have søgt at gjøre sig gjældende, synes de Forklaringer, der ere fremsatte af Skotslænderne Professor Johnston og Dr. Anderson samt af Tydskeren Professor Wölker (ved Landbrugsstolen i Cirencester i Gloucester) paa den mest tilfredsstillende Maade at

Forklare dette: Græstørvastens ernærende Egenskaber ere saaledes ikke alene afhængige af den Mængde Rødder og andre Plantedele, som findes i Græstørven, men for største Dele af det Leer, som findes i den. Leeret indeholder nemlig blandt Andet altid en vis Mængde Feldspat og andre uforvitrede Mineralier, der først ved at underkastes en maadelig Brænding, gaae over i en saadan Form, at de kunne overføres i Planterne.

Græstørven eller Leeret, der skal bruges, lægges i en temmelig fugtig Tilstand sammen i smaa Dyrger, som brændes saa langsomt, at der ikke fremkommer nogen Flamme; men, hvis den paa et eller andet Sted skulde bryde frem, maa den strax slukkes ved at paalægge mere af det forhaanden værende raa Material. Dersom Heden er for stærk, opstaar der let en Forglasning eller Slagdannelse, og da saadanne Forbindelser ere uopløselige i Vand, kunne de heller ikke komme Planterne tilgode. Naar Asken blandes med Jorden, gøres den løs, og saaledes lettes Tilgangen af den atmosfæriske Luft; paa samme Tid optager den ogsaa i sig en forholdsvis betydelig Mængde Fugtighed, som den igjen lidt efter lidt afgiver efter Planternes Behov.

I Korthed sagt synes det svagt brændte Leer eller Asken af den leerholdige Græstørv i det Væsentlige at virke derved, at den selv gennem et længere Tidsrum bidrager til at bringe de Salte, der findes i Jorden, og fornemlig de saakaldte Kalisalte i en saadan Form og Tilstand, at de kunne tjene Planterne til Næring, og dernæst ved at Jorden, især naar den er mere eller mindre tung, forbedres i sin mekaniske Sammensætning, hvortil ogsaa kommer, at Asken med Lethed indsuger Vand.

Fig. 1.

Græstørvhatten,

een eller flere 2—3 Fod høie Smaadhynger, og i Midten af disse opstables der noget tør Ved, saaledes at der bliver en liden Abning paa Vindsiden, gennem hvilken man kan tænde Veden. Efterat Ilden har udbredt sig i denne og de nærmest liggende Græstørvstykker, kastes bestandigt nye paa Dvagen, indtil de samtlige ere brændte nok, og man saaledes har dannet selve Græstørvassen. Denne rages omhyggeligt sammen i en Dvage, og bliver Dvagen itkun lille, lægger man noget Jord eller Græstørv om dens Rand og dækker den med Bar eller Lignende, for at forhindre, at Asten ikke udludes altfor stærkt. Først naar Græstørvassen paa denne Maade har ligget Vintren over og optaget endeel Fugtighed, opnaar den, efter Biermans Uttringer, den behørige Godhed. Er man imidlertid nødsaget til at foretage Brændingen om Vaaren, tort Lid før den skal benyttes, maa man affalle meget tynde Græstørvstykker, som let udtørres, og desuden ved Brændingen bruge en større Mængde Ved. Efter Brændingen udbredes Asten omtrent 4—6 Sommer høit paa de affallede Steder, for derved ikke alene at fremstvinde dens Afkjøling, men fornemmelig for ogsaa at bevirke, at Asten opsuger en større Mængde af Fugtighed. At slaae Vand paa Asten

Med en Halle (Fig. 1) affalles helst om Sommeren Græstørvstykker af omtrent 18 Tommer i Firkant og 3—4 Tommers Tykkelse, hvorefter de paa de affallede Steder opstilles paa Kant, saa at Græstørvfladerne vende mod hverandre, for snarest muligt at tørres. Er dette skeet, lægges disse Græstørvstykker paa Midten af de affallede Steder sammen i

skal ikke være tilraadeligt; man maa heller sørge for, at Brændingen foretages tidligere, og at Afsten om muligt bliver henliggende ubenyttet, indtil den har været udsat for Regn.

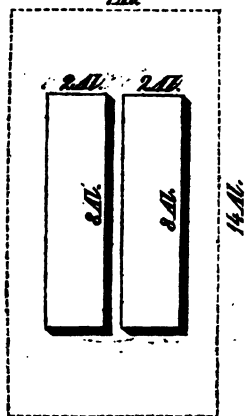
De Planter, der behøves til Udplantning i Skovene, dyrker Biermans ikke, som hidtil almindelig har været Skif og Brug, i saakaldte Planteskoler, der i lange Rækker blive liggende paa de samme Steder, men han anlægger enkelte Frøseuge eller Planteseuge hist og her i Skoven paa eller i Nærheden af de Steder, der skulle tilplantes, og bruger disse kun en eneste Gang til dette Niemed. Disse Frøseuge anlægges helst paa en Jordbund, der er noget fugtig, og som straaner lidt mod Nord, saaledes at den ikke er altfor meget udsat for Middagssofen. Tidligere anvendte Biermans kunstig Overflugning af Bar- eller Lødviste midt paa Dagen, men dette har han senere opgivet.

Anlægget af Frøseugene er i det Hovedsagelige eens for alle Træer; kun Maaden, hvorpaa Frøet behandles og udsaaes, er forskjellig. Da Biermans ved Hjælp af Græstørvasken kan forbedre Jordbunden saameget som det behøves, vælger han langtfra ikke de frugtbareste Steder til Frøseuge, eftersom det paa disse vilde falde meget vanskeligt at udrydde Ugræsset. Er det Hensigten at anlægge Frøseuge for at forstærke sig f. Ex. 25,000 Bartræplanter, affrættes om Sommeren Græstørven paa en langagtig Firkant af 14 Alens Længde og 7 Alens Bredde, saa dybt som muligt, dels for at borttage det forhaandenværende Jordbundsdaekke, og dels for om muligt at forhindre, at der paa den affrættede Flade atter skal danne sig et nyt. Græstørven brændes derefter til Afste. Den følgende Baar dannes midt paa den affrættede Firkant jævnsides med hinanden 2 Frøseuge af 8 Alens Længde og 2 Alens Bredde, og disse omgives med en Heude, der er omtrent $\frac{1}{2}$ Alen bred. Omkring Pladsen opføres et eller andet Slags

Segn, alt eftersom Frøsejngene maatte være udsatte for Beskadigelse ved Beitning. Skulde man frygte for, at Musene lægge sig paa Frøet, omgives Indbegningen desforuden med en dyb alendred Grøvt, hvis Sider maae være lodrette, saafremt Jordbunden ikke skulde tillade, at Grøvtens Bredde forneden gjøres noget større end foroven. Det Sted, hvor selve Frøsejngene skulle anlægges, omgraves, renses fra Steen o. s. v. og behandles i det Hele taget saa omhyggeligt som muligt, eller med andre Ord, som en almindelig Haveseng. Naar Sengene paa denne Maade ere anlagte, paafyldes disse et 1—3 Tommer tykt Lag af Græstørvaske, der ved Hjælp af en Nive blandes med den fint bearbejdede Jord, hvorpaa Sengene jævnes og tilklappes med et almindeligt Klappebræt, eller med en hertil indrettet Valse. Paa hver Seng fyldes nu atter et 2—3 Tommer tykt Lag af Græstørvasken, der udbredes, jævnes saa nøiagtigt som muligt og klappes eller vales, saa at Sengen, naar den er færdig til Udsæd, kommer til at være ganske vandret. Naar

Fig. 2.

7 Al.

Frøsejng.

dette er udført, faar Frøskolen eller det Sted, hvor Frøet skal saaes, det Udseende, som Fig. 2 udviser. I to saadanne Plantesejng udsaar Biermans 4 Pund Bartræfrø, hvis Frøet er meget godt, ellers 5 til 6 Pund. Frøet udsaaes over hele Sengen, men Arbejdet udføres ikke paa een Gang. For at fordele Frøet saa jævnt som muligt udsaaes nemlig f. Ex. først $\frac{1}{3}$ af Mængden over hele Sengen, derefter atter $\frac{1}{3}$, og tredje Gang Resten af Frøet. Er dette rigtigt og ordentligt gjort, skal Frøet ligge saa tæt, at det ene Frø kommer til at ligge ved Siden

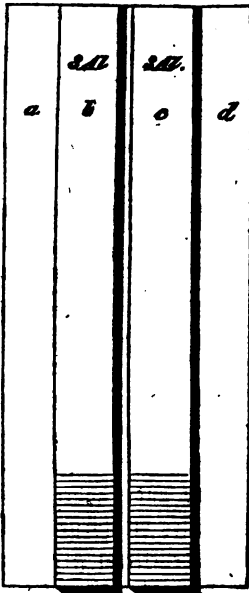
af det andet saaledes, at det ganske dækker Jorden. Derpaa dækkes det med Græstørvaske, som drypses over Sengen ved Hjælp af et passende grovt Sild; men da Frøet af Bartræerne ikke taaler Meget over sig, maa man ikke drysse mere Afte paa, end at det netop kan blive skjult. Nu klappes Sengen let til, og bedækkes med smaa Bartrækviste, der borttages saasnart som Frøet kommer op. Da Frø af Bartræerne spire med flere (indtil ni) Frøblade, og dette desuden er bleven saadet meget tæt, ville de unge Planter, dersom Frøet har været godt, og Udsæden ikke af andre Grunde er mislykket, komme op lige ved Siden af hverandre, saa at Frøsengen ud over Sommeren faar nogen Lighed med en Børste, eller maaskee rettere sagt med et Rostæppe, der bedækker Jorden. At Planterne staae saa nær ved hverandre vil man paastaae ikke skal skade, da de aldrig blive staaende i Frøsengen mere end eet eller i det høieste to Aar. Sengen maa med megen Omhyggelighed renses for Ugræs, og dersom dette af en eller anden Grund skulde tage Oberhaand, kan det hele Anlæg ansees som mislykket; men da de unge Frøplanter, som sagt, staae meget tæt, hindres Ugræsset af denne Grund i en væsentlig Grad fra at komme frem. Efter et Par Maaneders Forløb hvide gjerne de paa denne Maade behandlede Planter naaet den samme Størrelse, som de under andre Omstændigheder opnaae den første Sommer eller det første Aar. I Almindelighed behøver man ikke at vande, efterat Frøet er spiret, og kun i meget stærk Tørke kan dette blive fornødent, da Planterne selv beskytte Grunden mod en altfor stærk Udtørring, og Afte, som tidligere omtalt, meget let tiltrækker Fugtighed af Luften.

Den anden Aar eller naar Frøplanterne ere eet Aar gamle, udsættes de almindeligt paa sit Bestemmelsessted. Dersom man ikke har Plads eller Arbeidskraft nok til at fuldføre den hele Udplantning, bør de unge Frøplanter dog helst optages

af Frøsengen og omplantes i en anden Seng, en saakaldet Planteseng, der anlægges lige ved og paa samme Maade som denne. Naarværs i den Seng, der skal anvendes til Omplantningen, optrækkes med et hertil passende Redskab Nender, som ere 7—8 Tommer fra hverandre indbyrdes, 4—5 Tommer dybe og omtrent 3 Tommer

Fig. 3.

12. 11.

Plantesenge.

brede, og i disse ned sættes Planterne saaledes, at de komme til at staa ved Siden af hverandre, hvorpaa Rødderne dækkes med Græstørvasse, der saakaldes. Det følger af sig selv, at ogsaa disse Senge holdes frie for Ugræs, samt at de af og til i Løbet af Sommeren ophakkes mellem Raderne med en hertil passende Halle. Det maa ubetinget anbefales at flytte Planterne paa den her angivne Maade, fremfor at lade dem blive staaende i Frøsengen, men under enhver Omstændighed er dette nødvendigt med Bartrærne, dersom de ikke med Gødning kan udsættes paa sit Bestemmelsessted.

Nytten af det her beskrevne Anlæg af Frøsengene er, som ovenfor sagt, at staa de unge Planter en saa stor Mængde Sugerødder som muligt, og for at Hensigten ikke skal forfeiles, maae Planterne med megen Omhyggelighed optages af Sengen, for at ikke Rødderne skulle blive beskadigede. Paa den ene Ende af Sengen stikker man en

Spade eller endnu bedre et gaffelformet Greb med 3—4 Tænder, 5—6 Tommer fra Overfladen, ind i Jorden, løfter Jordklumpen lidt og ryster den forsigtigt, hvorved Planterne, uden at de fine Røddetrævler beskadiges, af sig selv falde fra hverandre. Arbejderen fatter nu med to Fingre hver enkelt Plante og dypper Rødderne i en vellignagtig Blanding, der bestaar af Græstørvaske, lidt Leer og Vand, eller istedfor dette sidste endnu bedre fortyndet Gjødselvand. Planterne lægges derpaa lagvis i en Kurb, der paa Bunden er bedækket med lidt Græstørvaske, og for hvert Lag overstrøes Rødderne ogsaa med Aske. Paa denne Maade forhindres de fine Sugerødder fra at sammensiltres, Luftens umiddelbare Indvirkning holdes borte, saa at de ikke visne, og endelig omgives Røddetrævlerne med et Slags Skorpe, der strax efter Plantringen kan afgive den fornødne Næring. Følgen af denne Behandling viser sig deri, at Planterne, efterat de ere udsatte, holde sig friske og strax begynde at vore, uden at falde sammen eller sygne hen for nogen Tid, saaledes som almindelig pleier at være Tilfældet efter Planternes Omsætning. I hver Kurb lægges et tusind Planter, som Erfaring har viist, at en øvet Arbejder kan sætte paa een Dag; og ved nogen Øvelse kan man ogsaa bringe det derhen, at ti-tusind Planter af en Arbejder dagligt kunne optages af Frøsengen og undertages den ovenfor bestrebne Behandling. Ved mangeaarig Erfaring er Biermans kommet til det Resultat, at man til de her omtalte Arbejder saavel som til den endelige Udplantning fordeelsagtigst benytter Kvindfolk, der med langt større Næagtighed end Mandfolk udføre et saa eensformigt Arbejde, hvortil ogsaa kommer, at hine ere billigere, flittigere og mere udholdende end disse. De største Skovstrækninger i det vidtløftige Distrikt, som Biermans har under sin Bestyrelse, ere i sin Tid plantede af Kvindfolk.

Noget, som her i Landet ikke noksom kan indpræntes, er, at det Sted, hvor de smaa Træer udplantes, maa indbegnes eller paa anden Maade fredes, saa at det ikke bliver anvendt til Weitemark. I modsat Fald vil Arbeidet i de fleste Tilfælde være spildt, og Weitningen er vistnok ogsaa Aarsag i, at Skoven paa mange Steder ikke kan formere sig ved det Frø, som den selv udstrør.

Den ovennævnte danske Skovtyndige, Jagtjunker F. Beermann, gjør i sin lille Bog om „den Biermanske og Buttlarske Skovdyrkning“ følgende Bemærkninger, der indeholde Et og Andet, som bør tages til Eftertanke:

„Uagtet,“ siger han, „Biermans's Fremgangsmaade med Hensyn til Planternes Opvækst til Skovdyrkning vistnok i det Hele taget maa anbefales meget, i Særdeleshed forsaavidt de omhandlede Jordforbedringer angaar, saa synes den dog i enkelte Retninger hensigtsmæssigen at kunne underkastes nogle Forandringer, og dette gjælder navnlig om hans usædvanlig tætte Besaaninger i Frøfengene. I dem, jeg har seet, stod Planterne nemlig næsten saa tæt op til hverandre som Haar i en Børste, og om de endog, paa Grund af den forudgaaende fortrinlige Jordtilberedning, vare langt kraftigere, især med Hensyn til Roddannelsen, end deres usforholdsmæssigt store Antal paa et lille Rum lod forvente, stod Smaaplanternes Hvidevært dog ikke i noget passende Forhold til deres Tykkelse. (?) Enten man altsaa anvender disse Planter strax til Udplantning i Skovene eller omplanter dem først i Plantefengene, kommer man formeentlig i begge Tilfælde til at nøies med mindre fuldkomne Planter, end om der under forøvrigt lige Forhold enten var udsaaet en betydelig mindre Frømængde paa hver Alen i Fiirlant af Frøbedets Overflade, end den Biermans hertil benytter, eller i Særdeleshed, om man havde foretaget tynde Udsaaninger i Rønder. — Oberforster Biermans benytter

nemlig ifkun 1—2aarige Naaletræplanter og sjældent over 3 Aar gamle Løvtræplanter til sine Kulturer. Førstnævnte henstaae altsaa, efter hans Methode, førend deres Udplantning i selve Skovene, 1 Aar i næsten utrolig tæt Stilling i Frøbede og tildeels 1 Aar i Plantebede. At Naaletræplanterne, uagtet de ogsaa staae tæt op til hverandre i de respective Rader, selv i et saa kort Tidsrum erholde en større forholdsmæssig Førlighed og Krone, derom har jeg overbevist mig paa selve Stedet, men jeg tager neppe fejl, naar jeg tillige formener, at man med mindre Bekostning vil kunne opelste om ikke bedre, saa dog ligesaa gode 2aarige Planter alene i Frøbede, altsaa uden at omplante dem, saafremt Frøet udsaaes meget tyndt i Rænder af 5—6 Tommers Afstand. Ved saadan Udsaaing benyttes hensigtsmæssigen et Kar af passende Størrelse med et saa stort Hul i Bunden, at der, naar Karret fyldes med Frø og derefter med en vis Hurtighed føres hen over Renden, saa gjennem Hullet falder netop saameget Frø i Renden, som man ønsker.“

Efter saaledes at have omtalt Saanningen og Omsætningen i Frøenge og Plantefenge skulle vi beskrive Hovedtrækkene af Biermans's Fremgangsmaade ved Dyrtningen i Skovene selv.

Omendstjønt Biermans ogsaa har foretaget Besaaning eller udsaaet Frøet paa de Steder, hvor Træet skal blive staaende, har han dog allermest anvendt Udplantning af Planterne i Rader. Disses indbyrdes Stilling er afhængig saavel af Træets Bestaaffenhed, som af de forhaandenværende Stedforhold; saaledes plantes f. Ex. Borttræerne i Almindelighed med 2½—4 Fods Afstand mellem hvert Træ i Raden og 8—10 Fod mellem Raderne; — paa Hsider og stærke Straaninger følge Raderne enten Omridset eller Konturen af Hsidernes Affald eller ogsaa danne de ikke uafbrudte rette Linier, men bestaae af vinkelvise fremspringende og til-

bagtrædende Vintler, eller gaae som det kaldes „i Sitjat.“ Ved Radplantningen bliver en saa stor Oerflade af Træets Krone som muligt udsat for Lysets og Luftens Paavirkning; og til det Gavnligste heraf for selve Træet, som allerede i det Foregaaende er viist, kommer ogsaa, at Jordbunden forbedres i samme Grad som Mængden af de affaldne og senere forraadnede Blade forsøges og tiltager. *) Naar Grenene af de forskellige Træer begynde at vore saameget ind imellem hverandre, at man kan antage, at det ene Træ vil standse det andet i sin Udvikling, bortbugges hvert andet Træ i Rader. Dette er den eneste Udtyndning eller Luftning, som behøves, dersom man ønsker at faae almindeligt Bygningstømmer; forlanges derimod grovere Tømmer, maa der i sin Tid foretages en ny Udtyndning, som bestaar deri, at man nedbugger hver anden Rad, og samtidig hermed fældes ogsaa hvert andet Træ i de tilbagestaaende Rader. Paa denne Maade ere de vidtløftige Regler og Fremgangsmaader, som tidligere ere opstillede for Tyndingshugsten eller Skovenes Luftning, førte tilbage til en simpel Forfkrift, der kan forstaaes selv af den aldeles Usagkyndige, og samtidigt hermed bliver saavel dette som alt andet Skovarbejde lettere og billigere at udføre.

Ved Radplantning kan man uden Vanstielighed og efter bestemte, ved Indsigt og Erfaring godkjendte, Regler dyrke forskellige Træer, hvoraf nogle i en yngre Alder be-

*) Naar Furen er tre Aar gammel, taber den Bladene (Baret eller Naalene) paa det første Aars Skud, og vedbliver paa denne Maade, saa at Naalene aldrig ere over tre Aar gamle; Granen begynder derimod først det syvende Aar at tabe Bladene, hvilket som bekjendt hvert Aar finder Sted med Lærke-træet. Bladene af Gran og Fure behøve i Almindelighed 6—7 Aar for at forvandles til Muld, medens Lærkens Blade gjerne ere forraadnede efter 3—4 Aars Forløb.

Høve Bestyttelse (f. Ex. Egetræet) ved Siden af hverandre; og Sneyt og Storm vil aldrig anrette en saadan Odelæggelse i en Skov, hvor man under Optrækningen af disse Rader har taget tilbørligt Hensyn til Retningen af de herfløende Vinde, som naar Træerne staae uordentligt sammen i større eller mindre Klynger.

Det er almindeligt i andre Lande, at man med Forsæt planter forskjellige Slags Træer meget tæt, for en Deel paa Grund af det Udbytte, som Skoven afgiver ved hver Udtyndning. Da man her i Landet i Almindelighed ikke har synderligt Brug for en Mængde 8—10—12 Fod høie Træer, og paa mange Steder ikke engang for Træer af meget grovere Maal, vil Udtyndningen hos os vistnok lige saa ofte forarsage Udgift som Indtægt. Da Forholdene paa enkelte Steder i Tydskland ere af samme Beskaffenhed, var det altsaa af Bigtighed at bringe i Erfaring, om man under visse Forhold maaskee kunde plante Træerne saaledes, at i det mindste den første her beskrevne Udtyndning blev overflødig, og Biermans har godtgjort, at f. Ex. Furen og Bærken, naar man ikke behøver Tømmer af desto sværere Maal, paa et nogenlunde beskyttet Sted meget godt kan plantes med en saa stor Afstand mellem hvert enkelt Træ, at der ikke behøves nogen Udtyndning.

Da Planterne som oftest sygne noget efter deres Udplantning i Skoven, søger Biermans at forhindre al Standsning i Bærken ved under alle Omstændigheder at fylde en stor Deel af Plantebullet med Græstørvaste, men han lader det ikke være nok hermed; thi paa saadanne Steder, hvor Jordlaget er tyndt, paa stærke Straaminger eller hvor Vandet let rinder bort, søger han at afhjælpe disse Mangler ved følgende Fremgangsmaade: Paa det Sted, hvor et Træ skal plantes, affrælles 2—3 Aar, før Planta-

ningen skal begynde, af det øverste Jordlag med den almindelige Græstørvehakke et firkantet Stykke, som holder en 15 Tommer paa hver Kant, og som er to til fire Tommer tykt. Græstørven lægges derpaa ombendt med Græsset ned paa den faste Græsvold ved Siden af, og, hvis det er i en Balle eller Skraaning, nedenfor den Fordybning, som er opstaaet ved Afstrællingen. Saaledes fortsætter man rædviis, hvor Planterne skulle nedsættes, saa at der altsaa mellem disse afstrællede firkantede Fordybninger bestandig bliver igjensiggende et Stykke Græsvold af samme Størrelse, som den optagne Løv, og hele Raden kommer altsaa, efterat man efterhaanden har vendt den optagne Græstørv og lagt den ovenpaa den faste Græsvold, til at bestaae af afberlende Forhøininger og Fordybninger, der ere lige store og lige langt fra hverandre, nemlig 5 Kvarteer eller 30 Tommer fra Midten af den ene til Midten af den anden Forhøining. Paa denne Maade forsøges Muldjordens Dybde paa det Sted, hvor Træet skal plantes, til det dobbelte, og da Græstørven ligger ombendt, opstaaer der senere af de forraadnede Plantedele, paa det Sted, hvor begge Flader be-

Fig. 74.

Grønsværtsie.

røre hinanden, en større eller mindre Mængde løs og nærende Jord. Plantningen bør dog ikke foretages, førend begge Græsflader, der berøre hinanden, ere fuldkommen forraadnede, hvortil der i Almindelighed medgaar eet, ja undertiden endog to til tre Aar. Endelig vil der i Fordybningen kunne samle sig Vand, som, da dette befinder sig

lige ved og ovenfor den Forbøining, hvor Træet plantes, med Lethed kan opsuges af dets Rødder.

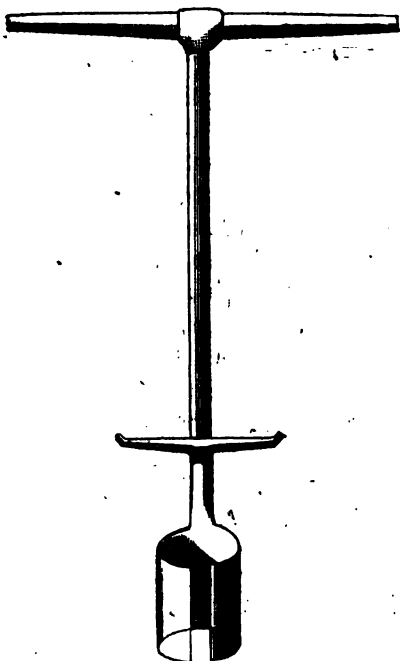
Dersom der paa det Sted, hvor Plantningen udføres, vorer L yng eller lignende Væxter, maae disse først fjernes, hvilket bedst gøres med en kort og stærk Bjaa; og ved Hjælp af denne slaffer man sig, dersom hele Overfladen er bedækket med L yng; omtrent tre Fod brede Veie til R ad-plantningen i en saadan Afstand fra hverandre, som efter Omstændighederne er den mest passende.

Retningen og Afstanden af de enkelte Planterader mærker Biermans ved Hjælp af 4 Alen lange Stokke, der forneden ere forspænde med en Jernsko. Naar den første Linie er udstykket paa Marken, og ovenmeldte Jordarbeide i denne er udført indtil en af Stokkene, optages denne og lægges med den øverste Ende op til Stokkehullet og saaledes ned paa Jorden, at Stokkens Retning er lodret paa den udstukne Linie, og at den følgelig, naar Stokken, uden at flyttes, atter reises paa Jernskoen og sættes fast i Jorden, staar i 4 Alens lodrette Afstand fra dens forrige Plads. Gjentages denne Fremgangsmaade efterhaanden med samtlige Stokke, vil der paa denne Maade dannes en ny jævntløbende Linie, netop i 4 Alens Afstand fra den først udstukne, og hiin vil altsaa angive Retningen af den anden Rad, hvori Jordbunden skal underkastes en lignende Bearbejdning. Skulde enkelte Stokke desuagtet komme til at staae lidt udenfor Linien, vil denne Feil med Lethed kunne rettes. Ønsker man at beskæftige flere Arbeidere ved et saadant Jordarbeide, udstikkes strax midt paa Marken 2 jævntløbende (parallele) Linier i 4 Alens Afstand fra hinanden, og Arbeidet fortsættes derefter samtidig til begge Sider paa den omhandlede Maade.

Omendkjøndt Afstrælinger af Græstørven og Dannelsen af Græstørvhauge i Rader skeer efter Niemaal, saa forudsætter den fornødne Regelmæssighed i saa Henseende dog

ingenlunde megen Øvelse fra Arbeidernes Side. Biermans lader stedse disse Arbeider udføre paa Forsagd, og den sædvanlige Betaling herfor er 1 Spd. 40 f. pr. Lønde Land, eller 4 Måal Jord, dog maa Vedkommende tillige, over hele den til Dyrkning bestemte Mark, afftrække Græstørven paa Pladse, der er omtrent 64—128 Alen i Fiirkant, i omtrent 120—150 Alens Afstand fra hverandre, hvorefter Græstørven enten brændes til Græstørvasse, eller tilberedes den til den saakaldte Græstørvjord, som i begge Tilfælde benyttes ved selve Plantningen eller Udsæden; thi Biermans anvender en lignende Bearbejdning af Jordbunden, hvor han undertagelsesviis foretrækker Udsæd fremfor Plantning.

Fig. 5.

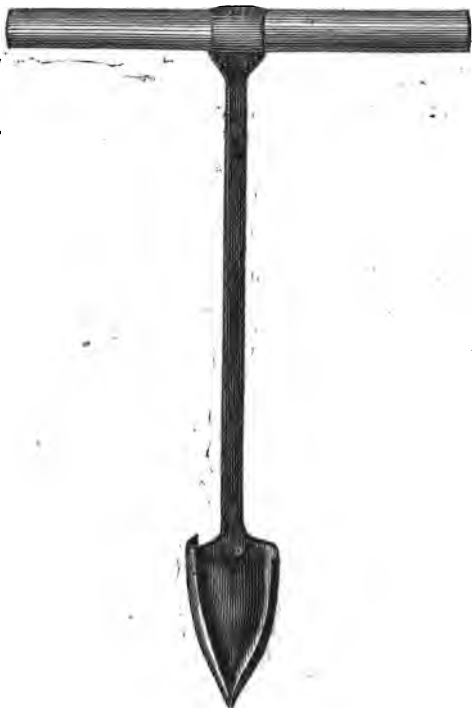

Cylinderboret.

Naar dette er udført, graver man om Høsten Huller paa de Steder, hvor Trær skulle plantes. For at lette Arbeidet udføres dette ikke med en almindelig Spade men med et cylinderformet Bor af 7—9 Tommers Længde og 4—6 Tommers Tværvide; foran har det en Åbning, som er et Par Tommer bred, saaledes som Figuren udbiiser. Boret nedstikkes ved at tage Foden til Hjælp som en al-

mindelig Spade, og vrides lidt om, hvorpaa den hele Jordklump, som er indesluttet i det, paa een Gang tages op og lægges ved Siden af Hullet. I Løbet af Vinteren synker dette noget sammen og maa derfor nogle Dage før Plantningen skal foretages, igjen opgraves med det af Biermans opfundne Spiralbor. Dette er af Jern med et spadeformet, i Enden tilspidset, Blad, som er staalsat, og i Kanterne saaledes bøiet, at det, seet ovenfra, seer ud som et svagt bøiet latinsk S, hvis Høide udgjør $4\frac{1}{2}$ Tomme. Dog benytter ogsaa Biermans større Plantebor. Jernskaftet er en Alen langt

Fig. 6.

Spiralboret.

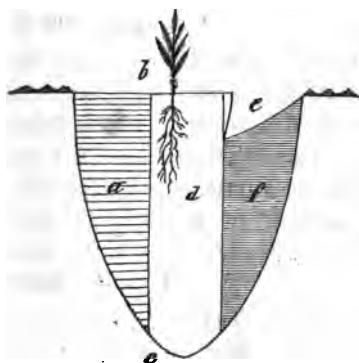

og 2 Tomme i Firkant. Gjennem den ringformede Omhvøining, som danner Skaffets øverste Ende, stiftes et Haandtag af Træ, hvorved Boret kan stødes ned i Jorden og med Letthed vrides frem og tilbage. Ved Brugen af dette Bor fremkommer der et rundt Plantehul, som er opfyldt med smuldret Jord. Paa den ombendte Græstørv er det ikke nødvendigt at optage Guller om Høsten; her er det tilstrækkeligt nogle Dage før Plantningen at opgrave dette med Spiralboret, som ved et Par Omdreininger i Græstørvaugen tilstrækkelig løsner Jorden til Plantningen. Dette Arbeide udtræber en Mandshaand og stæer hos Biermans paa Forsag; han giver almindelig 14 ß for 1000 Guller (i Danmark gives 20 ß).

Hvis den Mark, der skal beplantes med Skov, er stærkt beboret med Lyng eller Blaabær, o. a. dsl. og det altsaa er af Bigtighed at fjerne disse Bærter nærmest Planterne, anvendes enten den ovenfor omtalte Fremgangsmaade at slaae dem med en Sjaa, eller ogsaa forenes dette Arbeide med Boringen af Plantehullerne. I saadant Diemed lader Biermans nemlig paa Spiralborets Jernskaff faststrue to sigdformede Knive, der ere en 8 Tommer lange, og hvis Egge staae i modsat Retning, saaledes at deres Spidser vise til samme Sider som Borets hvæde Kant, der er lige under dem.

Udplantningen udføres som ovenfor omtalt ved Kvindfolk, der have Dagløn, og til denne Plantning anvendes ligesaavel Græstørvaste som ved Udsæd og Omplantning. Det er ovenfor bestrevet, hvorledes Planterne optages af Frøseugen og nedlægges i Kurve. I de samme eller andre Kurve føre Planterstærne den fornødne Græstørvaste. Efterat Planterstærne med Haanden har renstet Plantehullet for den smuldrede Jord, som findes deri, og lagt den op ved Manden af Hullet, tager hun med den høire Haand en god Næve fuld med Græstørvaste op af Kurven og trykker den

saaledes op mod den ene Side af Plantehullet, at den Deel, der i Figuren er mærket med a, opfyldes, og at Bæggen b—c bliver saa lodret som mulig. Derpaa tager hun med den venstre Haands Tommel- og Pegefinger en enkelt Plante, medens hun med den Høire hindrer de øvrige fra at blottes og oprives; holder den ret op og ned, samt passe dybt ned i Hullet og saaledes, at dens Rødder ligge op til Bæggen b—c; derpaa

Plantehullet

indsluttes disse fuldstændigt i Græstørvaske, i det Arbejdssten endnu med en anden Haandfuld udfylder Rummet d. Resten af Plantehullet udfyldes med den tidligere deraf optagne Jord, som er henlagt ved dets Rand; naar denne er trykket ned, trædes Jorden fast til, i det man fra den Side af Hullet, hvor der ikke er nogen Plante, sætter Hælen paa Skraa ned i Jorden, saaledes at Planten kommer under den noget opadvendte Fodsaae. Herved opstaar Fordybningen e. Hensigten med denne Fremgangsmaade er dels at tilintetgjøre de maaste endnu tilbageværende Hulheder i Plantehullet og dels at danne et Sted, hvor der kan samle sig Regnvand ved Siden af Planten.

Efter Oberforster Biermans's Yttringer planter et Fruentimmer paa den nysnævnte Maade daglig 5—800—1000 Stkr., altsaa i Gjennemsnit 650—750 Stkr.

Under Forudsætning af, at Plantningen udføres rædviss i en Afstand af 3 Alen mellem Raderne og 1 Alen mellem Rækkerne, udfordres altsaa omtrent 3,300 Stkr.

Planter pr. Tønde Land eller 4 Maal Jord, og dertil vil omtrent i Gjennemsnit medgaae i Omkostninger:

Boringen af 3,300 Plantehuller a 30 f*) pr. 1000 Estr, Spd. 99 f.

(Biermans betaler ifkun 14 f og i Danmark betales kun 20 f. Selve Plantningsarbeidet, nemlig 6 Arbeidsdage (Biermans regner kun 5½ Arbeidsdag) i det ugunstigste Tilfælde, at man skulde være nødsaget til at lade Arbeidet udføre ved Mandfolk a 30 f pr. Dag . . . . . 1 — 60 .

(I Danmark betales 25 f pr. Dag.)

Afstræklingen af Grønsvær og Tilberedningen af den fornødne Aste ansættes til . . . . . 2 — 48 .

(I Danmark betales derfor 30 f.)

I de enkelte Tilfælde, nemlig f. Ex. paa en meget ufrugtbar og sid Jordbund, hvor man kunde ønske iforveien at foretage den ovenfor omhandlede Tilberedning af Plantestederne ved ravdeviis dannede Græstørvhøuge m. v., forsøges ovenstaaende Omkostninger endnu med omtrent . . . . . 2 — 60 .

(i Danmark 1 Spd. 60 f.)

og følgelig ville samtlige Omkostninger ved Tilplantningen af 1 Tønde Land eller 4 Maal Jord, tilligemed den fuldstændige Bearbejdning af selve Plantestederne, udført efter den Biermans-

*) Da Arbejdslønnen hos os er langt høiere end i Tyssland og Danmark, er der i denne Beregning overalt lagt indtil 50 pCt. til de danske Priser, hvilket omtrent vil svare til norske Forhold.

ste Dyrkningsmaade og under meget ugunstige Forhold, neppe udgjøre mere end i Alt . . . . . 5 Spd. 27 f.

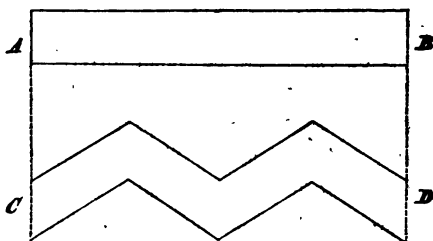
Denne Beregning viser, at den Biermanske Skovdyrkning er overordentlig billig i Sammenligning med de Plantningsmaader, man før har brugt. Kun naar Stedsforholdene ere særdeles ugunstige, nærme Omkostningerne sig dem ved den ældre Skovdyrkningsmaade; men naar det lette og simple Plantningsarbejde under sædvanlige Forhold udføres af Kvindfolk og Børn, beløbe Omkostningerne sig neppe til det Halve. Desuden opnaaes jo selv i førnævnte Tilfælde for de samme Penge tillige en yderst rigtig Forbedring af Jordbunden nærmest omkring Planten, som ved de ellers brugelige Dyrkningsmaader aldeles ikke finder Sted. — Ved denne Oversigt over Plantningsomkostningerne efter den Biermanske Maade ere Udgifterne ved de hertil hørende Planters Dyrkning i Frø- og Plantesenge udeladte; men det maa være indlysende, at disse i alt Fald ligeledes maa være betydeligt mindre, end hvor man behandler større Planter.

Ligesom Besaaningerne næsten overalt i Tydskland fortrænges mere og mere af de langt sikkere Plantninger, navnlig ved Dyrkningen af Bartrær, saaledes foretages de ogsaa kun undtagelsesviis i Oberforsterdistriktet Høven. I saa Fald beror det, ligesom ved Plantningen, paa Lændet, om det er fornødent isorveien at danne de ovenfor omtalte Græstørvhauge, eller om Saabullerne simpelthen kunne bores radviis i de føromhandlede Afstande af 3 og 1 Alen. Biermans danner nemlig ogsaa Saabullerne ved Hjælp af et Spiralbor, som kun ved en forholdsmaessig større øvre Bredde (sædvanlig $5\frac{1}{2}$ Tomme) adskiller sig fra hans Planterbor eller Cylindorb, hvis øvre Bredde, som anført, i Regelen udgjør omtrent $4\frac{1}{2}$ Tomme, ligesom hint ogsaa er mere spidst nedentil end dette. Til Dannelsen af det egent-

lige Frøleie i Saakullet bruges sædvanlig en Haandsfuld Græstørvasse, hvorpaa af Bartræfrø udstrøses 10—12 Frø-korn, som atter bedækkes med lidt Løvvasse.

I det Foregaaende er det berørt, at Træproduktionen, eller Plantens Evne og Virksomhed til at frembringe og afsætte Træ, for en stor Deel beror paa Bladenes Mængde og kraftige Udvikling, og Biermans lægger derfor ogsaa særdeles Vægt paa, at man ved Stadplantningen tvinger Planterne til at danne store og meget bladrigge Kroner, og at denne Kronernes Størrelse og Form vedligeholdes indtil Plantningen har opnaaet en betydelig Alder; de sædvanlige Plantninger, og især de tætte, der allerede meget tidligere slutte sig paa reengang til alle Sider, maae nødvendig staae meget tilbage i denne Henseende. Saaledes ville Kronerne her i Almindelighed vise sig langt fladere, fornemmelig den bladbærende Deel, hvis Gjennemsnitsflade i lodret Retning kan sammenlignes med Fig. 8 A og B, hvorimod denne i

Fig. 8.

Trækroner.

en ved Stadplantning dannet Skov vil see ud som Fig. 8 C og D. — Forholdet mellem Fladerummet af disse Tværrids fra Siden af er ifølge Biermans omtrent som 1 til $1\frac{1}{6}$, og i samme Forhold skulle ogsaa Bladmængden af de forskjellige Plantninger staae til hverandre. Den betyde-

ligt større Bladmængde Stadplantningerne, have, formerer Træproduktionen ikke alene ved en forsøgt Mængde Kulstof, men ogsaa ved at tilføre Jordbunden flere af de for Planteværten vigtige Dele ved det betydeligere Bladafald. Som Beviis for Rigtigheden af dette henleder Biermans Opmærksomheden paa den almindelig betjendte Erfaring, at man i tætte Plantninger af lige Alder, under forresten samme Forhold, bestandig finder de største Stammer langs med Plantningens Grændser. Endvidere vil han have iagttaget, at naar man sammenligner de yngre endnu bladbærende Stud paa et og samme Træ indbyrdes med hverandre, vil det vise sig en betydelig Forstjæl i Henseende til deres Tykkelse. Denne findes nemlig paaafaldende formindstet, naar Sammenligningen fortsættes ud over Grændsen for Bladene og altsaa naar de ældre Stud. Hos Granen f. Ex. bære de 6 yngste Stud endnu Bar, først paa det 7aarige Stud visne disse og falde af. Derfor er ogsaa det toaarige Stud betydeligt tykkere end det eenaarige, og det syvaarige endnu meget tykkere end det sexaarige, men længer nedover bliver denne Forstjæl mindre og mindre, om Granen endogsaa har staaet aldeles frit, og Bardannelsen altsaa har været fuldkommen. Forskyres Træet heri ved en trang Stilling, saa beholder det, istedetfor efter sin Natur at miste Naalene først paa det syvaarige Stud, disse kun f. Ex. paa det 1—2 og 3aarige, og altsaa indskrænker den ovennævnte paaafaldende Tiltagen i Tykkelsen sig ligeledes til disse yngre Stud og taber sig saaledes forholdsmaessig meget tidligere end i det første Tilfælde. Hos Furen visne allerede de 3aarige Naale, hvorfor Naturen ogsaa har dannet disse betydeligt større. Hos Bærketræet erstattes Bærets kun eetaarige Barighed og den derpaa følgende Faldning ved den større Mængde af Barnaale i Knipperne, og hos Løvtræerne ved Bladenes forholdsmaessig større Overflade.

Man skulde troe, at Planternes ovenfor omtalte tætte Stilling i selve Raderne maatte forandre Kronens Gjennemsnitsflade, der i fri Stilling sædvanlig er kredsformet og vandret, til en langagtig Figur, og at den, uagtet dens større Udstrækning til de Sider, der ere modsatte af Raderens Retning, saaledes i Virkeligheden ikke vilde indeholde et synderligt større Fladerum end ved sædvanlige Plantninger, der i 2 Alens Afstand ere udførte til alle Sider. Dette er imidlertid ingenslunde Tilfældet, thi om man endog forudsætter, at flere umiddelbart paa hverandre følgende Planter i en og samme Rad skulle vise de selvsamme Væxtforhold, vil Gjennemsnittet af deres Kroner, naar de maales i Retningen af selve Raden, dog ikke findes indskrænket til 1 eller $1\frac{1}{2}$ Alen paa hver Side (Planternes indbyrdes Afstand), men man vil erholde omtrent det samme som om Maalingen af Kronens Gjennemsnit foretoges retvinklet paa Raden. Betegnes hine fremragende Nabbplanter ved a, b, c og d m. v., vil nemlig en nærmere Undersøgelse af deres Kroner udvise, at Raderens Vidde af 3 Alen ikke alene befordrer en større Kronedannelse i sidstnævnte Retning, men at den tillige bevirker, at Planten b ogsaa kan stude kraftfulde Grene ind imellem Grenene af Kronerne paa Planterne a og c. Paa samme Maade vil Kronen paa c gribe til begge Sider langt ind i Kronerne paa b og d o. s. v. saaledes, at naar f. Ex. b borttages med Forsigtighed, a og c i det Mindste vilde berøre hinanden med deres Grene.

Som allerede ovenfor er nævnt, blander Biermans i det mindste 2, sjelden 3 forskellige Træsorter radviis med hverandre, og denne Fremgangsmaade har han ogsaa med stort Held anvendt paa Lærketrædyrkingen.

Hensigten med en saadan Blanding er naturligvis den, at lade de forskellige Træarter, som man planter sammen, gjensidig tjene hverandre til Læ, og til at staffe hverandre det mest passende Lys eller Skygge, paa samme Tid som

Jordbunden forbedres og Nællebenyttelserne forsøges. Planter man, som almindelig er Tilfældet, ringere og ædelere, langsommere og hurtigtvoksende Træsarter sammen i Rader, er det naturligtvis let at bortbugge de sidste, naar de have opfyldt sin Bestemmelse, ved en Tyndingshust, og at lade de bedre, senere voksende Træsarter faae større Rum til en fuld og rigere Udvikling.

Biermans planter Bærken deels i afvekslende Rader med Gran eller Fure, deels afvekslende i Raderne med Gran eller Fure, og efter de Beretninger, som derom habes og som man har hørt, trives disse Plantninger, der alle findes i Bjergene, godt, mange endog ypperligt. Da Bærken er et Træ, der selv fra sin tidlige Alder tiltrænger alt det Lys, den kan faae, tror man dog at det vil være hensigtsmæssigere at plante den sammen med Fure end med Gran; thi Furens tyndere, mere gjennemsigtige Kroner frembringe naturligtvis, en langt svagere Overstygning end Granens; af denne Grund er det, for at Overstygningen skal være den mindst mulige, rimeligvis hensigtsmæssigst at plante Fure og Bærke afvekslende i alle Rader. Under ingen Omstændigheder bør man plante Bærken alene eller i ublandede Plantninger; thi det er en Kjendsgjerning, at den i saadanne langtfra ikke trives saa godt som i Selstab eller i Blanding med andre Trær. Paa Sletten trives den heller aldrig saa godt som i Bjergene.

Efter her at have omhandlet det Giendommelige og Væsentligste i den Biermanske Stobdyrkning, ville vi i Korthed anføre de Fordele, denne Fremgangsmaade har fremfor de ældre. De paa den bestrebne Maade dyrkede eet Aars gamle Trær eller Træplanter kunne, ved en hensigtsmæssig Indpantning, midt om Sommeren taale en Førsel, der varer flere Uger; de kunne udplantes til enhver Tid af Sommeren, hvilket er af megen Vigtighed hos os,

hvor det ofte er vanskeligt at skaffe den fornødne Arbeidskraft til Baararbejdet. Da Haandgrebene ved Plantningen ere meget simple, kunne disse let læres endog enfoldige Mennesker; endvidere kan selve Plantningen udføres paa ufrugtbare Jord og i det Hele taget under meget uheldige ydre Forhold; og endelig giver den hele Skovdyrkning, der, efter gjentagne og med megen Nøiagtighed anstillede sammenlignende Forsøg er særdeles billig, tillige udmærkede Resultater eller Udbytte. Ved Plantningen i Rader, der staae 4 Alen fra hverandre, opnaaes en Mængde Fordele, som vi i Korthed skulle anføre:

Paa Steder, hvor Jordbundens Betskaffenhed forresten tillader det, kan man uden Skade for Plantningen, i flere Aar efterat den er udført, staae Græs i Raderne; i Tydskland og Danmark har man endog paa enkelte Steder i dybere Jordbund nogle Aar brugt Marken mellem Planteraderne til Potetesavl. Luftnings- eller Tyndingshugsterne blive som anført lettere og simplere, idet man enten udtager hvert andet Træ eller sælver hver anden Rad. Det større Rum mellem Raderne letter ogsaa Førselen af det sædvede Tømmer. Ved Skovplantning i saadanne Rader har man ogsaa langt lettere for at blande ædlere, men langsomt vokende Træsorter, som f. Ex. Eg og Bøg saaledes med de hurtigere vokende Bartrær, at disse sidste efter at have bestyttet dem paa den attraaede Maade, og givet dem Lø mod Vinden, eller hindret Jordbundens altfor stærke Udtørring o. s. v., uden mindste Skade for disse ædlere Trærter kunne staae indtil de give mere værdifuldt Tømmer, og i høi Grad forsøge den saakaldte Mellembenyttelse af Skoven, hvorved ogsaa Jordbunden tillige væsentlig forbedres. I det Trærnes Afstand i Raderne kun udgjør 4—1½ Alen, komme de meget hurtigere til at slutte sammen med sine Kroner end i de sædvanlige Plantninger, hvor de paa alle Kanter staae flere Alen fra hverandre. Herved værges og forbedres

Jordbunden tillige i høiere Grad netop der, hvor det kommer Trærnes Rødder tilgode, medens Stammen og Kronen paa de to Sider, der vende ud fra Røden, endnu i lang Tid nyde alle Fordele af en fri Stilling.

„Fra de fleste velordnede Stater i Europa,“ hedder det i den ovennævnte Afhandling af Schübeler, „har man Tid efter anden sendt sagkyndige Mænd til Biermans, for at gjøre sig bekendt med hans Skoddyrkning. Det er mig ikke bekendt, at Noget utilfredsstillet har forladt denne Mand, men vel at flere dygtige Mænd have fundet, at hvad de hos Biermans have bragt i Erfaring, i det Hele taget langt har overgaaet deres Forventninger. For at forebygge en mulig Misforstaaelse, er det maaskee ikke overflødigt her at bemærke, at uagtet de af Biermans fremsatte Regler for Skoddyrkingen, benyttede med den fornødne Kritik, vistnok ville finde en meget udbredt og fordeelagtig Anvendelse her i Landet, kunne de dog ikke ubetinget anbefales til Gjennemførelse under alle mulige Forhold, og Forsøg, der anstilles under Ledning af tilstrækkelig Indsigt og Sagkundskab, kunne her allene gjøre Udslaget.“

II. Den Buttlarffe Skoddyrkning.

I de Skovtrakter ved Elberberg i Kurfyrstendømmet Hessen-Kassel, der tilhøre Friherre von Buttlar, er Træplantningen siden 1845 næsten udelukkende udført ved Hjælp af et af Sloveicren opfundet eiendommeligt Mantejern, ved hvis Brug han ikke alene har opnaaet betydelige Besparelser af Tid og Penge, men han antager, som det Følgende vil vise, at hans Skoddyrkningsmaade ogsaa vil medføre andre og flere Fordele fremfor de Fremgangsmaader, man hidtil har brugt.

Den følgende Beskrivelse af Friherre v. Buttlar's Skovdyrkning er deels uddraget af det ovennævnte Skrift af den danske Skovridder og Jagtjunker Beermann, der i 1849 paa Stedet gjorde sig bekendt med den Buttlar'ske Skovdyrkning, deels af en i forrige Aar (1853) af Friherre von Buttlar selv udgiven Beskrivelse over Fremgangsmaaden ved hans Skovdyrkning, samt over dens Forhold til og Følger for Skovdriften. Hvad der her kan meddeles af dette, er kun et kort Udtog, men det skal dog blive saa udfærligt, at man, med en tydelig Forestilling om Fremgangsmaaden ved v. Buttlar's Plantning, tillige skal faae et Begreb om, hvad Skoveieren har villet opnaae ved dens Anvendelse.

De Skove, der henhøre til Godsset Elberberg, udgjøre omtrent 6000 heksiste „Morgen“*) og ligge 4 Mile Sydvest for Kassel imellem Friglar og Nauenburg paa tre forskellige, fordeimeste temmelig jævnt opstigende, Bjergrygge, af hvilke den mindste, der ligger Nordvest for Elberberg, henhører til den Bjergdannelse, man har kaldt Basaltformationen; paa de to Bjergrygge, der ligge ligeoverfor, findes derimod broget Sandsteen. Byen Elberberg ligger 830 Fod over Havet, og de dertil hørende Skove indtil 300 Fod høiere. Det høieste Punkt i disse naar 1150 Fod. Naar man undtager de temmelig betydelige Strækninger, hvor der ovenpaa Sandstenen kun findes et tyndt, lidt leerblandet Jordlag, som er bevoxet med Lyng og Blaabær, er Træværten i Elberberg-Skoven i Almindelighed frodig.

Disse Skove ere tidligere blevne behandlede som Mellemstov, — det vil sige, at en Deel af Skoven bestaar af Buske eller Understov, der fornyes ved Rodslud, som sædes i Overensstemmelse med den korte Omløbstid for Understoven,

*) En „Morgen Land“ i Kurfyrstendømmet Hessen er 24228 norske □ Fod, eller omtrent 2½ Maal Jord.

samt at der mellem disse findes en Deel store Trær, som staae saa langt fra hverandre i Understoven, at denne ei lues af dem, og af disse fældes en Deel ved hver Hugst; — men for største Delen var den ufuldstændig behøret med Bøg, Eg, Aonbøg og bløde Trærter; Løn, Aft og Alm manglede aldeles, hvormod der forekom nogle Smaastykker med Granstov af indtil 40 Aars Alder. Fra 1845 har den findrige Eier ordnet Bruget i sine Skove efter en af ham selv udkastet Plan; ifølge denne skal Mellemstoven, hvis Masseudbytte bestandig aftager, i Løbet af de førstkommende 100 Aar gaae over til Tømmerstov. Paa den Mark, der nærmest er bestemt til denne Forandring, beholdes kun saadanne af Frø fremkomne kraftige Ege- og Bøgestammer, som endau, ikke ere over 30 Aar gamle, og de aabne Steder udfyldes efter Omstændighederne ved Plantning af Bøg og Bartrær. Disse sidste sættes paa den mindre gode Jordbund, der findes paa saa mange og betydelige Strækninger, at en stor Deel af Løvstoven vil blive ombyttet med Barstov.

Besaaning eller Udsæd af Frø bruges aldeles ikke i disse Skove, og v. Buttlar afhandler i sin lille Bog med Udførlighed Plantningens mangfoldige Fortrin fremfor Saaningen. — Foruden Plantningens Fortrin med Hensyn til en hurtigere og sikrere Udfødsning af alle Aabninger i Skoven, lægger han især Vægt paa, at det ved denne bliver muligt at frembringe forskjellige Ater af Trær i Selstab og ved Siden af hverandre, — at man opnaar en jævner Fordeeling af Trærne og fremfor Alt en hurtigere Bedækning af Jorden. Herved forberedes netop det, som er og altid maa være Skovbrugets Hovedsiemed, at forbedre Jordbunden; thi paa samme Tid, som dette lønnes med en raslere Væxt og et forsøgt Udbytte af Tømmer, bliver Jordsmonnet rigere og mere drivende for Fremtiden.

Det er ogsaa en bekjendt Erfaring, at Planten styrkes

og forbedres ved Udsætning eller Omplantning. Det er noget, man hvert Aar seer for sine Dine, at forskellige Kjøkkenvæxter trives bedre efter Omplantning, og det Samme gjælder om Skovplantninger. Naar Betingelserne for en senere Udvikling forøvrigt ere tilstede, udmærkede Skovplantninger af udsatte Planter sig almindelig fordeelagtigt fremfor andre Plantninger af samme Art, der ere fremkomne af Frø, og som uden at flyttes ere blevene staaende paa det Sted, hvor dette blev udsaaet.

„I disse Retninger“, siger v. Buttlar, „har jeg søgt at uddanne min Fremgangsmaade ved Skovdyrkingen, idet jeg altid har stræbt at støtte den paa godkjendte praktiske Erfaringer, og Udsaldet af mine Bestræbelser have været over at Forventning; især er det lykkedes mig at frembringe Plantninger til en saa billig Priis, og i disse ere saa saa Planter døde ud eller mislykkedes, at ingen anden Skovdyrkningsmaade har noget Lignende at opvise. Med Hensyn til Anvendelsen af denne Skovdyrkning paa forskjellige Slags Jordbund, da er det allerede ved Erfaring godgjort, at den næsten kan anvendes overalt, og at kun fast Fjeld, Myrbund o. a. dest., hvor Plantningsjærnet ikke kan trænge ind eller naae Madjorden, er til Hinder for dens Brug; men under saadanne Omstændigheder bruger man med stort Held en anden Fremgangsmaade, der i det Følgende nærmere skal blive omhandlet. Under mangehaandede andre Jordbundsforhold, selv i stenet Grund og mellem Kamp eller Kullesteen, paa lynchunden Jord og paa Sand, har Erfaring viist, at denne Dyrkningsmaade med Held kan anvendes, naar der idetmindste er et Muldrag af nogle faa Tommer, og Auren eller Undergrunden ikke er altfor slet eller ugunstig.

Hertil kommer, at denne Dyrkningsmaade er den billigste af alle hidtil bekjendte; thi en Mand kan, uden at der

behøver at foretages forberedende Arbejder, i Gjennemsnit sætte 1200 Planter om Dagen.

Billigheden er naturligtviis af den største Bigtighed og Betydning ved Skovbruget; thi en af de største Hindringer for dets Fremme har været Mangel paa tilstrækkelig Arbeidskraft; men jo simplere Driften bliver, jo mere der kan udrettes ved faa Kræfter, desto billigere bliver det Hele, desto lettere bliver det at anvende, og desto større Fordelen af et ordnet Skovbrug.

„Jeg har,“ siger v. Buttlar, „anført, at en af de største og væsentligste Hindringer for Skovbruget, naar man sammenligner det med Landbruget, er den, at det i den korte Tid, da Plantningen kan og skal foregaae, ofte er vanskeligt at tilveiebringe tilstrækkelig Arbeidskraft, — og derfor har det hidtil været umuligt, saaledes som det burde skee, at beplante og forbedre Jordsunden i Skovmarken. Denne store Hindring for Skovbrugets Udvikling og Fremme vil fuldkommen kunne hæves ved en rigtig Anvendelse af min Skovdyrkningsmaade, og man behøver saaledes ikke længer at lade det komme an paa en Slump eller overlade det til Naturen alene at udbedre, erstatte og fornye Skovene og at forbedre Jordsmonnet i dem.“

For ved et Exempel at vise, hvad der kan udrettes ved denne Skovplantning, anfæres, at det ved Erfaring er godtgjort, at man, naar man har en Skov paa 40,000 Maal Jord, ved Hjælp af denne Fremgangsmaade er istand til at beplante en Hundrededeel eller 400 Maal Jord med 20 Mand i 10 Dage, og ved en saadan Plantning er der ikke alene sørget for Skovens nødtørftige Vedligeholdelse, men der er tillige gjort et stort Skridt til dens indre Forbedring.

Samtlige Bartræplanter dyrkes i Planteskoler omtrent paa samme Maade som Frugttræer, nemlig ved at udsaae

Frøet i Rønder i saakaldte Frøseuge. Kun undtagelsesviis har v. Battlar for nogle Aar siden ogsaa benyttet Planter af Udsæd i Skoven til Udplantning. Hos de sidste findes nemlig Rødderne langtfra ikke saa udviklede som ved førstnævnte. — Til Udplantning i Skoven anvendes 1 til 2-aarige Fure- eller Bærkeplanter og 2-3aarige Granplanter. Battlar anvender sjelden ældre Planter, fordi det med hans Plantejærn dannede Hul ikkun har et ringe Omfang. Imidlertid har man allerede paa Garzen støbt Plantejærn, der ere saa store, at disse ogsaa kunne benyttes til Plantning af ældre Planter.

Planterne optages af Frøseugen i store Klumper, ved Hjælp af en almindelig Spade, hvorpaa de, naar Rødderne med megen Forsigtighed ere befriede fra den vedhængende Jord, strax bindes ganske løselig sammen i Knipper, saaledes at hvert indeholder 50 Stk. enkelte Planter. Tæt ved det Sted i Planteskolen, hvor dette Arbejde udføres, men i god og bindende Jordbund, graves et Hul, hvori Jorden ved Hjælp af Band æltes til en temmelig tyk Belling, og gennem denne trækker man strax Rødderne af Planteknipperne. Findes der ikke Jord, som er god nok til dette, i Planteskolen, saa maa den hentes i et Kjørrel, og Planterødderne dypes da i den Belling, man laver i dette Kjørrel. Dypningen bør stedse udføres strax efter Planternes Sammenbinding i Knipper. Paa denne Maade blive Rødderne, og især de fine Rodtræbler, ikke alene beskyttede mod Udtørring af Luften, men de indtage ogsaa en mere Rødret Stilling og kunne altsaa lettere nedscæntes i et lidet Plantehul. Desuden bidrager det tynde, Rødderne tæt omsluttende, Lag af god Jord vistnok ogsaa paa andre Maader til Plantens bedre Fremvæxt.

De saaledes tilberedede Planteknipper lægges derefter ned i Kurve, hvorved man passer det saa, at Rødderne befrændigen komme til at ligge nedad; derpaa bæres de i Par-

tier af indtil 4000 Stkr. til Plantestederne. — Paa den til Plantning bestemte Mark udstilles nu, ved Hjælp af 4 Alen lange Stokke, en lige Linie i den Retning, som er bestemt for Planteraderne, saaledes at de enkelte Stokkes Afstand fra hverandre, efter Omstændighederne udgjør 25—50 Alen. Jævntløbende med denne Linie, og i den retvinklede Afstand fra samme, som fremgaar ved at multiplicere Arbejdernes Antal med den for Planteraderne valgte Afstand, udstilles endnu en anden Linie paa den nysnævnte Maade for at man ved disse Linier kan begrænse det Rum, indenfor hvilket Arbejderne skulle bevæge sig. Ere f. Ex. 10 Arbejdere foruden Tilsynsmanden tilstede, det største Antal nemlig, som Buttklar forener i eet og samme Hold, og ønskes Plantningen udført i Rader af 2 Alens Afstand, saa udstilles den anden Linie selvfølgelig $10 \times 2 = 20$ Alen fra den første. Imellem disse Linier opstilles Arbejderne efterhaanden trappeformigt i 2 Alens Afstand, saaledes at den ene Fløimand allerede begynder at sætte den anden Plante i en af de udstukne Linier, førend hans Sidemand planter den første Plante, og denne er atter bestandig en Plante forud for den tredje Arbejder o. s. v., saaledes at nysnævnte Fløimand planter den tiende Plante, naar den sidste Arbejder i Rækken planter den første i 2 Alens Afstand fra den anden udstukne Linies Begyndesspunkt. Arbejderne bevæge sig saaledes altid fremad i en Diagonal- eller Skraalinie. Da nu den første Arbejder stedse bevæger sig fremad i selve de udstukne Linier, og ingen af Arbejderne tør komme udenfor disse, er Planternes Antal efter Bredden af det udstukne Rum aldeles bestemt, hvorimod Planteantallet efter Markens Længde, nemlig i parallel eller jævntløbende Retning med disse Linier, beror paa Arbejdernes mere eller mindre øvede Dø. For at ingen Arbejder skal behøve at forlade sin Plads i Rækken, førend han har tilendbragt det ham tildeelte Plantearbejde, rækker Tilsynsmanden enhver af

Arbejderne de fornødne Planteknipper m. v. — Ligeledes paahviler det ham blandt Andet ogsaa at flytte Stokkene for at udstikke den 3die Linie, jævntløbende med den anden, saaledes at Arbejderne, naar de efterhaanden ere blevne færdige med Plantningen paa det først afstukne Rum, strax i samme Orden kunne begynde Plantningen paa Rummet imellem den anden og tredie Linie. Begyndelses- og Endepunkterne af enhver af de udstukne Linier mærkes efterhaanden ved smaa Næle, og, da Arbejderne bestandig opstilles i een og samme Orden, vil det være indlysende, at man endnu efter længere Tids Forløb kan udfinde alle de Rader, som en vis Arbejder har plantet. Buttlar foretager ogsaa i Løbet af Sommeren et saadant Eftersyn af Waarplantningerne, hvorefter de Arbejdere, hvis Rader ere særdeles godt og omhyggeligen plantede, tildeles en Belønning, imedens de Efterladne og Sludskene ikke oftere faae Lov til at deeltage i Plantningen. De Stokke, der bruges til Udstikning af Linierne, bør være forsynede med Alnemaal, med en Jernspids i den ene Ende, for at de med Lethed kunne stødes fast i Jorden, og med et Flag i den anden, for at man uden Vanskelighed kan see dem mellem Buske og Kjør. Et Kors, der med en Sag retvinklet er indskaaret i en Træklods, som fæstes paa en Stang, er et simpelt men tilstrækkeligt Hjælpe-middel til at undersøge, om Linierne ere jævntløbende og i ret Vinkel.

Paa foransførte Maade undgaaes den sædvanlige, senere og mere bekostelige Mærkning af Plantepunkter ved Hjælp af en Snor eller deslige, og det har viist sig, at Arbejderne let faae tilstrækkelig Sikkerhed i rigtigten at bedømme Planternes Afstand i Raderne.

Selve Plantningen udføres saaledes, at Arbejderen først med den høire Haand støder eller kaster det af Jærn

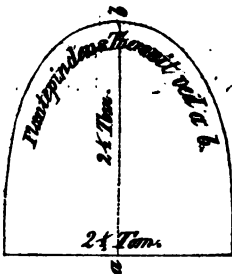
stebte Planteinstrument eller Plantepinden (Fig. 9) lodret ned i Jorden for at danne Plantehullet. Af Planteknippen, som Arbejderen holder i den venstre Haand, tager han dernæst en enkelt Plante og bringer denne imellem Pegefingeren og Lang-

n. Sættare plantingsjern.

Fig. 9.

Fig. 10.

fingeren paa samme Haand. Nu trækker han Plantejærnet op af Jorden, Plantens Rødder ned-sænkes tilstrækkeligt i Plantehul-let, og de muligen opadvendende Rødder nedtrykkes med Spidsen af Jærnet. Naar dette er gjort, sættes denne omtrent en Tomme fra Plantebullet, og Jærnet trykkes; thi det maa paa ingen Maade stødes, i en stjev Metning saaledes ned i Jorden, at det naar Enden eller Bunden af Plantebullet nedenfor Plantens Rødder. Endelig bevæges Jærnet ind imod Planten, for at trykke den Jordmasse, der er imellem det sidste og det først stødte eller huggede Plantebul, tæt op til Plantens Rødder. Derefter jærnes det Hul, der blev gjort ved det sidste Stik med Plantejærnet, atter med et mindre Stik og nogle Slag med Jærnet. Hele Arbeidet udføres staaende, aldrig knælende. Er Jordbunden overgroet med Græs, Lyng m. v., renses Arbeideren først Plantebullet noget fra disse Bærter, ved at borttage dem med Haanden.

Dette Plantejærn kan kun føres af en Mand, ja Brøgen af det paa Garzen brugelige større Jærn udfordrer endogsaa 2 Personer, nemlig en Mand, som alene bruger Jærnet, og et Kvindfolk eller et Barn til at bære Planteknippet og holde Planten nede i Plantebullet. — Paa dette Plantejærn har man, istedetfor det sædvanlige bside Haandtag af Jærn, et Trækraft ligesom paa en Spade.

Plantejærnets Brug er forøvrigt ikke indskrænket til en meget gunstig Jordbund, men det kan ogsaa bruges under de fleste sædvanlige Forhold. Som Undtagelser herfra anføres især meget elastisk, tørvagtig Jordbund, fordi det er rimeligt, at Jorden, efterat den er trykket op til Plantens Rødder, atter vil falde noget tilbage og derved frembringe

Gulninger ved Rødderne; hvilke ere skadelige for Plantens Liv.

„De siden Aaret 1845 i Elberbergs Skove paa den omhandlede Maade og forstærstedelen strax efter en Hugst i Mellemstoven foretagne, meget betydelige Plantninger af Fure, Børke og Gran,“ hedder det hos Beerman, „maatte endnu i August Maaned 1849 betragtes som særdeles vellykkede. Ogsaa de i samme Forsaar udførte Plantninger skode, uagtet der i flere Maaneder ikke var faldet Regn, selv paa sydlige Stræaninger i en saa frodig Fremvæxt, at deres Udplantning i Skovene ikke kan have foranlediget nogen synderlig Afbrøydelse i saa Henseende; ja, jeg tør tilføie, at jeg ikkun sjelden har seet lignende gunstige Resultater, i Særdeleshed hvad Børketræplantningen angaar.“

„Da den Buttikarste Skorplantning imidlertid lod forudsætte, at Plantens Rødder ofte bleve sammenklemt og ombøiede, har jeg,“ hedder det videre hos samme Forsfatter, „med den største Omhyggelighed undersøgt endeel Planter, baade af indeværende og de forrige Aars Plantninger, og er derved kommen til den Overbeviisning, at en saadan Sammentrykning og Omboining af Rødderne rigtignok meget hyppigt finder Sted, dog uden tilsyneladende at yttre nogen skadelig Indvirkning paa deres videre Udvikling. Ivertimod vidnede saadanne Rødder om stor Produktionsøve i deres Stræben, thi ved talrige nye Rødtrevler søgte de atter at indtage deres naturlige Retning. Skulde disse enkeltstaaende Tagttagelser nu ogsaa tildeels være begrundede i Tilfældigheder, saa kan hiin Sammentrykning af Rødderne dog formeentligen betragtes som en temmelig ligegyldig Omstændighed. Virkede den skadeligt, saa maatte de omhandlede Plantninger, navnlig fra 1845 og 1846, vistnok allerede bære Spor deraf, men dette er, som ovenfor bemærket, ingenlunde Tilfælde, og endnu mindre er det at befrygte, at Røddernes Sammentrykning først efter en endnu længere

Tids Førløb vil foranledige nogen synderlig Standsning i Plantens hidtilværende meget frodige Væxt. Langt større og tillige gavnligeré Indflydelse tillægges derimod den Eiendommelighed ved den Ruttlarste Plantningsmaade, at man efter det andet Stil flytter den imellem Plantehullet og Jærnet værende fileformede Jordmasse op til Rødderne ved samtidigen at trykke umiddelbart paa hele den modsatte Sideflade, og altsaa kan være langt sikkrere paa, at det aldeles ikke bliver nogen Hulning ved Rødderne, end naar Plantningen udføres paa den ellers sædvanlige Maade, en Omstændighed, der formeentlig ogsaa i ikke ringe Grad har bidraget til de ovenmeldte, usædvanlig gunstige Resultater i Henseende til Plantningerne i de Elberbergske Skove."

"Hvor Græsarten syntes at kunne blive skadelig for unge Væxtplantninger, især paa saadanne Steder, hvor Mellemstoven itkun kort Tid forud var næsten bortbugget for Føde, har v. Ruttlar, som det synes med ret god Virkning, søgt at modarbejde det Skadelige heri, ved fra St. Hansdag af, under Jagttagelse af de almindelige Forsigtighedsregler, at lade beite paa vedkommende Mark.

I flere Strækninger af Friherke v. Ruttlars Skove have nærboende Bønder og Gaardbrugere Beitingsret. Da Skoveierne paa saadanne Steder ere underkastede mange Indskrænkninger med Hensyn til sin Skoddyrkning, deels fordi mindre Planter let ødelægges af Kreaturerne, og deels fordi Plantningen bør foretages paa en saadan Maade, at den ikke skader Beitet formeget, saa har v. Ruttlar i en saadan Skovmark, der kaldes Gaardkøpf, om Aaeren 1845 plantet høistammede Bælketræer i 10 Alens Afstand fra hverandre. De Planter, som ere brugte hertil, ere paa følgende Maade fremdrevne i en nærliggende Planteskole. Efter at Planterne havde staaet tre Aar i Frøseuge, bleve de optagne, og Rødderne paa dem bortskaarne. Derpaa sattes de ud paa et andet Sted i Planteskolen 1½ Alen fra hverandre, og man

søgte her med god Virkning at undertrykke eller tilbageholde Græs væxten imellem Planterne ved at bedække Jorden med et Lag af Løv, hvorover der blev lagt Grøntvixt, for at det ikke skulde blæses bort. Da Planterne vare blevne 7 Aar gamle og havde opnaaet en Høide af 6—7 Alen, valgtes de kraftigste til Udsætning i Skovmarken paa Gaardkopf om Vaaren 1846. Paa dette Sted fandtes der kun et tyndt Jordlag over den brogede Sænde; Plantningen blev derfor udført paa følgende eiendommelige Maade: først strælledes Græstørven af paa Plantstederne omtrent $1\frac{1}{2}$ Alen i Firkant. Derpaa bleve Planterne uden Jordklump satte paa disse affskallede Steder, og efterat Rødderne vare fuldstændig bedækkede med Jord, som man havde bragt did, blev Græstørven lagt ovenpaa denne saaledes, at der omkring Planten dannedes en stump kegelformet Haug, som nedentil var henved $2\frac{1}{2}$ og ovenentil omtrent $\frac{3}{4}$ Alen i Tværmaal, medens dens Høide udgjorde omtrent en Alen. For at støtte Træet bedre mod den herskende Vind, var den Halvdeel af Haugen, som var modsat Vindretningen, gjort nogle Tommer høiere, end den anden Halvdeel, hvis Runding vendte imod Vinden.

„Den heromtalte Værketræplantning har holdt sig meget godt, men det er klart, at den har udkrævet meget mere Arbejde og fulgelig ogsaa større Bekostning end v. Buttlars sædvanlige Plantningsmaade.“

Hvad Udgifterne ved den Buttlarske Skovdyrkning angaar, da vil det allerede af det Foregaaende være indlysende, at disse maae være mindre, end Omkostningerne ved den Biermanske Fremgangsmaade, og fulgelig ogsaa ringere, end ved alle tidligere bekjendte Dyrkningsmaader; ja — disse Udgifter ere saa ringe, at den oftere nævnte danske Skovmand erklærer, at han vilde betragte saadanne Resultater, som de v. Buttlar har faaet, med Mistillid, hvis han ikke selv havde uddraget dem af de Regnskaber, v. Buttlar med

den største Omhu og Nægtighed har ført over sin Skovplantning.

Ifølge disse er der nemlig i de Elberbergske Skove i Aarene 1845 og 1846 udplantet:

124,150	Stkr.	1- og 2aarig Fureplanter.
128,000	—	2- og tildeels 3aarige Granpl.
4,200	—	2- og 3aarige Bøgetræplanter.

Tilsammen 256,350 Stkr. Planter.

Hertil er der ialt anvendt 224 Arbejdsdage til en Dagløn af 18 $\frac{1}{2}$ ß *) og til en virkelig Arbejdstid af 10 Timer. Skovbetjentenes Tilsyn er imidlertid ikke indbefattet herunder. Paa hver Arbejdsdag kommer altsaa i Gjennemsnit 1,143 Stkr., og Omkostningerne ved Plantningen af disse udgjøre altsaa i Tyskland 18 $\frac{1}{2}$ ß .

I Aaret 1847 udplantedes:

143,780	Stkr.	Lærketræplanter.
108,720	—	Fureplanter.
92,100	—	Granplanter.
600	—	Hvidorplanter.
6,000	—	Lønplanter.

Tilsammen 351,200 Stkr. Planter.

Hertil anvendtes 281 Arbejdsdage a 18 $\frac{1}{2}$ ß Dagen, ligeledes foruden Tillægget af Skovbetjentenes Tilsyn. Der plantedes saaledes 1,250 Planter i Gjennemsnit om Dagen."

Efter v. Buttlar's Opgave i det Skrift, han forrige Aar har udgivet om sin Skovdyrkning, beløbe samtlige Plantninger, som han har udført i sine Skove fra 1846 til 1852, sig til ikke mindre end 3,226,627 Træplanter, hvor- til der er anvendt 2,659 Dagsvirker; følgelig gaar der med et Middeltal 1,213 Planter paa hver Dags Arbejde, men

*) V. Buttlar giver 7 Silbergroschen eller 18 $\frac{1}{2}$ ß i Dagløn for en Mand og 5 Silbergroschen eller 13 $\frac{1}{2}$ ß for et Kvindfolk.

i de anførte Tal gaar der ogsaa ind en stor Deel Plantninger af større Bælte træer, som i nogle med Bøkningsret belastede Trakter af Skoven ere udførte paa den ovenfor, Side 324 og 325, beskrevne Maade; man faar saaledes ved denne Beregning ud et mindre Gjennemsnitstal af Planter for hvert Dagsvirke, end det en Mand kan plante, naar han bare sætter Smaaplanker.

I Regelen sætter Buttlar sine Planter med 4 Fods Afstand saavel imellem Raderne, som imellem de enkelte Planter i Raderne, altsaa 2500 Stk. paa en T. Land; men man er af de mange Grunde, der ere anførte til Fordeel for den Biermanskke Radplantning, tilbøielig til at antage, at den bedste og hensigtsmæssigste Maade at udplante disse Smaatræer paa er at sætte dem i Rader, saaledes som Biermans gjør, med 3—4 Alens Afstand imellem Raderne og 1 Alens Afstand imellem Planterne i disse Rader. Paa denne Maade vil der til en Tønde Land eller fire Maal udfordres 3,300—2,500 Planter.

Det har i Gjennemnit kostet $21\frac{1}{2}$ R at bearbejde 40 Kvadratalen eller en Rode til Frøsenge. Paa et saadant Rum gaar der 196 løbende Alen Saastriber, og i disse udsaaes Planterne efter Træarternes forskellige Bøskaffenhed i høist forskjellig Mængde; imedens man saaledes kun sætter nogle hundrede Egenødder heri, udsaar man 20,000 og maastee endda flere Granfrø. Naar man altsaa kjender Prisen paa Frøet og det endelige Udbytte, er det ikke vanskeligt at bestemme Prisen paa Planterne. Naar man saaledes af godt Frø faar 20,000 Planter paa 40 Kvadratalen, saa komme 1000 Planter paa $1\frac{1}{2}$ R . Til de omtalte 20,000 Planter behøves nemlig $1\frac{1}{4}$ R Granfrø (som i Tydskland koster $5\frac{1}{2}$ R pr. R), altsaa $6\frac{3}{4}$ R for $1\frac{1}{2}$ R Frø; for Aurbæstning (Højpløring) eller Bundspadning af 40 $\square$ Alen Frøseng $21\frac{1}{2}$ R , for Saaning og Lugning 4 R , alt-

saa i det Hele for Granplanter paa 40 □ Fod Jord 32 § . For Fureplanter bliver Prisen hoiere, ikke alene fordi Frøet er dyrere (det pleier i Tydskland at koste 26 $\frac{3}{4}$ § Pundet), men paa 40 □ Alen høster man kun 6.—8000 Stykker, saaledes at 7000 Stykker i Gjennemsnit koste 58 $\frac{1}{2}$ § og 1000 Fureplanter komme saaledes paa 8 $\frac{1}{2}$ § *).

Udgifterne ved Planternes Dytning af Frøsengen, ved deres Afstrøling, Sammenbinding og Dypning beløbe sig til 4 § pr. 1000 Stkr. Udplantes der nu paa en Tønde Land eller fire Maal Jord paa den Maade, vi paa foregaaende Side have angivet, 3,300 Bartræplanter, ville samtlige Omkostninger herved i Tydskland udgjøre for Granplanter 59 § og for samme Antal Fureplanter 105 § , saaledes som Beregningen paa næste Side udviser.

*) Hvad Lærtræet angaar, da findes derom Intet anført, og det er vistnok ogsaa vanskeligt, deels fordi Frøpriserne efter Frøaarenes forskjellige Bestaendighed ere saa yderst forskjellige (den laveste Pris for Pundet af Lærtræs er i Tydskland 16 § , men det stiger ofte op til 48 § og derover), deels fordi det paa Grund af denne forskjellige Godhed af Frøet, er meget uvist, hvormange Planter der komme op; thi det er ikke noget Sjeldenhed, at der af et Pund Frø, som angives at indeholde 70,000—94,000 Frøkorn, ikke kommer op een eneste Plante. Tydske Skovhøvdinger sige, at naar Lærtræsfrøet er dyrt, har der gjerne været lidet af det og en slet Høst; derfor bør man aldrig købe dette Slags Frø, naar det er dyrt, men naar det er billigt; har Høsten været god og rig, da kan man sikkert gjøre Regning paa, at det er spiredygtigt. B. Buttlar anbefaler meget at sætte Lærtræsfrøet i Støb, eller lade det ligge i Blød 10—14 Dage i Vand, der er 8—12 Grader varmt efter Reaumur's Gradedstok; da kommer det ikke alene jævnt op, men man kan ogsaa være vis paa, at mange flere Frøkorn ville spire, end ellers under ret heldige Omstændigheder. Andre have anbefalet at bløde Lærtræsfrøet i meget fortyndet Eblorvand; men dette er alene fornsdent for at opfriske Spireevnen, naar Frøet er gammelt.

Det er ovenfor bleven omtalt; at en Mand i Gjennem-
snit kan plante 1,280 Stykker Planter om Dagen. Anta-
ger man imidlertid med, et rundt Tal, at det kun er 1.200,
saa bliver det efter en Dagløn af 18 $\frac{1}{2}$ § 1 $\frac{1}{2}$ § i Plant-
ningsomkostninger for 100 Stkr. Men herved maa man
lægge Mærke til, at Forstjellen i det Antal af Planter, en
Mand kan sætte eller plante om Dagen, ikke alene er af-
hængig af Jordbunden, men den beror ogsaa paa Planternes
Beskaffenhed. Af Fure kan der saaledes almindelig sættes
1000—1200 Stykker om Dagen, af Gran 1500 Stkr.,
men af Bøg kan der ret godt plantes 1750 paa en Dag.

Efter disse paa v. Buttlers sybaarige Erfaring grun-
dede Beregninger, vil altsaa, med Udeladelse af smaa Brøt-
dele, Kulturomkostningerne eller Udgifterne ved Tilplantning
med Skov paa en Tønde Land eller 4 Maal Jord udgjøre,
hvad nedenstaaende Beregning udbiser.

Gran-skovdyrkning.

Naar 1 Tønde Land udgjør 10,000 $\square$ Alen, er føl-
gelig hver af Firkantens Sider 100 Alen. Herpaa sættes
Trærne i Rader, der ved Gran-skovdyrkning have en Afstand
af 3 Alen, medens Træplanterne i selve Raderne sættes en
Alen fra hverandre: følgelig faar man paa en Tønde Land
33 Rader med 100 Planter i hver, eller 3300 Planter i
det Hele.

Naar disse udplantes, kan en Mand sætte 1500*)

-) I Overensstemmelse med det Afslag, der i det Foregaaende
er gjort i det Antal Planter, som ved den Biermanske
Skovdyrkning kan sættes om Dagen, burde her have været
ansført et mindre Antal, men da dette er forsømt, kan man
ved en Sammenligning mellem Udgifterne ved v. Buttlers
og den Biermanske Skovdyrkningsmaade for at faae tilveie-
bragt en retfærdig Lighed forsøge Omkostningerne ved den
første med $\frac{1}{2}$.

Granplanter om Dagen. Til 3300 Estr. eller Beplantningen af en Td. Land udkræves altsaa:

2½ Dags Arbejde a 18½ ø pr. Dag	41 ø-
Dydræt 1½ ø pr. 1000 Estr.	5 "
Dptagning, Dypning m. m. a 4 ø pr. 1000 Estr.	13 "
	Tilsammen 59 ø-

Furefloodyrking.

Furen sættes almindelig mere aabent eller glisent end Granen. Antages det saaledes, at Raderne her lægges i en Afstand af 4 Alen og Træplanterne i Raderne sættes 1½ Alen fra hverandre, faar man paa en Tønde Land 25 Rader med 80 Planter i hver Rad, altsaa i det Hele 2000 Fureplanter. Heraf sætter en Mand 1200 om Dagen, og der udkræves følgelig til Beplantningen af en Td. Land eller 4 Maal

1½ Arbejdsdag a 18½ ø	31 ø-
Dydræt 8½ ø pr. 1000 Estr.	17 "
Dptagning og Dypning 4 ø pr. 1000 Estr.	8 "
	Tilsammen 56 ø-

Udgifterne for Maalet blive følgelig i første Tilfælde 15 ø, i det andet 14 ø; men hertil kommer man rimeligviis ogsaa til at lægge 50 til 75 Procent, deels fordi Frøet for det Første vil falde kostbarere, deels fordi Daglønnen er saameget høiere end i Tydskland, og man vil da faae ud, at Maalet ved Grantræplantning kommer paa 26 ø, ved Fureplantning paa 24 ø. Har man altsaa en Skov, der har en Udstrækning af 60,000 Maal eller 150,000,000 Kvadratalen, og denne Skov er sat paa hundrede og tyveaarig Omdrift, eller inddeelt i 120 ligestore Dele, hver paa 500 Maal, af hvilke een skal sælges og følgelig ogsaa een tilplantes hvert Aar, saa vil altsaa Udgifterne ved den aarlige Tilplantning efter v. Buttlar's Skoodyrkt-

ningsmaade for Gran beløbe sig til 108 Spd. 40 f . for Fure til 102 Spd. 10 f .

Under de Tilstande, der nu for Tiden finde Sted i vore Skove, anseer man det f. Ex. i Drammens Lømmertrakt for en meget god Skov, som i 100—120aarig Om-
drift aarlig giver 1 Tylvt 11 Alens 7—10 Toms Bjæl-
ter, hvilket omtrent kan svare til $\frac{1}{2}$ Tylvts Maals-Lømmer,
og $\frac{1}{2}$ Tylvt Undermaals-Lømmer, og i Østerdalens bedste
Skove holder man det for en Sjeldenhed, at der i samme
Tidsrum paa Maalet tilsammen kan hugges $1\frac{1}{2}$ Tylvt
Maals- og Undermaals-Lømmer.

I en saadan Skov som den, der ovenfor er fremsat
til Exempel, skulde der følgelig paa de 500 Maal, hvorpaa
Skoven aarlig fældes, hvis den var af den Bestaffenhed,
som de bedste Skove i Drammens Lømmertrakter, kunne
fældes 500 Tylvter hollandske Bjælter; hvis den derimod
var af samme Bestaffenhed som de bedste Østerdalske Skove,
skulde der kunne fældes 750 Tylvter Maals- og Undermaals-
Lømmer; men rimeligviis maatte Skoven, hvis den laa i
Østerdalen, sættes paa en noget længere Omløbstid, end om
den laa i Drammens Lømmertrakt.

Bed en Plantning og Efterbehandling af Skoven, som
er udført efter Skovvidenskabens Regler, kan der i samme
Tidsrum paa Maalet frembringes 5 a 6 Tylvter Lømmer
af lignende Dimensioner; men, om man nu antager, at der
kun frembringes og fældes det Dobbelte af hvad der oven-
for er anført, nemlig 2 Tylvter hollandske Bjælter paa
Maalet i Drammens Lømmertrakt, og 3 Tylvter Maals-
og Undermaals-Lømmer i Østerdalen, hvilket altsaa paa de
titnævnte 500 Maal gjør 1000 Tylvter Bjælter eller 1500
Tylvter Maals- og Undermaals-Lømmer: saa gives der
vist ikke nogen Skoveier, som ei vilde ansee nogle hundrede
Daler til Plantningsomkostninger og Efterbehandling eller

Tyndingsbugster for slet anvendte, naar de gabe et saadant Udbytte.

Nummet tillader os ikke her at behandle dette Æmne, med den Udførlighed, det fortjener, men det tør ogsaa være mindre nødvendigt, da Forfatteren har gjort dette og flere Spørgsmaal, vedkommende vore Skoves Tilstand samt et ordnet og forbedret Skovbrug til Gjenstand for en liden Bog, der inden kort vil udkomme i Trykken.

B. Buttke pttret sig paa forskjellige Steder i det Skrift, han forrige Aar udgav om sin Skovdyrking, saavel med Hensyn til de Indvendinger, der ere blevne gjorte mod den, som til de Fordele, han derved har opnaaet, paa en saa overbevisende Maade, at det ikke kan andet end tjene til Anbefaling for hans Fremgangsmaade.

„Man har,“ siger han etsteds, „paa flere Steder gjort den Indvending imod Plantningen med Plantejærn, at det Tryk, som dette frembringer paa Rødderne, sætter dem i en Stilling, der er saa forskjellig fra den naturlige og oprindelige, at Plante selv nødvendigheds maa lide derved. Erfaring godtgjør imidlertid, at dette slet ikke er Tilfældet; thi for det Første sættes Planterne i en Alder, da Rødderne endnu ere saa bøjelige, at de ikke kunne tage nogen Skade ved at klemmes og bøies, og for det Andet findes der ikke hos nogen Plante en saadan regelmæssig Dannelse af Roden, at det ved en Omplantning er nødvendigt at bringe den i samme Stilling, som den før havde. Hvis man f. Ex. undersøger 100 unge Fureplanter, saa kan det gjerne hændes, at man finder Naalenes, Kvistens og Stammens Dannelse eens hos dem alle, men man skal neppe finde to Stykker, uden at de have forskjelligt formede Rødder. Det er ogsaa let at indsee Grunden hertil; thi de første Dele have havt Frihed til paa den Maade, der er eiendommelig for Plante, ligeligt og uden Modstand at udvikle sig i Luften; men Rødderne ere derimod i sin Dannelse saa af-

hængige af Jordbundens Bestaffenhed, at de bestandig maae blive forskellige, og deres Længde, Stilling, Antal og Form ere derfor mindre eiendommelige. Da der nu hos de forskellige Planter ikke findes nogen fuldkommen regelmæssig Dannelse og Udbredning af Rødderne, saa kommer det heller ikke saa nøie an paa, hvilken Stilling Rødderne komme i ved Plantningen; det Vigtigste er, at de komme i en fast og nøie Forbindelse med Jorden, og en saadan opnaaes netop ved Brugen af Plantejærnet; thi Formen af dette er ikke alene beregnet paa at frembringe passende stor Abning for Planten, men ogsaa paa, at samtlige Rødder og især den nederste Rødspids skal trykkes fast sammen med Jorden. Jeg indrømmer gjerne, at Smaaplanter, som almindelig let komme sig, ogsaa med Held kunne plantes med andre Greier, men hvorledes man planter, maa det altid blive af den største Vigtighed for Plantens Trivsel, at de nederste Rødtrebler ved Tryk komme i en saa inderlig Forbindelse med Jorden, at de snarest muligt kunne komme i Virksomhed igjen."

De væsentligste Fordele, som v. Buttlars Plantningsmaade medfører, ere foruden den at Rødderne, efter hans Erfaringer, snart og kraftigt komme til at virke, fornemmelig følgende: Skovjordens Overflade bliver ikke oprevet og tilintetgjort; thi efter at Plantningen er fuldendt kan man neppe see at der har været arbeidet i Marken, og herformedelst er Skovgrunden ikke udsat for at tørke, da Sol og Vind ikke saa let trænge igjennem den fastere Skorpe; Jordens Synkning, der uundgaelig følger med al Slags Plantning i Huller og paa ophakkede Steder, og som ødelægger mangfoldige Planter, veed man aldeles ikke af. Ligesom ved Biermans's Skovdyrkning kan man ved denne udsætte alle Skovplanter i den mest passende Alder og paa enhver Slags Jordbund, som Plantejærnet kan trænge igjennem, og man sparer desuden, hvilket ved Skovdyrkning er af den største

Vigtighed, en betydelig Mængde Arbeidskraft og Venge.

Hertil kommer, at man ved denne Plantningsmaade endda lettere end ved den Biermanske, der udkræver en forberedende Bearbejdelse eller Boring, med det samme eller paa een Gang kan beplante hvilkedsomhelst aabne Steder selv i fjernere eller længere fraliggende Trakter i Skoven, med den mest passende Træart; Førselen af Planterne er for Intet at regne; thi en Mand bærer med Letthed 2000 til 3000 Planter, selv en længere Vej. Giver man ved Plantningen de forskjellige Arbeidere forskjellige Planter, sat sætte i de forskjellige Rader, kan man naturligviis ogsaa tilveiebringe enhver Blanding, som man maatte ønske.

„Uagtet disse Fordele,“ siger v. Buttlar, „synes betydelige, vilde de dog ikke være tilstrækkelige til at anbefale Dyrkningsmaaden, naar Resultaterne ikke i og for sig vare heldige; men efter at jeg har forsøgt alle tidligere Plantningsmaader, kan jeg ved storartede Kjendsgjerninger, ved Millioner af unge Træplanter, klarligen godtgjøre, at denne Plantningsmaade ikke alene overgaar de øvrige, ved de nyelig udsatte Planter's Trivsel, men ogsaa ved en kraftig Væxt, der senere varer ved.“

„Det er Noget, som man ikke skal kunne benægte, at Skovdyrkingen, ved denne overordentlig billige Fremgangsmaade og dens heldige Resultater, maa kunne anvendes i en større Udstrækning og i andre Diemed, end tidligere har været Tilfældet. Paa saa Undtagelser nær har Hensigten med Skovdyrkingen tidligere været den igjen at frembringe, hvad Øren havde fældet, og Naturen enten aldeles ikke eller først efter længere Tids Forløb var istand til at gjenoprette, eller hvad der ved Storme og Ulykkestilfælde var tilintetgjort og ødelagt. Som et Middel til en bedre Drift eller til en indgribende Forbedring af Skoven kunde den tidligere Skovdyrking ikke anvendes. „Men netop deri,“ siger v. Buttlar, „ligger det væsentligste

Fortrin i min Skoddyrkningsmaade, at den ikke alene, som de tidligere anvendte, er istand til igjen at erstatte, hvad Naturen paa Grund af et eller andet Sammentræf af uheldige Forhold og Omstændigheder ikke uden Understøttelse var istand til, men at den giver Skoddyrkeren Midler ihænde til i alle Retninger at virke saavel paa Jordbundens Forbedring — og derved ogsaa paa Skovens indre Værdi og Fuldkommenhed — som paa at lette, forbedre og fuldkommengjøre Brugsmaaden. Saaledes er det, som før har været uoverkommeligt og den væsentligste Hindring for Skoddrift i en stor Udstrækning, nemlig Tid og Arbeidskraft, nu ikke længer i Veien, da det Selvsamme kan opnaaes, ja endog udføres bedre og fuldkomnere, med meget mindre end det Halve eller en Trediedeel af den Tid og de Kræfter, man før har anvendt.

Efterat den Biermanske og Buttlarke Skoddyrkning i det Foregaaende kortelig er fremstillet, skal det, som allerede foran er antydnet, her lidt nærmere blive somhandlet, nemlig at det rimeligvis vil være mere fordeelagtigt, at man idetmindste paa somme Steder bruger en Forbindelse eller Forening af begge disse Skoddyrkningsmaader, istedetfor at følge een af dem.

Brugen af Græstørvjord (Kulturjord, Kompostjord af Muld og forraadnet Græstøv) og Græstørvaste er utvivlsomt et aldeles udmærket Middel til at fremme Plantning paa skarv og ufrugtbar Jordbund, saasom paa Kyststrækninger og Heier, paa Sandmoer, samt i det Hele paa skarv Sandbund og maastee ogsaa meget bindende Leer, samt ligeledes paa Myrer, naar disse paa en passende Maade ere befriede for Vand, og imellem Stene og i Bjergtrakter, hvor der

kun er en ringe Mængde Madsjord; men hvor Jordbunden, som i mange af vort Lands Skovtrakter er rig og god, det kan vistnok Græstørvjorden og tildeels ogsaa Aften undværes, uden nogen synderlig Skade for Planternes Fremvæxt. I alle Fald er den der vist ikke af en saadan Betydning, at man, hvad Hulboringen og selve Plantningsarbeidet angaar, paa bedre Jord bør foretrække den saa meget kostbarere Biermanske Fremgangsmaade, for den lettere og billigere Skovplantning med v. Buttlars Plantejærn.

Omstør - man altsaa ikke, eller behøves der ikke nogen Forbedring af Jordbunden nærmest om Planterne, saa er det endnu mindre tilraadeligt at udføre selve Plantningen efter Bierman's Fremgangsmaade; thi den smuldrede Jordmasse, der bliver igjen efter Boringen, er sjelden tilstrækkelig til at fylde Plantehullerne, naar Plantningen skal udføres, og man maa altsaa, hvis man ikke vil bruge den saakaldte Kulturjord eller Græstørvaste, alligevel skaffe frem en Deel anden Jord. Heraf følger, at Forholdet mellem Omkostningerne ved disse to Skovplantningsmaader ogsaa i dette Tilfælde paa det nærmeste bliver det samme, men selv om Omkostningerne ved begge vare de selvsamme, tør det dog være tvivlsomt, om man burde give Bierman's Fortrinnet paa saadanne Steder, hvor Plantningen udføres, uden at Jordbunden tillige forbedres ved Hjælp af Græstørvaste eller Kulturjord.

Skulde det være vanskeligt at bruge v. Buttlars Plantningsjærn paa Steder, som ere aldeles overtrukne med Græs, Lyng eller andre Væxter, ville disse Hindringer vistnok, uden betydelige Udgifter, kunne ryddes af Veien derved, at man i Forveien med en Halle saa tyndt som muligt affkræller Jordstørpen en 4—5 Tommer i Firkant paa Plantningsstederne.

Omendkjønt Plantningsarbeidet paa bedre Skovbund hensigtsmæssigt synes at kunne udføres ved det Buttlarske

Plantningsgjærn, saa bør man vistnok med Hensyn til Planternes Afstand og indbyrdes Forhold saavel i rene som i blandede Bevoringer holde sig til den Biermanske Fremgangsmaade. Det samme er ogsaa Tilfældet med Hensyn til Planternes Opdræt i Frøsenge, hvori Biermans's Maade har store og uburdeerlige Fortrin; thi det er og bliver en Kjendsgjerning, at man ved at følge hans Forstrifter — maaskee med den ovenfor paa sit Eted anførte Forandring — i de fleste Fald faar overordentlig kraftigt udviklede Planter, der ere forsynede med mange og vel udviklede Sugerødder, som danne den unge Plantes fornemste Nedstab til en frodig Trivsel. Naar Mange klage over, at de, ved at følge Biermans's Dyrkningsmaade, have faaet mindre godt Udbytte, saa ligger dette vistnok i mange Tilfælde i en mindre nsigtig og omhyggelig Behandling og Efterfølgelse af hans Forstrifter.

Noget af Geognosi og Geologi.

(Slutning.)

Ligesom man sammenfatter flere enkelte Skifter eller Lag paa Grund af deres indbyrdes Lighed til en Formation, saaledes sammenstiller man ogsaa flere Formationer til endda større Led eller Afdelinger i Jordskorpen. Dette har man gjort paa forskjellige Maader, blandt hvilke jeg skal fremhæve den, hvorefter den hele Formationstrække fra øverst til nederst adskilles i fire saadanne Afdelinger eller Stager, nemlig 1) de saakaldte nye Formationer, 2) de tertiære Formationer, 3) de sekundære Formationer og 4) de primære Formationer.

De nye Formationer ligge øverst i Rækken og danne den yderste Bedækning, eller

saa at sige Barken af Jordlegemet. Denne Beskædning er imidlertid fuld af større og mindre Huller, idet at større og mindre Partier af dybere liggende Formationer stikke hyppig igjennem paa samme Maade som Der, Holme og Stjær gjennembryde Vandspeilet. De nye Formationer have gjerne liden Mægtighed; mægtigst og meest udbredte ere de i Lavlandet, i lavt liggende Indsøer, og i smale Fjorde og Havbugter, som optage mange Elve og Floder. De ere byggede af et løst Materiale og have saaledes lidet Sammenhæng. Sænge de iblandt fastere sammen, saa ere de fordetmeste sammensatte af en eller anden kalkholdig Bergart. De udgjøre det umiddelbare Underlag for Jordens nærværende Vertrige og tjene som Opbevaringssteder eller Begravellespladse for de Plante- og Dyrindivider, som Døden udsletter af de Levendes Tal. De organiske Levninger eller Plante- og Dyrerester, som findes i de nye Formationer, ere dog saa lidet forandrede, at de ikke fortjene Navn af Fossilier. De nye Formationer udmærke sig fra alle andre Formationer derved, at de indeholde, hvad man kalder Artefakta, det vil sige, Ting, som hidrøre fra menneskelig Kunst og Bindstibeholdighed, s. Gr. Pile, Kar, Mynter, o. s. v., hvorfor de mere ere Gjenstand for Antikvarens end Geognostens Undersøgelser. Man adskiller disse Formationer i flere Underafdelinger, der dog ikke optræde saameget ober eller under hinanden som i Hvide med eller ved Siden af hinanden. Saaledes har man

Koralkbankerne, betydelige Kalknedlag især paa Kysterne af det røde Hav og kring det stille Havs talrige Der. Disse Banker skyldes dyrist Virksomhed deres Oprindelse. Smaadyr, der forekomme millionvis i Havet, besidde den Evne at affondre den i Havvandet opløste Kalkmaterie i fast Tilstand, bygge deraf sine Boliger, Stage paa Stage, den ene Slægt efter den anden, indtil den saaledes dannede Kalkkorpe naar Havets Overflade.

Torven, som skylder Planteriget sin Oprindelse.

Den har gjerne tre Afændringer eller Affats: den øverste, yngste Affats bestaar af et Bøv af næsten friske Plantesødder; den næste brune Afdeling, bestående af halv forraadnede Planter og Planterødder, og den tredie, sorte Affats, der bestaar af fuldkommen raadne Plantedele, saaledes at Massen heeltigjennem er eensartet. Torven findes paa fladt Land i forskjellige Høider over Havet, forekommer især udvirket i Holland.

Løse Bergmasser, som ere opkomne ved faste Bergformationers Sønderbrydning og Hensmuldring, saasom Muldjord, Steen- og Gruusmasser, som bedække Fjeldenes Sider, Moræner eller Steenbolde, som opstaa paa Kanterne af Isbræer.

Alluvialdannelser eller sammenskyttet Land, det vil sige: leeragtige, sandagtige og gruusagtige Nedlag, som Vandet har ført sammen deels i Bunden af Dalsløver, deels ved disses Mundingar mod Indsøer eller Havet, og deels paa Bunden af Havet langs Kysterne. Bygningsmateriale til saadanne Nedlag er taget fra de tilgrændsende eller omgivende Klipper og Bergfjeder.

Lufdannelser eller de Kalkmasser, som underjordiske Banaarer udvaskte af Bergenes Indre og siden afsætte deels paa Landet og deels i Havet.

De nye Formationer give ingen Antydning til, at Jordkorpens har undergaaet nogen betydelige Forandringer, siden deres Dannelse begyndte; tvertimod bære de Vidne om, at i deres Dannelsestid har Formen og Størrelsen af de forskjellige Lande og Have, deres indbyrdes Beliggenhed og Klima været omtrent ligedan som nu.

De tertiære Formationer

danne Jordkorpens følgende Etage, som, naar den ikke ligger blottet i Dagen, er overleiet af de nye Formationer. De tertiære Formationer have ingen ubetydelig Udstrækning

hverken fra oven nedad eller til Siderne, og indtage saaledes et større Rum i Jordstørpen. De ere fornemmelig udbredte i Lavlandenes vide Sletter, danne saaledes Undergrunden til Jordens frugtbareste Egne. De bestaa i Almindelighed af mere sammenhængende Bergmasser end de nye Formationer. Man inddeler de tertiære Formationer gjerne i tre Grupper under Navn af Diluvial-, Ferskvands- og Saltvands-Gruppen, hvoraf enhver atter indbefatter flere Underafdelinger. Diluvial- eller Vandflom-Formationerne have Udseende af at være et Efterladenskab af heftige Vandstrømme eller Oversvømmelser. De bestaa af grovere eller finere, mere og mindre afrundede Brudstykker af ældre Bergmasser, danne gjerne uskiftede Bænke af meget foranderlig Rægtighed. Brudstykkerne ere oftest uden Sammenhæng, undertiden sammenkittede ved et kalk- eller jernholdigt Bindemiddel. De adskille sig fra Alluvialbergmasserne i Jordstørpens øverste Stage deels derved, at de forekomme i større Høider over Havet og ere mindre afhængige af de omgivende Høilande end disse. Alluvialnedlagene ere sammensatte af det Affald, som de rindende Bænde under Tingenes nærværende Orden have skyllet ned fra det nærmeste Høiland. Diluvialmasserne ere derimod som oftest, om man saa maa udtrykke sig, Langfremmede i de Egne, hvor de forefindes; og deres Oprindelse og Forekomst kan ikke forklares uden som en Frugt enten af overordentlige Vandflomme, som have væltet sig frem over store Landstrækninger, eller deraf, at de betræffende Strækninger laa saa lavt, at Havets vanlige Strømme skyllede hen over dem. Fra Alluvialmasserne adskiller Diluvialgruppen sig desuden derved, at dens Indhold af organiske Rester som oftest hidrører fra en Dyr- og Planterverden, som ikke mere er til. Som et udmærket Led i denne Gruppe kan man nævne Kullestenene eller Vandreblokkene, en Formation, som ere udbredte baade i den nordlige og sydlige Halvkugle, saa at sige, paa Jordens begge

Gader, medens den savnes i de midlere Jordstrøg. Saaledes findes Mullestene, for at nævne et Exempel, udbredte i det sydlige Norge og Sverige og over den store Landstlette, som strækker sig fra Holland til Moskva, medens deres egentlige Hjemstavn efter al Rimelighed er Norges, Sveriges og Finlands Høifjelde.

I Sand- og Gruuslag, hørende til denne Gruppe, finder man hyppig Been af Elefanter f. Ex. i Sibirien og i Arnodalen i Italien. I Kalkberg, hørende til samme Gruppe, findes i forskellige Lande en Mængde Huler, paa hvis Bund er ophobet, Lag paa Lag, betydelige Masser af Dyrebeen i en kalkagtig Materie. Benene ere ikke forenede til hele Beenrade, men adspredte uden Orden om hinanden, tildeels sønderbrudte og gnavede af kjæbædende Dyrs Tandter. Størsteparten af disse Beenhobe hidrøre fra Rovdyr: I Sydsklands Beenhuler finder man hyppigst Been af en stor Bjørn, som nu ikke mere er til. I England derimod er det Been af Hævner, som forekomme i størst Mængde i saadanne Huler. Saaledes har man fundet Benene af ikke mindre end 300 Hævner i en eneste Hule i Kirkdale i Grevskabet York. Desuden findes Been af Katte, Hunde, Rotter, Hare, undertiden af Heste, Oxer, Hjorte, Elefanter, Næsborn, Flodheste, ligeledes af Fugle, Krypdyr, Bløddyr og Insekter. Saadanne Huler synes at have været Tilflugtssteder for Rovdyr, som ere bleve overraskede af Døden imellem Beendynger af det Bytte, som de have slæbt derhen.

Til Diluvialgruppen henfører man fremdeles endeel Sand- og Gruusnedlag, som udmærke sig ved sit Indhold af Edelstene og Metaller, som Diamant, Guld, Platina, Tin, Jern o. fl. Saadanne Nedlag forekomme paa forskellige Steder navnlig i Brasilien og ved Foden af Uralbergene.

En anden Gruppe Bergmasser, hørende til Jordstorpens tertiære eller tredie Etage fra nedan (den anden fra

oven) benævner man *Ferskvandsformationer*, som indbefatte mange *Underafdelinger*. Disse *Bergmasser* bestaa paa sine *Steder* hovedsagelig af *Kalk*, paa *Andre* af *Leer*, paa *atter Andre* af *sammengytret Sand*, og undertiden af en *Blanding* af saadanne *Materialier*; de have hyppig en stor *Mægtighed*, betydelig *Sammenhæng* og iblandt en regelmæssig *Lagdannelse*. De forekomme gjerne *afleiede* i *staalformige* og *kedelformige Fordybninger* i *Jordbunden*, og indeholde en *Mængde* vel *vedligeholdte Levninger* af *Dyr*, som levede paa *Landet* og i *ferske Bænde*. De indeholde ogsaa hyppig *Plantelevninger*, som paa sine *Steder* findes ophobede i *store Masser*, der optræde som *Bruuntul. Materialet*, hvoraf disse *Formationer* bestaa, maa saaledes være blevet *nedført* af de *rindende Bænde* og have *affat sig* i *Jandsøer* eller ved *Flodens Udløb* i *Havet* under en *rolig Tingens Tilstand* paa *Jorden*. Da imidlertid saadanne *Formationer* hyppig forekomme langt *inde* paa *Jordens Kontinenter* (*Fastlande*) og paa *Steder*, hvor nu ingen *Jandsøer* findes, saa maa *siden* den *Tid* *mangen Jandsø* være blevet *udslettet* af *Jordens Overflade*.

Som den *trede Gruppe*, *henhørende* til de *tertiære Formationer* opfører man *endeel Bergmasser*, som bære *Bidne* om at være *dannede* i *Saltvand* og derfor benævnes *Saltvandsformationer*, som ogsaa indbefatte flere *Underafdelinger*. De *adskille sig* fra *Ferskvandsformationerne* hovedsageligst *derved*, at de *indeholde* *Reste* af *Dyr*, som levede i *Saltvand*. De have *desuden* gjerne en *større Udstrækning*, *optræde* mere paa *aabne* og *flade Landstrækninger*, *ere mindre indstrænkede* til *Fordybninger* i *Jordbunden* og *oftere sammensatte* af *grovkornet Materiale* end *Ferskvandsformationerne*. Disse *Formationer* forekomme paa *mangfoldige Steder* f. *Ex.* ved *Foden* af *Apenninerne*, i *Italien*, i *Omegnen* om *Paris*, i *Omegnen* om *London*, paa *Nordranden* af *Alperne*.

De tertiære Formationer indeholde i det Hele taget en Mængde Levninger baade af høiere og lavere Dyr, hvis Righed med den nærværende Dyreverden bliver mindre og mindre, jo dybere man kommer. I de tertiære Formationers øverste Afdeling findes ingen Nester, som svare fuldkommen til Nutidens høiere Dyr, hvorimod der findes Levninger af lavere Dyr, f. Ex. Stjæll, som ganske ligne dem, der endnu leve paa Jorden. Paa Grund af saadanne Jagtagelser antager man, at de lavere Dyreslægter ere ældre eller optraadte tidligere paa Jorden end de høiere. De tertiære Formationer udmærke sig især ved sine mange Levninger af de saakaldte Pachydermata, eller tykhudede Dyr: Elefanter, Næshorn, Flodheste o. Fl., som dengang vare udbredte lige op til Sibirien, medens de nu ere indskrænkede til det hede Jordstrøg. I de tertiære Formationer finder man ogsaa opbevaret en Mængde Plantelevninger, som i det Hele bære Vidne om et frodigt Vertrige, der nærmede sig den Planterverden, som nu forefindes i de varmere Jordstrøg.

Naar man nu gjør et Tilbageblik paa hvad der saaledes er anført om de tertiære Formationer og bemærker, at paa den Tid, de dannedes, vare Dyreslægter, som nu kun findes i det varme Jordstrøg, udbredte over hele den nordlige Halvkugle ligetil Sibiriens Kyster, hvilket forudsætter en tilsvarende Udbredelse af det varme Jordstrøgs Vertrige, saa er det klart, at den Tids klimatiske Forholde maa have været langt anderledes end nu. Og naar man erindrer, at Saltvandsformationer forekomme langt inde paa Fastlandet f. Ex. ved Nordranden af Alperne, saa bliver det ogsaa klart, at Kystlinierne maa have haft en anden Beliggenhed, og at i det Hele Jordklodens Have og Lande maa have haft en anden Beliggenhed, Form og Udstrækning end nu for Tiden.

De sekundære Formationer
udgjøre Jordstorpens tredie Etage eller Støtværk fra oven.

Disse Formationer forekomme i stor Mængde; de optræde sædvanlig med større Mægtighed og ere mindre indskrænkede til skaalformige Fordybninger i Jordstørpen end baade de tertiære og de nye Formationer. De synes fordelmæssigt at have affat sig i det aabne Hav og ere saaledes for Størstedelen Saltvandsformationer. Man inddeler de sekundære Formationer i tre Grupper, nemlig: Kridtgruppen, Jura-gruppen og Triasgruppen. Kridtgruppen ligger øverst og saaledes umiddelbart under de tertiære Formationer; den har sit Navn af den bekjendte Kalkbergart, Kridtet, som udgjør en væsentlig Deel af samme. Kridtet viser sig mere og mindre reent og i det Hele taget forskjelligt paa de forskjellige Steder og i de forskjellige Dybder paa samme Sted. Til Kridtgruppen hører desuden forskjelligartede og mægtige Nedlag af Sand og Leer, som deels blande sig med Kridtet, deels optræde selvstændigt snart imellem, snart under Kridtbankerne. Kridtbankerne og de lagdannede Masser af Sand og Leer, som optræde i Forbindelse med dem, ere meget udbredte. De forekomme f. Ex. i Danmark, i Saren, Bøhmen, Schweiz, Italien, paa Østsiden af det adriatiske Hav, i det midlere og det nordvestlige Frankrig og i det sydsørlige England og danne paa mange Steder 1000 Fod mægtige Bergstiber af mangfoldige Kvadratmiles Udstrækning. Kridtgruppens øverste Afdelinger ere Saltvandsformationer, dens nederste Afdeling derimod er dannet af Ferskvand, hvilken Omstændighed viser, at de betræffende Landstrækninger først stode over Havets Overflade, i hvilken Tid Ferskvandsformationerne affatte sig paa dem, og siden sank ned, saa Havet stillede sig over dem, i hvilken Tid de bleve overdækkede af mægtige Saltvandsformationer. Kridtgruppen indeholder en Mængde Fossilier, som ere eiendommelige for den, især af Skaldyr. Mest eiendommelig og mærkbar turde dog være den store Mængde Flintestene, som fornemmelig findes i Gruppens øverste Kridtlag. Disse afrundede,

Knolformige, snart mørkere, snart lysere Flintestene ere forstenede Svampe.

Nærmest under Kridtgruppen komme Juraformationerne, der kaldes saa, fordi de optræde i stor Mængde i Jurabergene i det østlige Frankrig. Juraformationerne bestaa hovedsageligst af kornige og tætte Kalkbergarter, hvortil henregnes den bekjendte karrariske Marmor, og desuden af forskjellige Leer- og Mergelarter med mellemkommende Lag af Sand og Sandsteen. Det er Tilfælde med disse Formationer som med neptuniske Formationer i Almindelighed, at naar de forekomme i Lavlandet, saa nærme deres Stikter eller enkelte Lag sig det Horizontale, og Massen er gjerne mindre sammenhængende; hvorimod Stikterne ere steile, krumsoede, vindstjæve, fastere og mindre tilbøjelige til at forvitre, naar de optræde i Høilandet. Juraformationerne optræde ikke sjelden i høie Bergkjæder. Saaledes danne de ikke alene Jurabergene, men de udgjøre, man kan sige Hovedmassen af Sydtydsklands Alpekjæder og danne betydelige Partier af Karpatberne. Denne Gruppe indeholder en Mængde Fossilier baade af Fiske, Krybdyr og lavere Dyreslægter, hvoriblandt kan udhæves de saakaldte Ammoniter og Belemniter.

Den nederste Afdeling af de sekundære Formationer er Triasgruppen, ogsaa kaldet den saltførende Gruppe. Den bestaar af tre Underafdelinger, hvorfor den benævnes Trias: øverst ligger spraglet Mergel, derpaa følger Kalksteen, der kaldes Skjælkalk paa Grund af dens store Indhold af fossile Staldyr; nederst kommer spraglet Sandsteen. I den midlere af disse Underafdelinger, i Skjælkalken, hører Steenfaltet hjemme, almindeligviis ledsaget af Gibb og Leer.

I de sekundære Formationer findes heeltigjennem en stor Mængde Forsteninger, som bære Vidne om, at Vertriget, medens disse Formationer dannedes, var rigt og frodigt, samt at Jordens daværende Bænde og end mere dens Bænde

brimlede af levende Skabninger. Der er imidlertid en vidunderlig Forskjel imellem Jordklodens daværende og nuværende Plante- og Dyrerige. Forskjellen er saa stor, at man ved at betragte Størrelsen, Formen og den indre Bygning af de forstenede Benrade, som opbevares i de sekundære Formationer, tror sig hensat i en Fabelverden fuld af Uhyrer. Naar man sammenholder den forstenede Dyrerverden fra Jordstorpens tertiære Etage med den forstenede Dyrerverden fra den sekundære Etage, saa finder man ogsaa Ulighed mellem dem saa stor, at man ikke vel kan betragte Beboerne af den øverste af disse Etager som et Afkom af Befolkningen i den nederste. Ved at stige ned fra Jordens Øden til dens 3die Etage fra oven passerer man altsaa et Grændseshjel mellem tvende Dyrerverdener, der ikke gennem Forplantelsens Lov bære sammen som Marsag og Birke. Denne mærkelige Afbrydelse af Naturens almindelige Gang peger hen paa Forandringer i og ved Dyrernes Opholdssted. Det synes som der efter at de sekundære Formationers øverste Afdeling, nemlig Kridtet, havde affat sig og førend de nederste Lag af de tertiære Formationer bleve til, indtraf Tildragelser, som gjorde idetmindste en stor Deel af Jorden uskikket som Bolig for de sekundære Formationers Dyrslægter, hvorfor disse maatte gaa under, og efterfulgtes af en Dyrerverden, som passede til Jordklodens forandrede Tilstand. I de tertiære Formationer findes udbredt en saadan Mængde Nester af varmbloedige Dyr især af de saakaldte Pachydermata, at man maa tænke sig Jordkloden med store Landstrækninger og et meget varmt Klima endog i høie Bredegrader. I de sekundære Formationer derimod finder man næsten ikke, allensals yderst saa Spor af varmbloedige Dyr, hvorimod man støder paa en Mængde Levninger af Amfibier, Krypdyr, blandt hvilke kan udhæves de saakaldte store Saurier, hvoraf nogle fortrinsviis levede i Vandet, andre paa Landet, og som undertiden endog vare forsynede med

Flyveredskaber. Blandt Jordens nulevende Skabninger er det Krokodillen, som har meest Lighed med disse Saurier. Paa en Tid, da Jorden tjente som Dyholdssted for en Mangfoldighed af saadanne Uhyrer ligger det meget nær, at tænke sig den med lavtliggende, sumpige Landstrækninger, gennemstrømmede af grumsede Floder, omgibne af et ligesaa grumset Hav, og over hvilke der hvilede en varm Atmosfære, som var rigelig ansvangret med Dunster og Vanddampe.

De primære Formationer

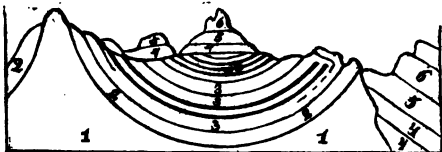
Kalder man den nederste, Mennesket bekjendte, Etage eller store Afdeling af Jordkorpens lagdannede Bergmasser. Om denne Etage naar ned til Jordens Middelpunkt, eller om den har en Begrændning høiere oppe, og hvad der i saa Fald ligger nedenfor eller indenfor denne Begrændning, veed man ikke, hvormeget man end har disputeret derom. Man er ogsaa uenig om den øvre Grændse for denne Etage, idet nogle sætte den høiere oppe, Andre lavere nede. Men hvor der kun handles om en overfladist Udsigt over Jordlegemets indre Bygning, er Spørgsmaalet om, hvor Grændseltjeldet skal sættes imellem de forskjellige Etager, af mindre Betydning. Den Forfatter, hvis Anstuelser jeg hovedsagelig følger i denne Fremstilling, henfører alle neptuniste Bergmasser nedenfor Triasgruppen til den primære Etage. De primære Formationer adskille sig fra de høiere liggende Etager for det Første derved, at kun en Deel af dem indeholder forstenede Levninger af Planter og Dyr, og det kun af lavere Dyr, medens den anden Deel indeholder aldeles ingen Forsteninger. Dernæst adskille de sig fra de foregaaende Formationer derved, at deres Stifter eller enkelte Lag ere hyppigere bragte af Lave, have oftere en straatflaaende Stilling, ere mere vredne og vindstjæve. Fremdeles ere de primære Formationer mere gjennemsatte af Nebner, som ere fyldte med Steenmasser af en anden Art. Endelig udmær-

ter den primære Etage sig derved, at den indeholder store Masser Steenkul og er rigest paa Ertsar og Metaller. Man inddeler denne Etage i flere Underafdelinger: øverst ligger den permiske Afdeling, som har faaet sit Navn efter det gamle Permien i det Indre af Rusland, fordi de betræffende Bergmasser der forefindes fortrinlig udviklede. Dernæst kommer Steenkulgruppen, derpaa den devoniske Afdeling, saa kaldet efter Grevstabet Devon i det sydvestlige England, hvor de hidhørende Bergmasser optræde i stor Mængde. Fremdeles følger den siluriske Afdeling, som findes meget udviklet i de vestlige Egne af England, hvor de gamle Silurer boede. Hertil slutter sig en mægtig Afdeling, bestaaende af de saakaldte krystallinske Skifere. For Geognosten, der kan kaldes Jordlegemets Anatom, har enhver selvstændig optrædende, om end nok saa indskrænket, Afdeling i Jordkorpen sin store Bigtighed. Imidlertid skal jeg dog her indskrænke mig til at tale nogle Ord om tre af disse Grupper, nemlig Steenkulgruppen, den siluriske og de krystallinske Skiferes Afdeling.

Steenkulgruppen er meget udbredt paa Jorden. Den forekommer i de fleste Lande i Europa, i Syrien, i Indusdalen, paa Den Java, paa de østlige Kyster af Kina, i Australien og paa mange Steder i Amerika. Den er opstillet af en Række lagdannede Bergmasser, bestaaende af leerholdige Skifere, Sandstene og Kalk, som man kalder Bergkalk. Denne Gruppe, især Bergkalken, indeholder mange forstenede Dyrelevninger f. Ex. af Fiske. Men den udmærker sig dog meest ved sin Rigdom paa Kul, der imidlertid ikke er tilstede overalt i Gruppen. Kullet forekommer dels mere og mindre fint fordeelt i Bergmassen, dels ansamlet i særegne Lag, som man kalder Leier eller Fløtser, der paa sine Steder bestaa udelukkende af Steenkul. Saa-danne Kullag kunne have en Rægtighed fra nogle Linier til en 60 Fod og derover. Paa somme Steder have Kul-

lagene en liden, paa andre en meget stor Udstrækning. Saaledes mener man, at Kullagene ved Newcastle i England indtage et Flademaal af 180 Kvadratmile. Hyppig forekomme flere Kulleier paa et og samme Sted, adskilte ved mellemkommende tyndere eller tykkere Lag af leerholdige Skifere, Sandstene og Kalk. I Kuldistriktet ved Newcastle f. Gr. tæller man 40 Kullag, hvoraf dog mange ere saa tynde, at det ikke svarer Regning at afbygge dem. Der gives to Hovedleier, adskilte 60 Favne fra hinanden, hvoraf det ene er 6 Fod, det andet 6 Fod 6 Tommer mægtigt*). I en Kulgrube ved Lüttich tæller man 61 saadanne Kulleier. Steenkullagene og de Bergmasser, som ere afleiede over, under og imellem dem, optræde gjerne i skaalformige For- dybninger i de underliggende Formationer, hvilket Forhold viser sig Fig. 26, der forestiller et opret Snit af et Kul-

Fig. 26.

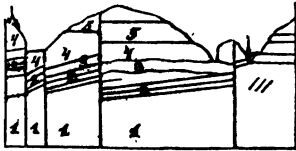
distrikt i Nærheden af Bristol i England. I dette Snit forestille: De sorte cirkelformige Baand Steenkullag;

1. Rød Sandsteen, hørende til den devoniske Afdeling;
2. Bergkalk, hørende til Kulgruppen;
3. Bergmasser, liggende mellem Kulleierne og gjennem-
satte med Kul;
4. Spraglet Sandsteen, hørende til Triasgruppen;
5. Liaskalk, hørende til Juragruppen;
6. Dolithkalk, hørende til Juragruppen.

*) Man regnede i 1835, at Kuldistriktet ved Newcastle indeholdt 5,575,680,000 Kubit-Meter Steenkul, hvilket omtrentlig svarer til 178,421,760,000 Kubit-Fod.

Kullagene og de samme ledsagende Bergarter ere ellers, ligesom de primære Formationer i Almindelighed, hyppigt bragte ud af deres oprindelige Stilling, meget omkumplede og gjennemsatte af Revner. I Fig. 27, der ligeledes

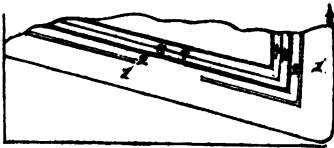
Fig. 27.

forestiller et opret Snit gennem Kuldistriktet ved Bristol, seer man, hvorledes opretstaaende Revner gjennemsatte samme, og hvilken Forstyrrelse de have forarsaget, i det at visse Stykker af sammenhængende Lag ere stødte i Beiret, medens andre er sunkne dybere ned.

I Fig. 28, der forestiller et opret Gjennemsnit af Kuldistriktet ved Lüttich i Belgien, seer man hvorledes Kullagene — de sorte Baand — og de over og under liggende Bergmasser ere trykkede sammen, mens de endnu vare i en bseelig Tilstand.

Fig. 28.

Hvad Planterester i Kulgruppen angaar, saa indeholde de Bergmasser, som ledsage Kullagene, en Mængde saadanne, ofte særdeles vel vedligeholdte indtil de fineste og strøbeligste Dele. Disse Planterester skrives ikke fra saadanne Berter, som findes i Kuldistrikterne eller i de betræffende Lande fortiden; derimod have de nogen, hvorvel svag, Lighed med Valmetræet og andre Planter, som nu vore i Jordens varmere Strøg. I Steenkulgruberne støder man undertiden paa store Træstammer, som ere vel vedligeholdte, hvad den ydre Form angaar, og som staa oprette paa sine Rødder, strække sig gennem flere paa hinanden hvilende Lag af Steenkul, Skifer, Kalk og Sandsteen. Hyppigere træffer man saadanne Stammer kastede overende, og da ere de gjerne

stærkt fladtrykte. I selve Kullagene finder man dog meget sjelden vel vedligeholdte Plantelevninger. Betragter man imidlertid Steenkullet igjennem Forstørrelsesglas, saa opdager man et Celleværk, en netformig Textur, med andre Ord: en Delenes Anordning og Sammensætning, som ligner Planternes indre Bygning. Af disse og flere Jagttagelser, som det vilde blive for vidtløftigt her at omhandle, slutter man, at Jordstorpens store Steenkulmasser hidrøre fra en undergaaet Planteverden, hvis enkelte Individuer i de egentlige Kulfløiser ere blevne saa forvandlede, at deres Plantenatur ikke lader sig opdage med ubevæbnet Øie. Og den store Mængde af Steenkul, som findes i de forskjellige Lande, bærer Vidne om, at paa den Tid Kulfløiserne dannedes, fandtes der et overordentlig yppigt Vertrige paa Jorden. Det synes som om adskillige af de nærværende Græssorter dengang naaede en Hvide og en Tykkelse som store Træer. Med Kulfløiserne tænker man sig, at det gik til paa følgende Maade: Floder og Elve gennemstrømmede Vandstrækninger, rigt bekrandsede med Skove og trælige Græssorter; Floder og Elve undervaskede da som nu sine Bredder, hvoraf Strimmel for Strimmel med de Bexter, som fandtes derpaa, bleve Flodernes og Elvenes Bytte; Vindstød fore hen over Jorden og nedflog dens Bexter i massevis, de vindfældte Stammer bleve i Flomtidene hyppig grebne af Flodernes lange og talrige Arme; indre Røstelser i Jordlegemet — den primære Etage vidner om mange saadanne Røstelser — voldte, at flodbekrædte Landpartier, som straanede ned mod Dalbunden, gløde ned i Flodsfengen og stævede Floden op, hvorved dens bortførende Kraft forøgedes: af disse Aarsager opstod der en Flytning af Steenmateriale og Træer og Rødder og Grene og allehaande Plantedele ned igjennem Flodløbene ganske overeensstemmende med hvad der fortiden gaar for sig i stor Maalestok f. Ex. i Mississippidalen i Nordamerika. Bragt ned til Indsøer

og Havbugter kastedes 'dette Flyttegods hid og did, tumledes omkring i længere eller kortere Tid, og sank omsider tilbunds, hvor der altsaa opstod Lag af Leer, Sand, Kalk mere og mindre rige paa Planter og Plantedele. Dette gik for sig uafbrudt i Narenes Løb. Aarstidernes Berel medførte dog periodiske, eller til visse Tider tilbagevendende, Forandringer i denne Hørelse; flere Floder faldt ud i samme Havbugt eller samme Indsø, eller flere Bifloder, kommende fra vidt adskilte Egne, dannede en Hovedflod, disse Floder flommede til forskjellige Tider og leverede saaledes ogsaa de største Partier af sit, fra Steenriget og Bertriget røvede, Fragtgods til Indsøen og Havbugten til forskjellige Tider: Herfra udleder man de værlende Lag i Kulgruppen. Man bør her erindre, at de egentlig rene Kulfløtser ere et meget underordnet og sjældent Led i Kulgruppen, medens Sand, Kalk- og Skiferlag, gjennemængte med Kul, er det Almindelige. Store Mængder af vegetabilsk Materie bleve saaledes udbredte over Bunden af Indsøer og Havbugter og begravne under vokende Lag, som pressede dem sammen; de bleve berørte af kemiske Processer, hvorunder de forvandlede til Steenkul, og senere Tildragelser hævede dem op over Vandets Omraade. Saaledes sørgede Naturens Herre, længe før Menneskeslægten blev til, for et af de vigtigste Midler til dens vokende Kultur.

Umiddelbart under Steenkulgruppen følger, som allerede bemærket, den devoniske Afdeling og under denne igjen den siluriske Gruppe. Denne Gruppe optræder, foruden i England, hvor den har faaet sit Navn, paa mange Steder i det nordlige Europa, hvortilmod den træffes yderlig sjelden i det sydlige af denne Verdensdeel. I de nordlige Stater i Nordamerika er denne Gruppe meget udviklet og udbreder sig paa sine Steder over Tusinder af Kvadratmile. Man finder den ogsaa paa Sydspidsen af Sydamerika, paa Falklandsøerne og paa Nyholland. Formationer hørende

til denne Gruppe, forekomme ogsaa i Norge. De stiftede Bergmasser i vort saakaldte Dvergangs territorium høre nemlig til den siluriske Gruppe *). Bore Dvergangsbergmasser forekomme, som bekendt, omkring Christiania, paa vestre Side af Rjøsen, paa østre Side af Mandssjøen, paa Ringerige, Eker, ved Langesundsforden. De bestaa hovedsagelig af Kalk og Skalberg, eller de ere opstiftede af en lang Række af Kalk- og Leerstiferlag, som deels hvile paa hinanden i mere og mindre straa Stillinger, deels staa opret ved Siden af hinanden. Uagtet nu disse Kalk- og Leerstifermasser høre hjemme i den saa dybtliggende siluriske Gruppe, danne de dog den øverste Afdeling af Norges faste Fjeldgrund, og ligge enten blottede i Dagen, eller kun overdækkede af nogle Mullestene hørende til den tertiære Etage, samt af endeel Gruus, Sand- og Leerlag, som høre til de nye Formationer, med andre Ord: I Norge er Jordlegemet blottet til et meget betydeligt Dyb, og Jordstorpens øverste Formationer hvile umiddelbart paa de dybeste man-

*) Den engelske Geolog Thomas Ansted bemærker herom: De norske Bergmasser ligne, baade hvad deres mineraliske Karakter og deres Fossilier angaar, de lavere Stifter i det siluriske System i England. Ved Christiania er der en Gruppe, bestaaende af mørkt Skalberg, Stifer og Leer med kalkholdige Baand, hvorover der hviler en grovkornig Sandsteen, hvilken Gruppe oventil gaar over til Kalklag, rige paa Koraller, samt til Sandsteen, Leerstifer og Konglomerat. Den hele Række indeholder de samme Slags Forsteninger, som findes i Caradoc-Sandstenen og Plandslo-Fliserne; og Hr. Lyell har iagttaget, at der gives en forsteningrig Kalksteen, som paa Punkter ikke langt fra hinanden indeholder Fossilier, hvoraf nogle ligne dem, der forekomme i den lavere Deel af den siluriske Gruppe, hvorimod andre ligne dem, der ere fælles baade for de lavere og de øvre Led af bemeldte Gruppe; han er derfor tilbøielig til at betragte disse Lag som et Dvergangsled mellem denne Gruppens lavere og høiere Afdelinger.

kjender; og man savner saaledes i vort Lands Fjeldbygning: 1) de tre øverste Afdelinger af den primære Stage, nemlig den devoniske, den steenkulførende og den permiske Gruppe; 2) hele den sekundære Stage, og 3) de tertiære Formationer, hvoraf man dog finder adspredte Spor f. Ex. Kullestenene.

Om den siluriske Gruppe kan man i Almindelighed bemærke, at de til samme hørende Bergmasser ere meget hyppigt bragte ud af deres oprindelige Leie, hvilket tyder paa, at de ofte have været udsatte for voldsomme, forstørrende Paavirkninger, hvorhos man kan erindre, at der hersker en mærkelig Overeensstemmelse imellem dens Forsteninger i de forskjellige Lande. De samme Sorter Forsteninger, som forekomme i denne Gruppe i England, gjenfinder man i Norge, i Nordamerika, paa Islandet eller Sydspidsen af Sydamerika og paa Falklandsøerne. De betræffende Dyr have saaledes haft en mærkværdig Udbredelse, og der maa dengang i mange Henseender have hersket megen Ensamhed paa Jorden.

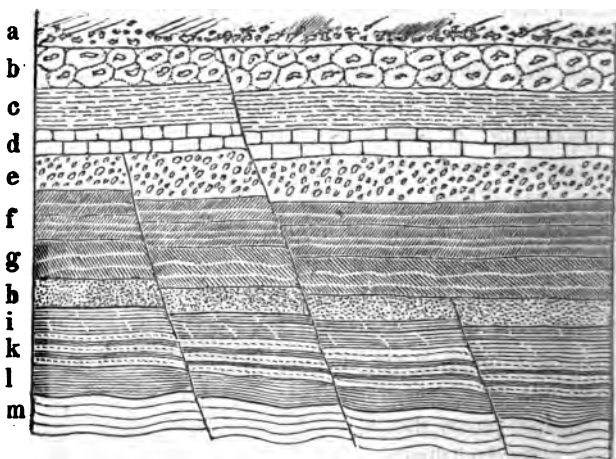
Endelig komme vi til de krystallinske Skiferes Afdeling. De ældre Geologer betragtede denne Afdeling som Urberg, som det oprindelige, dybest liggende Berg, der tjente som Underlag for alle andre stiktede Bergmasser. De nyere Geologer godkjende ikke denne Anskuelse; de finde denne Afdelings Plads eller Beliggenhed imellem de øvrige Formationer meget tvivlsom, idet de have bemærket, at krystallinske Skifere undertiden træde i en saadan Forbindelse med stiktede Bergmasser, der ligge temmelig høit oppe i den geognostiske Række, at det kunde se ud som om ogsaa disse saakaldte Urskifere hørte hjemme langt oppe i Jordstørpen. Man betragter i Almindelighed de krystallinske Skifere som omvandlede Bergmasser, omvandlede ved underjordisk Hede. Og i saa Fald er det rimeligt, at de ingen bestemt Plads have, men kunne optræde i Jordstørpens forskjellige Stager, og saaledes ikke udgjøre nogen egentlig samlet geognostisk,

men snarere blot en petrografisk Gruppe. Hermed forholde det sig i Almindelighed som det vil; vist er det, at i Norge ligge disse krystallinske Skifere under den siluriske Gruppe, og udgjøre saaledes hos os den dybeste Afdeling af alle bekjendte skittede Formationer, og optræde med saadan Mægtighed og i saadan Udstrækning, at de udgjøre saa at sige hele Norge, saa at vore øvrige Formationer kun ere at ansee som et let og hullet Teppe over dem. De krystallinske Skifere forekomme ogsaa i stor Mængde paa mange andre Steder helst i Jordklodens høieste og største Bergkæder og vildeste Fjeldegne. De krystallinske Skiferes enkelte Skifter sammensættes af lagvise anordnede Krystaller, som ere indertigt og fast og umiddelbart forbundne med hinanden, hvorfor disse Skifere fremstille sig som et Produkt, der er vel gennemarbejdet af kemiske Kræfter, medens de øvrige skittede Bergmasser i Almindelighed ere mere og mindre faste Anhobninger af et saa at sige raat og ubearbejdet Steenmateriale. I den ombandlede Afdeling optræde de bekjendte Bergarter: Gneis, Glimmerskifer, Leer-skifer, Hornblendeskifer, Talkskifer, Klorit-skifer, hvortil kommer forskellige Indblandinger af Kvarts og undertiden af krystallinsk Kalk. Undertiden dannes hele Fjelde blot af een af disse Bergarter; paa andre Steder optræde de sammen med hinanden og veksle med hinanden i mægtige Bænke, brede Striber, eller tyndere Lag. Skifterne eller de enkelte Lag have gjerne en meget straa, ikke sjelden en ganske opret, Stilling og ere krummede og bredne paa mangfoldige Maader, ligesom Bergmasserne i det Hele ere fulde af Kløfter og Revner, som, fyldte med et eget Steenmateriale, kaldes Gange og danne Findestedet for en stor Mangfoldighed af Grotter og Steenarter. De krystallinske Skiferes Afdeling indeholder ingen, idetmindste yderlig sjelden, Foræninger, hvad enten nu dette kommer deraf, at saadanne Spor udslettedes under Bygningsmaterialets Forvandling til krystallinske Skifere, eller deraf,

at dette opstod før end Dyre- og Plantelivet tog sin Begyndelse paa Jorden. Den omhandlede Afdeling er derimod Moderstjødets eller Dannelsesstedet for de fleste, især de saakaldte ædlere, Metaller. Det er i denne Afdeling man driver de fleste Grube- og Kongsbergs Sølvgruber, Modums Kobbergruber, vore Jerngruber, kort: alle vore betydeligere Gruber staa i de krystallinske Skiferes Feldt, eller dog idetmindste paa Grændsen af samme. Vignende Forholde finde Sted i andre Lande.

Derfor man tænker sig et opretstaaende Snit af Jordstorpens paa et Sted, hvor alle dens Etager ere fuldstændigt udviklede og ikke meget bragte ud af Bæve, og hvor de krystallinske Skifere ligesom i Norge ligge nederst, saa vilde et saadant Snit tage sig ud omtrent som højsviede Fig. 29, hvor

Fig. 29.

- a. forestiller Korallbaner, Lort, løse Bergmasser, Alluvial- og Lufdannelser, eller de lidet mægtige Formationer, som udgjøre Jordstorpens øverste

Etage med dens Levninger af nulevende Dyr og Planter samt Mindesmærker af menneskelig Virksomhed.

b.	forestiller Diluvial- eller Vandflom-	} Den tertiære Etage med sine mange Levninger af store Pachydermata, samt Bruunkul.
c.	— Ferskvandsformationer.	
d.	— Saltvandsformationer.	
e.	— Kridtgruppen.	
f.	— Juragruppen.	} Den sekundære Etage med sine store Saurier, samt Steensaltnedlag.
g.	— Triasgruppen.	
h.	— Den permiske Gruppe.	
i.	— Steenkulgruppen.	} Den primære Etage.
k.	— Den devoniske Gruppe.	
l.	— Den siluriske Gruppe.	
m.	— De krystallinse Skifere.	

Efter at vi saaledes have dvælet nogle Dieblkke ved Jordstorpens neptuniste eller lagdannede Afdeling, maa vi kaste et Blik paa dens plutoniske Afdeling eller

De uskittede Bergmasser.

Disse Bergmasser udgjøre ikke saa stor Deel af Jordstorpens som de neptuniste Formationer; de forekomme imidlertid meget hyppigt baade i større og mindre Partier, danne ikke sjelden Jordens høieste Fjeldtoppe og Bergfjedernes indre Kjerne. De have ingen bestemt Beliggenhed i Jordstorpens; de forekomme baade i Dybet og paa Overfladen og de indeholde ingen Forsteninger. Som deres Navn antyder have de ingen Lagdannelse, hvad enten man seer hen til deres ydre Form eller deres indre Sammensætning. Hvad deres ydre Form angaar, saa er den ganske regelløs: deels danne de uformelige Klumper inde i Jordlegemet, der iblandt rage langt frem i Dagen som uregelmæssige Udverter, deels ligge de yderst i Jordstorpens som formløse Dypobninger, Dyrger, Klatter. Hyppig styde de mangfoldig forvirkede

Forgreninger ind i de lagdannede Formationer og udfolde opretstaaende, skævtstaaende og horizontale Nerver i disse, hvorhos kan frembræves som en Omstændighed, man bør lægge Mærke til, at de stiftede Formationer gjerne ere bragte meget ud af Løbe i Nærheden af de ustiftede Bergmasser. Som Exempler paa saadanne Bergmassers Forekomst kunne tjene hosstaaende Figurer, hvor a forestiller en ustiftet, b en stiftet Bergart.

Fig. 30.

Fig. 31.

Fig. 32.

Hvad de ustiftede Bergmassers indre Bygning angaar, saa ere de ikke sammensviede af regelmæssige Afdelinger; de udgjøre heelt igennem eet Stykke, paa det nær, at de have mangfoldige Kløfter, som ikke ere bundne til nogen almindelig Regel. De bestaa af en inderlig Forbindelse af mere og mindre fuldkomne Krystaller af flere eller færre Steenarter saasom Kvarts, Feldspath, Hornblende, Augit, Glimmer, Talk. Krystallerne ere imidlertid ikke førte sammen og hobede paa hinanden ligesom Stenene i en Røs, men de have stude an, dannet sig i og af en fælles Masse. De

saaledes dannede Bergmasser ere gjerne baarde, sprøde og have et krystallint Brud. Man inddeler dem i to Hovedafdelinger, nemlig i den egentlig plutoniske og den vulkaniske Afdeling.

De egentlig plutoniske Bergarter optræde ulige hyppigere og i langt større Mængde end de vulkaniske, bestaa ogsaa gjerne af en tættere, fastere og mere krystallint Masse end disse. Bergpartier, hørende til den egentlig plutoniske Afdeling, stikke hyppig op af de neptunistiske Formationer ligesom Klippeknatterne stikke op af Snefonnen, der udbreder sig over Fjeldsletten; de vække saaledes Forestillingen om, at de ere Udøbere af omfangsrige Masser, som have sit Gæde dernede i det ubekjendte Dyb under Jordkorpens skittede Formationer. Det er fornemmelig i Nærheden af Bergpartier, hørende til denne Afdeling, hvor man finder de skittede Bergmasser bragte i Urede og ombandlede til krystallint Skifer. Seende hen til den indre Bygning, finder man, at de ombandlede plutoniske Bergmasser ere sammensatte paa to Maader: Krystalkornene, hvoraf de ere dannede, ligge enten umiddelbart ved Siden af hinanden, saaledes at hele Massen blot bestaar af Krystalkorn, eller de ere ligesom indstoppede i en tæt Deig eller Grundmasse. Paa Grund heraf adskiller man de betræffende Bergmasser i to Grupper, nemlig i Granitgruppen og Porfyrgruppen. Til den første Gruppe hører foruden Graniten med dens Afændringer tillige Spenit, Diorit o. fl. Granitfjeldene ere meget forskjellige, eftersom de bestaa af en løsere eller fastere Granitsort. Er Graniten løs og forvittrer let, saa ere Fjeldene gjerne lave med mildt afrundede Kupper; er den derimod fast og forvittrer vanskelig, danner den gjerne høie, vilde Fjelde med himmelskræbende Tinder og Taller og frygtelige Afgrunde. I begge Tilfælde ere Granitdistrikterne sædvanlig gennemfurede af trænge Dale. Granitbergenes Begrændsning mod de omgivende Bergmasser er ofte meget forvirret og van-

stelig at opfatte, deels fordi Granitbergene forløbe sig med mangfoldige regelløse Forgreninger ind i de omgivende Bergmasser, hvad enten disse høre til den stiftede eller uftittede Afdeling, deels fordi disse, naar de høre til den uftittede Afdeling, igjen sende Forgreninger ind i Granitbergene, og deels fordi de sammenstødende Masser, hvad den indre Sammensætning angaar, efterhaanden gaa saaledes over i hinanden, at ingen skarpe Grændser lade sig paavise. Granitbergene ere fattige paa Metaller.

Porfyrgruppen indbefatter flere Porfyrtarter. De porfyragtige Bergmasser optræde sjeldnere og sædvanlig i mindre Partier end de granitiste, med hvilke de have megen Lighed, hvad de ydre Former angaar. Porfyren forekommer hyppig i Nærheden af Granitmasserne og udfylder Revner i samme. Porfyrbjergene ere iblandt meget rige paa Metaller, navnlig skulle flere af Amerikas Sølv- og Suldgruber forekomme i Porfyrdistrikter.

De vulkaniske Bergmasser forekomme meget sjeldnere end de plutoniske; de optræde ogsaa gjerne i smaa Partier, udfylde Revner i andre Formationer, danne Kupler og Kegler ovenpaa andre Bergmasser, hvilke Kupler og Kegler iblandt ved en Stamme eller Stilk staa i Forbindelse med Dybet. Iblandt have de skudt sig ligesom Stred nedover andre Bergformationers hældende Sider. Hvad det indre Udseende angaar saa ere de mindre krystalliniske, mere glasagtige og mere fulde af Blærer, Celler eller tomme Rum end de plutoniske Bergarter. Man inddeler dem i Trachytgruppen og Basaltgruppen, hvortil kommer den Gruppe, som dannes af Lavaer, Slagger, eller de heel- og halvsmeltede Produkter, der udkastes af Vulkaner, som endnu ere i Virksomhed.

Trachytbergene have i Almindelighed Formen af en Sulkertop, og naa paa sine Steder en stor Høide. Man antager, at de høieste Fjeldtoppe paa den høie Andestjede

bestaa af Trachyt. Trachyten udmærker sig forøvrigt ved sin Glasglands i Bruddet, og derved, at den er saa overordentlig ru at føle paa, hvorefter den ogsaa har faaet sit Navn.

Basalten optræder hyppig som Gange, det vil sige som Udfyldning af Revner i andre Bergmasser, dog ikke i de Formationer, der høre til Jordskovens øverste Etage. Basaltgangene stikke ofte op af de Bergmasser, som omgive dem, med lodrette Vægge og tage sig ud ligesom Bolde eller Diger. Basaltbergene have ogsaa hyppig Formen af en Sop. Hatten eller Hjelmen er udbredt over, og Stikken sætter ned igjennem underliggende Bergmasser. Basaltbergene udmærke sig ogsaa derved, at de ere kløstede, saaledes at deres Masse adskiller sig i ferside Sæiler, hvorpaa den berømte Fingalshule paa Staffa, en af de hebridiske Øer, giver et paafaldende Exempel.

De Slagger, Sinder, Lavaer og Aske, som udkastes af de nu i Virksomhed værende Vulkaner, ere, som bekjendt, ophobede i vild Uorden omkring de Abninger, hvorigjennem de underjordiske Gæser have sit Udlob. De danne kegelformige Berg med en tragtformig Indsyntning, oppe i Toppen. Saadanne Indsyntninger kaldes Kratere; et saadant af vulkanste Masser opdyngt Berg er Vætna, der naar en Høide af henimod 11,000 Fod og hvis Omkreds ved Foden udgjør omtrent 20 geografiske Mile. Saadanne Berg ere ingen Sjældenhed. Der gives flere vulkanste Strøg paa Jorden. Saaledes strækker der sig et vulkanst Distrikt fra Lilleasien vestover Sydeuropa til Azorerne i Atlanterhavet. Mest bekjendte i dette Distrikt ere de ildsprubende Berg Vesuv og Vætna. En vulkanst Region strækker sig fra Islandet nordover efter Andeskjæden til Mexiko, hvor der forekommer en lang Række af Vulkaner. Island med sit bekjendte Hækla danner ogsaa et vulkanst Distrikt. Fremdeles strækker der sig en vidtløftig vulkanst Region fra russisk Amerika gennem Øgrupperne langs Kysterne østfor og

søndenfor Asien lige til den bengalste Bugt. Men hvorvel, som bemærket, saaledes ildsprudende Berg ikke ere nogen Sjeldenhed, saa ere dog de Bergmasser, der ere udfastede af Jordens nuværende Vulkaner af underordnet Betydning fra et geognostisk Synspunkt. Lavamasserne ved de forskellige Vulkaner have megen Lighed med hinanden, men de have ogsaa sine Eiendommeligheder, hvorved de adskilles fra hinanden. Man kan ogsaa kjende fra hinanden Lavaer, som til forskellige Tider ere fremvædede fra samme Vulkan.

Efter denne geognostiske Fremstilling, der gaar ud paa i al Korthed at forevise Materialierne og deres Sammenføjning i den Deel af Jordlegemet, som er tilgængelig for Mennesket, maa jeg tilføie

Nogle geologiske Bemærkninger.

Vi have nu seet, at Størstedelen af Jordklodens Landpartier fra Overfladen af og saa dybt, som vore Jagttagelser række, bestaar af ligeløbende Lag, Skiver eller Stikter; og vi slutte, at det forholder sig paa samme Maade med de Dele af Jordstørpen, som ere bedækkede af Havet. Vi have seet, at visse Sæt af, paa hinanden følgende, Stikter slutte sig sammen til eiendommelige og selvstændige Led af den store Lagrække, dem man kalder Formationer. Vi have ogsaa seet, at Formationerne igjen slutte sig sammen til mere og mindre omfangsrige Grupper, af hvis Opstilling paa hinanden fremstaar en Bygning med fire Etager. Vi have fremdeles seet, at denne Bygning gennem alle sine Etager gjemmer en talløs Mængde af Dyr- og Planterester, samt at disse Dyr- og Planterester ere fordelte efter en vis Regel, saaledes at de blive os mere og mere fremmede, mere og mere afvigende fra Jordens nuværende Dyr- og Væxter, jo dybere man kommer ned i Formationernes Række. Endvidere have vi bemærket, at uagtet al den Orden, som finder Sted i den lagdannede Jordstørpe, saa hersker der ogsaa megen Forstyrrelse: Lagdannede Bergmasser ere gennemfattede

af Kløfter, Partier ere stude op, Partier ere sunkne ned, Skifterne ere forvredne og staa undertiden paa Høikant, og stiktede Formationer, som høre hjemme dybt nede i Jordens Skjød, komme ikke sjelden tilsyne i Høilandenes høieste Bergrygge. Endelig have vi seet, at Bergmasser af en ganske anden Art, ustiktede Bergmasser, hist og her dukke frem af den lagdannede Jord skorpe ligesom Skjær og Der, omkring hvilke Forstyrrelsen i de stiktede Formationer gjerne er størst: Men vi ere ikke tilfredsstillende med, hvad vi have seet; thi vi sine endnu ingen Sammenhæng deri. Den blotte Viden om, at saaledes er det, saaledes har Gud gjort det, er os ikke nok. Vi ledes uvilkaarlig til at spørge: Hvorledes er det blevet saaledes? Hvorledes bar Bygmesteren sig ad med at gjøre den utallige Mængde Skifter, som ere nedlagte i Jord skorpen? Hvorledes ere disse Myriader af bekjendte, fremmede og forunderlige Fossilier (Forsteninger) komme ned i disse Lag, og hvorfra disse ustiktede Bergmasser, der fremstille sig ligesom Gitter i Jordens Legeme? En Syndflod kan ikke være Aarsag til disse Forekomster. Af en Syndflod, der skildres som en voldsom og kortvarig Begivenhed, kan man umulig udlede den lange Række af Skifter, som forefindes i Jord skorpen. Af en saadan Aarsag kan man ligesaalidet udlede, at Skifterne sluttede sig sammen til Formationer, Formationerne til geognostiske Grupper, og Grupperne til Etager. Og allermindst kan en Syndflod forklare den Omstændighed, at særskilte Fossilier høre hjemme i særskilte Formationer, og at deres Lighed med den nuværende Plante- og Dyreverden bliver mindre og mindre jo dybere de forefindes. Syndfloden, som den fremstilles i den hellige Skrift, maatte have kastet Alt, som ikke var klippefast, hulter til hulter om hinanden i vild Uorden. Hvad man nærmest maatte være tilbøielig til at betragte som hidrørende fra Syndfloden, maatte være de saakaldte Diluvial- eller Vandflomformationer, som ligge øverst i den tertiære Etage, sjønt

man ogsaa der støder paa Omstændigheder, som lade sig vanskelig forklare paa denne Maade, f. Ex. at Mallestenene have deres Udspring i Polarlandene, at de ere flyttede fra Jordens begge Ender indad mod Midten, og at man savner dem i de mellemste Jordstrøg. Vi maa saaledes see os om efter andre Forklaringsgrunde end en Syndstod. Og det bedste, vi i denne Henseende kunne gjøre, er at gaa i Bære i Naturens Værksted, hvor Naturens Herre har sat os, og see efter, hvorledes Naturen arbejder nu, for at udfinde, hvorledes den arbejdede før.

Vi vide, at Vandet har en Tilbøielighed til at fordampe, og at denne Tilbøielighed er saameget stærkere, jo varmere Vandet er. Vi vide ogsaa, at Luftens Evne til at modtage Vanddampe stiger med dens Varmegrad. Paa Grund heraf stiger der daglig en uhyre Mængde usynlige Vanddampe fra Havet, Indsøer og Floder op i Atmosphæren. Vi vide fremdeles, at naar Luften affjøles, saa fortættes dens Vanddampe og falde tilbage til Jorden som Dug, Regn, Sne og Hagel. Den Deel af Atmosphærens fortættede Dampe, som i fast eller flydende Tilstand falder ned over Jordens Landstrækninger, iler efter et længere eller kortere Ophold ned over Landenes Skraaninger tilbage til Indsøer og Havet, for atter at fordunste. I dette Kredsløb har Vandet, gaaet saalænge Mennesket har været Vidne til Naturens Virksomhed. Paa sin Vandring fra Høilandene til Havet farer Vandet fiendtligt frem imod Jordoverfladens Landpartier: Det trænger ind i Klipperebnerne, fryser og sprænger med en uimodstaaelig Kraft det ene Klippestykke efter det andet. Af denne Grund indtræffer Bergfald og Steensfred om Baaren. Vandet opløder de Mæser af løse Bergarter, som bedække Klippernes straa Sider, og bringer dem paa Ras. Heraf have vi vore Jordfred. Naar Klippestykker og Steenras falde ned i Elveløbene, saa blive de, især i Flomtiderne, bortførte af Elvene, og under

Flytningen blive Stenene og Klippeblokkene slaaede i mindre Stykker, idet de støde mod hinanden indbyrdes og imod Elvenes Bund og Bredder. Elvene undervasker, som bekjendt, sine Bredder saaledes, at den ene Landstrimmel efter den anden falder ned i dem og bortføres. Ved Luftsens og Vandets lemiske Virksomhed smuldrer, opløses og bortskylles de haardeste Bergmasser udenfra, og, idet Luft og Vand trænger ind i deres Rifter, blive de ogsaa borttærede og og udhulede i det Indre. I Vandets udbulende Kraft ligger den fornemste Årsag til Dale og Dalsfører. De rindende Bæde og Atmosfærens Fugtighed ere saaledes uafbrudt i Færd med at nedbryde og bortsmuldre de Dele af Jordlegemet, som rage op over Havets Overflade, og med at flytte det løstbrudte og opløste Materiale nedover til lavere liggende Steder. Paa denne Nedbrydelse følger naturlighvis en Opbyggelse: Det Steenmateriale, som saaledes skylles ned over Landenes Skraaninger, affætter sig nemlig paa Bunden af Havet udover fra Flodernes og Elvenes Udlob i samme. Tilførselen af Steenmateriale til Indsøerne og Havet er forskjellig til forskjellige Tider. Undertiden er den meget stærk, til andre Tider er den meget svag eller næsten afbrudt. Derfor affætter Bundfaldet sig i særskilte Lag. Saaledes opstaa der skittede Formationer under Vand paa de Bergmassers Bekostning, som rage op over Vandfladen. Man kan her ogsaa mærke sig de af Gruus, Sand og Leer bestaaende Formationer, som paa Grund af Vandets ødelæggende Virken i Høilandene opstaa paa Fjeldenes Skraaninger og i Lavlandets Sletter udenfor Indsøernes Omraade.

Med Hensyn til Dannelsen af skittede Formationer er heller ikke Havet ubirksomt. Som vi vide, befinder det sig i en evig Uro. Der gaar stærke Strømme deri fra den ene Verdensdeel til den anden, og Vindene sætte det uafslædig i Bevægelse. En stor Deel af det Steenmateriale, som Jordens rindende Bæde føre ned i Havet, kommer saaledes

ikke til at affætte sig paa Bunden udenfor Elvmundingerne, men det bliver opfanget af Strømningerne i Havet og bortført og udbredet over vidtløftige undersøiske Sletter. Havet løber Storm imod sine Bredder, nedbryder dem Stykke for Stykke og bemægtiger sig den ene Landstrimmel efter den anden, hvorpaa der gives talrige Exempler i alle Lande; især hvor Kysterne bestaa af mindre faste Bergarter. Det Steenmateriale, som Havet saaledes bemægtiger sig paa sine Bredder, bliver omtumlet og adspredt af Havstrømmene og affætter sig omfider Lag for Lag paa Bunden af de dybere og dybeste Dele af Havbækket, hvor der altsaa opstaar vidt udbredte skiftede Formationer. Vi see saaledes, at Naturen overalt i Jordoverfladens Fordybninger fortiden holder paa at opføre nye Formationer, hvortil høiere beliggende Bergmasser maa levere Bygningsmaterialet, under hvilket Arbejde Vandet tjener som Naturens Haandtlanger. Paa denne Maade er Jordkorpens øverste Etage bygget, for en stor Deel saa at sige i Menneskeslægten's Paasyn. Og fra hvad vi saaledes have seet, slutte vi os til, hvad vi ikke have seet; vi slutte nemlig; har Bygmesteren opført den øverste Etage paa denne Maade, saa har han ogsaa bygget Bygningens øvrige, ligedan indrettede, Etager paa samme Vis. Altsaa Jordkorpens Afdeling i parallelle Lag er en Følge af Vandets nedbrydende og opbyggende Virksomhed. Materialet til de forskjellige Lag har været oprørt og tildeels opløst i Havet og Indsøer, hvorfra det har flaaet sig tilbunds. De lagdannede Bergmasser kaldes derfor ogsaa sedimenterede eller bundfældte Bergmasser. Vi kunne heraf begribe, hvorfor de øverste Formationer saa hyppig forekomme i skaalformede Fordybninger i de underliggende. Vi kunne i denne Dannelsesmaade ogsaa see Grunden til, at Formationerne i Almindelighed ere fastere, jo dybere de ligge i Jordkorpens; thi jo dybere de ligge, desmere have de været sammenpressede af

de overløiede Masser, og deslængere have de været paavir-
kede af kemiste Kræfter, som utvilsomt røre sig i Jordens
Indre. Det er en Selvfølge, at det underliggende Lag
bundsældte sig før og er altsaa ældre end det overliggende;
og altsaa jo dybere et Lag ligger, desto ældre er det. Saale-
des kan der være Tale om Bergformationers Alder, eller
retttere om, at den ene Formation er ældre eller yngre end
den anden. De over eller udenom hinanden liggende Lag
i Jordskorpens blive saaledes paa en Maade at betragte som
Jordklodens Aarringe, hvoraf man just ikke kan tælle sig
til, hvormange Aar Jorden har staaet, men hvoraf man dog
kan gjøre sig Slutninger om de Epoker eller lange Tidrum, som
den har tilbagelagt, eftersom enhver Formation, ethvert Skift
forudsætter Forløbet af en Tid, hvori dets Dannelse foregik.

Naar vi betænke, at Jordskorpens forskellige Lag ere
dannede ved en fortgaaende, fordetmeste rolig, Bundsældning,
saa er det os ikke længer saa paafaldende, at der findes vel
vedligeholdte Nester af Planter og Dyr i dem. Naar Ha-
vets eller overhovedet Vandets nærværende Planter og Dyr
ds, saa er det naturligt, at deres Lig for Størsteparten blive
et Bytte for Forraadnelsen eller for smaa og store Rovdyr,
som leve i samme Element. Men det er ogsaa naturligt, at
det iblandt træffer sig saaledes, at Eigene blive begravede
i Mudderet paa Havets og Indsøernes Bund og saaledes
forstaaenede for en fuldstændig Tilintetgjørelse, især hvad
deres fastere Dele angaar, og i Tidens Længde gaa over i
en forstenet Tilstand. Hvad Landjordens Vertrige angaar,
saa vide vi, at det hører til Dagens Orden, at Bække, Elve
og Floder føre Græsstraa, Blade, Kviste, Grene og hele
Træer med sig ned i Indsøer og Havbugter; hvor de om-
sider blive saa vasdrukne, at de synke tilbunds og begravet
i Mudder og Slam. Noget Lignende, skjønt sjeldnere, finder
Sted med Landjordens Dyr, idet de vove sig ud paa ri-
vende Strømme, Indsøer og Fjordarme. Man kan bemærke,

at det er høist sandsynligt, at Eigene af Dyr og Planter, som komme til at hvile paa Bunden af Høbet og Indsøer, paa Grund af Luftens vanskeligere Adgang til dem ere langt mindre udsatte for Forraadnelse, end naar de henligge paa Landjorden. Paa den saaledes betegnede Maade er Jordskorpens øverste Etage eller de nye Formationer komne til deres Plante- og Dyrelvninger, og vi slutte, at de dybere liggende Formationer ere komne til deres Fossilier paa samme Maade. Men heraf følger, at enhver Formation, ethvert Skikt i Jordskorpen kun indeholder Levninger af saadanne Dyr og Planter, som levede og vorte paa Jorden samtidig med Formationens eller Skiktets Dannelse. Planter og Dyr eller med et kortere Udtryk: organiske Stabninger, som blev til efter at Formationens Skifter havde affat sig, kunde idetmindste kun ved særegne Tilfælde komme ned i dem, og organiske Stabninger, som vare uddøde før end Formationen blev til, kunde ikke komme ned i dens Lag uden som ældre Formationers Forsteninger. Men idet Vandet nedbryder ældre Formationer, og deraf danner ny, gaa Forsteningerne tilgrunde. Enhver Formation, som har Forsteninger er saaledes et slags Musæum *) for sin Tids Planter og Dyr, og enhver Forandring i Formationernes Fossilier viser tilbage paa idetmindste delvise Forandringer i Jordens Vert- og Dyrerige. Ved at gjøre sig bekendt med Fossilierne nedigjennem Jordskorpens Lag bliver man altsaa tillige bekendt med, hvorledes Jordens Plante- og Dyrerige har seet ud i de forskjellige geologiske Aldere, og hvilke Forandringer det har undergaaet i Tidernes lange Løb. Og da Plante- og Dyreriget staar i saa nære Forbindelse med Klimatet og med Forholdene paa Kloben i det Hele, at man kan slutte fra det One til det Andet,

*) Et Musæum er et Opbevaringssted for store Samlinger af Naturgjenstande og Kunstsager, som ere ordnede paa en videnskabelig Maade.

saar kan man sige, at den lagdannede Jord skorpe indeholder Grundtrækkene til Jordklodens Historie eller Biografi (Levnetsbeskrivelse), der oplyser os om, hvilke Tidsaffnit Kloden har tilbagelagt, hvorledes den saar ud i de forskjellige Tidsaffnit, hvilke Forandringer den har undergaaet, og hvad der har tildraget sig paa den fra de tidligste Tider til vore Dage.

Med Hjælp af den Samtidighed, som finder Sted imellem en Formations Dannelse og de Dyr og Planter, hvis Levninger den indeholder, kan man slutte sig til om en Dyr- eller Planteslægt eller Art optraadte tidligere eller senere paa Jorden, om den levede kort og døde tidlig, eller omvendt, levede længe og døde i de sildige geologiske Aldere. I jo dybere Lag af Jord skorpen man nemlig finder Levninger af et Dyr eller en Pflanze, desto tidligere blev Dyret og Pflanzten til; igjennem jo flere Formationer man kan finde en vis Sort Forsteninger, desto længere levede den betræffende organiske Skabning, og jo tidligere — idet man gaar fra neden opad — en vis Sort Fossiler forsvinder, desto tidligere udspillede det betræffende Dyr eller Pflanze sin Rolle paa Jorden. Hvad Jordens nulevende organiske Væsener angaar, saar er det en Selvfølge, at jo dybere ned i Jord skorpen man kan finde Spor af dem, desto ældre ere de. Og ved at forstke efter i denne Retning, kommer man til den Oplysning, at de lavere Dyreslægter, (s. Ex. Skaldyrene, Stjællene) ere ældre end de høiere. Og hvad i Særdeleshed Mennesket angaar, saar faar man i den lagdannede Jord skorpe den Bæst, at det hører blandt Jordens yngste Børn. Der gives næppe nogen Skabning paa Jorden, der farer saar viden om og udsætter sig for saar mange Farer som Mennesket. Det færdes tilvands som tillands, imellem Polaregnenes Ismasser og i det hede Jordstrøys brændende Sandørkener. Der gives saaledes heller ingen Skabning, hvis Been man hyppigere skulde vente at træffe begravede i Jordens Stjod, end Menneskets. Man finder ogsaa hyppig Levninger deraf,

men kun i Jordens øverste og saaledes yngste Formationer, medens, som vi have seet, utallige Dyrelevninger og hele Skeletter (Benrade) findes i vel vedligeholdt Tilstand igjennem den hele Formationsrække lige ned til de krystallinse Skifere. Og da der ikke ligger nogen Grund i Menneskets Beenbygning, som skulde kunne bevirke, at ikke ogsaa dets Been kunne gaa over og opbevares i forstenet Tilstand, saa slutter man, at Mennesket først optraadte paa Jorden under Dannelsen af dens øverste eller yngste Stage. Men omendstjunt Mennesket saaledes er en forholdsmæssig ung Jordens Borger, som kun har oplevet meget lidet i geologisk Henseende, saa sættes vi dog ved de Kjendsgjerninger, som fremlyse af Jordstorpens Lag, i Stand til at overskue en lang Række af geologiske Tildragelser, som ligge forud for Menneskets første Optraaden paa Jorden. Vi kunne her erindre, at Menneskeslægten nu snart tæller sine 6000 Aar; vi kunne ogsaa bemærke, at i dette Tidrum har Jordens Bert- og Dyrerige, trods alle de Led af Forældre og Børn, som ere gangne al Kjødets Gang, kun undergaaet høist ubetydelige Forandringer, medens man under en Nedstigen gjennem de geologiske Formationers Række seer Dyr- og Planteriger opstaa og Dyr- og Planteriger forsvinde; vi kunne fremdeles erindre, at de Formationer, som bære Vidne om menneskelig Tilværelse, kun tage sig ud som et tyndt Overdrag, i Sammenligning med mange af de dybere liggende Formationer: Det bliver saaledes klart, at idet vort Die stuer ned over den Række af Lag og Formationer, hvoraf Jordstorpens er opstiftet, saa stuer vor Tanke ind i et Forgangenhedens Dyb, hvortil det Tidrum, som ligger mellem Adam og os, forholder sig omtrent paa samme Maade som Længden af et Mandedræt til Menneskets Levealder.

Hvad Jordstorpens uskiftede Bergmasser angaar, saa er det ligetil, at en Deel af dem er brudt frem fra Jordens Indre i smeltet Tilstand og har væltet sig ud-

over Jordens Overflade og ved gjentagne vulkanste Udbrud ophobet sig til høie, umfangsrige Bergkæder, f. Ex. *Wtna*. Hvad derimod angaar en anden Deel af de uskiftede Bergmasser, nemlig den plutoniske Afdeling i indskrænket Forstand, der optræde som uformelige Klumper, ikke udenpaa men i Jordstørpen, saa er Oprindelsen mere omtvistet. Man antager imidlertid i Almindelighed, at ogsaa de egentlig plutoniske Bergmasser, Granit, Syenit, Porfyr ere dannede paa den saakaldte tørre Wei, det vil sige: at de ere skudte frem fra Jordens Indre i smeltet Tilstand. Og man tror, at Forstjellen imellem de plutoniske og vulkanste Bergmasser hovedsagelig hidrører derfra, at de Første affjøledes overordentlig langsomt under et stærkt Tryk af overliggende Bergformationer, medens de Sidste størkede forholdsvis hurtigere under Luftens umiddelbare Tilgang. Saadanne smeltede Bergmassers Frembrud fra Jordens Indre forklarer man sig i Almindelighed paa følgende Maade: Man antager, at Jordens indre Kjerne befinder sig i en ildfyldende eller smeltet Tilstand. Man antager, at denne Kjerne tilligemed den omgivende faste Størpe befinder sig under en langsom Affjøling, dog saaledes, at Affjølingen foregaar hurtigt i den ydre Størpe, hvis Varme bortledes af den Jorden omgivende Luftmasse. Man veed, at det er en Naturlov, at Legemerne trække sig sammen, indtage et mindre Rum, naar de affjøles, og at jo stærkere Affjølingen er, desto større er ogsaa Sammentrækningen. Paa denne Maade, mener man, bliver Jordstørpen for trang for det indsluttede Ildhav, hvoraf Følgen bliver, at den faar Revner, hvorigjennem de smeltede Masser trykkes frem til Dagen. Man har ogsaa iagttaget, at smeltede Masser i en meget hed Tilstand kunne holde paa, eller binde Luftarter, som de maa give slip paa, som bruse ud og gjøre Revolutioner under Affjølingen og rive smeltet Materie med sig ud igjennem den størkede men sprængte Overflade. Paa lignende Maade tænker man sig,

at det kan gaa til med smeltede Masser i Jordens Indre. Jordklodens gradvise Afkjøling skulde altsaa være den væsentligste Årsag til vulkaniske Udbrud, og til at plutoniske Masser i sin Tid brød frem fra Jordens Indre. Ved Hjælp af de plutoniske Massers Frembrud paa denne Maade forklarer man sig adskillige Foreteelser i Jordskorpen, f. Ex.: De plutoniske Bergmasser styde mangfoldig forvirkede Forgreninger ind i de lagdannede Formationer. Forklaringen herover er: Da de plutoniske Masser brød frem, revnede de lagdannede Formationer, og de smeltede Masser trængte ind i Revnerne og størknede. De lagdannede Formationer ere gjerne haardere og mere krystallinske i Nærheden af de plutoniske Masser end paa andre Punkter. Årsagen hertil, mener man, ligger deri, at den Hede, som udsprængte fra de plutoniske Masser, satte dem i en halvsmltet Tilstand, hvorpaa efter en langsom Afkjøling fulgte en større Haardhed og et krystallinsk Udseende. Paa denne Maade tror man, at det er gaaet til med Dannelsen af de vidtudbredte krystallinske Skifere, navnlig Gneis, Glimmerstifer og Hornblendestifer. Den megen Forstyrrelse, som finder Sted i den lagdannede Jordskorpe: at den er gjennemsat af Kløfter, at Partier ere stødte op og Partier sunkne ind, at Lagene ere bugtede, vredne og vindstjæve, at de staa i meget skraa Stillinger og tildels bent op og ned, at man finder stiftede Formationer, som affatte sig under Vand, og høre hjemme dybt nede i Jordens Skjød, stødte tilveirs saaledes, at de danne Høilande og høie Bergskjeder — Alt dette er Foreteelser, som udledes deels af de plutoniske Bergmassers Frembrud, deels af plutoniske eller nedenfra virkende Kræfter i Almindelighed. Og naar — hvad der er en almindelig Erfaring — de dybere liggende Formationer ere mere bragte ud af Lave end Formationer, som have sin Plads høiere oppe, saa er dette en ligefrem Følge deraf, at de Første som ældste have været udsatte for flere forstyrrende

Paavirkninger end de Sidste, som ere af en yngre Alder.

Hvad Tiden angaar, i hvilken en uskiftet Bergmasse indtog sin nuhavende Stilling, saa lader dette sig bestemme paa følgende Maader: Brød Massen frem fra Dybet i smeltet Tilstand og flød udover Jordens Overflade, saa er det klart, at den i sin nuhavende Stilling er yngre end de Formationer, som den bedækker, og ældre end de Formationer, som hvile ovenpaa dem. Brød Massen derimod frem uden at flyde udover, eller blev det, som flød udover, paa en eller anden Maade skaffet væk, saa er den anførte Maade at slutte paa ikke anvendelig. Men isaafald løser man Spørgsmaalet saaledes: Den uskiftede Masse er i sin nuhavende Stilling yngre end de Formationer, som den under Frembruddet forstyrrede, og ældre end Formationer som ligge uforstyrrede i dens Nærhed. Forestiller saaledes A i Fig. 33 en uskiftet Bergmasse, b og c derimod lagdannede

Fig. 33.

Formationer, saa er A yngre end b, hvis Stifter den hævede i Veiret, men ældre end c, hvis Lag ere uforstyrrede, fordi de affatte sig efter at Hævningen fandt Sted. Naar en uskiftet Bergmasse udfylder Revner eller skyder Grene ind i andre Formationer, saa anseer man det i Almindelighed for afgjort, at den er yngre end disse.

Sluttelig skal jeg bemærke, at vor Viden om de plutoniske Bergmasser og navnlig om deres Oprindelse er meget ufuldstændig og usikker. Jordens Dybder ere ubekjendte Egne for os; og de Kræfter, som røre sig der, ere os en Gaade. Til det Naturens Værksted have vi endnu ikke

faaet Udgang. Vi staa saaledes udenfor og beffjæstige os med Gisninger, som maa forandres for ethvert ubestemt Vink eller Teg, vi maatte være istand til at opfange derindenfra. At imidlertid Kræfter røre sig derinde, og det stærke og voldsomme Kræfter, have vi et Beviis for i Jordstjælv og alle Jordens Vulkaner. Og at der ogsaa rører sig langsomt virkende Kræfter bliver klart, naar vi betænke, at store Strækninger af Jordens Overflade, f. Ex. Sveriges Østkyst, stydes langsomt i Veiret, medens andre Strækninger, f. Ex. Grønland, synke langsomt ned. At betydelige Strækninger af Jordkorpen ere blevne snart hævede, snart sænkede i tidligere geologiske Aldere, fremgaar deraf, at en stor Deel af Jordens nuværende Landpartier bestaa af Formationer, som affatte sig paa Havets Bund, og at Saltbandsformationer og Ferskvandsformationer ligge skiftevis om hinanden. Naalig kan man udhæve, at en stor Deel af Norge — efter geologisk Talebrug — for ikke lang Tid tilbage stod under Havets Overflade, da man fast langs vor hele Kyst, og paa sine Steder i flere 100 Fods Høide over Havet, i Jordlagene finder Skjæl af Østers og andre Skaldyr, som endnu leve paa vore Kyster. Man maa saaledes opgive den tilvante Forestilling, at den Grund vi gaa paa, er urokkelig fast, og gjøre sig fortrolig med den mere begrundede Tanke, at ved de underjordiske Kræfters forborgne Spil hæves eller sænkes snart den ene snart den anden Deel af Jordkorpen saaledes, at hvor der i den ene geologiske Alder er Land, kan i den anden være Hav, og omvendt.

Naar man nu sammensætter, hvad der er blevet sagt om de skiftede Formationer paa den ene Side og om de uftiktede Bergmasser paa den anden, saa seer man, at Jordlegemets Ydre bliver bearbejdet af tvende modstridende Virkemidler, nemlig Vandet fra oven og, som man formoder, Jlden fra neden. Vandet har fore en Nedbrydning af Jordens Landpartier og stiler mod en Udjævning af den hele

Jordoverflade til en slet og flad Havbund. De ildige Kræfter fra neden træde hindrende i Veien og løfte snart den ene, snart den anden Deel af Jordstørpen op over Havets Omraade til fortsat Bearbejdelse for Vandet. Under denne Konflikt (Strid) eller gjensidige Modarbeiden erholder Jorden stedse nye Stiktelser, medens de virkende Kræfter ere de samme, og med enhver ny Stikkelse fremstaar et Vert- og Dyrerige, formet efter Modeller, som passe til Klodens midlertidige Tilstand. Jordkloden er saaledes paa sin Vandring gjennem det vide Verdensrum Gjenstand for en uafbrudt Omformning og Skuepladsen for et langt Drama, hvori de tre Naturriger spille sammen, og hvori ogsaa Mennesket har sin bevidste eller ubevidste Rolle, paa samme Tid som det hæver sig til en beundrende Tilskuer.

Et Par Selskaber.

(Seb D. Fig.)

Selskaber og Foreninger stiftes nuomstunder i alle mulige Djiemed. Vi har Kunstforeninger og Afholdelsesforeninger — en Forening for Norske Mindeesmærkers Bevarelse — et gammelt Selskab for Norges Vel (stiftet 1810) — en Forening for norske Oldskrifter's Udgivelse — et stort Missions-Selskab — et Selskab for kristelige Undervisnings- og Andagts-Bøgers Udgivelse — et Bibelselskab o. s. v.; — de, som læser disse Linjer, ved ogsaa, at der er et „Selskab for Folkeoplysningens Fremme.“ Denne Fremgangsmaade, at slaa sig ihob og hjælpes ad for med forenede Kræfter at udrette Mer, end hvad der ellers er muligt for en Enkelt eller Faa, er egentlig først kommen igang i den senere Tid. Det er derfor intet Under, at det endnu mangengang gaar smaat med Deltagelsen i slige Selskaber, at de vinder mindre Bifald og Fremgang end de egentlig synes at fortjene.

Dette ligger jo i Sagens Natur: Alting vil have sin Tid, saaledes ogsaa Forenings-Aanden. Den trænger til at vækkes og styrkes, og vaagner den først engang ret almindelig, da vil vistnok adskillige af de nævnte Selskaber faa stor Tilvækst. Man kan Meget, naar man først alvorlig vil, og mangen sand Kristen og god Fædrelandsven vilde vist gjøre mere end hidtil, naar Sagen var ham tilstrækkelig bekendt. Det er vistnok saa, at der medrette kan være forskellige Meninger om flere af de nævnte Selskaber — forskellige Meninger om Maaden hvorpaa, og Midlerne, hvorved de burde virke o. s. v.; men somme af dem maa dog i Hovedsagen vinde Bifald hos de Allerfleste, for ikke at sige hos Enhver, og skal dette gjælde om nogen Forening, maa det være om

„Det norske Bibelselskab.“

Dette har nu bestaaet i 38 Aar. I de allerfjerdte Aar har det faat betydelig Tilvækst, og dog er der ingen Tvivl om, at Medlemmernes Tal vil kunne blive meget større end nu for Tiden. Der er meget saa Selskaber, hvoraf man saa let kan blive Medlem som af Bibelselskabet; dertil udtræves egentlig ikke mer end 24 Skilling om Aaret. Spør man, hvad Selskabet udretter, saa vil Svaret blive: Det bidrager til, at den hellige Skrift blir at faa tilkjøbs til særdeles billig Pris, og at fattige Folk endog kan faa den frit. For et saadant Djemedts Skyld er det vel værdt at give nogle Skilling aarlig efter Lyst og Lejlighed.

Selskabets sidste Aarsberetning viser os, at der allerede er udrettet store Ting. Der er i Aaret fra 30te Juni 1853 til 30te Juni 1854 udspredt 298 Bibler, 6,475 Nytestamenter og 171 af Salmernes Bog; deraf er 113 Bibler, 3,678 Nytestamenter og 31 Salmer bortstjænket som Gave. Ialt er saaledes henimod 7,000 Bøger udspredt i dette Aar;

i det foregaaende Aar var det omtrent 6,000, men før 1850 kun lidt over 1,000 Bøger Aar om andet.

Siden Selskabets Stiftelse har det idet hele udbredt 5,000 Bibler og 61,000 Nyttestamenter samt 1,000 Stykker af Salmerne.

Selskabet har 80 Underafdelinger og idet hele omtrent 2,500 Medlemmer, der betaler fra 24 Skilling til 10 Daler aarlig. Den samlede Indtægt har i det sidste Aar udgjort 2,931 Daler, hvilket er omtrent 300 Daler mere end i det foregaaende Aar.

Selskabet har besørget en gennemseet Udgave af den hele Bibel, og denne er nu at faa tilkjøbs i godt Bind for 1 Daler. Det ny Testamente koster 36 Skilling. Saa fulde af Trykfejl og andre Unøjagtigheder som somme Udgaver er, er det sandelig en stor Velgjærning, at Selskabet har raadet Bod derpaa, og dets Udgave maa derfor anbefales dem, som vil kjøbe den hellige Skrift. — Desuden arbejdes der flittig paa en aldeles ny Bibeloversættelse, hvoraf Salmernes Bog, første Mosebog og Jobs Bog er udgivet som Prøve. Den første af dem koster 24, de to sidste tilsammen 30 Skilling. Til Lønninger for dette Arbejde har Stortinget givet 1400 Daler aarlig.

Det store brittiske Bibelselskab fejrede iaar sin Femtiaars-Fest. Her i Landet har det udbredt over 78,000 Stykker af den hellige Skrift — i det sidste Aar alene 3,000 Bibler og 6,000 Nyttestamenter.

Bibelen er nu oversat paa 150 Sprog, og Bibelselskaberne har i de forløbne 50 Aar udbredt 48 Millioner af den hellige Skrift. Deraf kommer 26 Millioner paa det brittiske Selskab alene.

Af Aarsberetningen vil jeg meddele et Par Fortællinger. Saaledes siger Sognepræsten i Kryds herred:

„Af Mangfoldige, ja, jeg kan sige, af de Fleste, som have modtaget af de hidsendte Ny Testamenter, har jeg, naar

jeg senere har talt med dem, modtaget Tak for Bøgerne i disse Folks enfoldige, næsten barnlige Udtryksmaade: „Det er en vakker Bog,“ det er „morsomt“ at læse i den, „Gud gibe, vi kunde gjøre det paa rette Maade.“ Ved mine Bibellæsninger baade her nede i Bygden og oppe i Nedalen (en $1\frac{1}{2}$ Mil derfra, affides liggende Bygd) har det været mig en Glæde at se de ny Eksemplarer af Testamentet i mange Hænder, og vel har det da imellem ved Guds Naade hændt, at en og anden Bog er bleven vædet af det Dje, som læste i den. Hver sliq Perle mener jeg Bibelselskabet bør regne som sin dyrebareste Binding. Ogsaa tør jeg vel haabe til Gud, at mangt et Eksempel er brugt, og det mangen Gang, i den stille Stue og har loftet lignende blanke Skatte frem fra Hjertedybet. Men at bringe Skriften til at være en daglig Minder og Trøster i en Menighed, hvor Arbejde for Livets Fornødenheder maa optage saa særdeles megen, og desværre optager for megen Tid og Tanke — det kan kun Gud selv efterhaanden virke. O, hvad det vilde være for en Glæde at arbejde i en Menighed, hvor de fleste daglig, med Bøn om Oplysningens Mand, omgiffes Evangeliets Ord som sin bedste, trofasteste, trøsterigeste Ven! — Et Hjerte ved jeg, at Evangeliets Ord i et af Selskabets Nytestamenter særdeles har glædet og trøstet. Det er en gammel Kones, som kom til mig Dagen efter min Tiltædelsesprædiken her, takkede mig for det Gudsord jeg havde talt, og forærede mig som det Gnefte, hun havde, et Par Potter Molter. Jeg glemmer aldrig denne simple, enfoldige Kones hjærtelige Tak og hendes Kjærligheds gave; jeg synes, det er det Bedste, jeg af Nogen har faaet, og jeg har aldrig takket Gud saa inderlig for nogen Opmuntring til hans Tjeneste som for den. Hun havde mistet sin Mand og sin ene voksne Søn paa en Gang; de druknede ved Flødningsarbejde i en farlig Fos. Et Aars Tid efter mistede hun paa samme Sted og under samme Arbejde sin anden voksne

Søn. Nu sidder hun alene i sin Hytte og har kun en vanvittig Datter tilbage hjemme hos sig. Men skjønt hun nu er arm paa Alt undtagen paa Sorg og Lidelse, ved hun, hvor hun har sine Kjære hénne, og hvor hendes stakkels vanvittige Barn skal faa Sans og Samling og fuld Klarhed igjen, og til det Sted stunder og længes hun saare. Hun klagede meget over, at hun kun havde sin Salmebog at læse i, og den var for finstilet for hendes gamle af Graad svækkede Øjne. Jeg forærede hende da et Nystamente, og jeg har siden de Gange, jeg har været inde hos hende, haft min Glæde af, hvormegen Trøst og Husvælelse hun af Herrens livsalige Ord har modtaget. „Naar jeg for min stakkels Datters Skyld ikke kan komme til Guds Hus om Helgen, saa er den Bog min Præst,“ siger hun; „Meget er der sagtens i den, som jeg ikke forstaar, men, Gud ste Lov og Tak! der er ogsaa Meget, Meget, som jeg godt forstaar. Og ofte kan jeg sidde længe og læse det samme Sted op igjen, og jo længer jeg saaledes sidder og læser paa de samme Ord, desbedre ser jeg, hvor inderlig vel vor Herre har ment det med mig med de Ord.“ Ja, denne min gamle Veninde, hun læser sandelig sit Evangelium med en dybere og bedre Forstaaelse end mangen lærd Professor. Gud gibe hende legemligt og aandeligt Syn til saaledes at læse til sin sidste Dag!“

Endelig meddeler Selskabets Centralkommite i Kristiania følgende Beretning om 6 ny Testamenter:

„Mændens Kolera i forrige Høst rasede paa det Stærkeste i Kristiania og Omegn og daglig bortrev Mange, som vare lidet beredte til Regnskabet's Dag, boede en af Bibelselskabets hjærtelige Venner paa en Gaard i Nærheden af Byen, hvor Drengene og Arbejdsfolkene ikke sjelden, til deres Herflabs store Misfornøjelse, plejede at svire Aftenen og en Del af Natten bort. Da blev en af Arbejderne netop i en saadan Time, omtrent ved Midnat, angreben af Sygdommen.

Han laa i Bærelset under den Fremmede, som den hele Nat hørte hans Stønnen og Jammer og Raaben om Guds Hjælp, samt hans af voldsomme Smerter afbrudte idelig gjentagne Bøn til de øvrige Tjenere, om dog at bede for ham til Gud. Tidlig om Morgen blev han affendt til Lazarettet og døde nogle Timer efter. Denne Dag var der trist og ubyggeligt paa Gaarden, Huset blev gjennemrøget, Sengklæderne efter den arme Mand nedsænkede i Dammen udenfor, og intet Menneſte var at se uden Husets Folk, Alle med bedrøvede og forſkrækkede Anſigter. Den Fremmede ſad ved ſit Arbejde alene i ſit Bærelſe og bad til Gud og ængſtedeſ ved Tanken om det Offer, Døden havde krævet, og om at de, ſom havde været med ham, maatte til Natten igjen vilde forſætte ſamme vilde, uordentlige Levnet, der efter al Sandsynlighed allerede havde været Aarsag til den Sneſ Død. Og da det led mod Aften, gif Lejeboeren til Manden paa Gaarden og bad ham, at han dog vilde holde Bøn med alle Husets Folk om Aftenen, førend de atter indhylledes i Nattens Mørke uden at vide, om de ſkulde ſe den næſte Morgen oprinde. Huſebonden opfyldte gjærne denne Anmodning og kaldte Folkene ind efter Aftensbordet; og de kom Alle. Det 5te og 6te Kapittel af Matthæus ſkulde forſt læſes, og Alle ſkulde deltage deri, ſaa at hver efter Tur læſte ſit Vers. Men der var ikke Bøger nok til dem. Da ilede den Fremmede, ſom netop ſamme Dag havde ſaaet 6 Ny = Teſtamenten fra Byen, ind paa ſit Bærelſe efter diſſe. Huſets 2 Dreng og 2 Piger fik laant hver ſit, og Huſmandens voksne Søn og en fattig Arbejdsmand fik de 2 andre. Og ſaa ſad de Alle omkring Bordet og læſte, og Guds velſignede Ord, ſom ikke vender tomt tilbage, lød nu fra de ſamme Læber, fra hvilke paa ſamme Tid den foregaaende Aften gjækkelig Snaſ og letfærdig Stjemt og ſaa mangt et af de utilbørlige Ord, for hvilke Menneſtene paa Dommens Dag ſkulle gjøre Regnſkab, viſtnok havde gjentyd.

Da de havde læst, bad Husbaderen Aftenbønnen, hvortil han føjede nogle ydmyge og hjertelige Ord, der indeholdt Bekjendelse af Synden, der var begaaet, og Bøn om Befrielse fra Straffen: fra Sygdommens skrækelige Døde i den kommende Nat, og sluttede derefter med Faderbøn, hvorpaa der blev sunget nogle Vers af Salmen: „Hvo veed hvor nær mig er min Ende.“ Saa stode Alle op og sagde Hverandre Godnat, og de 6 laante Testamenter skulde leveres tilbage igjen — men den Fremmede kunde ikke tage imod dem. Vilde det ikke være at tage en Guds Betsignelse bort fra dem, der nylig havde læst i dem, — en Guds Betsignelse, til hvilken de vare saa dybt trængende, som nylig havde sænket sig ned over dem og som maaste kunde blive dem til Frelse i Tid og Ewigheid? „Behold dem, behold dem!“ sagde den Fremmede, „og lob mig blot, at I ville læse i dem; ikke sandt, kjære Folk, det ville I love mig?“ De lovede det Alle og gik bort hver med sit Testamente, og Giveren gik ind i sit Sønklammer og taltede Gud for Aftenens Fred og hans saliggjørende Ord og bad om, at dette maatte trænge ind og bevares i Modtagernes Hjerter. Morgenens efter fortalte Konen i Huset, at der havde været saa roligt og stille paa Gaarden denne Nat. I Drengestuen havde ingen Dør knirket, og hos Husmanden bleve Lysene slukkede straks, istedetfor at de ellers ofte brændte til langt ud paa Natten. Og saa roligt og stille vedblev det ogsaa senere at være paa Gaarden, og Husbonden vedblev om Aftenen at samles med Sine til fælles Andagt, og i de første Uger kom Folkene uden Opfordring hver Aften ind med sine Testamenter, og naar de havde læst og sunget, havde de intet Hjærtelag og ingen Lyst til at gaa ud og støje og svire, men gik stille ind i deres Kammere og lagde sig til Hvile. Om Søndagen havde nu Husbonden den Glæde, der før kun sjelden var bleven ham til Deel, at finde dem samlede Alle, fredelige og ordentlige, og ikke sjelden

saar han En eller Anden af dem at sidde med sit Testamente og læse høit deri for nogle af de Andre. Og da Flyttetid kom og nogle af Folkene skulde forlade Gaarden, gif de ind til den Fremmede for at sige Farvel, og da denne lagde dem paa Hjærte aldrig at sælge eller stille sig ved den hellige Bog, de havde faaet, lovede de, at det ikke skulde ske, men at de stedse vilde bevare den og holde den i Ære, og den Ene af dem lagde trohjærtigt til, idet han rakte Haanden baade til Forsikring og til Afsted: „Nej, vær vis paa, at jeg aldrig gjør det! nej, om Noget bød mig 2 Daler for Bogen, fik han den ikke fra mig nu.“ Og den Fremmede haaber, at Torstejn har holdt sit Ord.

Kunne vi misbillige Bortgivelsen af disse 6 Testamenter, fordi det just ikke kan siges, at det var til værdige Trængende, de i hint Øjeblik bleve bortskjænkede? O visse! Vi vide jo, at det Sandhedens Ord, som deri er overantvordet, ikke alene indeholder en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som tror, men at det er nyttigt til Ærdom, Overbevisning, Nøttelse og Optugtelse i Retfærdighed, og at det som et tveægget Sværd kan trænge igjennem Marv og Ben og vække Synderen af sin sikre Søvn. Det gjælder „at kjøbe den belejlige Tid,“ og, om vi end indrømme, at det pludselige Dødsfald i Folkenes Midte, hin Gudsdom, der slog ned iblandt dem, væsenlig maatte bidrage til at vække dem op og bringe Alvor i deres Sind, saa tør vi dog haabe, at den Aftenstund, hine 6 Testamenter førstegang aabnedes, var en Besørgelsestid for deres nuværende Gjere, som ikke bliver uden Indflydelse og Betsignelse for deres evige Liv.“

„Selskabet til kristelige Undervisnings- og Andagtsbøgers Udgivelse“

har ligeledes bestaaet i mange Aar, og har til Djemed dels at gjøre slige Bøger billige, dels ogsaa at kunne skjænke dem bort som Gave til fattige Folk. Ogsaa af dette Sels-

Skab blir man Medlem ved at betale mindst 24 Skilling aarlig; og det samlede Bidrag har i de senere Aar udgjort omtrent 135 Daler. Blandt de Bøger, Selskabet har udbredt, kan især nævnes: Luthers Postiller, Luthers store Katekismus, en Fremstilling af Luthers Liv og Virksomhed, Berels's Andagtsbog for Menigmand, hvoraf allerede ottende Dylag er udkommet, *) Landstads Hjertesuk, Opbyggelige Fortællinger og Betragtninger, Vejledning til et gudeligt Liv, et lidet Skrift om Daaben, især BARNEDAABEN o. fl.

Selskabets Hovedbestyrelse er i Kristiania, og i ethvert af de øvrige Stifter findes en Medbestyrelse. Naar der for et Præstegjælds Vedkommende søstles en Gave af Bøger til Uddeling blandt værdige Trængende, vil samme for Kristiania Stift kunne erholdes ved at henvende sig til Kvæstor Mars i Kristiania, og for de øvrige Stifter til Stiftets Bestyrelse, hvoriblandt nævnes Pastor Brun i Kristianssand, Kjøbmand A. Helland i Bergen, Pastor Berelsen i Trondhjem og Pastor Mars paa Hammerfæst. — Et saadant Tilbud vil vist endnu Flere end hidtil med Glæde modtage. I mangan norsk Hytte findes der Mennesker med Læselyst, men som ikke har noget at læse i; og vil i slige Tilfælde Præster, Skolelærere eller andre troværdige Mænd henvende sig til de Selskaber, der nutildags arbejder paa at udbrede Bøger, eller endog til enkelte Forfattere og Forlæggere, da vil der rimeligvis altid blive Naad til at afhjælpe en stor Del af Trangen. Men forat dette tilfulde kan ske, endog da naar Efterspørselen blir meget større end nu, er det ogsaa ønskeligt, at slige Selskaber understøttes af alle dem, der har Naad til at bidrage en Skjærv.

*) Denne ypperlige Bog er ogsaa meget udbredt udenfor Norge, ja endog oversat paa grønlandsk!

Lidender fra Ind- og Udlandet.

I de 2 sidste Maaneder af Aaret er ikke ret mange mærkelige Ting indtrufne, hverken her hjemme eller i Udlandet. Det vigtigste er følgende:

Den 4de November var der en stor Fest i Kristiania i anledning af, at Norge og Sverrig for 40 Aar siden blev forenet. I Udlandets Aviser har der iaar været skrevet adskilligt om, at vi Norske skulde være lej af Foreningen med Sverrig og helst ønske at gjenforenes med Danmark. Nu er det jo slet ikke saa; hvor frygtsof mangen Normand end var i 1814, saa er det dog nu i 40 Aar gaat særdeles bra, og for at vise de andre Magter, at vi er vel fornøjet med Foreningen, var ikke mindre end 1200 Mennesker tilstede ved Festen.

Den ældste af Kongens norske Raadgivere, Statsraad Krogh, tager i denne Tid sin Afsked. I hans Sted ventet man at faa Amtmand Møinichen.

Landets højeste Dommer, Højesterets-Justitiarius Bull, er død i en Alder af 70 Aar.

Af Telegrafen (se Side 163) er Stykket mellem Kristiania og Drammen allerede færdigt. — Der skrives i Aviserne om at forlænge Jærnvejen til Kongsvinger, og at anlægge en ny mellem Hamar og Elverum. — Ramsell Svenson har fortsat med at oplære Kvindfolk i „Dobbeltspinding,“ nemlig paa Lillehammer og Ringsaker.

At anstaffe flere Dampskibe er en Tanke, som viser sig rundt omkring i Landet. I Tønsberg, Stavanger og Kristiansund er man ogsaa begyndt dermed. Staten ejer nu ialt 10 Dampskibe, hvoraf de 3 er Orlogsfartøjer. Desuden er der af private Dampere 1 i Drammen, 3 i Fredrikshald, 1 i Bangesunds-fjorden, 1 i Daurvil, 4 i Bergen, 1 i Trondhjem, 2 paa Njosen, 1 paa Randsfjorden, 1 paa Ojeren, 1 paa Glommen, 2 paa Tyrifjorden, 1 paa Nordfjøs og 1 paa Hvidesejds- eller Bandals-Bandet. Naar nu

Staten snart staffer sig 1 til, og der ligeledes kommer istand 1 nyt paa Njosen, 1 i Drammen, 1 i Moss, 1 Frederikshald, 1 i Trondhjem og 2 i Kristiania og Kristianssand (hvilket altsamment er sikkert) samt maaske ogsaa i hver af de først nævnte Byer, saa har Norge omtrent 40 Dampskibe.

Af Ulykker hertillands kan nævnes et Par. En 10aars Gut oppe i Røsdal har leget med et lad Bevær og stødte ihjel en liden Pige paa 11 eller 12 Aar. I Modums Blaafarve-Gruber er et Fjældstykke ramlet ned, hvorved 7 Mand blev dræbt.

En Svenske ved Navn Gussander har opfundet en ny Indretning til at bevare Mælken i og til at tjærne Smør med. Baade Mælk og Rømme blir bedre end ellers, og desuden faar man mere Smør.

Den Hægtmaskine, som Husmanden Kristian Nordal i Fets Præstegjæld har opfundet (se Side 63), skal være rent mærkværdig. Han kan daglig gjøre 20,000 Hægter.

Madame A. C. Must ved Trondhjem, der ejer store Jordegodsfer nordensfjælds, har i Singstaas i Holstaalen gjort en vakker Gjøring. Hun solgte nemlig sit Jordegods deroppe, og ved den Anledning eftergav hun Lejlandingerne det sidste Aars Afgift — ialt over 500 Daler. Desuden gav hun 2500 Daler til Bedste for Sognet, hvoraf hendes forrige Landbønder fik 45 og Husmændene 15 Daler hver; det øvrige udgjorde 715 Daler og skal anvendes til at forbedre Sognets Skolevæsen.

Ogsaa i Stockholm var der Stas den 4de November. Den store Billedstøtte (Staty) til Minde om Karl Johan blev nemlig da oprejst paa et af Byens Torve. I den Anledning var Kong Oskar selv derude og holdt en Tale, omgivet af uden- og indenlandske Herrer og en ustyrtelig Fol-

temængde. Karl Johan forestilles siddende til Hest. Fra Marked op til det øverste af Hatten er Støtten over 17½ Alen høj. — I Götaborg er ligeledes nylig rejst en Staty for den fromme og tapre Kong Gustav Adolf, der for over 200 Aar siden faldt men sejrede i Trediveaarskrigen og derved reddede Lutheranerne i Tyskland for Katolikernes Forfølgelse. — Nærved Kalmar har man nylig fundet 400 Sværdklinger; en dygtig Baabensmed maa nok i gamle Dage haft sit Tilhold der. Og paa Den Gotland, hvor saa mange Mindesmærker fra Oldtiden er at finde, er atter 1060 gamle Mynter komne for Dagen. — I Kobbergruberne i Falun har der været en slem Ildbrand.

I Danmark har endelig Kongen stiftet Ministre. Efterat Folketinget var hjemjaget for 3die Gang (se Side 279), skulde der som sædvanlig foretages ny Valg. Men blandt alle Rigets nyvalgte Tingmænd var der kun 2, der havde omtrent samme Meninger om Landstyrelsen som de gamle Ministre, og saa fandt disse det klogest at tage sin Afsted. Kongens ny Naadgivere er vel kanske ikke nær saa folkelige og frifindede, som Mange kunde ønske, men saa er de dog ti Gange bedre end de forrige.

Dronning Therese af Bayern er død af Kolera. Hun var en Moster til vor Dronning.

I Liverpool i England har en Ildbrand anrettet stor Skade.

Med Krigen gaar det smaat, det vil sige, det ser ikke ud til, at man snart faar Ende paa den. Den russiske Fæstning Sevastopol var ikke saa let at tage, som man engang trodde. Allerede den første Dag (den 17de Oktober), da Franskmændene og Engellstmændene begyndte at styde løs paa den, blev der slynget 75.000 Kugler ind i Byen. Kanoneringen hørtes 25 norske Mil. Saa holdt man paa Dag efter Dag omtrent en hel Maaned. Men Belejrerne havde forliden Mandskab til at indeslutte Fæstningen; denne ligger paa begge Sider af en Fjord med et Par Sidegrene, og kun fra den ene Side er den ene bleven angrebet. Paa den anden har Russerne frit kunnet rykke ud og ind, og da store russiske Hære er komne did og ligger i Nærheden, saa har Fæstningen stadig faat nyt Mandskab, efter hvert som det forrige er bleven udygtigt. Folk og Huse er ødelagt i Mængde, men Russerne bryr sig ikke stort om Menneskeliv;

Fæstningen har derfor holdt sig haardnakket, især da de ombord paa Flaaden har haft nok af Kanoner, Krudt og Rugler at bringe iland og tage til Hjælp. Omkring Fæstningen er desuden Marken ulændt: bare ujævne, nøgne Bergknauser, hvor Belejrerne mangler Jord til at optaste Løbegrave og Brustværn. Fra deres Landingsplads, Balaklava, og til Fæstningen er omtrent 1 norst Mil; der har Engellsmændene nu begyndt at anlægge en Jærnbane for at kunne stæffe frem Alt, som behøves til Fæstningens Indtagelse. Træbuse i Tusindtal og en Mængde Vinterklæder er alt kommet did fra England og Frankrig. Men det kunde ogsaa behøves, for Tusinder af Soldaterne er død af alstensk Sygdomme paa Grund af, at de maa ligge under aaben Himmel eller i tynde Telte. Russerne har gjort mangfoldige Udsald for at forstyrre Belejringssarbejderne, og 2 Gange er det kommet til blodige Slag. Den 26de Oktober stod det ene ved Balaklava, hvor Russerne tabte 1000 Mand. Men den 5te Novbr. kom Hovedslaget. Russerne angreb fra begge Kanter med en uhyre Overmagt og blev opflammet af 2 af Keiserens Sønner, som just var kommen did; desuden fik alle russiske Soldater en god Slump Brændevin, før Striden begyndte. Omtrent 50,000 Mand kom nu ganske uforvarende op gennem Inkermans-Dalen og angreb Englænderne, som ikke havde mer end 8000 Mand paa rede Haand men alligevel holdt ud i flere Timer, indtil Franskmændene kom med 6000 og drev Fienden paa Flugt. Russernes Tab af Døde og Saarede udgjorde mindst 15,000 Mand, og Vestmagternes 4—5000. Den engelske Anfører Lord Raglan, som var med i 1815 i det sidste Slag mod Napoleon (ved Waterloo) siger, at han aldrig har set en saa blodig Slagmark som nu ved Inkerman.

Russerne myrdede de saarede Fiender, som laa paa Slagmarken; en Major, som havde givet Befaling dertil, blev taget af Englænderne og hængt. De russiske Præster havde indbildt Soldaterne, at de vilde blive pint tildøde af Vestmagterne, hvis de faldt i deres Vold. Da somme af dem blev taget tilfange, udbrød de med Jammer og Skrig og blev rent forundret ved at erfare, at Englænderne gav dem Mad og Lægehjælp, og at deres fangne Landsmænd havde det godt i England og Frankrig.

Den 14de Novbr. har der i det sorte Hav raset en stærkere Storm end nogenstinde i de sidste 40 Aar. Af de engelske Krigsskibe ødelagdes intet, men adskillige af de franske, og 32 andre Skibe, som dels havde Soldater, dels Penge, Klæder og Nisse ombord. Ogsaa flemme Sygdomme har hjemstøgt Belejrerne.

De store svømmende Batterier, som Englænderne nu omstunder bygge, for dermed at angribe de russiske Østersjø-Fæstninger, gjøres af Jærnplader, der er fra 4½ til 8 Tommer tykke. Ny Kanoner og Brandraketter er opfundne.

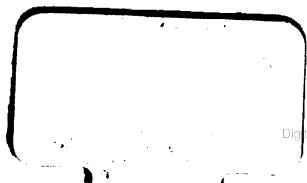
Ogsaa Tyrkerne gaar nu til Krim, 30—40,000 Mand stærke.

Til Amerika strømmer aarlig mange Folk ogsaa fra Norge og indbilder sig, at der er Alting godt og vel. Men iaar er ikke mindre end 12,000 Mennesker flyttet fra Amerika til Europa. Ogsaa deraf kan man skjønne, at ikke alt derborte er saapas som Somme skryster til.

Af og til hører man Ulykker fra Amerika. I Høst uddergik der et Dampskib med omtrent 300 Mennesker, hvoriblandt 9 Mennesker henhørende til en norsk Familie. — Senere er et andet Skib strandet paa Vejen til Amerika med tykke Udvandrere. Der var 410 Mennesker ombord, og af dem reddedes kun 455. — De nordamerikanske Frisfater arbejder idelig paa at udvide sig. Den store vestindiske Ø Kuba, som tilhører Spanien, tænker de nu paa at købe, og ligesaa de amerikanske Landstaber, som Kejseren af Rusland har. Sandwich = Øerne i det store Sydhav, der er bekjendt af den raske Fremgang Kristendommen der fandt, er allerede virkelig kjøbt af Nordamerikanerne. Japaneserne østenfor Asien, som hidtil har udestængt næsten alle Folkeslag fra sit Land, har nu lovet Amerikanerne at drive Handel med dem. — Ellers synes det næppe rimeligt, at „Frisfaterne“ kan bestaa i Længden. Der har længe været en vis Spænding mellem de Stater, der har Slaver, og de, som ikke har saadanne. Begge har hidtil været nogenlunde jævnstærke, men nylig har Slavestaterne vundet et Par vigtige Menings-Sejre. — I Repræsentant-huset (Stortinget) gaar det undertiden saa stormende til, at man slaas med Stokke og Næver ja endog trækker Pistoler frem og skyder efter hinanden.

Widener Library

3 2044 077 657 187